

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NOGLE BIDRAG TIL
BIRKERØD KOSTSKOLES
HISTORIE

1905 — 1951

TALER OG FOREDRAG

af

H. CHR. ENGELSEN
FHV. REKTOR

KØBENHAVN 1953

Engelsen & Schrøder, København.

Tilgnet
mine gamle elever

INDHOLD

Tale ved rusfesten i B.K.S. 1951	9
Tale ved indvielsen af »Den nye bygning« 1905	13
Af et brev til mit hjem i sommerferien 1910	18
Tale til studenterne 1912	20
Tale til studenterne 1913	25
Tale til studenterne 1914	30
Tale til studenterne 1915	36
Tale ved skolens 50-aars jubilæum 1918	42
Tale til studenterne 1919	55
Foredrag i anledning af statens overtagelse af skolen 1919	58
Tale til studenterne 1920	63
Foredrag om skolenævn og forældremøder 1921	68
Tale til studenterne 1922	75
Tale til studenterne 1923	80
Tale til studenterne 1924	85
Tale til studenterne 1925	90
Foredrag om skolens straffemidler ved forældremødet 1927	96
Tale til studenterne 1930	102
Tale i elevforeningen B.K.S. 1930. Foreningens 25-aars jubilæum	107
Tale til studenterne 1931	109
Tale til studenterne 1933	114
Tale på hundredårsdagen for Johan Mantzius' fødsel 1934	120
Tale ved en studenterfrokost 1934	125
Tale til studenterne 1934	126
Tale ved spejdertroppens 25-aars jubilæum 1935	130
Tale ved afslutningen 1935	136
Tale til studenterne 1936	143
Talke tale til B.K.S. for signetet med motto'et: »semper ardens« 1936	147
Foredrag ved forældremøde 1936	149
Foredrag i forældre kreds en om den nye bygning (laboratoriebygningen) 1936	159
Tale ved afslutningen 1937	165

Tale i anledning af overdragelsen af skolens nye banner	167
Tale paa skolens 70-aarsdag 1938	168
Tale til eleverne efter sommerferien 1939, da den nye laboratoriebygning blev taget i brug	179
Tale ved afslutningen 1939	182
Tale ved en studenterfrokost 1939	187
Tale til studenterne 1940	188
Afskedstale ved afslutningen 1941	195
Tale ved økonoma frk. Anna Madsens 25-aars jubilæum 1941	203
Tale holdt i B.K.S. ved en sammenkomst hos »Davidsen« 1941	205

Tale ved rusfesten i B.K.S. 1951.

Omstigning til Paradis.

Som bekendt skal alting ha' en ende.

Det gælder skoletiden, det gælder et rektorat, og det gælder heldigvis ogsaa en rustale.

Men for at det kan ske, maa det ogsaa ha' en begyndelse, og jeg vil derfor begynde med begyndelsen, som det hedder i eventyret.

Jeg var lige kommen hjem fra min ferie i Jylland – hvis man da kan tale om ferie, naar man altid har ferie – og var paa vej ned til stikkelsbærrene eller var det blommerne –

da telefonen kimede.

Det var Neergaard.

Tak, tænkte jeg.

Om jeg ikke nok vilde?

Ja, jeg tænkte det nok, saa var jagten paa taler til rusgildet gaaet ind, saa skulde jeg altsaa til det igen, for Neergaard er jo ikke saadan at slippe uden om. –

Jeg skulde altsaa atter op til eksamen, og jeg sa': Er det virkelig saa umuligt blandt B.K.S.'s 6000 unge og gamle at finde *een*, som gerne vil tale til russerne, uden at det skulde være nødvendigt at ty til oldinge og næsten afdøde?

Afgaaede rektorer burde være fredede.

Og De ved jo godt, kære Neergaard, at det altid har været mig en pestilens at holde taler, som det har været min skæbne i 35 aar at skulle.

Jeg kan skaffe testimonium paupertatis eloquentiæ, om De vil! Og jeg kan her i telefonen betro Dem, at det skyldes en ren tilfældighed, at jeg blev rektor i Birkerød. Jeg vilde meget hellere ha' været slet og ret lærer paa lige fod med mine elever – kun drenge N.B.

Jamen, sa' Neergaard: De gamle vil saa gerne se Dem endnu engang!

Naa, enden paa samtalen blev naturligvis, at jeg lovede, men det skulde absolut være sidste gang, med mindre jeg kom til at opleve skolens 100-aars jubilæum, og om det blev en rigtig rustale kunne jeg ikke love.

Russerne maa ogsaa 'ha' faaet nok af retorik af lærde professorer og berømte politikere. Vi andre dødelige er nok noget betænkkelige ved at give raad og vejledning i en tilværelse, hvor alting er i drift. Det højeste, jeg kan svinge mig op til, er et »fryd dig ved livet i dine dages vaar«!

Saa skulde jeg altsaa til det igen, men i min alder er man gudskelov ikke uden hjælpemidler. Jeg har heldigvis et depot eller lager, hvorfra jeg kan hente ideer og inspiration.

Jeg har nemlig oppe paa mit loft et gammelt klædeskab, som har fulgt mig siden studenterdagene; nu gør det tjeneste som arkiv!

Det er fuldt af alle slags tryksager, skriverier, breve fra lærere og gamle elever, taler, dagbøger o. s. v., alt fra 35 korte aar; alt for korte synes man bagefter.

Og ligesom gamle Ekdal i Ibsens Vildanden gaar paa jagt paa atelier'ets loft, saaledes jager jeg i de gamle papirer paa mit pulterkammer, og de gamle elever fra de talrige studenterhold blir igen levende. Fra mange lyder en tak for sidst, men fra andre et gudskelov vi slap ud. Og jeg spørger mig selv: hvordan forvalter skolen og rektor elevernes kostbare tid, og hvordan gik det med at skille bukkene fra faarene? Kom de i den rigtigste baas?

Og mens jeg sidder og sysler med disse gamle papirer, falder jeg i tanker, og det er ligesom tiden bliver borte.

Og jeg staar pludselig paa katedret til morgensang og lytter til forspillet fra det gamle harmonium. Det blev i 1893 skænket af

byens borgere som tak for skolens store gæstfrihed; de er nu alle døde, en hel slægt forsvunden og næsten glemt.

Og forspillet gaar over i Lembckes smukke sang:

Og aarene de rulle
og skiftes om paa jord,
og vore navne glemmes,
som sne, der faldt i fjor.
Og slægt efter slægt segner hen paa nornens bud;
men hun er saa ung,
og saa yndig ser hun ud.

Det er nr. 246 i Schellers sangbog (den er desværre afskaffet, den var dog god baade for jøder og grækere). – Og jeg hører Schellers basunale røst over alle de andres; det er ikke skønsang, men den er førende!

Og vore navne glemmes. –

Han var en rigtig lærer. Selv om han ikke altid var oplagt, altid godt humør, vennesæl! Bogen spillede ikke nogen rolle for ham, han nøjedes med naturens store bog. Fra hans klasse lød snart skraal og gny og snart dødsstilhed. Begge dele som det skulle være. *Han* vil aldrig blive glemt af dem, som har oplevet ham.

Og sangen gaar videre.

Og naar vi kommer til sidste strofe – og hun er saa yndig ... saa kommer der klang over gymnasiasternes sang. Hver tænker paa sin, og tanken om hende kaster for en stund lys over hverdagens graa og glemsel over de forestaaende 6 timers tvangsarbejde.

Og aarene de rulle –

og jeg staar atter paa talerstolen i den gamle sal med Plesners fornemme pompejanske ornamenter og Joh. Mantzius' manende fyndsprog paa væggen: *kæmp for alt hvad du har kært*. Ord, som Danmarks og skolens ungdom gjorde levende under besættelsen. De burde aldrig være fjernede.

Og jeg taler til studenterne.

Saa afslutter I idag jeres skoletid og drager hver til sit. I op-hører at være klasse, III g. af 1926, som har bestaaet af 23 unge

viljer, som i en aarrække har maattet bøje jer under skolens disciplin.

I ophører med at være numre, som raabes op af sorte protokoller. I skal ikke mere sidde paa træbænke, fremme eller tilbage i klassen, alt efter jeres kvalifikationer efter skolens alvise skøn.

I har maaske ikke noget imod at sidde paa træbænke, og har maaske ikke noget imod en sidekammerat, men I vil selv vælge den kammerat.

I skal ikke mere lystre klokken hurtigt og lige straks. I kan nu gaa i langsomt tempo og med hænderne i lommen –

I behøver ikke længere at synge morgensang, og I kan ryge ubegrænset, hvis I kan taale det og har raad.

I vil faa jeres eget værelse med egen indgang, og tiden vil I selv være herre over, især om morgenen. Kort sagt, I vil unddrage jer al kontrol.

Saaledes talte rektor i 1926, og saaledes kunde rektor tale i 1951, og saaledes vil rektor maaske tale i 1968, naar skolen bliver 100 aar.

For ungdommen er altid den samme. Semper eadem! og den vil altid drømme, naar sidste linje i sangen lyder: og hun er saa ung. For den gang fællesskolen blev indført, smuttede den lille gud Eros ind i skolen.

Saaledes talte rektor i 1926 om det paradys, som ligger og venter paa de nyfødte russer.

Kære russer af 1951, spørg dem af 1926 om, hvordan der var i paradys, og om de er der endnu!

Ja, saa vil jeg slutte, for at andre kan komme til, og jeg vil takke bestyrelsen, fordi den saa venligt har bedt mig om at komme idag. Men inden jeg slutter, vil jeg alligevel give jer et par fyndsprog med paa vejen. De staar paa en mindsten for digteren Chr. Hostrup i Hillerød, de lyder saaledes:

Grønnes kun, se det er sagen,
leve med og være vaagen,
leve kort tid eller længe,
blot vi lyser op i taagen.

Tale ved indvielsen af »Den nye bygning« 1905.

Da jeg i vinter bestemte mig til at overtage Birkerød Kostskole sammen med hr. Mantzius, foretog jeg en rejse til England for personlig at lære den engelske kostskole at kende. Jeg opholdt mig et par maaneder ved forskellige skoler, talte med drenge, lærere og bestyrere, overværede undervisningen og beundrede sporten. Jeg har senere faaet mine indtryk bekræftede gennem den litteratur, der foreligger om dette emne, og gennem samtaler med englændere, som har gaaet i disse skoler, der i mange henseender er indbyrdes vidt forskellige, i en ganske anden grad end vi kender til herhjemme. Der er nemlig i England ingen eksamensinspektion til at kontrollere og nivellere. Hver skole vokser sin vækst. Dog er der visse grundtræk, som gaar gennem de fleste af dem, og om disse forhold er det, jeg vil fortælle Dem lidt idag, idet jeg søger at vise, ikke alene, hvad vi kan lære af englænderne, men ogsaa, hvad vi har forud for dem. Jeg haaber derigennem at faa lejlighed til at udtale mig om spørgsml, der i en skole som denne har særlig interesse.

Jeg vil først se lidt paa *den danske kostskole*. Det maa siges, at den er opstaaet paa et i mange henseender heldigt tidspunkt. Den har haft sine barndomsaar samtidig med en bevægelse inden for skolen, under hvilken man mere og mere højlydt forlangte, at latin og græsk skulde vige pladsen for de moderne sprog og naturfagene. Man kom ogsaa i tanker om, at børnene havde arme og ben saavel som hoved. Man begyndte at drive sport i og uden for skolen, og sløjf indførtes i mange skoler.

Samtidig med denne forandring paa undervisningens omraade er gaaet en dermed beslægtet forandring i maaden at tage eleverne paa. Man indsaa, at det ikke var nok at sætte sig i respekt hos børnene; man skulde ogsaa have respekt for dem – ikke blot for de *store muligheder*, men ogsaa for de *smaa umuligheder*. Enhver dreng – hvor dum han end er – har sit felt – det være nok saa lille, og det er lærerens sag at finde det. Jeg husker fra min

egen skoletid, hvor lidt der blev gjort for den mindre begavede dreng, og det er dog særlig ham, vi lærere er til for – den velbegavede skal nok klare sig. Jeg tror, at den svagt begavede dreng nu har lov til »at være« i mange skoler, og allerede *det* er et stort fremskridt.

Der er 2 maader, man kan lede en skole paa; enten ved et gennemført politiopsyn – man venter overtrædelser og opposition paa ethvert punkt og omgærder derfor skolelivet med forbud – eller ved at vise tillid mod eleverne og vente tillid fra deres side.

Tillid er grundtonen i den engelsk kostskole. Der indrømmes drengene megen frihed, men der sørges samtidig for, at de er i virksomhed: meget overlades til dem. Naar jeg har udspurgt engelske drenge om, hvem der nu ledede skolen, har de med urokkelig alvor svaret: Det gør *vi selv* gennem vore præfekter!

Og der er ikke saa lidt om det. De opretholder selv disciplinen gennem disse tillidsmænd, som vælges blandt skolens øverste klasser af bestyreren og drengene i forening.

Præfekterne bærer ansvaret for, at drengene viser god opførsel udenfor undervisningen. De fører tilsyn i og uden for skolen – paa gange, i værelser, under maaltiderne og paa sportspladsen.

Det er præfekternes ret og pligt at straffe. Misbruger en præfekt sin magt, kan han afsættes. Det sker dog sjældent. De er næsten altid de populæreste drenge i skolen.

Man vil maaske indvende, at disse drenge let kan blive bestyrens spioner. Jeg fremkom selv med denne indvending i en skole, men den maade drengene svarede herpaa, viste, hvor fjærnt tanken om spioneri eller sladren til bestyreren laa for dem. Denne mulighed udelukkes ved det stærke sammenhold, der er mellem drengene, og ved den stærke samfundsfølelse, hvori bestyrer, lærere og drenge mødes.

Den, der indførte præfeks-systemet i den engelske kostskole, var *dr. Arnold*. Hans navn har klang i England som Grundtvigs herhjemme. Da han i aaret 1826 overtog Rugby skole, havde denne skole, som de fleste andre kostskoler, et meget daarligt ry. Lærerne og drengene stod som svorne fjender over for hinanden, og som

bestyreren tyranniserede drengene, saaledes tyranniserede og pinte de store drenge de smaa. Alle slags laster gik i svang.

Arnold saa straks, at han maatte nedbryde den mur, som var mellem lærere og elever, og dernæst, at han kunde benytte det sammenhold, der var mellem drengene; det gjaldt kun om at anvende det i en bedre sags tjeneste. Han gjorde derfor de store drenge til sine fortrolige og søgte ved sin personlige paavirkning af dem at forbedre tonen i skolen.

Han gav dem lidt efter lidt saa at sige del i skolens ledelse.

Han viste dem tillid. Han troede deres ord, som om de havde været voksne mænd. Men samtidig med, at han gav dem rettigheder, søgte han at uddybe deres ansvarsfølelse.

Han straffede saaledes ikke alene overtræderen, men ogsaa de drenge, som ikke hindrede overtrædelsen, men som kunde og burde have gjort det.

Han led mange skuffelser, men ved hans død var Rugby skole en af de mest ansete i landet; gamle skoler blev reformerede i dens aand, og nye skød frem.

Dr. Arnolds betydning for den engelske kostskole har været meget stor. Han er ikke den engelske kostskoles fader. Den er aarhundreder gammel. Kostskoletanken bunder dybt i den engelske nation. Englændernes udprægede samfundsfølelse har lært dem tidlig at give afkald paa børnene som noget, der ikke tilhørte dem selv alene – men Arnold humaniserede den ved at knæsatte det princip, som maa være det bærende, hvor menneskelige væsener skal arbejde og leve sammen: tillidens princip.

Man undrer sig ofte over englændernes store administrations-talent og spørger sig selv: hvorfor administrerer de bedre end andre, og hvorfor evner de bedre at bryde sig baner end andre nationer? Svaret er nærliggende: det ligger i opdragelsen, men det skyldes ganske særlig den side af opdragelsen i den engelske kostskole, som jeg lige har fremdraget, nemlig selvopdragelsen. Deres selvstændighedsfølelse er indpodet dem her.

Lærerne og andre hjælpere træder i baggrunden. *Drengene gør det selv.* Ved en skole, som jeg besøgte, havde drengene selv bygget svømmebassinet, ved en anden var de i færd med at lægge en

mark ud til kricketplads; ved flere skoler redte drengene selv deres senge og gjorde rent. De børstede ogsaa selv deres støvler. Der var færre barnepiger end – skal vi sige ved Birkerød Kostskole! Lærerne træder i baggrunden. Al inspektion foregaar ligesom mellem kulisserne. En ordres udførelse er saa selvfølgelig, at den kan gives i en henstillende form. Her skældes ikke ud. Den selvbeherskelse, som lærerne viser over for drengene, viser drengene over for hinanden indbyrdes. Man kan komme med den indvending, at de engelske drenge ikke faar lov til at være børn saa længe som vore drenge. Men behandler vi ikke vore drenge for længe som børn for saa pludselig – og det i en meget vanskelig alder – at sige til dem: Nu skal I være selvstændige, nu skal I staa paa egne ben! Et saadant spring har vi f. eks. fra skolen til universitetet. Hos englænderne er overgangen som fra en 6te til en 7de latin-klasse.

Intet i denne verden er som bekendt fuldkomment, og det er den engelske kostskole heller ikke. Medens andre nationer misunder dem deres kostskoler og forgæves prøver paa at omplante dem paa hjemlig grund, rettes der i engelske blade og tidsskrifter voldsomme angreb mod dem:

Drengene lærer ikke noget i de engelske skoler, siger man – og med en vis ret. Mærkelig nok har man aldrig i England formaaet at overføre den ypperlige tanke om elevernes selvvirksomhed paa undervisningen. Latinen og græsken ligger som en uhyre igle og suger alt liv ud af den. Fra 10 aars alderen til 19 aars alderen har drengene 10 timer latin om ugen, og de kan ikke stort mere af dette ædle sprog, naar de forlader skolen, end danske drenge. Undervisningen i moderne sprog er, hvor den findes, tarvelig. I historie læses kun Englands historie, og da særlig krige, aarstal og kongerækker. Naturhistorie undervises der ikke i, og modersmaalet bliver meget stedmoderlig behandlet. Dette gælder flertallet af skolerne; naturligvis findes der rundt om i landet skoler, hvor de klassiske sprog har faaet den plads, der tilkommer dem.

Det liv og humør, der kan være over undervisningen i danske skoler, kendes ikke her. Læreren fører ordet næsten hele tiden, og der kommer ikke spørgsmaal fra eleverne – simpelthen fordi det

kundskabsstof, som meddeles, er dem ligegyldigt, ja ligefrem imod.

Resultatet er, at »størstedelen af de unge mennesker, som forlader skolen, er uvidende og anser det for latterligt og umandigt at være anderledes«.

Under saadanne forhold forstaar man bedre den alt beherskende stilling, som *sporten* har faaet i skolen. Den spiller nemlig denne enevældige rolle først og fremmest, fordi man ikke har formaet at fremkalde højere interesser hos eleverne gennem undervisningen.

Paa en af skolerne derovre saa jeg et gammelt stik. Det forestillede købmanden Laurence Sheriff, stifteren af Rugby kostskole. Han sidder i sin lærestol og ryger sin pipe, og frem af røgskyerne vokser saa billeder af engelsk skoleliv, som han tænkte sig det. Det er sportsliv i alle dets forgreninger. I en diminutiv røgsky ser man billedet af en skolestue med en gnaven lærer paa katedret. Han har et birkeris i haanden som for at vise, at undervisningen slet ikke er til lyst. Naar man undtager birkeriset, er den gamle købmands drøm gaaet i opfyldelse. Sporten er den tap, hvorefter hele skolen drejer sig. Paa den kaster drengene al deres kærlighed, og lærere og bestyrer for den sags skyld ogsaa. Englænderne vilde smile ad den opfattelse, som jeg ofte har hørt fremsætte herhjemme, at bestyreren ikke kunne tage aktiv del i sporten, uden at han satte sin myndighed over styr. Men det er ikke udelukkende af kærlighed til sporten, at drengene omfatter den med saa stor interesse. Det er ogsaa, fordi de ved, at den hurtigste og korteste vej til at blive noget gaar gennem udmærkelse i sport. Naar en fader skal have sin søn optaget i et »hus« – skolen, som gennemsnitlig tæller ca. 500 elever, er delt i »huse« med ca. 50 drenge i hvert – spørger han først og fremmest, om der her mødes med et godt cricket- eller fodboldhold. Naar en lærer ansættes, spiller det en hovedrolle, om han har en sportsfortid bag sig. Naar drengene taler sammen, er det om sport, og naar lærerne taler med drengene, er det om sport. Læser en dreng en avis, kan man være vis paa, at det er sportsrubriken i bladet, han søger. Denne sportsmani skyldes utvivlsomt fordummelse og fremkalder fordummelse; men det er dog ikke saadanne tanker, som melder sig hos en dansk, der stifter bekendtskab

med engelsk sportsliv. Man staar og ønsker i sit stille sind, at man kunne indgive danske drenge noget af denne begejstring for sporten, at man kunne lære dem at føre sig, gaa og løbe som disse drenge.

Man har spurgt mig, om jeg nu vil søge at indføre noget af det, jeg har set og lært i England, i Birkerød Kostskole. Der er hertil at svare, at man jo ikke kan indføre aandsværdier, som man indfører en handelsvare. Den engelske kostskole er vokset frem af den engelske nation, som den danske kostskole af den danske.

Birkerød Kostskole kaldes i nogle af vore programmer »hjem-skole«. Det forekommer mig, at den har lov til at kalde sig saaledes; man vilde aldrig falde paa at kalde engelske kostskoler hjemskoler. De mangler hjemmets hygge. Bestyreren har til eksempel sin egen lejlighed, som ikke staar aaben for drengene.

Vi vil da først og fremmest arbejde videre paa den grundvold, som her er lagt, paa bevarelsen af traditionerne paa dette punkt. Men samtidig vil vi lære af englændernes sunde frisind og samfundsfølelse.

Vi vil komme lærerne og drengene i møde med tillid og vente det samme af dem og saaledes virke for samarbejde og samliv mellem bestyrere, lærere og drenge. Saa har jeg det haab, at Birkerød Kostskole vil kunne bevare det gode navn, den hidtil har haft blandt landets skoler.«

Af et brev til mit hjem i sommerferien 1910.

Nu blev det mig lidt for vaadt og koldt i Liseleje, saa pakkede jeg sammen og er nu her i Birkerød midt i rodet. Vi lægger nemlig electricitet ind. Det blev et ingeniørfirma, Schrøder, som fik leverancen. Anlægssummen er 2700; dertil kommer saa lamper. Udbetalingen er imidlertid kun c. 500 kr., resten afbetales til

electricitetsværket i løbet af 10 aar (gunstige, men hemmelige vilkaar). Saa om 3 uger straalere B. K. i tidssvarende belysning. Saa mangler vi kun w.c. Jo, vi mangler en ting til, vi mangler et lille pensionat. Scheller, hvis kone har været syg hele foraaaret, nedlægger sit pensionat, og som I maaske har set i bladene, er Haase bleven ansat ved Randers statsskole. Men det er der jo ikke noget at gøre ved, og saa længe der er fuldt paa skolen, er jo alting godt. En anden side af sagen er derimod mere alvorlig: vanskeligheden ved at faa lærere. Det er nemlig efterhaanden gaet op for de unge studerende, at lærerstillingen er saa ussel. De er gennem bladene og ved foredrag i studenterforeningerne blevet advaret mod at gaa den vej, saa det til sidst har frugtet, og vi skolebestyrere, og særlig skoleejerne, staar nu over for det alvorlige factum: lærermangel. Det har trukket op dertil længe, og var konflikten paa komtesse Moltkes skole ikke kommen, havde situationen for B. K.'s vedkommende været meget kritisk. Saa at sige alle de lærere og lærerinder, som gik derfra – 25 i tallet – har faaet ansættelse ved forskellige skoler, og selv nu ved Haases forflyttelse til Randers er det meget tvivlsomt, om vi kan faa en lærer i tysk i gymnasiet. Jeg har indledet underhandlinger med en lærerinde (frk. Glud), og utvivlsomt vil man om en ca. 10 aar se det særsyn, at over halvdelen af lærerkræfterne er lærerinder. Vi fik for nylig en anden tysklærer fra komtesse gennem lærerforeningen. Vi kunne kun byde ham 1800 kr.; han havde i forvejen 2800 – ingen særlig høj gage for en mand paa 36 aar med en kostbar akademisk uddannelse. Differencen, 1000 kr., paatog lærerforeningen sig at udbetale for det kommende skoleaar. Det, at Haase, som er nær 60 aar, faar statsembede tyder ogsaa stærkt paa lærermanglen. Nu har der maaske været stor dødelig og naturlig afgang ved statsskolen i det forløbne aar, og forholdene vil, efterhaanden som der kommer unge ledere og lærere ved statsskolen, blive bedre, men situationen er kritisk og særlig for os, som kun kan byde vore lærere $\frac{2}{3}$ af, hvad ringen i København byder, og $\frac{1}{2}$ af lønnen i statsskolen. 2 af vore lærere er i aar røvet af statsskolen, 1 af kommunen, 1 har vi kun beholdt ved forhøjet gage og personlig velvilje, og een har ustandselig søgt, og kun ved himlens bistand har vi beholdt ham.

Det gaar ellers godt med indmeldelser, vi har allerede nu ca. 8-9. Men det var ogsaa nødvendigt; i fjor havde vi kun 55 kostelever i det hele, det laveste antal siden 1880. De skolesøgende er til gengæld højt oppe: 117 mod 75 i 1905. Tilvæksten her skyldes pigerne. Da skolen absolut for tiden er vel anskreven, kan grunden til kostelevernes ringe tal kun tilskrives de mange nye smaa kostskoler og da særlig Hass' skole i Holbæk. Jeg haaber imidlertid med H. M. Kong Frederik, at spliden og ufreden er forbi, og at alle mennesker, som vil deres børns vel, vil sætte dem i B. K.

Det var et skolebrev i en sommerferie. Min adresse er indtil videre Birkerød, hvor jeg snart haaber at høre fra jer om stadig fremgang og godt humør. Jeg selv har det godt, og jeg tror jeg efterhaanden er bleven saa haardhudet, at jeg tager alle tilskikkelser – som vi mennesker bør – med sindsro.

Tale til studenterne 1912.

Jeg læste for nogen tid siden en afhandling af en tysk professor om vor tids opdragelsesmetode, som vakte min interesse ved de yderliggaaende synspunkter, som blev gjort gældende. Tankegangen i afhandlingen var omtrent følgende:

Der vises i vore dage altfor stor overbærenhed overfor børnene baade i skole og hjem. Deres fejl eller ejendommeligheder – som de kaldes – skal for enhver pris overses eller undskyldes, for at barnets personlighed ikke skal standses i væksten. – Maalet, de unge skal stræbe mod, sættes lavere end før, arbejdet skal lettes, og gentagelsens kedsommelighed i timerne skal reduceres, og stoffet skal bibringes eleverne, uden at de saa at sige mærker det eller aner det. – Det blir lærerens sag at finde den undervisningsmetode, som kan faa arbejdet til at gaa paa denne maade, og lærer eleven ikke noget, ligger fejlen hos læreren. Og naar vi saa – fortsætter

denne pessimistiske kritiker af børneopdragelsen – ser hen paa resultatet af dette system paa de unges sind, saa vil man til sin store forbavselse opdage, at de unge i stedet for at blive mere glade, mere tilfredse og taknemmelige for alle de goder, som forældre og lærere kappes om at overvælde dem med, tværtimod bliver utilfredse; de lægger ikke skjul paa, at de føler sig miskendte, og de smaa krav, man stiller til dem, føles som overstigende deres kræfter, og saa opgi'r de.

Han ender med at profetere, at den saaledes opdragne – og efter hans mening bedragne – ungdom, naar den kommer ud i livet, vil vise sig at være udygtig til at tage det arbejde op, som venter den, – for de har jo ikke lært at adlyde, de har heller ikke lært selv at overvinde de vanskeligheder, som laa paa deres vej, og de har ingen anelse om, hvilken betydning selvfornægtelsen har for karakterdannelsen, de, som fra barnsben har set alle deres ønsker opfyldt.

Det er jo ikke noget flatterende billede, den tyske professor gi'r af den opvoksende slægt og dens fremtid; men stof til eftertanke gi'r det i rigeligt maal, og efter at jeg da i nogen tid havde gaaet og syslet med disse ideer, søgte jeg at slaa dem hen med, at saaledes var det maaske i Tyskland, men herhjemme kunne det umuligt passe. Vi havde jo for nylig faaet en ny skolelov, og praktiserede nu alle de teorier, som vi i lange tider havde gaaet og drømt om skulle virkeliggøre vort ideal af en skole eller i al fald noget hen i den retning.

Ved nærmere overvejelse forekom det mig imidlertid, at den tyske professor udtalte nogle ubehagelige, men gavnlige sandheder, som, selv om de paa flere punkter indeholdt betydelige overdrivelser, dog maaske ogsaa havde bud til os her i Danmark og – hvad der interesserede mig særligt – til skolen i Birkerød.

Jeg stillede mig da selv det spørgsmaal: er da hele den moderne opdragelsesmaade forfejlet, og er vi inde paa et galt spor? Skulle vi helst vende tilbage til det gamle med de svære examiner, med den megen udenadslæren, til karaktererne og pryglene? Jeg kan roligt besvare dette spørgsmaal med et afgjort nej. Fordi vi, for at nævne et eksempel, ser svaghederne i den nugældende parlamentariske regeringsform, ville vi dog ikke vende tilbage til tidligere

tidens enevælde! Det ville være taabeligt! Men der er utvivlsomt grund til at undersøge, om den moderne opdragelse ikke trænger til visse korrektiver. Kunne det ikke tænkes, at det forrige slægtled med sine fejl, som vi særligt har bidt mærke i, alligevel fremkaldte og opelskede visse værdifulde egenskaber hos de unge, som trængte til at komme til hæder og værdighed igen, men som vi har tabt noget af syne, fordi vi har været saa overbeviste om den nye metodes ufejlbarhed.

Vi har ved tidligere lejligheder fra dette sted udtalt os med varme om den nye skoleordning og fremhævet det betydelige fremskridt, som denne i mange henseender betegner i sammenligning med den gamle. Det ville imidlertid føre for vidt at komme ind paa de mulige mangler, som klæber ved den nye skole – om mellem-skolen giver for lidt, eller gymnasiet kræver for meget – og det er til en vis grad ogsaa uvæsentligt med hensyn til det, jeg vil tale om i dag. Man kunne for den sags skyld have den bedst mulige skoleordning og dog ikke naa et tilfredsstillende resultat, hvis det væsentlige lider af mangler.

Det væsentlige er undervisningen, men det væsentlige i undervisningen er elevernes selvarbejde. Naar arbejdet lægges saa omhyggeligt til rette for eleverne, naar stoffet gøres underholdende, samtidig med at det er belærende, og pensummet indskrænkes, og vejen gøres saa farbar som mulig for børnene, saa er det i og for sig ikke forkasteligt, men forudsætningen for, at alt dette kan blive til udbytte for undervisningen, maa ikke glemmes, og den er, at eleverne arbejder med.

Eleverne og lærerne maa mødes paa halvvejen. I skolen gælder ogsaa »hjælp til selvhjælp«, det sunde princip, som har faaet borgerret i den sociale lovgivning. Nu maa de ikke tro, at der i denne opfordring til selvarbejde ligger en bebrejdelse mod eleverne her i skolen i almindelighed, og jeg vil derfor straks sige, at største parten af jer allerede af jer selv opfylder denne fordring. Jeg skal ikke nævne klasser. I ved god besked selv. Vi vil her sige jer tak for den arbejdsiver, den villighed til at lære, som I har udvist i aarets løb – vi vil paa egne og læreres vegne sige jer tak for den respekt, I derved har vist for skolen og dens arbejde. I er skolen,

og I kan roligt tilskrive jer selv andel i den anseelse, skolen maatte vinde.

Men der er andre elever, andre klasser – jeg tænker paa klasser i gymnasiet – som ikke synes at have haft den samme forstaaelse af samarbejdets betydning som deres yngre kammerater.

Den mangel paa respekt for arbejdet, som flere af eleverne i den omtalte klasse har udvist, venter man unægtelig heller ikke at finde hos unge mennesker, som har sat sig det maal at blive studenter, og resultatet er da ogsaa bleven det, som vi saa ofte har forudsagt, at en del af disse elever vil forblive et aar til i samme klasse.

Vi vil haabe, at I maa faa øjnene op for, at det ikke er nok, at I tager jer lidt sammen, naar tiden for vidnesbyrd nærmer sig, eller at I gør et respektabel examensarbejde, som yderligere dokumenterer det sløje arbejde i aarets løb.

Halvt arbejde hævner sig altid.

Det betyder i virkeligheden flerdobbelt arbejde, fordi det skal gøres om, og det bliver dobbelt vanskeligt, fordi I har øvet jer op i en gal, det vil sige sløj arbejdsmetode. Det er daarlig økonomi. Naar I overvejer, hvad I vil være, undersøger I omhyggeligt – med tilbørligt hensyn til anlæg og lyst – hvilken livsstilling der betaler sig bedst og ikke kræver for lang uddannelse. I synes her at lægge for dagen, at I har en vis forstaaelse af begrebet økonomi. I synes at forstaa, at tid er en værdi. Jeg vil ønske, at I i det nye skoleaar maa blive saa voksne, at I selv indser betydningen heraf. Vi skal taalmodigt støtte jer, men vi vil ikke bære over med jer, naar I ikke gennem jeres arbejde viser, at I selv vil.

Nu er der maaske nogle af jer, som i kraft af den menneskelige trang til at narre sig selv vil sige: ja, jeg er ganske vist doven her i skolen, men vent, til jeg kommer ud af den, saa skal jeg nok vise, hvad jeg dur til, og I har sikkert allerede lært at anføre det ofte benyttede og ofte misbrugte eksempel, at de flittige i skolen ikke er meget bevendt, naar de kommer ud i livets praktiske forhold. Jeg mener, det er misbrugt, og jeg tror, at de ældre, som er her til stede, paa grundlag af deres egne erfaringer vil give mig ret i, at dette ikke er regel, men ganske specielle undtagelsestilfælde. Reglen er, at barnet er fader til manden, det vil sige: grundlaget lægges i

skolen. Her formes karakteren under de mangeartede paavirkninger, og i denne proces tager vi daglig aktiv del. Og vi vil gerne se jer gaa ud som mennesker, der ikke lader sig drage nedad af deres egen magelighed eller drage bort fra den vej, som I føler det som jeres pligt at følge uden hensyn til, om den bringer timelig fordel eller ikke.

Det skylder I jer selv og det slægtled, som har arbejdet og ryddet vejen for jer, og det skylder I det slægtled, som kommer efter jer, og som I engang skal vise vej.

I forstaar saa godt betydningen af et haardført legeme. I hærder det i luften og i vandet under al slags idræt, sommer og vinter, baade inde og ude, og I glæder jer med rette, naar I føler kræfterne vokse under det; men der er en aandelig hærkning, som er fuldt saa gavnlig, og som I ikke vil føle mindre glæde over, naar I først har indset, hvad den er værd: at sige nej til en fornøjelse, naar I forsømmer jeres arbejde ved at deltage i den, ikke at udsætte opgaver eller lektier, som kræver særlig anspændelse for at tilegnes, og saa bagefter møde med den gammelkendte undskyldning: »Jeg kan ikke finde ud af det,« eller som en ældre elev engang sa' til mig som undskyldning for, at han ikke kunde holde sine tanker samlede om bogen mere end ti minutter ad gangen: »Det ligger ikke til min natur at sidde stille.«

Nej, vel ligger det ikke til ens natur at arbejde. Arbejde betyder at overvinde modstand, og det kræver anvendelse af viljen.

Hvad træning af musklerne er for legemet, det er træning af viljen for aanden eller karakteren.

Tror I, det har ligget til den menneskelige natur at gennembryde Panamatangen?

Hvor mange ofre har luften ikke krævet, og hvor mange ukuelige viljer er ikke stivnede ved nord- og sydpol, førend menneskene har naaet de maal, de har sat sig her.

Nej, alle betydelige fremskridt af menneskeslægten saavel som det enkelte menneske sker ikke i kraft af, men paa trods af den menneskelige natur ved overvindelse af den.

Vi lever højt paa alle de fremskridt, mennesker, som har levet før os, har kæmpet sig frem til, og I skylder jert fædreland allerede

i skolen at dygtiggøre jer til den stilling i samfundet, I med tiden skal modtage, hvad enten den bli'r ledende eller tjenende.

I læser med interesse om alle de opfindelser og industrielle fremskridt, som bladene daglig bringer meddelelse om; men har I tænkt rigtigt over, at i mange skoledrenge ligger maaske de tanker ubevidst og spirer, som engang, naar de bliver til handling, skal omforme samfundet og fylde den kommende slægt med undren og respekt.

I skal derfor ikke agte arbejdet i jeres skoletid ringe og skuffe jer selv med smukke drømme om bedrifter i fremtiden. Lær at tilsidesætte lyst for pligt, hvis det kræves af jer, lær at holde ryggen rank i modgang, og lær frem for alt at anse arbejdet for, hvad det i virkeligheden ogsaa er: den højeste lykke i livet.

Tale til studenterne 1913.

Saa er skoleaaret da forbi, og foran os ligger sommer og ferie, to ting samlet i eet, som hver for sig skulde være nok til at fremkalde den følelse af glæde, vi alle føler paa denne dag. Spørg kun de ældre! Det maa være et underligt indtørret menneske, hos hvem ikke de 2 ord, sommer og ferie, fremkalder minder. Har slid og sorger taget glansen af tilværelsen, og har hans liv været saa tomt, trist og farveløst, at han helst ikke husker tilbage, tror jeg, at der alligevel vil være smaa, sollyse pletter, som han er glad ved at tænke tilbage paa: Sommerferien i skoletiden og i de ganske unge dage. I den drømmer vi vore smukkeste drømme, i den tager vi vore bedste beslutninger, i den henter vi nyt mod, nyt haab og ny styrke, i den er ønskerne dybest i vor sjæl steget mod himlen, og alle ønskerne har vel ikke været forgæves.

Jeg vil benytte et almindeligt billede: at holde sommerferie er ligesom at rejse – og billedet passer for os alle, ogsaa for dem af

os, som bliver hjemme. For hvad er charmen ved at rejse andet, end at vi omlægger vor daglige livsførelse og vaner og derved faar nye og friske indtryk fra omverdenen. – og det er netop det, som sker, naar I faar ferie. Det, som før var fjærnt, bliver nær – og omvendt. Det, som I længe har gaaet og drømt om, træder I nu ind i som i en virkelig verden. De daglige realiteter træder tilbage i andet plan og bliver uvirkelige. Alt bliver anderledes. Vi er ude at rejse.

I lukker bøgerne, river skemaet i stykker, og saa sidder I stille herinde i salen og hører paa, hvad vi har paa hjærte, og naar I gaar ud, er alt forvandlet. Solen skinner med en festligere glans ind til os om morgenen, dugen paa bordet synes hvidere, maden smager bedre, og søvnen er sødere.

Og der er et andet berøringspunkt mellem rejsen og ferien; ligesom rejsen – hvis man skal have udbytte af den – ofte er mere anstrengende end den daglige dont og stiller større fordringer til øjne, ører og ben, saaledes kan det gaa i ferien – for det, vi higer mod i ferien, er ikke det rene driveri; det er afveksling, afveksling fra det daglige pligtarbejde, som skal til for at naa det maal, vi har sat os, til syslen med ting, som har vor fulde og udelte kærlighed, og som vi bevarer interessen for, fordi vi maa stræbe saa strengt for at naa dem.

Jeg tror, de mennesker har flere betingelser for at føle sig lykkelige og tilfredse i livet, som har et saadant fredlyst omraade udenfor deres arbejde, hvor de tyr hen i deres fritid. Det er for dem den kilde, hvorfra de henter fornyet arbejdslyst. Naar saadanne mennesker faar ferie, ved de straks, hvad de vil bruge den til, hvad enten de nu dyrker have, udøver musik, læser bøger, færdes ude i mark og skov som samler, fisker eller jæger eller driver et haandværk. Den slags mennesker er aldrig i forlegenhed for at faa tiden til at gaa; de behøver ikke at tage tilflugt til fornøjelser, som de egentlig ikke finder nogen tilfredsstillelse ved, men som de kun søger, fordi de ikke ved, hvormed de skal beskæftige sig. Dette gælder os ældre, og jeg giver det som et raad til de unge mennesker, som nu forlader skolen; men det gælder ogsaa børnene, som saa ofte kommer til os med deres: vi ved ikke, hvad vi skal bestille.

Find jer i tide en interesse, dyrk den i jeres fritid, selv om det skal koste jer arbejde, og I vil ikke fortryde det. I sætter paa denne maade jeres fritid i værdipapirer, som engang vil give gode renter.

En saadan fritidssyssel kan hjælpe jer over mange døde punkter og alvorlige øjeblikke senere hen i livet. Sig mig, hvad en dreng eller pige – ja for den sags skyld ogsaa et voksent menneske bestiller i sin fritid, og du har i mange tilfælde nøglen til hans karakter.

Fritiden er, som jeg sagde før, en kapital, og den løber ikke saa lidt op i løbet af et skoleaar. Sunde børn og unge mennesker bør sysselsættes i deres ferier, og de bør ikke i en ung alder vænne sig til den lediggang, som ældre, trætte og overanstrengte mennesker tvinges til. Og der er en grund mere for os til at opelske denne fritidssyssel hos de unge og børnene.

Vi voksne kan nemlig her færdes med dem paa lige fod – hvis vi da forstaa at bruge vor fritid. I arbejdet er der et stort spring mellem børn og voksne, vi betragter arbejdet som et af de højeste livsgoder og vilde føle os ulykkelige, hvis vi skulde undvære det, hvorimod sunde unge mennesker magelig kan faa livet til at gaa uden arbejde; de vil utvivlsomt sympatisere med en ung lærer af mit bekendtskab, som, da hans bestyrer bebrejdede ham hans ladhed, svarede til sin undskyldning, at han befandt sig saa udmærket ved det.

Voksne og børn har utvivlsomt en forskellig opfattelse af arbejdets værdi, ellers vilde det vist ikke være nødvendigt at føre saa mange bitre kampe om det spørgsmaal med dem; men i vor fritidsbeskæftigelse er vi alle børn, vi lærer at forstaa og holde af børnene, og de begynder at ane, at vi ogsaa engang for tidsaldre siden selv har været børn og endnu kan tænke og være glade paa samme sorgløse maade. Og een ting bør vi ikke glemme: *naar vi saaledes færdes med børnene, saa færdes vi i børnenes sfære*. Vi bør da hellere aflægge nogle af vore ikke altid lige sunde vaner, end at vi skal være skyld i, at *de* for tidligt skal tilegne sig dem. Jeg vil kun nævne tobaksrygning, og de vil forstaa, hvad jeg mener.

Vi skal ikke bestemme, hvad børnene skal foretage sig i deres ferie; tværtimod, de skal ha' lov til at vælge selv, til at følge deres egen trang og lyst, men de bør ikke have lov til at opgive, hvad

de engang har begyndt paa, blot fordi det nu ikke morer dem længer, naar det ikke mere har nyhedens interesse. Paa dette punkt ligger opdragerens vanskeligste opgave, og det lønner sig ikke at være eftergivende, for den samme grundlov, som gælder vort arbejde, gælder her – som man saar, saa høster man.

Se, det er jo kun mine overvejelser eller fantasier over feriens delvise anvendelse, og I kan maaske med rette sige: det interesserer os ikke, vi har ferie – utvivlsomt, hvad jeg selv sa' eller tænkte, da jeg gik i skole. Jeg vil lade spørgsmaalet ligge og følge jer paa jeres feriefærd. Og vi følger jer med en vis ret – for vi skal se jer igen – og jeg ser da, at skolen og dens liv kan I ikke ryste af jer, alt for mange af jeres oplevelser og forestillinger er knyttet til den. I fører den med jer, hvor I kommer hen, I fortæller om den, naar I bliver spurgt, og somme af jer maaske ogsaa uden at blive spurgt, og særlig for disse sidste er det fristende at gøre sig bemærket ved at fortælle noget interessant.

Vi hører nemlig undertiden om højst mærkelige ting, som ifølge en eller anden elevs paastand skal være foregaaet her paa skolen, og naar vi saa – idet historien forekommer os lidet trolig, gaar den nærmere efter i sømmene, finder vi kun en meget lille kærne af sandhed deri. Historien er fikset op med opdigtede træk eller med reminiscencer fra opdigtede skolehistorier el. lign. Man vil indvende: det er uskyldige skolehistorier, og de blir af de tilfældige tilhørere taget for, hvad det er, og ingen tænker ringere om skolen af den grund. Det er nu heller ikke saa meget for skolens skyld, at jeg kommer ind paa dette, det er for jeres egen skyld. I bør i en tidlig alder vænne jer til at omgaaes ord med forsigtighed baade for jer egen og andres skyld. Ord lever videre, opfanges og sendes ud igen; en skønne dag kommer de maaske tilbage til os, og jeg er ikke sikker paa, at vi vil være saa glade for dem, som da vi forfængeligt og letsindigt gav dem fra os. Har I som drenge eller piger faaet ord for at være upaalidelige i jeres tale, ryster I det ikke saa let af jer senere hen i livet. –

Jeg har nu vist, hvordan I vil blive optaget af mange nye ting i ferien, hvordan I vil træffe nye mennesker, som af jer tale og optræden slutter sig til, hvorledes det hjem er, eller den skole er, I

kommer fra, men I vil utvivlsomt ogsaa faa lejlighed til at tilbringe timer paa dagen alene, eller i hvert fald alene med jeres egne tanker.

Til daglig gaar I i flok – største delen af jer – det kan virke opdragende, men det har ogsaa sine skyggesider, et par gaar i spidsen, de stærkeste, ikke altid de bedste, enkelte udprægede karakterer gaar deres egne veje, og atter andre føler vel undertiden trang til at sætte sig op mod lederne; men det er farligt, det kræver mod, I bli'r let latterliggjorte, noget der kan gøre mere ondt end korporlige prygl, og det ender med, at I følger med flokken.

Men i ferien spredes flokken, og der vil vel nok være tider, hvor I er alene, trætte og mætte af den gyldne frihed, og naar vi i saadanne øjeblikke lader det forløbne aar glide forbi os i tankerne, saa ser vi pludselig klart, hvad vi til daglig har søgt at skjule for os selv, at naar vi ikke har naaet det maal, vi satte os ved aarets begyndelse, ligger fejlen hos os selv, og vi skammer os lidt over, at vi har svigtet paa væsentlige punkter, der er saa mange tilløb, men saa faa resultater, vi har givet efter for vor trang til magelighed og, smittet af eksemplet, udsat og stadig udsat, men – lyser det op i os – det er ikke for sent, vi har et aar endnu foran os, ja vi ligefrem længes efter at tage fat igen.

Saadan har vi tænkt, lovet og villet i hver sommerferie, og mange bliver saadan ved hele deres liv uden at naa at virkeliggøre deres smukke forsætter – dog ikke alle; der er nogle, der vil saa stærkt, at de vinder, og for dem har sommerferien været mere end ferie.

Der er en ting, som vi aar for aar kan konstatere, naar I vender tilbage efter ferien; det er, at det er lykkedes jer –heldigvis kun for en tid – at glemme en god del af den visdom, som vi med saa stort besvær har faaet banket ind i jer. Det er gaaet ganske af sig selv, for det er let at glemme aarstal, regler og formler – men ikke alle ting er lige lette at glemme. Det er f. ex. ikke saa let at glemme alle de smaa stød, vi har faaet i aarets løb, baade de virkelige og de indbildte.

Det er ikke saa let for jer at glemme formentlig miskendelse og forfølgelse fra vor side; det er heller ikke saa let for os at glemme de tilfælde, hvor I svigtede den tillid, vi viste jer, at glemme de

store og smaa sorger, som nogle af dem, som stod os nær, har gjort os.

Vi trykker i programmet dagbog over de vigtigste begivenheder, som strengt taget ikke hører skolelivet til, men som vi har glædet os ved, og som vi gerne husker. Vi fører ogsaa en anden dagbog, som ikke bliver trykt eller nedskrevet, over begivenheder, som er foregaaet inden for murene, af mere eller mindre glædelig art; disse sidste vil vi nu glemme i ferien; vi vil glemme »det vrangt og skakke og alt, som er saart og hvast«, og saa vil vi mødes igen efter ferien i fælles tillid, til fælles arbejde i det nye skoleaar. Jeg ønsker jer til slut alle en glædelig sommerferie.

Tale til studenterne 1914.

(Skolen og hjemmet).

De af Dem, som tilfældig engang har læst indledningen til vort skoleprogram, vil være stødt paa nogle vendinger om, at vi i denne skole søger at forene skole og hjem i eet, søger at skabe betingelser for, at eleverne under deres ophold hos os kan føle sig som medlemmer af een stor familje. De af Dem, som har haft lejlighed til at følge skolen paa nærmere hold i en længere aarrække, vil sikkert heller ikke frakende os en bevidst stræben efter at virkeliggøre denne side. Jeg skal imidlertid straks indrømme, at tanken er dristig og at ordene er store og at hvis emnet blev sluppet løs for en diskussion, er jeg ikke sikker paa, at det vilde lykkes tilhængerne af kostskolen at overbevise tilhørerne om at denne ideale skole lader sig realisere.

Jeg kunne imidlertid tænke mig en modstander af kostskolen fremsætte flg. indvendinger: »Det ser meget smukt ud i teorien og paa papiret; men det er desuden en meget udvortes og overfladisk opfattelse af et hjem. Et hjem er et organisk hele; det bestaar af mand, hustru og børn – og kun af dem – som under medgang og modgang har levet sig saa nøje sammen, at de ikke kan skilles, uden

at deres liv præges dybt deraf. De gi'r og modtager hinandens bedste tanker og vinder derved en haarfin forstaaelse, saa de ganske vist kan saare hinanden dybere end andre, men ogsaa hjælpe.

Men kostskolen – den maa være saa god den være vil – den kan dog aldrig blive andet end et pensionat, en samling menneskelige væsener, som ved tilfældets lune er kommen sammen paa dette sted, som pludselig en dag dukker op, lever her en kort tid og forsvinder; sammenlignet med hjemmet er den en underlig hoved- og haleløs organisme, et væsen uden fortid og fremtid. Og denne modstander af kostskolen vil fortsætte: saa maa de mennesker, som arbejder ved kostskolen være saa fortræffelige, de være vil, og ofre sig helt og uegennyttigt i opdragergerningens kald; de kan dog ikke skabe den atmosfære, som er livsbetingelsen for et hjem, hvor man altid med virkning kan opslaa plakaten: adgang forbydes uvedkommende.

Kostskolen kan aldrig blive den faste borg, det fredlyste helle, hvor man søger hen, naar det kniber. De kan gerne tale saa overbevisende og saa ærligt ment, De vil, til Deres drenge, om at deres gamle skole altid vil aabne sine porte for dem, naar de trænger dertil; de tror det bare ikke; for det er ikke deres hjem.«

Overfor en saadan opfattelse skal jeg gerne gøre den indrømmelse, at kostskolen ikke gør fordring paa at kunne erstatte hjemmet.

Der er imidlertid utvivlsomt visse sider i børnenes liv og opdragelse, som her kan faa en mere alsidig udvikling. At børnene lever et sundere liv paa landet end i byen, siger sig selv. Saa er der sporten, som jeg kun lige skal omtale. Mange mener jo netop nu for tiden, at den spiller for stor en rolle, optager de unge for meget, at den *breder sig* paa bekostning af mere udviklende interesser som læsning musik osv.

Jeg skal heller ikke i denne sammenhæng komme dybere ind paa samlivet med kammerater, som vel for en stor dels vedkommende erstatter samlivet med forældre og søskende i hjemmet. Det forekommer mig, at mange forældre her nærer overdreven ængstelse. Man kan jo lige saa lidt værne de unge mod daarlig paavirkning, ja som man kan tage forholdsregler for at forhindre et ulykkes-

tilfælde. Den ligger i luften som influenza, den kan ikke kendes paa forhaand. Den daarlige paavirkning kommer ofte bag paa én i et ubevogtet øjeblik, i en ukendelig skikkelse som en frister. Det er først bagefter, man er klar over paavirkningens art.

Der er naturligvis oplagte tilfælde, hvor man med bestemthed kan sige: den dreng har ingen god indflydelse paa sine omgivelser; men saadanne elever søger vi paa forskellig vis at isolere eller skiller os af med dem ved given lejlighed.

Heller ikke i hjemmet har forældrene sikkerhed for absolut god paavirkning fra kammeraters side, selv om de selv vælger deres børns omgang.

Jeg kunde nævne tilfælde af den art, hvor jeg tør paastaa, at det havde været bedst, om disse børn havde faaet lov til at vælge selv og havde gaaet deres egne veje. Det er saare vanskeligt at gribe direkte ind. I de fleste tilfælde maa vi nøjes med at lade staa til, haabe paa, at den opdragelse, barnet hidtil har faaet, maa staa sin prøve, og forøvrigt selv foregaa børnene med et godt eksempel.

Alligevel indrømmer jeg, at her er et svagt punkt, og jeg forstaar de bekymrede forældre, naar de kommer med deres dreng og siger: »Nu kommer han vel til at bo sammen med en god dreng«, selv om jeg tror, at de ved en saadan lejlighed ofte vilde opnaa mere ved at sige – hvis ord overhovedet nytter, og hvis de *kan* sige det: »Nu forlader du dit hjem for at lære at staa paa egne ben og lære at klare dig ude blandt fremmede. Du kommer til at bo sammen med andre drenge, som jeg ikke kender, nogle af dem er maaske gode, og andre er der maaske ikke saa meget ved; nu skal du foregaa de andre med et godt eksempel; derved viser du, at du kommer fra et godt hjem, og derved viser du, at du tænker paa os derhjemme.«

Der kan da være delte meninger om sportens og det noget ubundne kammeratlivs heldige indflydelse; men der er andre træk fra livet paa kostskolen, som alle eenstemmigt vil give deres tilslutning. Eleverne opøves i den udmærkede vane, som kan blive af stor værdi for dem i livet, hvis de da ikke falder tilbage, naar de forlader skolen: at staa tidligt op om morgenen. De begynder dagen med arbejde. Og de gaar tidligt i seng; her er ikke lejlighed til

selskabelighed og teaterbesøg midt i ugen, en uskik, som hjemmene i byen sikkert finder forkastelig, men som det ikke altid er saa let at modarbejde, saaledes som forholdene der har udviklet sig.

De lærer ogsaa at være præcise, at møde i rette tid til maaltiderne og til de forskellige inspektioner, – og foruden at være af afgørende betydning i disciplinær henseende beforder alt dette en ensformighed og regelmæssighed, som mange mennesker maaske vil finde kedelig og uudholdelig, men som i høj grad betinger børnenes sunde og rolige udvikling.

Og endnu et. Skole og hjem kan aldrig faa saa nøje føling med hinanden – i al fald ikke de store skoler i de store byer – saa de kan være sikker paa, at de ikke modarbejder hinanden paa afgørende punkter. Lærerne maa ofte savne viden om elevernes færd uden for skolen, deres flid, deres interesse osv., ligesom mange forældre vil vide, hvorledes deres børn omhyggeligt undlader at fortælle om, hvad der foregaar paa skolen.

Her har kostskolen et stort plus, og det intimere kendskab, lærere og elever faar til hinanden under det daglige samliv døgnet rundt, kan ofte forhindre sammenstød og udjævne smaa uoverensstemmelser og derved fremme skolens arbejde.

Jeg talte for nogen tid siden med en gammel elev om kostskolens mangler og fortrin, og han nævnede da under samtalen den rige lejlighed, han havde haft til at færdes i mark og skov paa dagens og aarets forskellige tider. Han var i sine skoleaar bleven fortrolig med naturen ud over, hvad et søndagsbesøg eller feriebesøg kunde byde, og mente, at de naturindtryk, han havde indsamlet, var hans bedste minder fra skoletiden. Jeg er vis paa, at mange af skolens nuværende elever engang vil tænke og sige det samme, og at flere af jer, som nu forlader skolen, ikke saa meget vil savne de mennesker, I har levet sammen med, men luften og lyset og farverne, den stille skov og den hvide sne. Og ærligt talt, I maa gerne glemme os alle sammen, hvis I kun, naar I drager herfra, kan medtage varige indtryk af denne art.

Jeg har i det foregaaende omtalt nogle sider af livet paa kostskolen, som forekommer mig at tale for dens berettigelse, uden at jeg paa nogen maade vil benægte, at hjemmet under gunstige for-

hold kan udrette det samme for børnene og gøre det bedre. Det hænder dog af og til, at hjemmet af forskellige grunde ikke mener at kunne magte sin opgave og sender deres dreng paa kostskole.

Jeg skal søge at forklare Dem hvorfor: saa længe børnene er smaa, ser de i deres forældre naturlige beskyttere; deres autoritet er ubegrænset, om deres alvidenhed er der endnu ikke opstaaet nogen tvivl; men saa kan der komme et tidspunkt, hvor de 2 factorer i hjemmet begynder at glide bort fra hinanden, at gaa hver sine veje, d. v. s. børnene – med forældrene sker der ingen forandring; i deres øjne er børnene stadig børn lige til det sidste, det falder vanskeligt for dem at tænke sig dem under forvandlingens love; de vil stadig gerne beskytte dem, værne dem mod formentlige farer. De har deres bestemte mening om, hvordan hjemmet skal være, og de har levet sig ind i en bestemt tankegang om, hvordan *deres* børn ikke skal være; hvis økonomiske hensyn ikke gjorde sig gældende, tror jeg, at mange forældre gerne beholdt børnene hjemme saa længe som muligt, ja helst altid, som den del af deres liv, de efterhaanden er bleven.

Men børnene begynder som sagt at gaa deres egne veje og tænke deres egne tanker. De vil helst ikke beskyttes; de ved selv bedre besked om alle spørgsmaal; de betragter nu en fremmeds afgørelse som langt værdifuldere end fars og mors, selv om den i virkeligheden gaar ud paa det samme. De fremmedes ord er guld, mens forældrenes er forslidte fraser. De sammenligner deres hjem med andre drenges og har utroligt let ved her at se lyssider og finde skyggesiderne i deres eget.

Det er for den udenforstaaendes betragtning det unge menneskes første bevidste – men fاملende – forsøg paa at finde sig selv, medens forældre, som skal være sammen med dem, vel snarere kalder det ulydighed og uartighed; de er besværlige for deres omgivelser og gør et lidet tiltalende indtryk; der er trods i dem, egoisme og hjerteløshed, men ogsaa meget værdifuldt: her kan være spirer til selvstændighed, som vel skal stækkes, men ikke maa kues. Under saadanne forhold kan den faderlige myndighed og den barnlige lydighed ligesom ikke længere finde hinanden, og i mange tilfælde kan det heller ikke nytte at gøre den gældende eller fordre

den. Der kræves taalmodighed og virkelig forstaaelse for at bringe den unge gennem disse vanskelige gæringsaar. Og det sker fredeligst paa kostskolen. De lærer hurtigt her, at alt ikke nødvendigvis skal dreje sig om dem, lærer at underordne sig og faar deres hjem paa afstand og kommer til at længes efter det. Ja, jeg tror virkelig, at børnene under ophold paa en kostskole faar øjnene op for, hvad deres hjem er værd. Vi kan byde jer alle de goder, vi har omtalt, men vi kan ikke byde erstatning for hjemmet. Vi søger efter bedste evne at opdrage og paavirke jer – maaske ikke altid med held – ganske som forældre i et hjem ville gøre det, og som de ældre, der har sat sig ideale maal, vil vejlede de unge; vi søger at gøre det hjemligt og hyggeligt for jer, men I vil i tankerne ofte være i jeres hjem, og det er rigtigt og godt. Kun vil jeg tillige ønske, at den glæde ved og kærlighed til jeres hjem, som I sikkert alle nærer, mens I er herude, maa holde sig.

Livet og fremtiden har brug for jer, og I kan og skal gøre fordring paa den med al dens arbejdsværdis, som ligger og venter paa at blive udløst, og I skal ogsaa tage for jer af livets glæder, alle de glæder, I kan overkomme med god samvittighed, men glem ikke jeres hjem, glem ikke, hvad det har været for jer, mens I var smaa. Jeg siger det ogsaa for jeres egen skyld, for der alene vil I finde støtte og forstaaelse, naar alt andet glipper.

Men hjemmet er ikke længere, som da I var børn, noget selvfølgelig, noget, som tilkommer jer. I maa gøre jeres indsats, ellers faar I ingen andel deri, for enhver ting her i livet har sin pris. Giv derfor hjemmet det bedste af jeres humør og ungdommelige livsglæde. Det er for godt til at skulle nøjes med bærmen.

Man kan træffe unge mennesker, som i deres hjem ikke ser andet end et opholdssted, hvor de spiser, sover og hæver deres lomme penge. De holder sig til hjemmet, saa længe de har brug for det, og giver det ellers en god dag. Jeg vil nødig tænke mig nogen af jer udvikle sig i den retning.

Vi staar i gæld til vort hjem og bør vise det taknemmelighed og pietet, men ogsaa en betragtning af mere almen art vil bevæge os til at værne om det og vise det respekt.

Der er i vore dage mange spørgsmaal fremme i det offentlige

liv, som kræver alles interesse, og manges arbejde og syslen hermed kan utvivlsomt udvikle borgersind og sund menneskelighed, kun maa det ikke ske med tilsidesættelse af hjemmet. For kun indenfor dets 4 vægge trives andre menneskelige værdier, ikke altid i lige høj kurs, som maaske har nok saa stor betydning for samfundet. Det er fra de gode hjem, at et land henter sin kraft; det er gode hjem, som gør en nation stærk og modstandsdygtig. Se for eksempel paa den kamp, som sønderjyderne saa beundringsværdigt har ført for deres ret i 50 aar. For det er i hjemmene, de lærer at tale, læse og elske deres sprog, at synge deres sange og værne om deres minder; det er der, de har lært troskab mod fortiden og tro paa fremtiden; der har de lært ubestikkelighed og sammenhold, egenskaber, som i længden gør en nation ubetvingelig.

Jeg vil da til slut udtale ønsket om godt samarbejde mellem hjem og skole, i hvilken form det end sker, for vi arbejder mod det samme maal: dygtiggørelse af dansk ungdom.

Tale til studenterne 1915.

Naar et menneske i særlig grad har gjort sig fortjent af det land, han lever i, bliver hans liv og levnet før eller senere gjort til genstand for undersøgelse, og man lægger ogsaa mærke til, hvor han har gaaet i skole, og denne skole nævner ham for fremtiden med stolthed som en af sine elever og tilskriver sig en slags andel i ham; ofte uden grund, for det kan godt være, at netop han er bleven for sømt, medens han gik i skolen; men det er dog et udtryk for den betydning, man tillægger skolen for en mands udvikling.

I løbet er de 10 aar, hr. Mantzius og jeg nu har ledet B. K., har henimod 200 unge mennesker forladt skolen med examen, efter at de en længere eller kortere aarrække har levet en ikke uvæsentlig del af deres liv iblandt os.

Hvordan har de nu udviklet sig, efter at skolen har sluppet dem?

Ja, derom ved vi i virkeligheden meget lidt. Vi ved, om de studerer, eller hvad anden vej de er slaaet ind paa. Vi taler i ny og næ med en paa gaden, der kommer en herud paa en times besøg, vi hører, at nu har den taget sin examen, en anden har giftet sig eller forladt landet for at prøve sin lykke og sine kræfter i fremmede lande. Men om den paavirkning, som vi – skolens lærere – har søgt at øve paa de unge gennem undervisningen og under pauserne i den daglige og faglige undervisning og uden for denne – om den har sat spor – ja det faar vi i de allerfleste tilfælde intet at vide om. Vi maa nøjes med den tilfredshed, det er at vide, at vi har haft lejlighed til at forfægte overfor de unge, hvad vi anser for smukt og grimt, ondt og godt og ret og uret.

Og selv om vort arbejde har været som at fylde vand i et bundløst kar, maa vi søge at bevare en stærk tro paa dets betydning, for hvert aar melder der sig et nyt kuld, som har krav paa os.

Med henblik paa denne skolens stadige fornyelse og vækst er det værd at klargøre sig, hvilke væsentlige forandringer den er undergaaet i de forløbne 10 aar, og hvorledes disse forandringer har præget skolens fysiognomi.

Jeg vil da nævne, at skolen fra at være en udpræget drengeskole er bleven fællesskole. Allerede for en snes aar siden blev der gjort forsøg paa fællesskole, men forsøget mislykkedes.

Der findes i skolens indmeldelsesprotokol – ganske betegnende helt bag i bogen – en særlig fortegnelse over elever, som daterer sig fra 1894. Den kaldes fortegnelse over pigerne i forberedelsesskolen og de særlige pigeklasser. Til at begynde med synes tilgangen af piger at have været meget stor; der er saaledes i 94 indmeldt 27 piger – 6 af dem i en særlig realklasse, de øvrige i forberedelsesklasser; men allerede det følgende aar synes tilgangen at standse. Der indmeldes kun en 3–4 i løbet af aaret, mest børn af lærerne eller fra familier, som er særlig nær knyttede til skolen.

Dette første forsøg med fællesskole synes altsaa at være løbet ud i sandet. En af grundene var vel den, at den daværende bestyrer af skolen, hr. Plesner, ikke var nogen tilhænger af tanken, men den væsentligste grund var sikkert den, at flere af de hjem, som

havde drenge boende paa skolen, ikke sympatiserede med tanken og i de rundtomkring opdukkende piger saa en ny fare for deres børn. Det er saaledes blevet mig fortalt, at hr. Plesner modtog breve fra forældre om, at deres drenge vilde blive taget ud af skolen, hvis de skulde gaa sammen med piger.

Hvordan det nu end forholdt sig, var der kun faa piger, da hr. Mantzius og jeg i 1905 kom til skolen. Vi gjorde skridtet helt ud og aabnede alle klasser for piger, og skolen tæller nu c. 60 piger eller $\frac{1}{3}$ af det samlede elevantal.

I begyndelsen optraadte de nok noget spredt, og som om de var paa besøg, meget korrekt, lidt genert, maaske ogsaa lidt kedeligt, men nu synes de at føle sig mere hjemme. De faar deres skæld ud – sidder over – jeg tænker her paa en bestemt klasse – kort sagt, deres stilling i skolen er bleven normal. Den i drengenes øjne ialfald lidt sygelige dyd, som maaske var dikteret af, at de var i mindretal, har de aflagt. De har – om jeg saa maa sige – faaet borgerret i skolen.

Og jeg er glad ved at kunne sige, at forældre trygt kan sætte deres pibebørn her i skolen.

Frygten for moralske farer, som mange mente truede, har vist sig at være overdreven – jeg tør ikke paastaa, at disse farer ikke er til stede – det er de – det vilde være urigtigt at lukke øjnene derfor – men naar tonen i skolen er god, naar de piger, som giver tonen an, har respekt for skolen og føler deres ansvar, saa skal aabenhed og ærlighed og godt humør nok faa bugt med alt det, som ikke tør komme frem i dagens lys.

Jeg vil paastaa, at der hersker god tone i skolen, og dertil har de elever bidraget, som i disse aar har givet tonen an blandt pigerne. Jeg tænker paa de enkelte piger, som nu har forladt skolen, men ganske særligt paa dem, som i aar forlader den med studentereksamen eller realeksamen. I har netop lagt de egenskaber for dagen, jeg nylig nævnede, og derfor vil jeg i dag bringe jer skolens tak.

I er bleven saa stærkt hyldede i den sidste tid, saa det ikke skulde undre mig, om I var bleven trætte og mætte af festlige vendinger.

Jeg taler dog ikke til jer ud fra en afskedsstemning, skønt det

er sidste gang, vi er sammen her i skolen. Dertil kender vi jer for godt. Vi har jo fulgt jer – de fleste af jer – lige fra den dag, I som 7-aarige smaapiger smilede jer ind i skolen til i dag, da I forlader den som tænkssomme unge damer.

Vi vil komme til at savne jer, fordi vi stolede saa sikkert paa, at hvor I var, ville tonen ogsaa være saadan, at I kunne være den bekendt. Vi vil mindes jeres gode humør og ikke mindst jeres flid – for intet glæder alligevel en lærers hjærte som flittige elever. Og vi vil ønske, at I maa sætte jer nye maal og saaledes vinde den tilfredshed og ligevægt i sindet, som arbejde alene kan give.

Det er mit haab, at den gode tradition, som I har været med til at skabe, maa blive fortsat af de piger, som nu rykker op i IV mellem og gymnasiet. For det er vort faste forsæt at opretholde denne tradition, og skulde der være nogle piger, som ikke har den rette forstaaelse heraf, vil det være heldigt, om de i tide søgte at bringe deres opførsel i samklang med skolens ønsker.

Naar jeg har fremhævet pigernes gode opførsel, skal det ikke være sagt til forklejning af drengene, men fordi jeg mener, at hvor de to køn kommer sammen under lidt friere former, vil det kvindelige element altid gøre sig stærkest gældende, og det vil være af særlig betydning, at netop de opfører sig godt.

Jeg har i det foregaaende sagt, at vi har gennemført fællesskolen. Det maa dog forstaaes med visse forbehold. Vi har den form for fællesskole, som passer bedst her. Jeg ved, at der er dem, som mener, at drenge og piger her i skolen i virkeligheden har meget lidt med hinanden at gøre, og at den gensidige paavirkning er minimal.

»Drenge og piger har hver sin legeplads; de sidder hver for sig i klasserne, pigerne kommer sammen til skole og følges sammen derfra; der vaages nøje over, at drenge og piger ikke spadserer sammen, og paa alle maader hindrer vi dem i at udvise og modtage den fortrolighed, som er betingelsen for virkeligt og berigende kammeratskab«.

Det hele, siges der, er kunstigt og lader sig i virkeligheden ikke realisere; piger og drenge bør gaa hver i sin skole; i fællesskolen hæmmer de kun hinanden.

Jeg vil hertil svare, at fællesskolen hos os har udviklet sig langsomt og frit – uden nogen tvang fra oven. Den er udtryk for, hvad eleverne finder mest naturligt og vi selv mest forsvarligt.

Det, vi stræber efter, er at drenge og piger frit og naturligt kan færdes sammen – med tilbørlige sømmelighedshensyn – saaledes at begge parter bevarer deres ejendommeligheder, men ogsaa saaledes, at de viser hinanden hensyn.

Vi er ikke saa naive at tro, at de vil forædle hinanden, men de kan slibe hinanden af. Drengene vil altid bevare deres krigerske instinkter og vil afgøre deres mellemværende paa den maade, som nu engang har vundet hævd, men de skal lære at lægge baand paa sig, og pigerne, som undertiden gi'r deres stemninger udtryk paa en maade, som er særlig ejendommelig for deres køn, vil beflitte sig paa større naturlighed.

Populært kan det udtrykkes ved, at pigerne bliver mindre tøse og drengene mindre bølledede.

Det kan vi naa, og det er ikke lidt.

De vil af de oplæste examensresultater have lagt mærke til, at pigerne gennemgaaende har gjort de bedste examener. Det er ikke gaaet til paa nogen overnaturlig maade; det er simpelthen, fordi de har gjort et bedre arbejde i aarets – ja jeg kan sige i aarens løb.

De er bedre forberedt, de følger bedre med i timerne; de fører deres glosebøger omhyggeligt, nedskriver noter i timerne; de udviser i det hele taget den ordenssans – hvad enten den er tillært hjemmefra eller medfødt – som skolen maa sætte som en af sine vigtigste opgaver at udvikle hos børnene. Her kan drengene lære meget af pigerne. Der er naturligvis ogsaa dovne og uordentlige piger i skolen, men gennemgaaende støtter pigerne skolen i dens bestræbelser.

Det er ogsaa værd at lægge mærke til, at pigerne i højere grad end drengene bringer skolen og hjemmene i forbindelse med hinanden. Forældre er mere nøjeregnende overfor deres pigebørn, stiller større krav til dem f. ex. med hensyn til orden, og – ganske umærkeligt maaske – vil den skole, der ogsaa optager piger, blive tvungen til at lempe sig efter disse krav.

Og endelig har fællesskolen medført, at flere lærerinder er bleven

knyttede til skolen – afgjort til gavn for den. Det udmærkede grundlag, de har lagt i forberedelsesskolen, er kommen eleverne til gode senere hen, men ogsaa i mellemskolen og gymnasiet viser lærerinderne sig fuldt ud paa højde med de bedste blandt lærerne. Det siger sig selv, at deres indflydelse paa pigerne har været betydelig, og de kan tilskrive sig stor andel i, at fællesskolen er lykkedes saa godt hos os.

Det er i korthed, hvad jeg i dag har ønsket at fortælle Dem om skolens liv i de forløbne 10 aar.

Jeg vil saa til slut sige et par ord om skolens fremtid.

For at en privat skole i længden skal hævde sin stilling under den stærke konkurrence, som ogsaa her gør sig gældende, maa den først og fremmest gøre gode examiner.

Det kræver forældrene, og det er ogsaa det eneste tilfredsstillende maal for os lærere, selv om vi til tider kan lade os friste til at sætte andre hensyn højere.

Vi har ogsaa i de sidste aar stillet større fordringer ved opflytelsen, og examensresultatet i aar er saaledes et udtryk for denne skærpelse og for det samvittighedsfulde og udmærkede arbejde, som skolens lærere har præsteret.

Det er min hensigt at fortsætte ad denne vej, og jeg venter støtte fra hjemmene; jeg venter, at de vil bøje sig for skolens rimelige krav ved oprykningen og ved indstilling til afgangsklasserne.

Den dovne elev skal ha' sin straf; vi maa ikke hjælpe ham til at naa et maal uden arbejde, og den tungt og langsomt arbejdende elev maa lære, at det ikke er nok at naa maalet; det gælder om at naa det med et godt resultat.

Jeg ser med tillid fremtiden i møde, ikke mindst fordi jeg ved, at lærerne og lærerinderne føler sig solidarisk med skolen og vil arbejde mod det samme maal som jeg, og det er mit haab, at det tab, som skolen vil lide ved hr. Mantzius' bortgang, i nogen grad maa opvejes ved den enhed i ledelsen, som skolen ifølge sagens natur hidtil har maattet undvære.

Naar hr. Mantzius og jeg i dag ser tilbage paa den forløbne tid og mindes alle de unge mennesker, som har forladt skolen, saa har jeg det stille haab, at vort samarbejde for at gøre dem til ret-

skafne og flittige mennesker maaske ikke har været helt for-gæves.

I erindringen om vore elever mødes vi da i dag for sidste gang paa dette sted, og jeg vil til afsked ønske Dem, hr. Mantzius, lykke og tilfredshed i Deres nye stilling, hvor det saa end maa blive.

5te juli 1915.

Tale ved skolens 50aars jubilæum 1918.

De har sikkert allesammen gjort den iagttagelse i livet, at det er de vanskelige børn, de uvorne drenge og de uregelmæssige eksistenser, som faar broderparten af forældres og læreres kærlighed.

De faar den ikke blot, fordi de trænger til den, men de faar den, fordi *vi* trænger til at vise dem vor kærlighed, fordi vi – maaske ofte til ingen nytte – har ofret saa megen tid og saa mange tanker paa dem.

De vanskelige børn er jo ogsaa de interessanteste; nogle af dem gaar ganske vist i spaanerne, men andre gaar lutrede ud af brydningstiden, styrkede af modgang og udrustede med den erfaring, som kun tiden kan give.

Birkerød Kostskole har meget tilfælles med det vanskelige barn. Den er blevet omfattet med en kærlighed, som kun falder i de vanskelige børns lod, og dens levnedsløb har været rigt paa begivenheder og afvekslinger, som den mere regelmæssige tilværelse gaar glip af.

Hvis jeg maa føre billedet videre: Jeg kunne sige, at Birkerød Kostskole havde levet i et meget uroligt og moderne hjem, den har saaledes oplevet flere skilsmisser, som ikke havde ondsind eller letsind til aarsag, men som kun skyldtes indre og ydre tvingende omstændigheder af pædagogisk eller økonomisk art.

Ja, denne skole har – ligesom den vanskelige dreng – ikke altid haft det let, men den har forhaabentlig nu hugget sig igennem, og jeg synes, at vi allesammen, dens venner, formyndere og velyndere i dag kan være tilfredse med den.

Det er ved skæbnens gunst faldet i min lod at holde fest-talen for det vanskelige barn i dag, og jeg vil begynde med at bede om overbærenhed.

De knappe tider gør ogsaa min tid knap, og jeg skal jo paa lang-fart, jeg skal tale om tider og personer, jeg ikke har levet i eller kendt, og jeg skal – hvad der er endnu vanskeligere – tale om en tid, jeg kender altfor godt. Jeg vil blive uretfærdig, idet jeg maa forbigaa personer, som har spillet en stor rolle i skolen, og jeg skal tale til skolens gamle drenge, for hvem jeg er en ganske homo novus, og som maaske helst i dag havde set en anden paa min plads, og endelig maa jeg paa denne langfart kaste et blik ind i fremtidens land, for at de, som staar skolen saa nær og omfatter den med saa varm interesse, ikke skal være helt uvidende om, hvor-dan dens fremtidsskæbne rimeligvis vil forme sig, og henvende nogle ord til skolens elever, som ikke maa glemmes ved denne fest.

Birkerød Kostskoles vugge stod, som nogle af Dem vil vide, i Birkerød præstegaard. Oven over dagligstuerne havde præsten, pastor Begtrup, indrettet skolestuer, hvor hans børn fik undervisning sammen med nogle andre børn fra byen. Læreren var en ung (teologisk) student, som i 1858 var kommet til Birkerød, og hans navn var Johan Mantzius, men snart blev stuerne i præstegaarden for smaa, og da Mantzius saa i 1868 giftede sig med Elisabeth Mollerup, indrettede han skolestuer i det nye hjem nede paa Birkerød hovedgade, og et par aar efter købte han grund og hus *der*, hvor den gamle bygning nu ligger.

Huset havde ogsaa navn, det hed Godthaab; af og til modtager jeg endnu breve med dette navn paa konvolutten.

J. Mantzius fik snart ry for at være en udmærket opdrager, og elevantallet voksede. Der opførtes ny bygninger, og inden han selv vidste ret deraf, var der vokset en skole ud af hjemmet, en sort skole med lektielæsning og eksaminer. Mantzius har fra først af sikkert ikke tænkt sig sin skole som en eksamensskole. Han har vist

heller ikke haft nogen forudfattet plan, han kæmpede for at bringe til udførelse. Der har aabenbart været trang til et skolehjem af denne art, og Mantzius har i kraft af sin personlighed, sin viljekraft formet dette hjem, efterhaanden som det voksede frem. Mantzius havde nøje forbindelse med grundtvigianske kredse, og der har til en begyndelse sikkert foresvævet ham noget i retning af en grundtvigiansk friskole, en slags protest mod den lærde skole.

Hans skole skulde være særlig dansk. Dansk skulde være hovedfaget, og sagafortælling og foredrag skulle spille en stor rolle. Men han maatte snart lempe sig efter forholdene; skolens hurtige vækst medførte en udvidelse af skolens rammer; forældrene ønskede eksaminer. Skolen fik dimissionsret, og allerede i 1886 kan latin-skolen i Birkerød, som den nu blev kaldt (og som den forøvrigt stadig hedder her i byen) udsende sine første studenter. Den havde dimitteret studenter som »privatister« siden 1877.

Skolen vokser i disse aar sin stille vækst uden konkurrence, uhæmmet af regulerende bestemmelser, men baaret frem af en personlighed, som vel var skrøbelig af legeme, men i besiddelse af en ildfuld sjæl, som gav ham magt over sine omgivelser.

Efter beretninger fra mænd og kvinder, som har kendt ham, maa han have været en ualmindelig begavelse og stærk personlighed.

Han skildres altid i stærke ord og farver som en herskernatur med saadanne karakterers gode og daarlige egenskaber; men fremhæver hans stærke glæde ved mennesker, hans meddelelsestrang og evne, hans dybe respekt for andres personlighed, let til at blive vred og ubændig hidsig, men ud fra et kærligt sind, rede til at gøre godt igen.

Han var som pædagog af den gamle skole – en meget streng lærer, men ogsaa dygtig og inspirerende, og han har utvivlsomt haft stor indflydelse paa elever, hvis evner og begavelse eller anlæg passede til hans til tider sikkert noget voldsomme personlighed.

Men det var ikke alene i skolen, at J. Mantzius var det selvfølgelig midtpunkt, han har sikkert haft stor betydning for mange i byen og paa egnen. Skolen var under ham egnens aandelige midtpunkt. Han byggede denne smukke sal, hvori vi i dag er samlede; den skulle blandt andet og især tjene som gymnastiksal, men var

i virkeligheden først og fremmest en foredragssal. Her rejste Mantzius sin talerstol, han var veltalende og hans ord kunne fænge, og mange jævne mennesker hentede fra denne talerstol aandelig næring og berigelse; mange mennesker kom til ham for at søge raad, og han greb ind i mange skæbner; han hjalp med gavmild haand byens fattige, saa det forekommer mig, at det ikke er helt med urette, at man har givet ham det maaske lidt fordringsfulde navn »Herren til Birkerød«.

Naar jeg har drøftet kostskolespørgsmaalet med andre mennesker, har man tit overfor mig indvendt, at det var synd at tage børnene bort fra deres hjem og fra deres mor. Jeg vil som regel give denne indvending medhold; jeg synes selv tit, at det er synd, men rigtignok mest for moderen; børnene finder sig forbavsende hurtigt til rette med jævnaldrende kammerater, og desuden findes den kærligt moderlige ogsaa paa kostskolen; jeg tror godt, at jeg kan sige, at den altid har været til stede her i en eller anden skikkelse, og uden at ville glemme eller forbigaa alle de kvinder, som i de forløbne aar har haft den lykke at leve sammen med en stor børneflokk, finder jeg, at der er særlig grund til i dag at mindes fru Elisabeth Mantzius, som i skolens første 23 aar var en god hjælper for sin mand.

Hun havde den medfødte gave at kunne sprede hygge og varme om sig, hun samlede eleverne, særlig de smaa, om sig om aftenen, saaledes som det sidenhen blev skik og sæd i denne skole, og det var vel ogsaa hende sammen med hendes søskende, som gav skolens opholdsrum den smagfulde udstyrelse, som siden er blevet opretholdt som noget selvfølgelig, og som har bidraget til at gøre denne skole til noget mere end en opdragelsesanstalt for drenge. Der er maaske ogsaa grund til i dag at mindes, at det var for familien Mollerups penge, at den første skolegrund og skolebygning blev rejst, og senere 25 aar derefter paa et kritisk tidspunkt i skolens historie traadte familien Mollerup atter hjælpende til.

Denne kritiske tid i skolens historie er aarene umiddelbart efter Mantzius's død; den indtraf i 1890; man fik da ret at føle, hvor stor betydning hans person havde for skolen, i hvor høj grad skolen

var ham; i hvor høj grad hans stærke personlighed havde baaret skolen og gjort den afhængig af sig. Det var da ingen let sag at finde en efterfølger, og det til trods for, at der den gang virkede saa dygtige lærere ved skolen som Joh. Bunsen Koch, senere rektor i Fredericia, og den nu meget myndige skoleinspektør Albert Svendsen, for hvem det sikkert har været en æressag at holde skoleskibet paa ret køl. Der er da al grund til at takke skolens daværende inspektør Koefoed, som beredvilligt overtog uriasposten som Mantzius's efterfølger i de tre følgende aar.

Det var nu ikke helt tilfældigt, at Joh. Mantzius ikke havde truffet betryggende dispositioner for sin skoles fremtid. Det hang sammen med et træk, der bundede dybt i hans karakter. Han var et stemningsmenneske, kunne leve helt ud i øjeblikket. En af lærerne fra den tid har fortalt mig om, hvordan han en dag, da der uventet var bleven indmeldt en ny kostelev, bad ham om at rejse til København og købe en landauer – noget han i virkeligheden ikke havde raad til. Naar han havde penge, gik de hurtigt, men paa den anden side kom man ikke forgæves til ham og bad om hjælp.

Udgifterne var de aar forholdsvis smaa og indtægterne store, men der blev ikke lagt hen til de magre aar, der blev ikke afskrevet paa gæld, og der kom saa en tid i de følgende 10 aar, hvor denne mangel paa økonomisk fremsyn kom til at svie til skolen.

Saaledes som Joh. Mantzius prægede skolen og herskede i den, paa samme maade kan man ikke sige, at nogen af de senere ledere af denne skole har været eneherskeren, maaske har de ikke haft væksten.

Men aarsagen laa maaske ogsaa dybere. I de aartier, vi nu træder ind i, ser vi baade i hjemmet og skolen opdragerne, først lærere og saa forældre stige ned fra den piedestal, hvorfra de af gammel vane havde ment det nødvendigt at tale til børnene. Man stiller sig mere forstaaende og mindre overlegent overfor dem, man er ikke længere saa sikker paa, at prygl gavner eller er nødvendigt, man begynder at tale naturligt til og med børnene. Det er den humane eller demokratiske aand, som rykker ind i hjemmene og skolen. Der rokkes ved autoriteten.

Noget af det højtidelige forsvinder fra skolen, og efterhaanden

som undervisningsmetoden og stoffet lempes efter børnenes trang og evner, kommer der bedre humør i skolen, mindre af det i og for sig friske, noget voldsomme drengehumer, som fødtes af den evige krig med fjenden, d. v. s. læreren, som ofte er de urolige og dovne drenges sidste tilflugt, men et jævner humør, som var udtryk for veltilfredshed og harmoni og velvilje.

Med andre ord, vi naar gennem en langsom udvikling, som jeg her ganske kort har skitseret, til den paradisiske tilstand, som vi alle kender saa godt nutildags, og som de ældre undertiden undrer sig stille over; at vore Børn saa at sige næsten alle sammen er glade for at gaa i skole, saaledes at forældrene nu, naar børnene er dovne, kan udtale saa mærkeligt lydende ord som: »Hvis du ikke bliver flittig eller opfører dig godt, bliver du taget ud af skolen«.

Hele denne udvikling bidrog i høj grad til at forandre Birkerød Kostskole, saaledes som den var under Joh. Mantzius, men der var desuden en anden faktor, som bidrog ikke saa lidt til at forandre skolens fysiognomi i dette tidsrum, og som jeg nu skal nævne.

Lige foran mig hernede i salen sidder den mand, som med saa stor dygtighed ledede skolen i de første 12 aar af denne tid fra 1893 til 1905. Det var, som alle ved, Johan Plesner, hvis evner som administrator og skoleleder vandt saa stor paaskønnelse, at han ved sin fratræden i 1905 blev udnævnt til forstander for det kgl. blindeinstitut i København.

Da Plesner i 1893 med berettiget ængstelse overtog skolen, var den, som jeg før antydede, i nedgang.

Fru Mantzius havde uden held søgt at regere gennem lærerne. De var rimeligvis for mange om hvervet.

Det lykkedes imidlertid hurtigt Plesner, støttet af inspektør Leonhardt Hansen, som havde en kraftig og ordnende haand, at bringe skolen paa ret køl igen, og trods en kraftig udrensning havde skolen allerede det følgende aar 150 elever mod 104 i 1893.

Den store tilvækst af elever kom fra de skolesøgende. Plesner foretog nemlig det for skolens hele fremtidige udvikling saa afgørende skridt at anlægge skoletiden, saa den passede med togtiderne, saa skolen fik tilgang fra Holte, Lyngby og Lillerød, sam-

tidig blev der givet piger adgang. Der blev saaledes i august 1894 indmeldt 27 piger, men tiden til fællesskole var aabenbart endnu ikke inde.

Først i 1905 gjorde Mantzius og jeg skridtet helt ud og gjorde skolen officielt til fællesskole, og skolen tæller nu 80 piger.

I dette tidsrum er antallet af skolesøgende drenge ogsaa steget betydeligt; de skolesøgende drenges og pigers tal er nu 188 mod 36 for 25 aar siden.

Den store tilvækst af skolesøgende skyldtes den udflytning fra by til landet, som har været saa almindelig de sidste 20–30 aar; til held for skolen har denne udflytning fundet sted samtidig med, at antallet af kostelever gik ned paa grund af nærgaaende konkurrence fra andre kostskoler, som i disse aar med Birkerød som forbillede skød op rundt omkring i landet og da særlig i Nordsjælland, ja, de skolesøgende elever blev ikke blot en behagelig tilvækst, men de er bleven en livsbetingelse for skolen. Det har nemlig vist sig at være umuligt her til lands at drive en kostskole alene med kostelever – medmindre elevantallet naar op paa omkring de 100, og saa høje tal naar en skole kun i det ret begrænsede aaremaal, den af en eller anden aarsag er moderne. Mens den aarlige betaling for en kostelev lige før krigen omtrent var den samme som for 40 aar siden, saa er levedoden blevet en anden. Fordringerne til lærerkræfter, skolelokaler, materiel og samlinger er steget i samme tempo. Jeg skal her blot nævne et par tal til belysning af lærergagerne. I skolens eksemplar af programmet for 1881 har Joh. Mantzius udfør lærernes navne vedføjet beløbet af deres gager; de beløber sig til den beskedne sum af 6.800 kr. Skolen var paa det tidspunkt en fuldstændig latinskole med 69 elever, deraf 43 boende paa skolen. Til sammenligning skal jeg anføre skoleaaret 1915, hvor elevantallet var 183, deraf 40 paa skolen boende kostelever, og lærergagerne iberegnet bestyrergagen var 24.000.

Det har da ogsaa vist sig, at flere af de kostskoler, som er opstaaet fra denne moderskole, ikke har kunnet klare sig paa grund af manglende tilgang af skolesøgende elever, eller tilgangen af skolesøgende har været saa stærk, at kosteleverne ligefrem druknede i mængden. Ordrup og Marselisborg er eksempler herpaa.

Jeg haaber, at det ikke maa gaa Birkerød paa samme maade, jeg antager, at dens forholdsvis fjerne beliggenhed i en uoverskuelig fremtid vil beskytte den mod denne fare.

For kostskolen har altid været og bør i fremtiden være kærnen i denne skole.

Skolens særpræg skyldes først og fremmest kostskolen, et særpræg, som den stærke tilgang af skolesøgende eller piger ikke har formaaet at udviske. Den er selvfølgelig ikke længere en udpræget drengeskole, den er ikke længere noget Jomsborg, og de smaa ikke slaver for de store, som det til tider har været skik; det meningsløse raske hos drengene, som kunne gi' sig udslag i en slags halvautoriseret tyrannisering af de smaa eller svage, har skolen længe ikke kendt noget til.

Jeg tror ikke, man kan sige, at lederne af denne skole er mødt til deres gerning med et bestemt program, som de har villet virkeliggøre, udover den indflydelse, de har udøvet gennem deres personlige optræden eller gennem den stilling, de har taget til en foreliggende situation.

Derfor har drengene ogsaa til en vis grad faaet lov til at leve og vokse i fred uden at blive generede eller irriterede af paabud, ud over hvad hensynet til det fælles bedste krævede.

Det hænder undertiden, at unge lærere straks, naar de kommer til skolen, i deres nidkærhed og arbejdsiver anker over noget, som de kalder mangel paa disciplin eller løshed i ledelsen. Det drejer sig i reglen om reglementet udenfor skoletiden, de siger: »Vi savner noget bestemt at holde os til«; de mener, at grænserne for, hvad der er tilladt og ikke tilladt, er for vage. Jeg berører her kærnen i kostskoleliv eller i alt fald noget centralt i denne skoles liv.

I et hjem kan man ikke leve efter de samme ubønhørlige love som i en militær kaserne; i et hjem maa man komme hinanden i møde; tillidsforholdet maa altid være den stiltiende forudsætning, og lovene er uskrevne og elastiske, som de maa være, hvor mennesker lever hele deres daglige liv sammen, fra sol staar op, til sol gaar ned, og selv om nu kostskolen ikke er blevet et hjem, som Jannik Lindbæk saa smukt sang i skolens kantate for 25 aar siden, saa stræber den derhenimod, og den har mange berøringspunkter

med et hjem, ja, i nogle henseender staar den over mange gennemsnitshjem.

Der spirer meget smukt og levedygtigt i dette broderskab, som jeg kunne kalde dette drengesamfund.

Man lærer her at kende sammenhold, kammeratskab og trofast, uegennyttigt venskab, som mange hjem kunne misunde det. Jeg har særlig i det sidste halve aar, hvor festen i dag har bragt mig i berøring med mange gamle drenge, haft lejlighed til at iagttage mange forhold, som bekræfter dette. Kostskolen er drengenes samfund, som vi ældre kontrollerer, og jeg tager ikke i betænkning at sige, at jeg næsten altid har været glad ved at være delagtig deri. Her gælder sunde, demokratiske love, og en dreng faar først og fremmest rang efter sine personlige egenskaber, saa kommer i anden række begavelse, fødsel og penge og gør deres krav gældende.

Der har aabenbart altid været et sundt instinkt til stede, som har værnet om skolens traditioner, om det uskrevne magna charta, som i stilhed er blevet nedlagt i denne skole fra dens første dag.

Birkerød Kostskole er privatskole. Den er rejst ved een mands initiativ; andre mænd har i tidens løb baaret sten til den, opretholdt og udvidet den, og talrige mænd og kvinder – det er umuligt at nævne alle dem, der er berettiget til at blive mindet – har ofret den bedste del af deres liv paa at retlede og opdrage danske drenge og piger, som har besøgt denne skole, og det er mit haab, naar jeg engang opgiver min virksomhed her i Birkerød, at jeg da kan overlade den til en mand, som vil føre den videre frem med respekt for de tanker, som har været de bærende i de forløbne 50 aar og for den tradition, som efterhaanden har dannet sig, og det er mit ønske, at denne skole maa bevare sin særlige stilling som privatskole og kostskole i fremtiden, og jeg tror, at dette ønske vil vinde bifald hos dem, der før mig har nedlagt en stor del af deres livsarbejde i skolen, og hos den store skare elever, som har tilbragt lykkelige aar herude.

Naar jeg imidlertid kalder Birkerød Kostskole privatskole, saa er det kun, fordi man er vant til at kalde skoler af denne art privatskoler som modsætning til statsskoler.

I den forstand er Birkerød Kostskole ganske vist privatskole, men den er ikke privatejendom i samme forstand som anden privat virksomhed, som ejeren kan standse eller lade overgaa til anden virksomhed efter forgodtbefindende. Denne skole har for dybe rødder her paa egnen. Den er mere end en skole, den har været et hjem og ofte et godt hjem for dens børn; den maa derfor ikke forsvinde. Gennem sin historie har den dokumenteret sin ret til at eksistere, sin ret til at leve videre. Den er gaaet gennem haarde kriser, økonomisk har den nærmest haft samme kaar som de københavnske privatskoler, d. v. s. chefen altid paa kommandobroen med kikkert ude efter elever og lærere, men for hvergang er den gaaet stærkere ud af krisen, og det ta'r jeg som et godt varsel for fremtiden.

Jeg maa vist gøre en undskyldning, fordi jeg, naar jeg paa denne dag skal tale om skolens fremtid, ikke kan gøre brug af saa festlige vendinger, som denne højtidelige lejlighed kræver det.

Naar jeg skal tale om skolens fremtid, maa jeg anslaa økonomiske strenge, og jeg maa lytte efter, om de toner, jeg fremkalder, maa finde den ønskede resonans et eller andet sted ude i salen.

Jeg er nu først glad ved paa denne dag at kunne udtale, at skolens økonomiske status trods vanskelige tider er bedre, end den har været i mange aar. Elevernes antal er større end nogen sinde før; ogsaa af kostelever er der udmærket tilgang. Lærernes gager er bragt et godt stykke i vejret, saa de for flere læreres vedkommende holder maal med lønningerne i kommunale gymnasier. Skolens bygninger, og hvad dertil hører, er i god stand, og vi staar ikke overfor gennemgribende ombygning eller tilbygning af nogen art, men der hænger alligevel truende skyer i horisonten.

Spørgsmaalet privatskole – statsskole er jo brændende i disse dage, men selv om spørgsmaalet ikke direkte vedkommer Birkerød skole, da det vel er mere end tvivlsomt, om staten nogen sinde vil overtage skoler af denne art, saa er det dog af vital betydning for skolen.

De københavnske privatskolers overgang til statsskoler med den deraf flydende lønstigning og pensionering vil i løbet af nogle aar berøve os nogle af vore dygtigste lærerkræfter, saafremt staten ikke

ogsaa her træder hjælpende til, d. v. s. yder hjælp efter en anden maalestok end tidligere.

Naar jeg nu siger, at staten maa træde hjælpende til, saa har jeg intet øjeblik glemt den betydelige understøttelse, som staten har ydet denne skole i en lang aarrække, og jeg skal paa skolens vegne overfor statens repræsentanter udtale min taknemmelighed for den udviste hjælp, idet jeg samtidig takker dem for den ære, de har vist skolen ved at komme herud i dag. Jeg tør godt sige, at uden statens støtte ville vi ikke holde fest i dag – og jeg er nu ogsaa overbevist om, at staten ogsaa i fremtiden vil yde sin hjælp.

Det skarpe skel, som tidligere eksisterede mellem privatskole og statsskole, eksisterer nemlig ikke længere. Staten har i virkeligheden i løbet af den sidste halve snes aar, om jeg saa maa sige adopteret privatskolen; den hersker med samme faderlige myndighed over den som over statsskolen.

Den kræver et utal af indberetninger, den kontrollerer eksaminer og undervisning gennem sine inspektører og omgærder os lige saa kærligt som statsskolen med cirkulærer og bekendtgørelser, den stiller de samme krav til vore elever som til statsskolens, men samtidig – jeg siger dette med nogen bitterhed – samtidig berøver den os midlerne til at gennemføre disse krav – ved at berøve os vore dygtigste lærere.

Ja, der staar truende skyer i horisonten, men naar jeg alligevel ser optimistisk paa fremtiden, saa er det, fordi jeg tror, at staten til sidst vil drage den fulde konsekvens af sin faderlige stilling til privatskolen og gøre den ligeberettiget med den ægte eller førstefødte statsskole og derved gør privatskolens lærere delagtige i de livsgoder – højere løn og pensionering – uden hvilke de ikke kan gøre deres arbejde forsvarligt og med godt humør, og det er mit haab, at staten vil vise os simpel retfærdighed, og at den private offervillighed, som i de forløbne aar har skabt skolen og holdt den oppe, til sidst maa finde fortjent paaskønnelse.

Jeg sagde før, at jeg trods alt ser lyst paa fremtiden, og een af grundene er den, at Birkerød Kostskole har mange venner, vi har i dag modtaget talrige beviser herpaa; selve den forsamling, som i dag fra hele landet er kommen sammen, er et bevis herpaa. Jeg

tænker i denne sammenhæng særlig paa alle de hjem, som har betroet os deres børn. – Baade de hjem, som viser os den største tillid, der overhovedet kan vises – ved at betro os deres børns hele opdragelse, og forældrene fra denne by, som hele aaret rundt viser os en saa varm interesse og er saa venlige at deltage i vore fester og sammenkomster her paa skolen. Jeg takker dem for den forstaaelse, sympati og overbærenhed, de altid har vist os, og naar børnene gennemgaaende er saa glade for deres skole, og livet herude gaar saa fredsommeligt uden alt for mange konflikter, tror jeg det for en stor del maa tilskrives hjemmene og den entente cordiale, som hersker mellem hjemmene og skolen. Og jeg ser derfor lyst paa fremtiden med tanken paa børnene fra disse hjem, som for tiden er Birkerød Kostskole.

Som saa ofte, naar der er fest i et hjem, kommer alle husets børn ikke med ved bordet paa grund af pladsmangel, og saaledes er det gaaet her i dag. Derfor ser De ikke alle skolens 250 elever, de holder sig skjult i krogene uden for vinduerne og i værelserne ved siden af; men jeg haaber, at de, som før var skolens elever, vil se mere til dem i løbet af dagen og tage hjem med lutter gode indtryk af dem.

Og I, I, som nu er elever, naar I i dag ser og hører, hvor mange dygtige, ansete og udmærkede mænd – jeg kan ikke sige kvinder – endnu – der engang gik i Birkerød Kostskole, vil sikkert beflitte jer paa ikke at staa tilbage for dem, naar I om andre 50 aar i 1968 møder op til fest; men hvis I vil, naa frem i første række, maa I ta' fat tidligt.

Og hvis I vil ha' noget ud af jeres evner, maa I sætte jer høje maal.

Jeg lærte som barn at ride, og jeg husker endnu et af de opmuntrende tilraab, som min lærer, en gammel overberider, hyppigt benyttede i sine timer; det lød: Se op og se frem.

Det er et godt valgsprog, som jeg vil lægge jer paa sinde. Se op ad. Se opad mod lyset, livets evige kilde, se opad, der er luften renere og farverne skønnere, der er ingen grænser, som hæmmer, det er tankens frie element; se op til de bedste blandt jeres lærere og kammerater.

Se opad og sæt jer høje maal og tab ikke modet, fordi I ikke naar dem, for som Goethe siger i Faust: »Wer immer strebend sich bemüht, den können wir erlösen«, d. v. s.: Du naar maaske ikke maalet, men du vinder glæde og tilfredshed gennem din stræben opad, og I skal se frem.

I skal tidligt sætte jer et maal. Det er godt, at unge mennesker tidligt ved, hvad de vil være; det er det første skridt til ogsaa at blive det, og det er ikke de ringeste børn, som tidligt har rede paa dette spørgsmaal. Derfor maa I ikke pjanke og drive tiden bort.

Brug jeres evner og kræfter godt, ogsaa udenfor skolearbejdet. Brug jeres øjne og brug jeres krop. I hørte for lidt siden i P. A. Rosenbergs smukke recitativ om den lykke, der er falden i jeres lod, som lever hele jer barndom og skoletid i landlivets rige og afvekslende omgivelser.

Luk derfor jeres øjne op og se jer om, brug jeres ben og lær den egn, I lever paa, at kende med alt det liv mellem himmel og jord, som fødes der aaret rundt - for at I ikke - naar I en skønne dag, inden I ret ved af det, skal sige farvel til skolen og livet paa landet - at I saa ikke skal angre, at I ikke benyttede tiden bedre, og brug jeres kræfter til bunds, i hvad I saa foretager jer.

Spiller I fodbold, saa driv den sport med dødelig alvor, saa at I kan opfylde de forventninger, man med rette stiller til Birkerød drenge og »lidt til«. Dette lidt til skal være jeres personlige indsats. Og er I spejdere, saa sæt en ære i, at jeres trop nævnes som den første i divisionen.

Og er bogen jeres sport, saa prøv ogsaa her jeres kræfter paa det bedste, hold fast paa, hvad I læser, at det ikke skal gaa jer som Faraos kør.

Se opad og fremad, det skal være jeres løsen, for vi er ganske vist til stede ved en afslutning, ved en fest for en tid, som svandt, men I, alle I, som er skolens elever, er først og fremmest ved begyndelsen, I er ved indvielsen til den nye tid, og bli'r det end sværtdid, dyrtid og ondtid, desto mere bliver der brug for en ungdom, som kan og vil, som ved og tror, som ikke blot vil sætte dette løsen paa sit banner, men omsætte det i sit liv.

Tale til studenterne 1919.

Naar de ydre omrids af en bygning staar færdige, naar alt det, som skal bære, er rejst, plejer man at udtrykke sin glæde over det foreløbigt tilendebagte arbejde ved at afholde en lille festlighed.

Man holder rejsegilde.

Bygherren, mestrene og svendene kravler op paa toppen af bygningen, og heroppe, hvor flaget vajer, og kransen svinger for vinden, bli'r der holdt taler og raabt hurra for arbejdets lykkelige fuldendelse og maaske ogsaa for, at bygningen maa blive anvendt paa rette maade og virkeliggøre nogle af de maal, som bygmesteren har tænkt sig den skulle tjene.

Vi er ogsaa i dag forsamlede til et slags rejsegilde. Vi flager i dag for vore studenter, som nu endelig har opnaaet ret til at bekrænse sig med studenterhuen, det eftertragtede symbol paa, at skoletiden er til ende.

I har ogsaa været med til at rejse en bygning, fra etage til etage, fra klasse til klasse er I steget op, indtil I har naaet toppen, og som alle tindebestigere ser I jer nu tilbage, maaske lidt trætte, men tilfredse og taknemmelige over, at I naaede saa vidt.

Den bygning – for at fortsætte billedet – som nu staar færdig, er først og fremmest jeres eget værk, og I har ret til at være stolte af det – hvis I da har været ærlige arbejdere, hvis I gjorde den ene ting færdig, inden I tog fat paa den næste, og taalmodigt stoppede de huller, som vi næsten alle faar i vort arbejde, fordi livet stiller saa mange krav til os og har saa mange fristelser baade for gamle og for unge.

Hvis I har arbejdet ærligt, gaar I ud af skolen med gevinst, med glæde ved arbejdet, fordi I selv har følt, at evner og kræfter vokser i samme forhold, som de tages i brug.

Hvis ikke, vil I komme til at bøde derfor før eller senere. Det er livets lov.

Jeg spørger kun og siger »hvis«, for kun I selv kan give svaret, og I føler det inde i jer som et tydeligt ja eller nej.

Det vilde være en sund skik, om alle I unge studenter paa denne

dag – naturligvis efter omhyggelig forberedelse i jeres lønkammer – traadte op og delagtiggjorde os i nogle af de tanker og følelser, som opfylder jer, sa' tak til skolen og jeres lærere for, hvad de har gjort for jer – hvis I da føler jer i gæld til dem – og fortalte os andre, hvad I, hver især, betragtede som jeres personlige udbytte af skolegangen.

Om I gik rigere eller ringere herfra!

Om I gik herfra med mod paa fremtiden og med ærlig vilje til at faa det bedst mulige ud af jeres tid og jeres liv.

Men det er vel ikke let at bryde nye baner og indføre nye skikke ved en lejlighed som denne, og I maa derfor finde jer i at høre paa mig – det bli'r sidste gang.

Et skoleaar gaar hurtigt, og skoletiden er – som alle skønne dage – snart forbi. Inden I ret ved af det, er I ude af mellemskolen, og de ensformige, men fornøjelige arbejdsdage kæder sig umærkeligt sammen, saa regnskabet's dag let kan komme bag paa den letsindige, som ikke har lært at tage tiden i agt.

Men tænker I saa paa alt, hvad der er foregaaet ude i verden i jeres skoletid, paa alle de begivenheder, som ved deres epokegørende betydning saa at sige har sprængt dette tidsrum, saa synes jeg, at I allerede nu næsten maa føle jer gamle.

Hvad I lærte i I M om det store russiske verdensrige, gælder ikke mere; det minder nu mere om et af de gamle verdensriger i opløsning end om et moderne statssamfund. I har i jeres historiebøger læst om, hvorledes de gamle romere, da Hannibal stod udenfor portene, da Rom laa aaben efter slaget ved Cannæ, udfoldede alle deres stolte mandlige egenskaber og bøjede skæbnen under deres vilje.

Historien har gentaget sig, I har oplevet det, og I bør aldrig glemme det.

I har set Paris ligge aaben for fjendens millionhære.

I har set franskmændene vige, som om alting var tabt, men I har ogsaa set de samme franskmænd trodse skæbnen og udfolde de samme romerske dyder, tapperhed, udholdenhed og offervillighed, hvormed de har gjort navnet Verdun udødeligt i historien til evig tid.

I har lært krigens heroisme at kende, men ogsaa den grusomhed og vanvittige ødelæggelse, som fulgte i dens spor, medens sult, sygdom og død holdt deres indtog i alle lande og byer.

Og I har set lovløsheden brede sig fra land til land, ja selv i vort eget fædreland, som hidtil er gaaet uskadt ud af dette kaos, er den begyndt at stikke hovedet frem.

Alt dette har saa at sige været jeres daglige aandelige næring i jeres sidste skoleaar; I har derigennem faaet et helt andet verdensbillede, saa at I med rette har kunnet stille det spørgsmaal: Hvis dette er menneskehedens virkelige ansigt, saa staar den sandelig ikke højt i kultur.

Jeg hører saa ofte den tanke blive fremsat, at den ungdom, som nu vokser op, nok skal vise sig at være børn af tiden, og at den tilstand, som er skabt af krigen, vil afgive en frodig jordbund for dens mindre gode instinkter og tilbøjeligheder, at den vil udnytte chancerne hensynsløst uden at være saa nøjeregnende med de midler, den benytter for at komme frem, at de unge vil gribe efter de stillinger, som betaler sig bedst, uden hensyn til, om deres evner og interesser ligger paa et ganske andet omraade, og at de vil give idealerne en god dag, naar det bare ellers betaler sig.

Saaledes er der mange sortseere, som tænker sig fremtidens unge.

Jeg vil nødig tro, de har ret, og det passer i hvert fald ikke paa jer, som i dag forlader skolen som studenter.

For ikke at bruge overdrevne vendinger vil jeg sige, at I taget under et er et hold, som enhver skole med god samvittighed kan dimittere.

I har gennemgaaende været flittige. I har ikke alene været flittigere end III gymnasium plejer at være, men har i ualmindelig grad søgt at tilfredsstille den trang til at hente underholdning eller ny viden fra bøgernes skatkammer, som mange unge mennesker sikkert har, men som de er for magelige til at følge.

Da jeg blev student for over 25 aar siden, var de unges løsen frigørelse og fremskridt og bekæmpelse af alle konservative magter.

Det radikale studentersamfund stod skarpt over for studenterforeningen; vi meldte os rimeligvis efter ordre hjemmefra ind i foreningen, hvor der vel ogsaa var mest liv af den slags, som pas-

sede til vor grønne ungdom; men vi havde vist alligevel en hemmelig sympati for samfundet og kom der ogsaa paa de store aftener, naar Hørup og Brandes talte.

Der var mange spørgsmaal, politiske, religiøse og sociale, vi skulle tage standpunkt til, som der vil være det for jer, og som der altid *skal* være for ethvert menneske, hvad enten han er gammel eller ung.

Nu 25 aar efter er løsnet et andet. Det er for tiden ikke saa meget frigørelse for trykkende baand eller fremskridt, som tiltrænges; men en kamptid og en alvorlig tid bliver det utvivlsomt. Der kan kæmpes paa mange maader, med vaaben og ord, offentlig og i det stille. Den kamp, jeg opflammer jer til, er kampen med jer selv i jeres livsførelse, og det vaaben, I skal bruge, er det gode eksempel, I giver andre; hvis I ser graadighed og hensynsløshed omkring jer, skal I ikke efterligne den, men modarbejde den ved at vise maadehold; I skal bære modgangen uden at klynke, og I skal stadig hente nye vaaben og glæde i jeres arbejde.

Hvis samfundet er i opløsning, skal I være det bevarende salt, og kan I ikke finde noget fast punkt udenfor jer selv, som I kan bygge paa, saa maa I finde det i jer selv.

I maa dygtiggøre jer, saa I kan stole paa jer selv, saa I kan være med til at bevare de livsgoder, som tidligere slægter har givet os i arv, og om muligt give jeres skærv til det næste slægtled.

I er nu studenter, men I maa ikke glemme, at med retten til at bære studenterhuen følger pligter.

I skal nu staa med i den riddervagt, som de akademiske borgere fortrinsvist skal være, og værne om de aandelige skatte, som vi anser for menneskenes bedste og dyreste eje.

Foredrag i anledning af statens overtagelse af skolen 1919.

Inden jeg oplæser eksamensresultaterne, skal jeg i korthed give nogle oplysninger om det brændende spørgsmaal, som i lige grad

kan paakræve interesse hos forældre, lærere og elever. Det er skolens paatænkte overgang til staten.

Der har allerede i nogle aar bestaaet en art sammenslutning mellem gymnasieskolerne udenfor København, som gik ud paa at skaffe skolerne forøget tilskud, saaledes som de københavnske skoler allerede havde opnaaet.

Da saa ved loven af 20. marts i fjor de københavnske skoler gik over til staten, og da der under forhandlingerne i tinget fra de forskellige partier fremkom udtalelser om, at man senere hen paa aaret ville optage forhandlinger med de private gymnasier uden for København, saa indsendte jeg i september maaned sammen med disse gymnasier et andragende til undervisningsministeriet, hvori jeg anmodede staten om at overtage skolen under henvisning til den for den private skole ganske uholdbare økonomiske situation, der var opstaaet ved de københavnske skolers overtagelse.

Der har saa i vinterens løb været forhandlet med ministeriet. Ministeren og ministeriets embedsmænd har aflagt besøg paa skolen. Birkerød sogneraad har stillet sig meget imødekommende og har lovet et betydeligt aarligt tilskud, og saafremt ikke uforudsete hindringer i sidste øjeblik skulde stille sig i vejen, vil skolens overgang til statsskole være en kendsgerning i løbet af næste skoleaar.

Det første spørgsmaal, som nu melder sig, er naturligvis: hvilke fordele vil denne forandring medføre? Tilsyneladende sker der ingen forandring. Der vil blive stillet de samme fordringer til eleverne, hvad enten skolen er privatskole eller statsskole. I skal læse efter de samme bøger, undervises af de samme lærere og skældes ud af den samme rektor; skolen vil vedblive med at være fællesskole og kostskole. I beholder ogsaa jeres kammerater, selv om de skrappe opflytningsprøver vil virke dræbende paa nogle af dem, og dog vil dette skifte faa en gennemgribende betydning for skolen: den kan nemlig nu opnaa den arbejdsro og fasthed, som enhver virksomhed, enten den nu er af materiel eller aandelig art, maa kræve for i længden at give et tilfredsstillende udbytte. Lærerne vil opnaa anstændig løn og pension, naar tiden dertil kommer.

Man kan længe nok tale om, at pædagogisk frihed og friskhed

trives bedre under privat styre, og at privatskolen altid har afgivet frodigere jordbund for nydannelser. Det er alt sammen rigtigt – men hvad kan det nytte, naar lærerne ikke kan lønnes anstændigt, og lederens hovedbekymringer ikke gælder elevernes velfærd, men den økonomiske balance.

Under saadanne forhold bliver privatskolen, hvad den er og altid har været, kun en ventestation paa vej til statsskolens sikre havn, og den eneste løsning lidt før eller lidt senere bliver: lukning af skolen eller overtagelse af det offentlige.

Før statens overtagelse af de københavnske gymnasier fik skolerne – saa vidt jeg ved – valget mellem at forblive private med et saa betydeligt tilskud, at lærerne fik løn som ved statsskolen, eller overgaa til staten.

Naar jeg for min skoles vedkommende har valgt det sidste, kunne det maaske for nogle synes at være i strid med den opfattelse, jeg gjorde gældende, da vi sidst var forsamlede her ved skolens 50 aars jubilæum. Forholdene har imidlertid forandret sig stærkt siden. Skolen er vokset betydeligt.

De læser i indledningen til skolens program nogle vendinger om, at kostskolen i alt væsentligt er indrettet som en familie med mange børn, d. v. s. en kæmpefamilje, hvor alt i virkeligheden gaar gennem husfaderen, d. v. s. rektoren.

De vil let indse, at et saadant arbejde er for meget for een mand, og for hvert aar, der gaar, bliver det vanskeligere at realisere dette program. I en række aar blev der, som De ved, gjort forsøg med to bestyrere, men det viste sig at være upraktisk.

Det er da paatrængende nødvendigt at foretage en fordeling af arbejdet, saa at Birkerød Kostskole kan administreres som andre institutioner af lignende art. Der maa foretages en udskillelse af de forskellige arbejdsgrøene (regnskabet – økonomien – ejendommens administration o. s. v.), saaledes at skolens rektor faar det pædagogiske ansvar og det pædagogiske arbejde, som oprindeligt har draget ham ind paa lærergerningen, medens det økonomiske ansvar, som det er tilfældet ved Sorø, sorterer direkte under ministeriet.

Denne skole har ogsaa flere ældre lærere i sin tjeneste, som inden-

for et ret overskueligt aaremaal kan have lov til at trække sig tilbage til et velfortjent otium, og selv om statens pensioner ikke er overvældende, er det dog mere end de faa hundrede kroner, en privat institution kan præstere.

Endelig skal jeg anføre et lille træk, som ogsaa har været bestemmende for mig.

Jeg mindes endnu tydeligt den uro – ja, jeg kan vist godt sige panik, som herskede paa skolen ved bestyrerskiftet 1905. Den daværende rektor Johannes Plesner opgav kun nødigt en stilling, som han udfyldte til alles tilfredshed; men han maatte gaa, fordi han ikke kunne skaffe den til udvidelse og fornyelse nødvendige kapital; ogsaa lærerne led under deres stillings usikkerhed; det hed snart om den ene, snart om den anden, at han ville miste sin stilling for at skaffe plads til nye kræfter, som de nye bestyrere (det var Aage Mantzius og mig) tog med sig fra København.

Jeg selv maatte høre for, at jeg trængte en dygtig mand ud af hans stilling, skønt jeg paa ingen maade trængte mig paa, tværtimod – jeg havde stærke anfægtelser; jeg saa klart den store risiko og ansvar, det daglige slid og det ringe udbytte, og jeg følte allerede den gang, at jeg i virkeligheden blev bunden paa hænder og fødder – økonomisk mener jeg, da jeg rimeligvis aldrig senere ville finde en kapitalstærk mand, som ville købe mig ud, hvis kræfterne eller lysten skulle svigte. Naar jeg alligevel indlod mig paa vovestykket, var det, fordi – som det saa ofte gaar i livet – fordi forholdene var stærkere end personerne.

Naar jeg da tager alle de her nævnte hensyn med i betragtning, mener jeg at handle baade i læreres, elevs og for den sags skyld ogsaa i egen interesse, naar jeg nu benytter dette gunstige tidspunkt til at overdrage skolen til staten, hvor skolen selv paa det offentliges hænder maa siges at være et aktiv.

Jeg har i det foregaaende vist, hvilke fordele skolens overgang til staten vil medføre for lærerne og for skolens drift i almindelighed; men ogsaa forældrene, som har børn i denne skole, vil komme til at nyde godt af forandringen. Forældre i Birkerød har vel ikke haft saa høje skolepenge at betale som de københavnske borgere – de maatte vist en tid betale 18 kr. om maaneden i 1ste

forberedelsesklasse, og de førte derfor ogsaa en energisk kamp baade i aviserne og paa de politiske arenaer for at bringe skolepengene ned.

Men selv om skolepengene i Birkerød aldrig har været særlig høje, kan de dog tynde stærkt paa budgettet hos en familie med flere børn, og man bør vel ogsaa tænke paa de hjem, som end ikke har raad til at betale de lave skolepenge, og hvis børn baade viser flid og begavelse, som berettiger dem til at faa del i den højere undervisning.

Til disse hjem tages der – ligesom i København – nu hensyn. Ifølge lovforslagets § 2 bliver skolegangen fuldstændig gratis for elever, hvis forældres skatteindtægt ikke overstiger 4,000 kr. For de øvrige elever fastsættes skoleafgiften efter en stigende skala paa grundlag af forsørgernes skatteindtægt. Søskende faar moderation. Afgiften bliver i gymnasiet og realklassen højest 48 kr. kvar-talet, i mellemskolen 42 kr.

Ogsaa kostelevernes afgift fastsættes paa samme maade efter en stigende skala paa grundlag af skatteindtægten. Betalingen skal paa øverste trin svare til, hvad en elevs ophold gennemsnitlig koster staten. Desuden vil der blive oprettet en halv snes fripladser.

Altsaa: friplads for alle ubemidlede skolesøgende og lave skolepenge for de øvrige og et vist antal fripladser for kostelever samt betaling efter en glidende skala fra 1000–600 kr.

Da Birkerød som by ikke kan have noget krav paa det privilegium, som en statsskole er for byens borgere – kommunen kan jo heller ikke yde tilskud, som nogenlunde svarer til, hvad bykommunerne maa bidrage til overtagelse eller drift af deres gymnasier, saa kan man sikkert gaa ud fra, at Birkerød skole kun er kommen med i sin egenskab af kostskole. Som saadan optager den elever fra hele landet, men medens den tidligere kun fik tilgang af kostelever fra de mere velhavende lag i befolkningen, vil skolen nu i fremtiden ogsaa komme de mindre velstillede til gode, saa fremt staten overtager den.

Da denne lov var til behandling i Folketinget, tog jeg ind i rigsdagen for at overvære forhandlingerne. Alle talere af de forskellige partier udtalte sig med velvilje og anbefalede at stemme for for-

slaget; man nærrede dog fra enkelte sider bekymring: naar nu undervisningen i gymnasiet blev saa godt som gratis, ville elever myldre ind i skolen, og det kunne nemt blive en dyr historie for staten. Hertil svarede imidlertid ministeren, at man ikke skulle være bange, man ville skærpe optagelsesprøverne.

Det gælder derfor for de smaa drenge og piger i 4. og 5. forberedelsesklasse at være meget flittige, endnu mere flittige, end de har været i aar, for ellers bliver de ikke flyttede op, og det ville dog være en flov historie, hvis elever fra kommuneskolen eller elever fra andre skoler i omegnen blev optaget, medens vore egne drenge og piger gik hen og dumpede.

Det maa ikke ske, og derfor maa I tage fat straks ved det nye skoleaars begyndelse.

Dette er, hvad jeg har ment at maatte meddele Dem paa dette tidspunkt og ved dette vendepunkt i skolens liv.

Resultatet af rigsdagens arbejde vil rimeligvis foreligge i løbet af sommeren. Naar det foreligger, vil jeg i løbet af vinteren sammenkalde de forældre, som har børn i forberedelsesskolen, til et møde for at drøfte forberedelsesskolens fremtidige stilling.

Tale til studenterne 1920.

I er saa i dag kommen til det andet store vendepunkt i livet, da I atter skal paa vandring og venter, at æventyret skal begynde, og det er godt og rigtigt, at I møder med store forventninger, for det skal I vide, at livet er et æventyr. Det er som et ukendt land, der aldrig før har været betraadt, og dette land skal I opdage og underlægge jer.

Og nu er livet saa rigt, saa ungt og saa friskt, at selv om I møder med forudfattede meninger om alt mellem himmel og jord, om livets love og om alt, hvad mennesker i tidernes løb har gjort og sagt, saa kan livet dog byde jer sine glæder og sorger, som om I

var de første mennesker, der skulde til at leve det: det ligger for jer lige saa nyt og uberørt, som det laa ved verdens skabelse.

Og selv om vi ville formane og advare jer mod alle de farer og fristelser, som truer jer, og vil give jer del i vore erfaringer, for at I ikke skal begaa de samme dumheder som vi, og for at I skal komme lettere og hurtigere til maalet end vi, saa er det alt sammen til ingen nytte – for den lykkelige grønne ungdom er det graa teori. Alt gaar helt anderledes, end I har tænkt, eller vi har ønsket eller villet. Men hvis I begynder livet i den tro, at det er en trædemølle, og at arbejde er en plage, saa er det, fordi I ikke lukker jeres øjne op, eller fordi jeres sanser allerede er sløvede.

Det er det store og vidunderlige ved livet, at hvert ungt menneske selv kan komme til at leve det, gøre sine egne erfaringer, gøre sine egne dumheder, faa sine klø og gaa ud af det med livets stempel paa sig, kort sagt faa den opdragelse i livet eller af livet, som kun det personligt oplevede kan give.

Men hvorledes møder I nu rustede til at leve dette æventyr, for livet er ganske vist skønt som et æventyr, men det er ogsaa fuld af alvor.

Den engelske forfatter R. Kipling beretter i en af sine berømte fortællinger om en forkælet millionærsøn, der paa vejen fra Amerika til Europa, hvor han skal fuldende sin opdragelse, falder over bord fra en pakedamper i fuld fart ud for Newfoundland-bankerne; men paa en eller anden forunderlig maade bliver han imidlertid taget op af en fiskerskude og reddet, og saa fortælles der i historien om, hvorledes fiskerbesætningen faar et menneske ud af denne forkælede og forvante dreng.

Han lærer at lystre, han lærer at arbejde og glemmer under arbejdet sig selv og den store rolle, han spiller i sine egne øjne som en rig mands søn. Og han glemmer ved samlivet om bord med de naturlige og jævne fiskere sine fine fornemmelser og sine nerve-tilfælde, »han slider som en hest, æder som en ulv og sover som en død mand«. Han faar efterhaanden respekt for arbejdet og lærer penges værdi at kende, fordi han selv tjener dem.

Han lærer værdien af at arbejde for at tjene sit brød.

Kipling skildrer her en type paa moderne ungdom, en ung mand,

som er blevet forkælet og forkvaklet i velstand og blødagtighed, som har faaet alle sine ønsker opfyldt uden selv at have gjort noget derfor, og som aldrig har lært at lystre.

Og ude i livets skole, ansigt til ansigt med den ublide natur sker forvandlingen; han lærer at taale alt slags vejr, al slags arbejde og er tilfreds med fiskernes tarvelige kost, saa at hans far til hans egen store glæde næppe kan kende ham, da han i slutningen af fortællingen faar sin dreng hjem igen.

Nu er det jo ikke min mening, at I, for at der skal komme dygtige mænd og kvinder ud af jer, trænger til at gennemgaa en kur som den, Kipling lader den unge amerikaner gennemgaa, for at der kan komme et samfundsnyttigt menneske ud af ham. Men mon ikke moderne dansk ungdom kunne trænge til optugtelse i lydighed, i nøjsomhed og i strengt arbejde.

Trænger ungdommen ikke til at hærdes, til at opøves i disse dyder, for at de kan tilføre samfundet de haarde bestanddele, som maa til, for at det ikke skal falde fra hinanden? Trænger vi ikke til en ungdom, som kan taale og døje og holde ud, for at vort land kan klare sig i konkurrencen med de store nationer?

Vi danske er ikke gaaet igennem krigens skærsild, vi ved ikke, hvad det vil sige at undvære! Krigen har gjort andre nationer haarde og nøjsomme – os har den ikke gjort det! Vi maa da erstatte den tugt, som krig og nød har bragt over dem, med selvtugt.

Der er maaske ogsaa grund til at minde den danske ungdom om de pligter, der paahviler den netop i aar, da vi har faaet Sønderjylland tilbage.

Naar den første begejstring og glæden ved genforeningen med det gamle fædreland har lagt sig, vil vore nye landsmænd begynde at sammenligne, og det gælder da om, at vi kan staa for kritik, om vi kan aftvinge dem respekt for vor flid og dygtighed, saa at de ikke skal ende med at længes tilbage til det tyske regimente. Det er godt nok, at vi kan *synge* alle de skønne danske sange, som jeg ved har hjulpet sønderjyderne til at holde haabet oppe i trængselstider. Det er ikke nok, at det danske fædreland er skønt, at stranden er frisk, og sproget er som sød musik, vi maa ogsaa vise, at de drenge, som bebor de danske øer, ikke er ringere end tyskerne.

Det bør være den danske ungdoms skærv i genforeningsarbejdet.

Jeg vil nu, for at I ikke skal misforstaa mig, skynde mig med at udtale, at jeg ikke kan istemme de jeremiader, som lyder fra mange hold, naar talen falder paa ungdommen, naar man vil paastaa, at deres eneste virkelige interesser udenfor skolefagene er *sport* og *dans!* Naar man finder dem saa uvidende, mon man saa ikke glemmer, at deres viden maaske ligger paa steder, hvor de ældre, som spørger dem ud, ikke er saa velfunderede.

Naar jeg sammenligner skolens gymnasiaster for 10–12 aar siden med de nuværende gymnasiaster, falder sammenligningen ubetinget ud til fordel for de sidste; de udviser større flid, større respekt for arbejdet, og i deres fritidsinteresser og i deres samtaler sporer jeg en stræben mod noget højere, en større respekt for aandelige værdier; mad og forlystelser er ikke for dem hele livet, og kunsten og litteraturen er ikke for dem en lukket bog, som man kun for skams skyld gør forsøg paa at aabne.

Og dog, trods al denne ros, som jeg med glæde kan tildele jer i dag, saa savner jeg noget hos jer. I er alligevel mere i slægt med Kiplings unge amerikaner end med den fremtidens unge spartaner, som vi alle sammen gerne vil se komme det slappe samfund til hjælp.

I maa – og jeg taler ikke blot til den ungdom, som gaar, men ogsaa til den ungdom, som bliver – hvis I vil frem i første række, gøre en større personlig indsats i den retning, jeg har antydnet. Hvis det er jeres alvorlige hensigt og ønske, at jeres indtræden i det borgerlige samfund skal betyde en højnelse, maa I stille større fordringer til jer selv i disciplin, i nøjsomhed og i flid.

Baade de skriftlige og de mundtlige præstationer ved den nu afsluttede eksamen udviser, at flere af jer langt fra har naaet de maal, I maa ha' sat jer, da I bestemte jer til at blive studenter.

Der er mange af jer, som gerne vil være voksne før tiden, og før tiden vil sige, før I har erhvervet det aandelige herredømme over jer selv, og det herredømme vinder I først ved at lyde, lyde baade det krav, I stiller til jer selv, og de krav, andre stiller til jer.

Det har I ikke lært, og det har vi voksne maaske lært, men mange af os har glemt det igen, fordi det er en lære, som ikke har været

i høj kurs i den sidste menneskealder. Man lærte os derimod – det er vist Rousseau, der er ophavsmand til den for moderne livsopfattelse saa skæbnesvangre lære – at lydighed er en nedværdigelse af den menneskelige værdighed og uforenelig med personlig selvudvikling.

Man lagde overdreven vægt paa den personlige frihed og viste en sygelig angst for disciplin. Skolen og hjemmene har begge medvirket til denne slappelse af autoriteten, og derfor har den bredt sig til hele samfundet og sat sine spor i litteraturen, politik og religion.

Men nu maner alle til disciplin, flid og nøjsomhed baade ude og hjemme, og vil I vælge jer et motto, under hvilket I kan begynde jeres livsgerning, saa kan jeg ikke give jer noget bedre med paa vejen. Naar jeg nævner disciplin, mener jeg ikke tvang, hverken aandelig eller legemlig, jeg mener frivillig disciplin, som man frivillig underkaster sig, fordi den er gavnlig for den enkelte og nødvendig for samfundet.

Og I bør udvise nøjsomhed, selv om der staar rigelige midler til jeres raadighed, I bør gøre det for eksemplets skyld, og I bør udvise den størst mulige flid, selv om I kan slippe fra det med mindre – for jo større flid og omhu desto bedre arbejde.

Med disse ord vil jeg saa byde jer skolens farvel.

Den gang I for en halv snes aar siden traadte ind i skolen, lærte I to ny stormagter at kende, jeres lærere og jeres kammerater – de sidste var vel nok de strengeste.

Nu nedlægger *vi* sceptret, men kammeraterne forbliver; det er dem, som har opdraget jer direkte og indirekte, og det er dem, som vil fortsætte jeres opdragelse.

Lyt til deres ord, men følg dem ikke altid, lær af hverandre og vær fordragelige overfor hverandre; selv om jeres veje og meninger skilles, saa bidrager I til det lykkelige fremtidssamfund, som ikke skal bygges paa teorier, men paa menneskenes gode og ærlige vilje.

Foredrag om skolenævn og forældremøder 1921.

Den levende interesse, som man træffer for skolen, i mange hjem i vore dage, for undervisning, for hygiejniske spørgsmål, i det hele taget for alle pædagogiske spørgsmål, er, som mange af Dem vil vide – af ret sen dato.

I gamle dage var forbindelsen mellem skole og hjem kun svag. Den højere skole var først præsteskole, senere embedsmandsskole, hvor de klassiske sprog, latin og græsk, sad til højborgs.

Det er først i slutningen af det 19. aarh., da den demokratiske luftning for alvor blæser ind over landene, at de mange hjemms interesse for skolen vaagner. De klassiske sprog maa vige for de moderne, naturfagene rykker ind, man begynder at undervise i gymnastik, sløjd og haandarbejde; kort sagt de fag, som har blikket rettet mod nutiden og fremtiden – børnenes fremtid afløser for en stor del de fag, som sysler med fortiden og dens minder.

Den moderne hygiejne stiller sine krav ogsaa til skolen, og man søger i de moderne skolebygninger at give børnene saa meget som muligt af den luft og det lys, som de nu engang maa undvære under deres uddannelse til borgere i samfundet.

Mange aandeligt vaagne hjem nærede og støttede den bevægelse, som resulterede i vedtagelsen af loven om den højere almenskole af 1903 – den skoleform, vi nu har.

Og det er da ogsaa i god samklang med hele denne demokratiske bevægelse, at centralstyrelsen i 1917 udsendte en anordning om oprettelse af skolenævn i forbindelse med afholdelsen af aarlige forældremøder.

Man mente, at forældrene mere end andre havde et berettiget krav paa at være medbestemmende i, hvad der i saa høj grad angik deres børns opdragelse, og at paa den anden side skolen var interesseret i i stedet højere grad at vække forstaaelse hos forældrene for skolen og dens gerning.

Jeg vil ærligt tilstaa, at det var med noget blandede følelser, at jeg for et aarstid siden ved skolens overgang til staten modtog denne anordning fra ministeriet. Jeg gjorde, hvad jeg kunne, for

at komme uden om loven; jeg henviste til skolens særlige karakter som kostskole, hvor en indblanding udefra – den være sig nok saa velvillig – let kunne svække den myndighed og autoritet, som en kostskolerektor og kostskolelærere nu engang maa ha'. Jeg henviste til, at man paa Sorø Akademi ikke havde oprettet denne institution, og jeg henviste til – hvad der for mig var meget væsentlig, at kostskoleelevernes forældre som regel, eller i al fald meget ofte, vilde være udelukket fra at deltage i disse møder, og at i mange tilfælde var skolen, d. v. s. rektor, den virkelige formynder for børnene.

Jeg havde heller ikke sporet nogen dybt følt trang hos forældrene til saadanne møder. Skolen og hjemmene har her i Birkerød altid haft let adgang til at komme sammen og drøfte børnene under mere eller mindre højtidelige former.

Forholdet mellem hjem og skole har her altid været præget af hjertelighed og velvilje – enkelte utilfredse vil der være ved alle skoler, selv de bedste. Skolen har levet sit liv for aabne døre, den har holdt aabent hus i større udstrækning end de fleste andre skoler. Jeg har altid tillagt vore selskabelige sammenkomster stor betydning, og forældre kredsen har afgjort bidraget til den hygge og hjemfølelse, som er ejendommelig for Birkerød Kostskole. Derimod mener jeg at have sporet ringere interesse, naar forældrenes personlige deltagelse paakaldtes – jeg tænker saaledes paa møderne ang. underskolen eller møderne om skolens overgang til staten.

Dette kunne maaske tyde paa, at trangen til en mere aktiv deltagelse i skoleanliggende ikke var saa stor hos forældrene. Jeg har naturligvis talt med forældre om dette spørgsmaal, og de har gjort en betragtning gældende, som jeg tror deles af mange: Hvad skal vi med disse nævn – og især nu? De er bedriftsraad. I deres opindelse betyder de kritik af skolen, naar jeg sætter min dreng i en skole, f. eks. en statsskole, saa gi'r jeg skolen alle nødvendige oplysninger og overlader iøvrigt skolen at tage affaire. Jeg føler mig overbevist om, at skolen og lærerne vil gøre deres yderste for at faa det bedst mulige ud af ham, og mislykkes det, ja saa tror jeg ikke, at jeg kunne have gjort det bedre selv.

Skolen er jo nu saa kontrolleret ovenfra af ministeriets embeds-

mænd, af undervisningsinspektør og tilsyn af enhver art, og for ældrenes rettigheder og interesser bliver i vore demokratiske dage kraftigt varetaget. Jeg skal nævne et par eksempler. Et københavnsk blad indeholder en forbitret artikel om de dyre skolebøger, om nye udgaver og om hvorledes forældrene bliver flaaet. Noget berettet var der i artiklen, men tonen var nærmest ondsindet mod skolerne. Otte dage efter modtager vi en skrivelse fra ministeriet, hvori gamle bestemmelser opfriskes og nye tilføjes om anskaffelsen af nye udgaver o. l. Forældrenes interesser varetages her paa det varmeste, eller et andet eksempel: blandt de elever, som i aar søgte optagelse som kostelever, var der en elev, som var opført som ansøger, men som skolen ikke kunne indstille, da han var bleven oversidder ved aarsprøven. I den anledning modtog skolen en forespørgsel, om han alligevei ikke kunne optages, da hans broder var optaget.

Jeg har det indtryk, at forældrenes interesser varetages paa de højeste steder, og det forekommer mig, at yderligere kontrol med skolen fra forældrenes side vil være af det onde, og denne opfattelse, jeg her har gjort gældende, synes at deles af mange hjem rundt om i landet; for hvordan er oprettelsen af disse nævn blevet modtaget rundt om ved statsskolerne? Ved flere skoler opnaaede man ikke at faa valgt noget nævn, da der blev afgivet for faa stemmer, saa ministeriet maatte dispensere fra bestemmelsen om, at halvdelen af forældrene skulle have stemt for gyldigt valg. Ved en anden skole var der kun mødt 3 forældre til forældremødet; kun 3 foruden nævnets medlemmer. Forældrene har aabenbart mange steder haft det rette instinkt; de har holdt sig forsigtigt tilbage i forstaaelse af, at det er i hjemmenes og skolens fælles interesse, at skolen bliver et fredeligt sted og at det i længden vil gaa ud over børnene, hvis man slipper hele foreningsapparatet løs; hvis der dannes partier, hvis der agiteres, kort sagt, hvis den ufredens aand, som saa ofte følger i foreningers spor, skal faa lov til at slippe ind i skolen.

Mange forældre nærer aabenbart en ikke helt ugrundet frygt for, at forældrekredeksens møder kunne blive en arena, hvor spørgsmaal udkæmpedes mellem forældre og lærere til morskab for børnene og til skade for skolen. Jeg mener da ogsaa, at forældrene ikke er

interesserede i at faa oprettet disse nævn og møder, forsaavidt man i dem ser en institution, som skal varetage forældreinteresser i modsætning til skoleinteresser, og læser man anordningen igennem, vil man snart se, at de spørgsmaal, der kan gøres til genstand for drøftelse, er ret faa.

De strengt personlige spørgsmaal, som interesserer forældre mest brændende, er det forbudt at tale om.

De økonomiske spørgsmaal frembyder ingen interesse mere, da staten helt har overtaget dette omraade.

Hygiejnen varetages af en bygningsinspektør, som søger at bringe forholdene ved skolen i overensstemmelse med et regulativ, som er affattet med hygiejnens strenge og dyre krav for øje; og endelig de pædagogiske krav.

Paa selve undervisningen kan forældrene vel ikke faa nogen indflydelse, men den er jo ogsaa, som jeg allerede har nævnt, kontrolleret gennem indberetninger, tilsyn og censorer ved de officielle eksaminer.

Karaktersystemet, som jeg kunne tænke mig særlig havde forældrenes interesse, er nu fastslaaet, forhaabentlig for lange tider, og vi har modtaget instruks om, hvor ofte vi skal give meddelelse til hjemmene enten i form af karakterer eller vidnesbyrd eller begge dele. Vi har ogsaa faaet tilhold om anvendelsen af en bestemt fremgangsmaade ved opflytning af elever til en højere klasse, saa man kan være tryk for vilkaarlighed. Jeg tror, at en forældrerepræsentant – om han var til stede ved disse møder, ikke ville stemme væsentlig anderledes end lærerne.

Jeg kunne tænke mig andre pædagogiske spørgsmaal: om skolen skal være særskole eller fællesskole, bestemmes af de lokale skoleforhold. Om hvordan forholdet skal ordnes mellem drenge og piger, om kun undervisningen skal være fælles, og drengene og pigerne udenfor denne skal gaa hver sine veje; det er naturligvis et spørgsmaal, som kunne gøres til genstand for teoretisk drøftelse, men her vil traditionen ved en skole og den erfaring, som den praktiske skolemand gør i løbet af en aarrække, veje tungere i vægtskaalen end smukke pædagogiske teorier.

Jeg mener da, at hjemmene ikke kan opnaa nogen yderligere

kontrol med skolen – og det er jo sikkert den almindelige opfattelse, at det maa være meningen med disse nævn og forældremøder – fordi hjemmenes interesser i forvejen er saa godt varetaget, og fordi skolen, om jeg saa maa sige, er gennemkontrolleret.

Jeg har nævnet ordet arbejdsfred som nødvendig for skolen, fred til fordybelse i arbejdet – fred behøver ikke at være søvn; fred er ogsaa den ro og tryghed, som opstaar, naar man er i overensstemmelse med sine omgivelser, naar man nyder tillid og anerkendelse i sin virksomhed.

Denne fred er en betingelse for skolens sunde vækst – baade for elever og lærere, og det maa maaske være mig tilladt i denne sammenhæng at sige nogle ord i al almindelighed om denne skole, som jeg har delt ondt og godt med i snart 17 aar, og hvis velfærd og fremtid altid vil ligge mig paa hjærte.

Denne skole er i første instans kostskole – som kostskole er den stiftet, som saadan har den vundet sit navn, som saadan blev den overtaget af staten og kun overtaget, fordi den var kostskole, og som kostskole vil den fortsætte sit liv.

Kosteleverne vil altid være skolens kærnetropper og sætte deres præg paa den baade i undervisningen og i det skoleliv, som ikke er undervisning.

Men kostelever er nu engang ikke det bedste materiale skolemæssigt set; naar de kom til os, var de ofte handikappede paa den ene eller den anden maade, og saa skulle skolen hale dem igennem; det var nok et utaknemmeligt arbejde, fordi eksamensresultatet ofte var saare ringe, men ogsaa taknemmeligt, fordi der her laa en opgave, og skolen er jo ikke alene tal og karakterer.

Denne betragtning bør man have in mente i sin bedømmelse af skolen. Man sammenligner nemlig undertiden denne skoles eksaminer med eksaminer ved andre skoler, som man tilfældigvis har berøring med, og sammenligningen falder ikke ud til Birkerøds fordel.

En saadan sammenligning og dom er ikke retfærdig. Vi har aldrig kunnet vælge og vrage mellem elever som f. eks. københavnske skoler, men vi har dog i en aarrække ført mange elever, som var kasserede af andre skoler, frem til en anstændig skoleafslutning,

takket være et stort og opofrende slid fra skolens læreres side. Jeg vil formode, at elevmaterialet i de kommende aar vil blive bedre, og dermed ogsaa eksaminerne – i al fald for kostelevernes vedkommende, medens de skolesøgende udelukkende vil rekrutteres fra de hjem, som findes her paa stedet eller i omegnen, og elevmaterialet er da naturligvis underkastet betydelige svingninger. –

Nu kunne maaske en og anden drage den slutning af det, jeg hidtil har sagt, at jeg var bange for, at forældrene skulle vise for stor interesse for skolen og dens arbejde og derigennem volde os besvær og ulejlighed.

En saadan betragtning ville imidlertid bero paa en misforstaaelse.

Jeg mener tværtimod, at skolen bør sætte sig som en af sine opgaver at knytte hjemmene saa nøje som mulig til skolen, søge at vække forstaaelse af skolespørgsmaal og formaa dem til at støtte skolen i dens daglige arbejde; jeg behøver kun at gentage, hvad jeg udtalte ved afslutningen sidste sommer: uden hjemmenes støtte bliver vort arbejde med børnene i virkeligheden værdiløst. Hjemmene kan støtte skolen direkte og indirekte paa mangfoldige maader, i smaating, som spiller en rolle i skolens daglige liv, og i store spørgsmaal, som gælder dens fremtid og børnenes fremtid. Jeg skal kun lige nævne selvfølgeligheder som, at børnene altid bør møde præcist, have deres tøj mærket med fulde navn, nødigt forsumme nogen skoledag uden paa grund af sygdom, gaa til tandlægen i ferierne; altid medbringe seddel (herunder ogsaa seddel om fritagelse fra gymnastik), naar det kræves. Hjemmene bør heller ikke bede børnene fri før en ferie eller forlænge ferien. Hjemmets ferier bør lægges efter skolens.

Skolen udsender een gang om aaret udfyldningsskemaer vedrørende børnetal og lignende. Disse bedes udfyldt nøjagtigt og tilbagesendt hurtigt – skolen skal have de samme oplysninger som skatteraadet, og da det er en af skolens lærere, som er regnskabsfører, spiller det en ikke ringe rolle, at hans arbejde hermed simplificeres saa meget som muligt.

Hjemmene kan undertiden give oplysninger til nye hjem, som ønsker børn optaget i skolen, om at indmelde i rette tid, helst kun ved skoleaarets begyndelse.

Forældrene bør møde ved deres børns eksaminer; det forhøjer det højtidelige, der kan være over eksamenstiden; ligeledes bør de aflægge besøg i de klasser, hvor børnenes sløjdarbejder, tegnarbejder og haandårbejder er udstillet. Børnene lægger mærke til det, og skolens lærere sætter i virkeligheden pris paa den udviste interesse.

I de senere aar er spejderbevægelsen indgaaet som led i skolens friluftsliv, og ogsaa mange skolesøgende elever er spejdere. Skolen vil være glad, om den kunne formaa forældre til at indtræde i forældreraadet og hjælpe med til at holde spejderbevægelsen i det rette spor.

Jeg skal nævne et andet omraade, hvor forældrene som korporation kunne støtte skolen. Skolen er paa grund af sin beliggenhed afhængig af togene; men naar togplanen lægges paa Nordbanen, er der andre hensyn at tage end netop, hvad der falder sammen med skolens ønsker. Vi kan ikke sætte os paa den høje hest og være nok i os selv; vi maa samle op fra nord og syd og lægge skoletiden efter togene. Men til gavn for undervisningen er det ikke; i første time kommer saaledes disse tilrejsende 15 minutter efter timens begyndelse – til gene for dem selv og de andre elever. – En enkelt mand i Holte har gjort et betydeligt arbejde for at faa generaldirektoratet til at vende tilbage til togtider før krigen, togtider, som har 30 aars hævd; men resultaterne har hidtil kun været smaa. En samlet henvendelse til statsbanerne fra forældre kredsen vil sikkert udrette mere. Jeg har her omtalt forskellige omraader, hvor forældrene kunne virke enten samlede eller enkeltvis og derom nærer jeg ingen tvivl – til gavn for skolen –.

Endelig er der skolespørgsmaal af større rækkevidde, som forældre i vore dage maa tage stilling til, for inden ret længe vil lovgivningsmagten tage dem op til behandling; i de fleste europæiske kulturlande drøfter man allerede spørgsmaalet om enhedsskolen – man vil gøre skolen til en organisk enhed fra øverst til nederst, og det vil atter sige, at man vil gøre folkeskolen saa god, lærerne saa vel uddannede og undervisningen saa solid, at den kan være et forsvarligt grundlag for de skoleafdelinger, man bygger oven paa den.

Herhjemme vil denne bevægelse rimeligvis føre til en udvidelse

af folkeskolens rammer og en reform af folkeskolelæreruddannelsen, og der er da fare for, at gymnasieskolens nederste trin, d. v. s. I M bliver slugt af folkeskolen. Man vil saa komme til at begynde sprogundervisningen og undervisningen i de fag, som folkeskolen ikke har, et aar senere, hvilket kan have alvorlige følger for en forsvarlig uddannelse i gymnasiet, naar man i 6 aar skal naa et stof, som man tidligere næppe kunne magte i 7 aar.

Disse og andre spørgsmaal om skolens fremtid – som jeg her kun lige har antydnet – kunne jeg tænke mig blive gjort til genstand for oplysende foredrag og drøftelse paa senere møder.

Jeg har nu gjort Dem delagtig i nogle af de overvejelser og betragtninger, som spørgsmaalet forældremøde har fremkaldt hos mig; jeg har ikke tænkt mig, at alle de spørgsmaal, jeg her har tangeret, skulde blive genstand for diskussion i aften – dagsordenen er jo ikke udtømt, og toget til Holte og København gaar 10⁵⁴.

Hvad jeg har sagt i aften, har jeg kun tænkt mig som indledende bemærkninger ved det første forældremøde; dog mener jeg, at de ogsaa kunne danne grundlag for en paafølgende diskussion, om nogen af de tilstedeværende maatte ønske at udtale sig –.

Jeg kunne maaske resumere og fremhæve hovedpunkterne af, hvad jeg har sagt.

I al almindelighed mener jeg at kunne fastslaa, at skolenævn og forældremøder som kontrollerende myndighed hverken ønskes af forældrene eller af skolen.

Forældrenes interesser er tilstrækkelig varetaget af de samme myndigheder, som kontrollerer skolen.

Derimod kan hjemmene støtte skolen direkte og indirekte, saavel i mindre spørgsmaal, som spiller en rolle i skolens daglige liv, som ved at vise interesse for de store spørgsmaal, som angaar skolens fremtid.

Tale til studenterne 1922.

Alt taget i betragtning maa dette hold studenter siges at være et godt hold – over middelhøst – i al fald saa godt, som skolen for

tiden kan præstere; foruden at være haabefulde unge mennesker har I været gode skoleelever, flittige og interesserede i jeres arbejde – der er enkelte undtagelser naturligvis – selv solen har jo pletter – som har haft nogen trang til dovenskab at bekæmpe, men selv disse var ikke dovne i den forstand, at de var ledige – deres interesser var, som saa ofte hos unge mennesker, andre steder henne, og dette arbejde vil maaske nu komme samfundet til gode! – men I har ikke alene arbejdet støt i løbet af aaret. I har ogsaa bestilt noget i eksamenstiden; den lange – den altfor lange eksamenstid!

Da jeg forleden dag stod ude paa legepladsen og saa paa byggearbejdet, hørte jeg en arbejdsmand sige til en af eleverne: hva', har I eksamen endnu? Jeg synes, I har haft eksamen de sidste maaneder; da jeg gik i skole, havde vi kun eksamen een dag, og da var jeg ikke med!

Ja, der er virkelig gaaet 6 uger, siden eksamen begyndte! nu kan eksamensterminen sikkert ikke indskrænkes til een dag, men mon den ikke kunne indskrænkes til 14 dage? Jeg haaber, at fremtidens skolekommissioner engang vil tage dette spørgsmaal op til fornyet drøftelse. –

Men nu er I altsaa færdige, og I er kommen herud i dag for sidste gang som skoledrenge for at blive dimitterede, d. v. s. for at blive sendt ind til universitetet med anbefaling og vidnesbyrd om, at I er modne til at fortsætte jeres uddannelse dér, hvis I da ikke har andre planer.

Og jeg vil da – som skolens rektor – inden jeg overrækker jer eksamensbeviset henvende nogle ord til jer specielt og give jer skolens gode ønsker med paa vejen.

Jeg kan ikke tale til hver især – det ville tage for lang tid – saa I maa finde jer i – for sidste gang – at blive tiltalt en masse og saa lukke ørene, naar der kommer ord, som maaske ikke tilkommer jer.

Det er underligt, men det er nu engang saaledes, at mange mennesker ligesom ikke vil være deres alder bekendt. Naar de er unge, vil de helst være lidt ældre, og naar de kommer op i aarene, stritter de imod og søger paa forskellig vis at gøre sig yngre end de er. Vi kender den forceret ungdommelige ældre kavaller og den

blaserte, tilsyneladende udlevede yngling – de er begge unaturlige, de er karikaturer.

I har, om jeg saa maa sige, ikke været bange for at være jeres alder bekendt. I har som gymnasiaster været drenge mellem drenge, og I har haft drengenes glæder. I har følt den sunde og friske drengs glæde over, hvad han naaede ved træning af sin krop. I jeres gamle klasse hænger et vidnesbyrd i glas og ramme om, at I var skolens ypperste klasse til idræt. Det vil ikke blive let for kommende hold at overgaa jer. I har fundet jeres glæde mere i det daglige liv, som det leves herude, end i at slippe for det og komme bort fra det. Det daglige liv i jeres sidste skoleaar har ikke været jer en plage.

Jeg vil ønske, at I paa lignende maade maa finde jer til rette i jeres fremtidige virksomhed, for den, der ikke kan finde glæde i det daglige liv og det daglige arbejde, han bliver aldrig tilfreds. –

Men I vil ikke blot blive savnet, fordi der var saa mange flinke sportsmænd blandt jer; I vil ogsaa blive savnet som gode ældre kammerater.

De smaa søger jo ofte deres forbillede og helte blandt deres store kammerater, ligesom I søger jeres forbilleder – ikke altid blandt jeres lærere – men blandt fremragende mænd i fortid og nutid. De yngre elever vil sikkert savne jer, naar de kommer tilbage efter ferien, ikke blot fordi de mindes jeres kraftige spark og jeres mange kræfter, men ogsaa for mere personlige og værdifulde egenskaber; for jeres gode humør; for jeres hjælpsomhed og for jeres vennesæle sind, for det muntre sind, som lyser op i skoletilværelsens graa og virker ud over øjeblikket – længere end man ofte aner.

I flere aar var det skik og brug, at spejderne, naar de kommer op i gymnasiet, traadte ud af troppen og blev passive, d. v. s. de omfattede den med velvilje, men følte sig hævet over denne barnlige form for sport: »vi har ikke tid længere,« sa' de. I har brudt med en daarlig tradition, og ved at blive i troppen som officerer har I givet et godt eksempel paa, hvordan forholdet skal være mellem yngre og ældre elever.

I har hverken forkælet eller tyranniseret de mindre og derved virket til det sammenhold, som vi gerne ser mellem skolens elever.

Sammenholdet mellem jer har været godt, jeg kunne næsten fristes til at sige for godt.

Med visse mellemrum indtræder der paa en kostskole, hvad jeg vil kalde smaa episoder – nogle af jer smiler ved tanken – medens de staar paa, er de alvorlige nok, senere hen er de kun underholdning og fornøjelighed.

Under saadanne episoder har jeg altid fordret og ventet, at den enkelte skulle melde sig og tage ansvaret paa sin kappe. Det har I ikke altid gjort. I har undertiden i saadanne tilfælde optraadt i flok og dækket jer bag hinanden. I har forstaaet og tilegnet jer den moralske leveregel, at naar man blot optræder i flok, kan man gøre og handle anderledes, end man ville handle som enkeltperson.

Denne moral ligger i luften i vore dage, men den bør ikke faa borgerret i en god skole, for moralen i skolen skal og kan være bedre end moralen i livet, hvor kampen for tilværelsen kan være et undskyldende moment.

Der er mange, som mener, at saadan er nu drengemoralen, og den kan ikke ændres. Jeg har og vil altid protestere mod den – den er uværdig – og jeg vil gribe enhver lejlighed til at modarbejde den.

Det er ungdommens privilegium at glæde sig og at kunne glæde sig samtidig over flere ting. I glæder jer baade over, at I er færdige med skolen, og til det nye liv, I nu skal begynde.

I glæder jer over, at I har klaret pynten og nu staar ud paa det aabne hav for frisk kuling og med høj himmel. Jeres odysseé er begyndt, og hvis I vil give jer i kast med livet og ikke nøjes med at se *til* med uvirksomme hænder, vil verden vise det ansigt til jer, som den har vist det til alle de hundreder unge generationer, som drog ud paa den samme færd, og som den viste det til Odyssevs og hans staldbrødre, da de for 3000 aar siden pløjede de græske have. Verden er ikke blevet meget ældre siden. Paa væsentlige punkter er vi ikke blevet klogere. I kender det berømte sted i Iliaden: »Ligesom træernes blade, saaledes er menneskenes slægter. Bladene strøs af blæsten paa jord; men naar skoven grønnes, skyder der andre paa grenene frem ved foraarets genkomst, saaledes menneskenes slægter: en fødes, en anden forsvinder.«

Tilværelsens grundlov er den samme nu som for 10.000 aar siden.

Eller et andet sted hos Homer: »Hos Kronion der staar to kar i hallen paa tilje, fyldte med gaver, det ene med onde, det andet med gode; hvem nu lyneren Zeus tilskikker en blanding af begge, han kommer snart i ulykkens kaar, snart ogsaa i lykkens; hvem derimod blot onde han giver, han vorder et udskud, og paa den herlige jord, forfulgt af græsseligt armod, vanker han om, hverken Gud eller mand ham agter det mindste. – «

Jeg synes, at verden og menneskenes kaar er nu som dengang. Men de græske idealer: mod og mandighed er ogsaa vore, og verden er skøn nu som dengang, hvis I blot ikke farer saa hurtigt gennem den, at I ikke faar tid til at nyde og glæde jer over alle dens rigdomme og vidundere, dens skatte af mennesker og alt levende, af kunst, af natur, af arbejde og af alt det, man ikke kan give udtryk.

Jeg vil ønske jer, at I paa jeres vandring gennem livet maa omgives af det friske vejr og den oprindelige glæde over livet, som strømmer os i møde fra Homers gamle sange, og jeg vil ønske, at jeres liv maa blive rigt paa modgang og kamp.

Som Odyssevs maatte kæmpe med kyklopen og andre uhyrer, som satte hans kløgt og mandsmod paa den alvorligste prøve, saaledes vil I møde mennesker, som i kraft af deres blotte styrke – legemligt eller aandeligt vil tvinge jer ind under sig.

Men I skal ikke give køb overfor overmagten, naar I blot har overbevisning om ret paa jeres side; og selv om alle magter forener sig i at hindre jer i at naa hjem, d. v. s. i at naa det maal, I har sat jer, skal I holde ud.

At kæmpe, at søge, at finde og ikke give efter skal være jeres løsen.

Der vil lyde farlige sirenesange, som I ikke kan lukke ørene for, hvis I ikke selv vil; og som Odyssevs' staldbrødre i Lotofagernes land glemte deres maal, deres land og deres hjem og kun længtes efter fred og hvile fra al arbejde og møje, saaledes skal I lære modløshedens tid at kende, og I vil høre røster i jer selv og udenfor jer selv, som siger: hvorfor skal vi slide og arbejde – døden er jo livets maal og altings ende; og I vil maaske lade jer friste til at opgive og lade alt blive, som det er, naar I blot selv har det godt, hvis I da ikke hører efter røsten i jeres indre, som siger, at uvirk-

somhed er den eneste sande død. Og som det var Odyssevs' maal under hele hans omflakken at naa hjem til Itaka til hus, til hustru og søn, saaledes skal I under alle livets omskiftelser og kampe arbejde hen mod et lignende maal, at grunde jeres eget hjem; thi som Odyssevs siger til Nausikaa: der er intet i verden, som skønnere er eller bedre, end naar en mand og en kvinde samdrægtig i sind og tanke lever tilsammen i hus til ærgrelse for deres fjender; men deres venner til fryd, dog selv de erfarer det snarest.

Det ideale hjem; det kan ikke udtrykkes skønnere, og jeg kan ikke ønske jer noget bedre.

Dette sidste er dog kun fremtidssyner. Foreløbig skal I jo nok tilbringe en række gode aar i jeres gamle hjem, hvor jeres forældre og søskende i disse eksamensdage har fulgt jeres skæbne med den interesse, som nu engang kun forældre kan det. Jeres sejre og nederlag har ogsaa været deres. Og deres glæde over jer og over, at I nu endelig efter saa mange aars arbejde kan sætte studenterhuen paa jeres kloge hoveder, er ægte og fortjener at gengældes i rigt maal.

Der kommer nu en tid, hvor mangt og meget kalder paa jer – for glade unge mennesker er nu som altid velkomne gæster overalt. – Glem saa ikke jeres hjem; gør det delagtig i jeres glæder og sorger og vær vis paa, at I der vil finde de mest trofaste venner.

Tale til studenterne 1923.

Jeg hørte engang, at det var bleven sagt om Birkerød skole, at det var let at komme ind i den, men vanskeligt at komme ud af den igen.

Jeg har ofte spekuleret paa, hvad vedkommende mente dermed, om det var en dybsindighed eller en onskabsfuldhed, om meningen var, at eleverne her oftere blev oversiddere end i andre skoler, og at det derfor tog længere tid for dem at blive færdig, eller at eleverne befandt sig saa vel i skolen, at de kun nødigt ville skilles fra den.

Jeg vil helst tro den sidste forklaring, og jeg er gudskelov endnu saa meget optimist, at denne forklaring ikke forekommer mig helt urimelig.

Jeg kender desuden ogsaa saa mange gamle elever, som nærer trofast kærlighed til deres gamle skole, som stadig følger dens skæbne og kommer tilbage til den; og endelig undser jeg mig ikke for at udtale – og jeg ved, at mange lærere føler paa samme maade – at vi ved begyndelsen af hvert nyt skoleaar savner afgangselever, som vi har levet os sammen med og – trods alt – har lært at sætte pris paa og holdt af. Og dette er jo i og for sig ganske naturligt, ja, jeg synes, det ville være unaturligt, hvis det ikke var tilfældet.

Skolegerningen ville være uudholdelig, hvis der ikke gik usynlige sympatitraade, hvis der ikke var traadløs sympati mellem lærere og elever – ikke mellem alle, det ville være umuligt – hvis der ikke gik en strøm af velvilje gennem skolen, som varmede og satte farver paa tilværelsens graa ensformighed under det daglige slid. For skolearbejdet er et slid, og det ville tit være surt for alle parter, hvis denne strøm ikke var til stede.

I den sang, som vi nylig har sunget – det er kantaten fra skolens 50 aars jubilæum, som censor Rosenberg har omarbejdet, for at den kan benyttes til afslutningen – skildres skolen som et fredhelligt sted midt i verdensforvirringen; det er den ogsaa til en vis grad.

Den kamp for tilværelsen, som giver sig udtryk i klassekamp og nationalitetskamp, mærkes naturligvis ikke her. I skolen sidder børn af alle samfundsklasser fredeligt side om side, uden at de aner eller tænker paa, at de engang i fremtiden som voksne skal føre krig paa kniven med hinanden. Ja, sammenlignet med livet i den store verden er livet inden for skolens mure en idyl.

Saaledes betragter vi ældre jo ogsaa vor skoletid, naar vi gennem erindringens briller sammen med gamle kammerater opfrisker skoleminder, og saaledes vil utvivlsomt ogsaa I, som i dag forlader skolen, inden længe betragte den. Og dog er det kun den ene part – drengene og pigerne, de gamle saavel som de unge, der ser saaledes paa skoletiden. Vi andre, lærerne – den anden part, som efter det latinske ord ogsaa skal høres – men ikke altid bliver det – vi ser anderledes paa den. Vi ved, at hvis vi vil naa vort maal,

nemlig at bøje de mange smaa viljer ind under skolens love, som igen er samfundets love, maa vi ikke lade os friste af idyllen; vi maa stadig væbne os til den daglige dyst og vaage over, at vi ikke sløves og trættes i den dræbende routine. Vi maa ogsaa være paa vor post, saa vi ikke bliver hængende i for megen snak eller for megen velvilje.

Nu gælder det vel nok, at de fleste drenge og piger gerne og frivilligt retter sig efter skolens bestemmelser, og det falder dem naturligt og selvfølgeligt at vise lydighed og gøre deres pligt; men der er og har altid været visse elever, som kun ugerne lyster og kun nødigt gaar i trop, egentlig kun, naar de trues eller tvinges dertil; de viser en næsten aggressiv modstand, og det lykkes dem ofte paa ganske kort tid at bryde ned, hvad vi andre sætter al vor energi og vilje ind paa at bygge op. Det er elever, som skolen godt og maaske helst skulde skille sig af med, men som vi beholder og anser det for vort kald og opgave at opdrage. Nogen taknemmelig opgave er det ikke. Det var lettere i gamle dage.

De kender sikkert alle Dickens' talrige berømte skildringer af onde skolemestre og uskyldige drenge, f. eks. skildringer af Mr. Creakle's skole i David Copperfield; der er særlig en episode, som jeg kom til at tænke paa forleden dag, da der var gaaet særlig mange ruder i skolebygningen. Dickens giver en utvivlsom selvoplevet skildring af Davids rædsel, da en dag under legen paa legepladsen en bold forvilder sig op igennem en rude og rammer skolemesterens hellige hoved. I denne skole, her i Birkerød forvilder mange bolde mellem aar og dag sig ind gennem mangfoldige ruder, men eleverne blegner ikke af skræk i den anledning. Den eneste, som blegner, er rektor, naar han modtager glarmesterregningen.

Der er hos vor tids børn en lidt for ugenert frejdighed, som jeg godt kunne lide var blandet med noget mere af den respekt, som børn paa Dickens tid maaske havde for meget af.

Ja, det var lettere for lærerne dengang! De havde i det autoriserede spanskror et ufejlbarligt tryllemiddel, som hurtigt forstenede drengene og gjorde dem føjelige. Vi er nu milelangt fra den opdragelsesmetode, som Dickens skildrer i sine romaner, og børn er som helhed modtagelige overfor den opdragelse, som gaar ud paa

at faa dem til frivilligt at gøre deres pligt, men der er som sagt enkelte børn, som synes at være uimodtagelige for overtalelse, og som ikke fortjente bedre skolelærere end dem, Dickens skildrer.

Børn har det godt og frit i skolen i vore dage, og forholdet mellem lærere og elever er jævnt og naturligt, saaledes som det er mellem voksne og børn; men vi maa ikke glemme, at skoletiden er en læretid, hvori de unge ogsaa skal opøves i de gamle dyder: lydighed og disciplin; det er godt, om der kan udvikles en vis selvstændighed hos børnene samtidig; men lydighed og disciplin er det vigtigste, og disse begreber maa ikke svækkes eller forkludres. – Ikke mindst af hensyn til børnene selv. –

Jeg sagde før, at det var lettere at være lærer i gamle dage; det var utvivlsomt ogsaa lettere at blive student dengang. Nu kræves der mere, og naar saa de unge mennesker er blevet studenter, hvad saa? Før blev de modtaget med aabne arme og hilst velkommen som de første anemoner eller de første bøgegrene. Man er nu blevet betydelig mere reserveret. Ja, man er bleven saa brutal, at man frabeder sig tilgang. Der er overproduktion af studenter. Der er for mange ingeniører, for mange jurister og læger, og grosserereren har ikke mere respekt for studenterhuen, end at han straks sender den unge mand, der søger plads paa hans kontor, og som nylig har klaret sig smukt i fremmede sprog, hen paa købmandsskolens aftenskole. Kun lærergerningen ønsker tilgang, men denne virksomhed blev det jo for en halv snes aar siden af lærerforeninger fraraadet de unge at slaa ind paa.

Der er dog to steder, hvor de nybagte studenter endnu anerkendes og hyldes. Det er i hjemmet og i skolen. Vi spørger ikke, om der er brug for jer – vi ved det – vi tror paa alle de gode kræfter, som vi ved der bor i jer, og som saa ofte har givet sig udslag i alle de aar, vi har kendt jer. I var flinke elever; det har aldrig været vanskeligt at holde jer til bogen. I arbejdede frivilligt, og I var gode kammerater og bidrog hver paa sit omraade til at gøre livet i skolen fornøjeligt – paa sportspladsen, paa teatret, i orkestret, i balsalen, ved alle vore fester. Vi lærte jer ogsaa der at kende som elskværdige og velopdragne unge gentlemen. Vi har kun gode minder om jer! Og nu i den sidste tid har vi glædet os ved at se den

energi, som I har lagt for dagen under forberedelsen til jeres første alvorlige prøve; det lover godt for fremtiden; det lover godt for det mere selvstændige arbejde, som I nu skal begynde.

I skolen maa der jo sættes grænser for, hvad eleverne maa og ikke maa. Der vises overbærenhed, som der vises mod ganske unge mennesker; alt lægges til rette for dem, og skolen og hjemmene kappes om at samle de sten op, som maatte ligge paa deres vej.

I livet gaar det noget strengere til. Nu skal I selv sætte grænserne; sætte dem og holde dem, og der vises ikke overbærenhed. I maa allerede nu have lært jer selv saa godt at kende, at I nogenlunde kender jeres kræfters og evners begrænsning, saa at I kan lægge en foreløbig plan for fremtiden.

Det gælder da først og fremmest om, at I faar rede paa jer selv. Her skal det faste punkt i jeres tilværelse ligge – udenfor er alt saa usikkert og tilfældigt. Naar saa mange unge mennesker ikke faar det ud af deres liv, som de havde tænkt sig, skønt de havde gode evner, og der var rige muligheder, saa ligger fejlen hos dem selv; de kender ikke deres evners begrænsning; de vover sig længere ud, end de kan bunde.

I skal da ærligt søge at lære jer selv at kende, saa at I ikke lader jer narre af andres smiger eller lader jer nedslaa af andres dadel. Og er I først sikre paa jer selv, saa kan nedgang og modgang ikke tage magten fra jer.

I skal nu selv sætte grænserne for, hvad I maa og ikke maa gøre i livets mangfoldige indviklede forhold; jeg skal dog ikke i dag give jer gode raad eller advarsler eller komme ind paa moralske betragtninger. Jeg vil kun ønske, at livet ikke maa gøre jer ringere, end I var, da I gik ud af skolen.

Vi ældre kan ikke give de unge raad, vi kan give dem et godt eller et slet eksempel. Hvis livet kunne leves efter recept, ville det ikke være saa evigt nyt eller saa gaadefuldt, som det er. – I skal kun vide dette, at enhver vej, I vandrer, kan føre til lykke og ulykke, til ære og vanære, ligegyldig hvor klog og god eller hvor slet en vejviser I har med, og ethvert gode, I opnaar, kan i jeres hænder forvandles til det modsatte, hvis det misbruges, eller hvis I ikke

forstaar den svære kunst at beherske jer selv og vise hensyn mod andre.

Der er nu hengaaet en 12–13 aar, siden jeres forældre en dag tog jer i haanden og gik hen og meldte jer ind i en skole – det var med lidt vemod og ængstelse! I selv var kun opfyldt af tanken om alt det nye, I nu skulde opleve.

Atter i dag staar I med jeres forældre ved skolens port; denne gang for at sige farvel. De 12 aar er gaaet som en drøm, og I er nu naaet til den 2den milepæl i jeres liv, og I er atter opfyldt af alt det nye, som venter, medens jeres mødre atter er lidt urolige for jer.

Med skolen faar I nu intet mere at gøre, før I engang i fremtiden skal melde jeres egne børn ind. I behøver den heller ikke mere, men jeres hjem skal I nu holde dobbelt af.

Jeg vil ønske, at jeres hjem maa blive det andet faste punkt i tilværelsen, og at jeres forældre ikke maa fortryde, at de sendte jer bort, at de baand, som knytter jer til hjemmene, maa være saa stærke, at tid og afstand ikke betyder noget.

Hold fast ved jeres hjem og hjælp med til at gøre det godt og enigt, for i det gode hjem gror livets skønneste blomster.

Tale til studenterne 1924.

Skolen har sagt sit sidste ord, og I skal ha' lov til at drage et lettelsens suk. I har naaet det maal, I har sat jer, og I er færdige med skolen.

De mange aars drømme skal nu endelig virkeliggøres, og I kan krone jer med studenterhuen.

I er ude af skærsilden og skal nu selv begynde at forme den tilværelse, ond eller god, som I skal leve. Oceaner af tid staar til jeres raadighed, og I har ubegrænset frihed til at udnytte den.

I anbringer huen, som den skal, og den møder kun venlige og glade ansigter, hvor den viser sig. For den hvide hue med den røde kokarde, selv om den er sunken noget i kurs, saa er den stadig et nationalt symbol; de, der bærer den, er Danmarks ungdom og Danmarks haab. Saaledes skal en ung dansk student føle, saaledes følte utvivlsomt jeg, da jeg blev student, og saaledes antager jeg ogsaa, at I føler nu. Men jeg antager ogsaa, at I forstaar, at naar festdagene er forbi, saa vil jeres tilværelse forme sig noget anderledes, ja den vil sikkert for nogle af jer forme sig som en stilfærdig fortsættelse af jeres skoleliv.

Lad os da kaste et blik tilbage paa den skole, som I nu forlader, og se, hvad den har betydet for jer, og om I kan bygge videre paa det grundlag, der er lagt dér.

Den skole, I har gaaet i, jeg mener ikke denne skole, men den højere skole, er utvivlsomt saa god, som den kan være, naar man tager de begrænsninger med i betragtning, som altid gælder en skole: Kundskaberne bibringes børnene efter et fornuftigt fremadskridende system, de overanstrenges ikke, takket være al den fri-luftssport, som nutildags anses for ligesaa nødvendig som – skal vi sige matematik.

Men den har som alt menneskeligt sine svagheder, og i en tid, da reformer paa alle omraader ligger i luften, maa skolen ogsaa holde for.

Man siger, at børnene holdes for meget indespærrede, de opflaskes med overflødige eller unyttige kundskaber; vi lærer dem at tilbede bøgerne, og derigennem berøver vi dem evnen til at handle, til at tænke og til at leve selv. Nej, siges der, skolen skal være en virkelig arbejdsskole, børnene skal arbejde sammen i frihed og selv gøre iagttagelser, og bøgerne og lærerne skal træde i baggrunden; saaledes vil den frie skole eller livets skole opstaa i modsætning til den nuværende skole, som er autoritetsskolen.

Det lyder smukt, men jeg tror, at det desværre kun er teorier.

Jeg tror, at hvis børn kun skal gøre, hvad de har lyst til, saa vil de ende med slet ikke at have lyst til noget. Nej, der maa være en skarp adskillelse mellem leg og arbejde, og pligt maa gaa forud for lyst, hvis de ikke kan forenes. Og jeg tror, at hvis skolens store

bud »du skal lære« med eftertryk paa *skal* ikke daglig havde lydt til jer, saa ville I ikke gaa saa vel rustede ud til jeres fremtidige gerning. Det kan godt være, at der er tvang heri; men livet er ogsaa langt mere tvang end frihed.

Man siger, at skolekundskaberne er unyttige, for de glemmes saa hurtigt; men er de virkelig tilegnet, har de gjort deres nytte. Ja, bøger har ganske vist spillet en stor rolle i jeres skoleliv, og I er maaske lidt trætte af dem nu; men jeg er overbevist om, at mange af jer allerede nu i dem ser ikke døde ting, men levende værdier. Og naar I engang bliver ansete mænd i samfundet, saa vil I fortælle om den bog eller den historiske personlighed, som har haft betydning for jer under opvæksten, og sammen med bogen og personen dukker saa billedet op af den lærer, som første gang gjorde den levende for jer.

Der er dog andre ting end bøgerne og lærerne, som har haft betydning for jeres udvikling i skoletiden. Skolebørn nutildags staar ikke fremmede eller ligegyldige over for, hvad der sker i verden. Skolen er ikke længere omgivet af nogen aandelig mur.

Jeres skolegang, hvis vi tænker os den begynde for 10 aar siden, falder sammen med et af de betydningsfuldeste afsnit af verdenshistorien.

I disse dage for 10 aar siden begyndte verdenskrigen. I var børn dengang og forstod vel næppe meget af, hvad der gik for sig, men efterhaanden som I begyndte at ane sammenhængen i tilværelsen, begyndte I ogsaa at forstaa aarsagerne til alle disse omvæltninger og at forstaa, hvilke følger alt dette vilde faa; hvorledes livsvilkaarene i fremtiden vilde blive for jer.

I burde i al fald være blevet klogere paa mange ting. Børn og unge mennesker holder meget af at sammenligne. I maa da have følt jer slaet af den stærke modsætning mellem jeres egne kaar og de kaar, som andre mennesker i lande omkring jer levede under. Det er den første virkelige undervisning i samfundskundskab, at faa øjnene op for denne modsætning; saa maa den enkelte bagefter tænke over, hvad han har set og drage sine slutninger.

Men han maa først stille sig denne modsætning for øje i hele sin levende virkelighed. Dette mægtige verdensdrama maa have gjort et

uudsletteligt indtryk paa unge og modtagelige sind, et stærkere indtryk end alle de film, som betyder saa meget for jer! Men jeg tager maaske fejl heri.

I har levet som paa et fredhelligt sted, mens der rundt omkring i landene, i lande, hvis litteratur I læste, og hvis sprog, historie og kultur I lærte om, blev kæmpet paa liv og død. Medens *de* sultede og sørgede og frøs ihjel, levede I lunt og godt indenfor hjemmets og skolens mure.

I var maaske for unge til, at disse tildragelser skulle gøre et for dybt og varigt indtryk paa jer; men *modsætningen* maa have brændt sig ind i jeres unge sind og sat jeres bedste tanker, følelser og forsætter i bevægelse.

I har ogsaa haft lejlighed til at blive klogere paa mange ting i jeres eget land, naar I saa eller hørte om, hvorledes livsgoder skiftede hænder som ved et trylleord, og hvorledes det let erhvervede lige saa hurtigt blev sat over styr, saa at I maatte faa det indtryk, at erhvervelse af penge, besiddelse af penge og forbrug af penge, var det centrale i tilværelsen; men I hørte og læste ogsaa om megen uegennyttig hjælpsomhed, om mennesker, som ofrede tid og kræfter paa at hele krigens saar og skabe forbindelse mellem nationerne paa ny.

I maa da have faaet en stærk fornemmelse af, at der i livet (ganske vist kun for de faa) var værdier, som ikke kunne gøres i penge eller maales med penge.

Hvis der hænder en elev det ubehagelige, at han bliver oversiddet, saa er han ked af det, fordi han skal gøre sit arbejde om et aar igennem, eller fordi han maaske faar bebrejdelser, naar han kommer hjem, men det, at han skal skilles fra sine kammerater, det er dog det, som berører ham dybest. Jeg tror, at I vil give mig ret, naar jeg nævner kammeratlivet som maaske den betydningsfuldste paavirkning i jeres skoleliv.

Vi ved allesammen, at mellem kammerater kan megen raahed brede sig; men vi ved ogsaa, at sarte og fine følelser kan sætte blomst. Er læreren paa nakken af en dreng, saa kan han i 9 à 10 tilfælde være sikker paa adskillige kammeraters sympati, og har han det ondt hjemme, med eller uden grund, saa venter en ven

ham ved skoleporten om morgenen, som hurtigt faar ham til at glemme alle sorger.

I kammeraternes kreds formes karakteren. Her kan det ikke nytte at lyve eller prale, at pynte og udsmykke en sag, de ved for god besked, de gennemskuer jer.

Derfor frygter I ogsaa kammeraternes dom, den kan ikke appelleres. Men paa den anden side kan ingen ros fra skolens autoriteter opveje den uskrevne og uudtalte kendelse: han er en udmærket kammerat. –

I har haft rig lejlighed til at vinde kammerater i jeres skoletid, og jeg har grund til at tro, at mange af jer vil blive savnet og derfor ofte vil vende tilbage hertil i de kommende aar. Jeg skal tilføje, at I altid skal være hjertelig velkommen.

Den eksamen, som I nu har bestaaet, er, som I ved, foruden at være en afsluttende skoleeksamen ogsaa adgangseksamen til universitetet, og I har nu ret til at lade jer indskrive som akademiske borgere ved Københavns universitet.

Der var en tid – i al fald ved denne skole – hvor en meget lille del af studenterne gik til universitetet; de betragtede deres sidste skoleaar som en slags fortsættelsesundervisning, inden de gik over i praktisk virksomhed.

Nu synes imidlertid største parten af vore elever i gymnasiet at arbejde med fortsat studium ved universitetet for øje, og jeg har det indtryk, at de fleste af jer vil tage fat paa et studium.

I vil da, inden I begynder dette, blive gjort bekendt med universitetets love, og universitetets rektor vil ved immatrikulationen fortælle jer, hvad universitetet venter af de vordende akademiske borgere. Men jeg vil ogsaa gerne til slut rette nogle afskedsord til skolens unge studenter som nu rejser ind til universitetet.

I maa allerede i den senere tid have mærket, hvorledes man inde fra den store by har sine fangarme ude efter jer. *Man*, det er alle de mange foreninger og sammenslutninger indenfor den akademiske verden.

I ved sikkert paa en prik, hvor I hører hjemme i disse foreninger, for I har vist ret færdige meninger om mangt og meget, om jeg kender jer ret – maaske de meninger, som er gængse i jeres hjem,

maaske de modsatte – alt eftersom jeres temperament er. Og I vil ganske naturligt lade jer indrullere i de foreninger, hvor man ser paa de afgørende religiøse og politiske spørgsmaal ligesom I. Det bør I ogsaa gøre! Men I bør ikke stirre jer blinde paa et partis farver, saa at I ikke kan se andre. I bør huske, at det aandelige midtpunkt for unge akademikere er ikke den partibestemte forening, men det er universitetet. Glem ikke dette ords betydning: det altomfattende.

Husk paa, at videnskabens dyrkere bør være hævet over partierne, de bør vise fordragelighed og bør bøje sig for sandheden, hvor de møder den, selv om det er under en fane, hvis farve maaske ikke behager. Nil humani a me alieno puto, lærte I i jeres latinske ABC. Lad det nu være jeres motto.

Fra universitetets arne kan I hente den højeste oplysning og de reneste og stærkeste vaaben til den kamp, som det er jeres pligt at føre i livet, og her og kun her vil I finde den sande frihed; for den sande frihed er kun at finde paa det aandelige omraade.

Og med disse slutningsord skal jeg paa skolens, paa jeres læreres og kammeraters vegne byde jer farvel og ønske, at I maa finde lykke i jert fremtidige arbejde til glæde for jer selv og til gavn for jeres land.

Tale til studenterne 1925.

Om valg af livsstilling.

Det er nu 3 aar siden, at den første store jyske invasion i skolen fandt sted.

Tidligere havde skolen for en stor del rekruteret fra velstaaende københavnske hjem, og der var mange, som mente, at Birkerød Kostskole ville miste det særlige præg, som de satte pris paa, at skolen kun ville blive en eksamensanstalt, naar man fyldte den med tørre jyder og ækle slidere. Heldigvis har disse profeter taget fejl. Jyder fra Thy og københavnere er først og fremmest unge mennesker, og unge mennesker er nok ens over hele kloden.

Skolen har haft glæde af sine jyder.

To af dem kom med lige i sidste øjeblik – ja de kom egentlig for sent, men skriftens ord kom til at passe paa dem: de er afgjort bleven de første. Det er Anders Madsen og Peter Højberg. Jeg tager ikke i betænkning særligt at nævne dem i dag, for jeg tror, de kan taale det; de er i besiddelse af den beskedenhed, som undertiden er forenet med virkelig dygtighed. Det gode, jeg har at sige om disse to, gælder iøvrigt ogsaa de andre jyder. Til at begynde med var de noget kejtede og generte, lidt tavse, lidt kedelige ville en maaske sige, men efter 3 aars forløb var jyderne forvandlede til Birkerødder. Og – det vil jeg gerne fremhæve i dag – I har forstaaet at tilpasse jer efter omgivelserne uden at sætte noget af jeres særpræg til. Selv da I begyndte at blive gamle i gaarde og lidt sikre i sadlen, er I ikke falden for fristelsen til at anlægge nogen art forlorent eller paataget væsen, som – det være sagt uden forklejning for ikke-jyderne – unge mennesker kan henfalde til.

Det har glædet os at følge jer, og jeg vil bede jer medbringe en hilsen til de gode hjem, I kommer fra: I har ikke gjort dem skam. Mange fremmede unge vil i det kommende aar for en tid slaa sig ned i Birkerød Kostskole, der jo nu som statsskole fortrinsvis skal hente sine elever fra landsdele uden gymnasium. Jeg vil ønske, at de maa vandre værdigt, fornøjeligt og naturligt i jeres gymnasie-fodspor.

Jeg skal slutte denne jyske parentes, og nu kunne jeg tænke mig, at en af jer traadte frem og maaske paa vers ud af sit unge, friske og glade hjerte tolkede sin og sine kammeraters tak til skolen, og det ville sikkert falde en eller anden af jer let – hvis I da havde forberedt jer, for naar I i tankerne repeterer jeres skoleliv, vil I sikkert erkende, at I har haft en lykkelig tid. Men der er jo bestemte former, der skal overholdes, saa I maa tage til takke med mig, som vist kommer til at gentage, hvad jeg før har sagt til de unge.

Jeg vil da udtale, at vi, jeres lærere og jeres kammerater, som har pyntet salen saa smukt til ære for jer; vi har kun venlige tanker og gode ønsker til jer paa denne dag. I har været en god III g.

I har passet jeres arbejde forsvarligt, samtidig med at I, hver

paa sin maade, har bidraget til at gøre skolelivet fornøjeligt og værdifuldt.

I har loyalt stillet jer paa skolens side i givne tilfælde, uden derfor at miste forbindelsen med jeres kammerater nedad. Naar der til tider har været enkelte iblandt jer, som i barnlig ungdommelighed et øjeblik har glemmt, at de gik i III g, har det kun sat lidt humør i klassen, som den maaske nok kunne trænge til.

Skolen vil iøvrigt kun have gode minder om jer. Flere af jer var udmærkede spejdere, og selv i aar, hvor I har været spændt haardt for, har I trukket et godt læs og hjulpet til at holde sammen paa troppen. Den vil sikkert ikke glemme jer.

Og selv om to af vore sportspokaler gik tabt sidst paa aaret som følge af benskader og spilleforbud, saa skal det heller ikke glemmes, at flere af jer var med til at vinde pokalerne, og at der blandt jer er flere all-round sportsmænd, som har holdt sportsinteressen vedlige til gavn og glæde for sig selv og for skolen. Paa grund af disse mange og gode gerninger vil studenterholdet af 1925 indtage en smuk plads blandt skolens studenterhold.

For en del aar siden yndede vore studenter at brænde de forhadte bøger, naar de var færdige med deres eksamen, maaske var det mere drengagtig glæde over at være bleven færdige med bøgerne end uvilje eller had til dem. Jeg kunne ikke tænke mig de nuværende studenter gøre det. De ville for det første foretrække at sælge bøgerne til Højsgård; men bortset derfra, tror jeg ikke, I har den barnlige uvilje mod bøgerne.

I har været glade ved jeres arbejde, og selv om bøgerne for jer ikke er, hvad Ruskin kalder kongers skatkamre – det bliver de vist først i en senere alder, naar den endelige vurdering af værdierne har fundet sted – saa har I forstaaelse af, at de er rustkamre, hvorfra I skal hente »vaaben til striden«. I er maaske bleven trætte af dem, som man kan blive det af ansigter, man daglig ser om sig. I længes ganske naturligt efter andre toner end dem, som lyder ud fra skolebøgerne; men nogen dybere lede ved bogen tror jeg ikke I har.

I valgte jo ogsaa frivilligt jeres arbejde, da I for 3 aar siden begyndte i gymnasiet, og saavidt jeg forstaa, har de allerfleste af

jer allerede forlængst lagt planer for jeres fremtidige arbejde, et arbejde, hvor bøgerne skal være jeres værktøj.

I har længe vidst, hvad I vil være, og det er ogsaa et spørgsmaal, som ikke blot skulle være brændende for vordende studenter og realister, men enhver dreng, som kan tænke ud over mad, leg og lektier, skulde gøre sig fortrolig dermed, og hans tanker – efterhaanden som han faar dem – skulle kredse om det; børn og unge mennesker er jo ikke isolerede i vore dage; børn ser og forstaar de voksnes arbejde paa de forskellige omraader, og de kender deres egne anlæg og interesser. De har rig lejlighed til at sætte deres evner og anlæg paa prøve under friluftsliv og friluftøvelser, som jo er bleven et saa vigtigt led i vor tids ungdomsopdragelse. Her kan de prøve deres kræfter frit.

Naar de kommer i 14–15 aars alderen, bør de da vide, hvad de har lyst til at være, og om de har anlæg for det. Hvis de ikke ved det, har forældrene og skolen forsømt at anspore dem eller opmuntre dem paa dette punkt. Det er jo heller ikke ligegyldigt for os alle sammen, om de, som skal føre udviklingen videre, kommer paa deres rette hylde i livet eller ikke, og heller ikke for jer – jeres lykke, d. v. s. tilfredshed i livet, afhænger deraf.

Jeg vil ikke sige, at jeres liv vil være mislykket, hvis I kommer paa en gal hylde, langtfra; livet er saa mangfoldigt, saa rigt og uransageligt, at vi vel skal vogte os for at udtale os om, hvem der er eller har været lykkelig; men det er sikkert en stor personlig lykke og glæde, naar lyst og evner arbejder i pagt sammen.

Maske vil spørgsmaalet om, hvad unge mennesker skal være, engang i fremtiden blive afgjort i særlige psyko-fysiske laboratorier; der er jo ikke saa lidt i samfundsudviklingen, som peger i den retning. Men saa længe der endnu ikke er gjort indgreb i den personlige frihed paa dette punkt, er det skolens og forældrenes pligt at styrke og opdrage viljeslivet hos de unge og betone det personlige ansvar.

Nu er det jo saaledes, at spørgsmaalet, »hvad du skal være«, i mange tilfælde afgøres af forældrene, og de tager ikke altid tilbørligt hensyn til børnenes ve og vel; *her* har man en udmærket forbindelse, som nok skal skaffe drengen ind, og *her* venter fade-

rens forretning paa arvingen, som skal føre den videre, og alt i mens ligger drengens interesse og anlæg paa et helt andet omraade, og kun hvis han er en særlig stærk natur, bryder han gennem alle forbindelser og indbringende forretninger og bryder sin egen bane.

Der er en vis familjeambition, som ofte er skyld i, at en ung ved starten kommer i en gal baas.

Vor tid kaldes demokratisk, og vi er sikkert i mange henseender bleven mere frisindede og fordomsfri overfor børnene – maaske for meget, men naar vi ser paa haandteringer eller livsstillinger og skal tage bestemmelse for vore børn, saa er de fleste af os straks tilbage i gammelt kastevæsen; vi deler stadig livsstillingerne i de fine og de mindre fine, alt efter det sociale lag, vi kommer fra.

Og dog skulle man tro, at det nu til dags var lettere at se fordomsfrit, saa meget mere som de saakaldte fine stillinger næsten alle er daarligt lønnede.

Nu I unge studenter, som jo selv har valgt, som længe har vidst, hvad I ville, og som sikkert er fyldte af en brændende lyst til at tage fat, jer vil jeg spørge:

Har I nu valgt rigtig ærligt, eller er det de »fine« professioner, som lokker?

I kan ikke helt slutte fra skolearbejdet til universitetsarbejdet. Paa skolen er alt lagt til rette, og et smukt resultat kan naas ved jævne evner og megen flid. Jeg vil spørge jer: Har I den store taalmodighed, som et embedsstudium kræver? Kan I vente 5–6 aar, inden I tjener til livets ophold? Glem ikke, at I er i den alder, hvor appetitten paa livet er størst.

I begyndelsen, saa længe alt er nyt, gaar det sagtens, men det er det sidste stykke af vejen, det gælder – og er man først naaet halvvejen, saa synes man ikke, det kan betale sig at vende om.

En flok unge, velbegavede studenter drager under klingende spil ud af skolen. Lad os spørge om, hvad der er bleven af dem 20 aar efter. Det er trist at se, hvor mange der er slaet ud af spillet, og blandt dem nogle af de bedste og mest lovende. Hvor mange indfrier de løfter, de har givet? En del forspilder letsindigt deres chancer, andre overvurderer deres evner, de gaar i staa midt paa vejen og resignerer.

De havde drømt sig det anderledes, da de drog ud.

Menneskene holder af at drømme og ungdommen især, alt gaar saa let og hurtigt i drømme; ingen siger imod, og vanskelighederne overvindes i samme øjeblik, de opstaar. Men alle drømme hører op, og saa sidder den graa hverdag og venter paa dig.

Jeg siger derfor i dag til jer: Har I valgt helt ærligt?

Det er jo ikke – vil man maaske sige – nogen særlig opmuntrende festtale, De her holder til de unge studenter.

Det ved jeg godt, og det var heller ikke min mening; min opgave som den ældre er at advare og vise, hvor stenene ligger paa vejen. De unges opgave er det at overvinde hindringerne og møjsommeligt at samle stenene op, og er der en eller anden blandt jer, som har til motto at slippe saa let fra det som muligt, vil han engang opdage, at han bliver narret for det bedste i livet.

Og der er nu ingen fare for, at det festlige, musikken til tilværelsen, skal udeblive. Den lyder altid rundt omkring jer, den lyder i jer selv, og den vil lyde særlig stærkt i disse dage, da I maa føle jer helt frie, fordi der ikke længere er nogen eksamen, som staar og truer – da ikke foreløbig. For første gang i mange aar – maaske ogsaa for sidste gang – kan I som frie fugle nyde jeres ferie i sorgløs glæde.

»Tag randslen paa nakken og staven i haand« og gaa paa jeres ben igennem landet. I vil ikke fortryde det. Æventyret lever endnu, og den hostrupske student er ikke død.

Maaske gæstfriheden er ved at uddø, men det gør ikke noget. I vore dage opslaar den lykkelige ungdom sine telte ved den aabne strand eller i læ af skoven; han tænder selv sin arne og kan nyde den primitive mands glæde ved primitive ting. Ilden, solen, vandet og jorden er hans.

Og han slutter *der* en ubrydelig pagt med alle de kræfter, som lever der: det rene vand – den stærke blæst – den ensomme skov og den haarde jord.

Og har I engang lært disse livets stærke forbundsfæller at kende, vil I ikke glemme dem; skulle det gaa galt for jer, og skulle modgang gøre jer modløse eller medgang livstrætte, saa kan I altid hente raad og fornyelse ude i den frie natur, hvis I da ikke selv

har forspildt venskabet og slukket den hellige ild, som brænder i ethvert menneske.

Nej, den hostrupske student er ikke død, han har kun skiftet ham. Han er bleven rigere, skønnere og især stærkere.

Tag saa randslen paa nakken og staven i haand og drag ud og gør jer skole og jert land ære.

Foredrag om skolens straffemidler ved forældremødet 1927.

Naar jeg har anbragt mig selv her paa talerstolen i dag, er det ikke, fordi jeg har noget særligt paa hjerte angaaende det emne, vi skal drøfte.

Men da der ikke var anmeldt noget foredrag, og da spørgsmaalet var gjort aktuelt i pressen, mente skolenævnet, at det meget å propos kunne sættes paa dagsordenen.

Jeg skal forøvrigt med hensyn til spørgsmaalet om foredrag til det aarlige forældremøde udtale, at forældremødet ikke er en foredragsforening, hvor rektor er formand og derfor har den pligt at skaffe foredragsindledere.

Jeg skal derfor ligesom ved tidligere møder anmode om, at man vil anmelde emner til indledning inden 1. marts. Anmeldelse sendes til nævnets sekretær.

Saafrømt der saa ikke er anmeldt noget foredrag, ansættes mødet, og hvis ingen af de tilstedeværende har noget paa hjerte, hæves mødet uden forhandling.

Inden jeg begynder, vil jeg gerne forudskikke den bemærkning, at mine udtalelser om skolens straffemidler kun gælder dagskolen – kostskolen har jeg ladet ude af betragtning.

Lad os sætte, at en far har en søn i et gymnasium, og denne søn kommer hjem og har faaet en revselse i skolen for en eller anden disciplinær forseelse, og efter en lægeundersøgelse konstateres det, at trommehinden er sprængt; maaske nøjes denne far med at ud-

trykke sin forbitrelse over det skete til den skyldige lærer eller til skolens leder; men det kan ogsaa være, at han tager spørgsmaalet om skolens straffemyndighed op til nærmere undersøgelse, og han vil da efter at have forhørt sig i ministeriet eller efter at have studeret forskellige haandbøger om dette spørgsmaal, opdage, at der næsten ikke findes nogen ministeriel udtalelse fra den sidste menneskealder.

Der findes et cirkulære fra 21. febr. 1910 til rektorerne ved stats-skolerne, hvori ministeriet udtaler, at man vil finde det i høj grad ønskeligt, om legemlig afstraffelse i de øverste klasser helt undlades.

I Glahn's samling af anordninger og bekendtgørelser fra almen-skoleloven af 1903 indtil nu findes ikke et ord om disciplinære straffe. Vi maa gaa et halvt hundrede aar tilbage i tiden, før vi træffer paa noget.

Ministeriet udtaler i disse skrivelser – og udtalelserne er som regel kun vejledende – at anvendelsen af legemlig straf bør holdes inden for saa snævre grænser som nødvendigheden tilsteder; ved mindre brud paa disciplinen bør lærerne begrænse straffen til en alvorlig formaning, ved grovere tilfælde af opsætsighed og kaadhed er læreren berettiget til straks at anvende legemlig straf.

I et andet cirkulære hedder det: det er magtpaaliggende for skolens værdighed og for befolkningens tillid til dens styrelse, at den kun med stor varsomhed og efter modent overlæg anvender legemlig straf paa disciplene.

Ministeriets syn paa dette spørgsmaal er, som De vil se, ikke ændret i de forløbne aartier; det falder i det væsentlige sammen med kendelsen i Rungsted-affairen for nylig, hvor man udtaler, at rektor burde have udvist større beherskelse i udøvelsen af sin straffemyndighed.

Altsaa nu som før indskærper man varsomhed og forsigtighed, men der forudsættes stadig tilfælde, hvor skolen og lærerne har ret til at tildele legemlig straf.

Medens saaledes teorien er den samme nu som før – ja man glæder sig over den humane betragtning, der gør sig gældende i ministeriets skrivelser lige fra 1814 ned gennem aarhundredet, saa

er jo praksis bleven en helt anden, idet prygl som straffemiddel i skolen er ved at forsvinde.

De ældre i forældre kredsen er sikkert ikke uvidende om, hvorledes forholdene var i den gamle latinskole.

I min skoletid for 30–40 aar siden – og jeg gik i en skole, som lededes efter ret moderne principper, var lussinger ikke undtagelser men regel, baade i timerne og paa kontoret, hvor vi ogsaa trakteredes med slag i haanden.

Disse straffe var sikkert velfortjente, for mange af eleverne gjorde, hvad de kunne, for at modarbejde skolen. Læreren var fjenden; der var i mange timer og klasser en permanent krigstilstand mellem lærer og elev. Jeg tror, de fleste ser tilbage paa denne skoletid som en lykkelig tid, fuld af spænding, og de klø, som altid hang i luften, blev ikke taget saa højtideligt. Jeg husker, at *vi* befandt os vel ved denne tilstand; den var afgjort fornøjelig for os drenge, men den maa have været utaalelig for lærerne og i høj grad hæmmende for skolens arbejde.

Karaktererne var dengang et led i de daglige straffe og belønningsmidler, og de kunne ofte have langtrækkende følger.

Jeg mindes endnu med undren og uvilje karakter- og anmærkningssystemet ved en skole, hvor jeg var lærer for ca. 30 aar siden. Forretningsgangen kunne være som følger: En elev fik en daarlig karakter, maaske ledsaget af strenge ord eller en lussing; efter skoletid maatte han »stille« hos rektor eller inspektør; saa kunne han vente sig en ny overhaling, naar han ved ugens slutning skulle fremvise karakterbogen for en streng fader, og endelig, naar klassen ved maanedens slutning skulle have numre, kunne den lave karakter eller en anmærkning ÷ 5 trække ham mange pladser ned i klassen.

Jeg er sikker paa, at afskaffelsen af de daglige karakterer har virket med til at skabe det gode forhold mellem lærer og elev, som nu er saa almindeligt.

I en moderne allegorisk fremstilling af lærer og elev ville læreren ikke fremstilles med spanskrør eller ris i haanden; han ville snarere fremstilles i et forhold til eleverne, noget i retning af den idyl, som Rousseau havde tænkt sig.

Det forekommer mig, at vor tids gymnasieskoler her er væsensforskellige fra de gamle latinskoler.

I vore skoler – i vor skole i al fald – er prygl i virkeligheden afskaffet. Der stilles ikke længer til klø paa rektors kontor, og det er afgørende.

Det er uvæsentligt, at der af og til kan falde en lussing, og at rektor eller en af lærerne kan tabe taalmodigheden og eksplodere. Vi maa have de samme menneskelige rettigheder som forældrene.

Der er virkelig situationer, hvor en dreng kan optræde saa frækt, at en velrettet lussing er det eneste svar eller løsning.

Og saa maa De huske paa, at der her ved skolen ofte ansættes ganske unge, uprøvede lærere, som skal gøre deres første erfaringer, og som ikke alle har medfødte evner til at tumle en klasse, skal vi kalde dem livsglade drenge og piger, som ogsaa skal prøve sig frem og more sig med at vise kammeraterne, hvor langt de tør gaa. Det er jo en sport for dem at vove sig ud paa tynd is.

Der er virkelig situationer, hvor den unge lærer ikke kan nøjes med at appellere til rektor eller tage sin tilflugt til anmærkningsprotokollen paa lærerværelset.

Han maa selv klare sig, hvis han skal skaffe sig respekt.

Hermed er det ikke sagt, at den nye lærer har frit slag. Han har faaet tydeligt at vide, at han skal klare sig med andre midler. Men hvis han nu ikke kan! De maa huske paa, at det ofte er stillingen, som staaar paa spil. Et nederlag for en ny lærer i een klasse kan ødelægge hans position i alle klasser.

Som De vil se, er jeg personlig en modstander af prygl som straffemiddel i skolen; erfaringen har lært mig, at de ikke hjælper; de forsagte kues, og de andre hidses kun op til ny daad. Det er en daarlig vane at slaa, og har man een gang aflagt den, kan man vanskelig faa sig til at praktisere den paa ny.

Men jeg glemmer ikke, at det er lettere for rektor at undvære dette straffemiddel, og jeg vil da ogsaa i de fleste tilfælde tage læreren i forsvar, hvis han skulle forløbe sig, og afstraffelsen skulle faa mindre heldige følger.

Naar der ikke prygles mere i skolen, saa er det jo først og fremmest, fordi vi lever i børnenes aarhundrede. Børnedyrkelsen har

naturligvis gjort sit til at humanisere tonen i skolen; men i meget væsentlig grad har skolens omdannelse til fællesskole medvirket.

Kravet i en fællesskole maa nemlig være lige straf for pige og for dreng, og da de fleste lærere kun daarlig kan faa sig til at slaa en pige – rent bortset fra, at det er forbudt – saa maa skolen benytte en mere neutral straf – og man anvender da fortrinsvis oversidning.

Det kan jo ikke undgaas, at der i en skole paa 300 sjæle finder mange overtrædelser sted. Der er saa meget, der skal gøres, og saa meget, som ikke maa gøres. Det gælder baade rektor, lærere og elever, naturligvis især eleverne; det er jo dem, som skal opdrages, retledes og forbedres – især det sidste.

Vi gør i al fald vort bedste, og jeg synes ikke, vi er strenge i vore krav.

Vi lærere maa væbne os med taalmodighed og overbærenhed i det uendelige baade for børnenes skyld og for vor egen skyld, og vi skal være glade for de smaa resultater.

En skoleelevs pligter er talrige og ikke altid lette. Han skal komme i rette tid i skole, selv om pigen sover over sig; og saa er der saa meget, han hele dagen igennem skal holde sammen paa; sine bøger, sine lektier, sine tanker midt i den myretue, som en skole er, hvor især den livlige natur vil gaa sine egne veje og drages af sted af sine egne tanker. Men det er skolens pligt at stille sine krav og forlange dem respekterede, og her søger skolen direkte støtte fra hjemmene.

Hvis en elev gentagne gange kommer for sent eller er meget glemsom eller vedblivende forstyrrer undervisningen eller i det hele taget er ulydig, kommer han eller hun til at sidde over og faar en seddel med hjem, som næste dag afleveres til rektor med hjemmets underskrift. Selve oversidningen er i og for sig ikke nogen straf; den bliver det først, naar børnene er bange for eller kede af at komme hjem med en seddel.

Som sagt, uden støtte fra hjemmene kan skolen i virkeligheden ikke gøre ret meget for at opdrage børnene. Et gennemsyn af skolens anmærkningsprotokol overbeviser mig herom.

Mange vil maaske mene, at der ikke er megen forbindelse mel-

lem oversidning og den begaaede forseelse, og at denne straf ikke kan være meget opdragende.

En straf bør være fornuftig, siger man med rette: man bør anvende det naturlige korrektiv til forseelsen.

Hvis f. eks. en elev hyppig glemmer stil eller opgaver, vil det være en naturlig straf at lade ham eller hende bringe opgaven om eftermiddagen. Paa samme maade kunne man lade en elev, der kommer for sent, stille tidligere den næste morgen; men jeg er ikke sikker paa, at hjemmene ville synes om denne mere pædagogiske straf. Den slags straffe kan maaske ogsaa blive for raffinerede og komme til at virke for længe. De vil ogsaa kræve mere kontrol, end rektor og lærere kan afse til dette arbejde.

Foruden oversiddende kan man f. eks. for oplagt dovenskab paalægge eleven afskrivningsarbejde – en straf, der anvendes meget i engelske skoler, og man kan – dog synes jeg, det maa være rent undtagelsesvist, vise en elev ud af klassen. Hvis dette middel anvendes for ofte, morer det kun eleverne.

Til slut skal jeg nævne en straf, som dog altid eksekveres under lempelige former, det er udvisning af skolen.

Medens skolen var privatskole, har jeg et par gange udvist elever for ualmindelig frækt tyveri. Nu ville sagen være at indberette til ministeriet. Men det hænder jo af og til, at en elev viser sig at være en slet karakter og at have en afgjort skadelig indflydelse paa sine kammerater. I saadanne tilfælde har jeg med støtte af skoleraadet henvendt mig til hjemmet, og forældrene har i alle tilfælde taget det fornuftige parti at melde eleven ud af skolen.

Ansvar for de mange maa her være det afgørende; men den skyldige maa paa den anden side have en chance til at forbedre sig – han bør ikke gaa brændemærket ud af skolen. At forbedre eller forsøge paa at forbedre skal være den røde traad, som gaar igennem alle skolens straffe.

Resumé:

Ministeriet forbyder ikke ligefrem anvendelse af legemlige straffe, men opfordrer til at vise stor forsigtighed og selvbeherskelse.

Medens prygl var almindelige i den gamle latinskole, anvendes de i al fald ikke her ved skolen som officielt straffemiddel.

Rektor er modstander af pryglestraf, men vil ikke desavouere en lærer, som saa at sige tvinges til at anvende en lussing. Den almindelige straf her ved skolen er oversiddens, som dog kun kommer til at betyde noget ved hjemmenes hjælp.

Udvisning af skolen bør som regel kun ske i den form, at hjemmet opfordres til at tage eleven ud.

Tale til studenterne 1930.

Det er gennemgaaende gode eksaminer, mange endog særdeles gode, og resultaterne er velfortjente.

I har været flittige, ikke blot op under eksamen, men, skal vi sige *næsten* hver dag i de 3 gymnasieaar, saaledes at I har erhvervet jer et godt grundlag at bygge videre paa.

I har dertil været et elskværdigt hold, som ikke har voldt os brydninger af nogen nævneværdig art. I har som den ældste klasse anslaaet den rette tone. Ogsaa i skolelivet, paa sportspladsen og ved forskellige andre lejligheder har I bidraget til at opretholde skolens standard, og jeg bringer jer i dag kammeraternes tak. Skolen kan da med god samvittighed dimittere jer til universitetet, hvilket sker i dag.

Men forinden vil jeg efter skik og brug fremsætte nogle tanker og betragtninger, som denne højtidelighed giver anledning til.

Vi har vel alle sammen paa vor private kalender dage, som vi mindes med særlig glæde, og dage, som vi i ledige øjeblikke ser hen til med længsel. Dette gælder vist unge som gamle. Dage, da lykken paa en eller anden maade har tilsmilet os, foraarsdage efter lange, mørke og kolde vintre.

Men den dag, som for børn og unge mennesker lyser med særlig glans, den dag, som taaler gentagelse uden at falme eller blive for-

slidt; det er nok den sidste dag i skoleaaret, den sidste dag af skoleaaret eller den første dag af sommerferien, den sidste og den første.

For os ældre har ordet »den sidste« en noget vemodig klang; men for de unge er begge fulde af grønt haab, for dem lyder de lige forjættende, for dem er nemlig det sidste kun noget foreløbigt.

Den sidste skoledag. Paa denne dag mødes vi alle i fælles glæde, rektor, lærere og elever; jo, livet er trods alt skønt.

Men selv om det er vores alles dag, saa er det dog i særlig grad studenternes dag, og for dem faar dagen en dybere betydning; der er vemod i glæden, for dem er det virkelig den sidste dag; de siger farvel for alvor.

Det vil vist ikke falde jer svært at sige farvel til jeres klasseværelser, hvis bænke I taalmodigt har slidt i en aarrække; de lige, haarde linjer i vægge, vinduer og borde, bænke og tavler, linjer, som ganske vist er moderne, de har jo næppe det sidste aar virket forfriskende paa jeres skønhedstørstende sjæle, selv om I har haft de grønne træer og fuglesangen lige udenfor.

Heller ikke til jeres bøger, de var ikke skønne at se paa til eksamen, de saa fattige og lasede ud, maaske fordi de havde maattet afgive al deres visdom og rige indhold til jer; og heller ikke til jeres rektor og lærere. Erfaringen viser, at disciple og lærere kan skilles uden taarer, men afskeden med kammeraterne vil vel nok falde jer tungere.

Dog i dag er den altbeherskende følelse lettelse, lettelse over at være sluppen helskindede gennem eksamen og en følelse af stolthed over snart at have eksamensbeviset i lommen. Ja, det sidste er vist det centrale.

Ordet eksamen er, som de sproglige vil vide, latin og betyder undersøgelse eller prøvelse af kundskaber og dygtighed. Paa Holbergs tid betød det i retssproget: forhør, og at være til forhør er vel netop ogsaa saaledes at I, der er oppe til eksamen, føler det, særlig hvis I ikke er helt sikre i papirerne.

Lærerne er dommerne, og I er de anklagede, og rundt omkring i hjemmene sidder jeres paarørende og venter med frygt og bæven dommen.

I vor humane tid er da eksamen heller ikke populær. Der er

mange, som mener, at eksamenshensynet hemmer det virkelig gode arbejde i skolen, og at hvis man blot kunne blive af med den, ville de værste hindringer være fjernede og vejen ligge aaben for den fremtidens skole, som skulle gøre vore børn bedre skikkede til at leve livet.

Det er utvivlsomt rigtigt, at skolen hemmes meget i sin virksomhed af eksamenshensyn. Linjerne for skolearbejdet er paa forhaand givet, i hvert fag kræves et bestemt pensum, som skal læses og læres, og hvis en lærer tillader sig at tilsidesætte disse krav for at paa-virke eleverne og meddele dem viden, som han anser for mere vigtig og væsentlig, kan det let gaa ud over disse, for saa vidt de da ikke naar, hvad der kræves til eksamen. Men eksamensinstitutionen er sejlivet; den skal nok klare sig, den er og forbliver det faste punkt i skolen, det endemaal, henimod hvilket hele maskineriet arbejder, og saadan maa det være i et land, hvor adgangen til næsten al virksomhed er afhængig af, om man kan møde frem med en eksamen og helst en fin eksamen. Og det er vel ogsaa nødvendigt, saalænge man endnu ikke har midler til at bedømme et ungt menneskes evner og anlæg, rent bortset fra de kundskaber, det er lykkedes skolen at meddele ham.

Det er da ikke saa underligt, at I, som i dag sidder paa første række, er stolte og glade over, at I har jeres eksamensbevis i lommen. Men selv om skolen i første række er en eksamensskole, sætter den sig dog andre maal.

Jeg behøver vist blot at nævne sport, idræt og friluftsliv. At skolen har naaet sit maal her, er man ikke i tvivl om, naar man kaster et blik paa de sunde og ranke og stærke unge mænd, som mindst af alt ligner forlæste bogorme eller læseheste. Men jeg skal nævne *andre* og højere maal, som skolen sætter sig.

I en københavnsk skole findes indrammet et relief, som forestiller et alter, hvorfra en fakkeltændes, og under det en inskription med ordene: quid volo nisi ut ardeat – hvad vil jeg andet, end at det skal brænde. –

Det er et motto, som sikkert mange skoler gerne vil vedkende sig. Omsat til prosa og jævn tale vil det sige: skolen vil ikke blot søge at skaffe den unge mand en eksamen og sørge for hans legemlige ud-

vikling, den vil ogsaa danne hans karakter, den vil ogsaa være med til at udvikle hans sjæl, hvis jeg maa have lov til at anvende dette ord uden at fremkalde smil.

I vil vide, at mange af jeres lærere i disse aar har søgt at aabne jeres øjne for livet og dets love og vække interesse for kendskab til jeres land og dets historie, for kunst, musik og god læsning, for viden og interesser, som ikke honoreres ved nogen eksamen eller giver adgang til at modtage legater; viden, som I maaske aldrig faar brug for i jeres fremtidige virksomhed, aandelige interesser, som maaske vil hemme jer i jeres kamp for at komme frem, for saa vidt de gør jer mindre haardhuede og mere forstaaende og fintfølede.

Jeg ved godt, at vor, d. v. s. lærernes, indflydelse paa den enkelte elev ikke er saa stor, som vi undertiden tror, og ikke nær saa dybtgaaende, som vi gerne vil have, den skal være. Men den er der, ubestemmelig, i tale, tavshed og optræden, tit uden at vi selv aner, at der har været nogen – og da maaske mest.

For mange lærere i vore dage færdes mellem eleverne, taler med dem som med hinanden, naturligt, uden særlig indstilling og uden vigtighed – ikke længere som den alvidende til den uvidende, men som den ældre, der har større erfaring og viden til den yngre eller, hvis det er en ung lærer, som til en jævnaldrende.

Overfor denne paavirkning stiller elever sig noget forskelligt. Der er dem, som villigt aabner sig – det skyldes maaske en sjælenes sympati – medens der er andre, som aandelig paavirkning ikke umiddelbart appellerer til; de er anderledes indstillede, som man siger; de viser sig allerede i skolen som børn af deres tid, børn, som helst undgaar aandelig paavirkning – eller de er maaske ikke vaagnede endnu.

Og saa er der endelig dem, som helst unddrager sig direkte paavirkning, som trækker sig tilbage eller ubevidst sætter sig til modværge med den aandelige tvang, de vejrer, naar autoriteterne vil belære eller advare eller berige; de lukker sig af og søger kammeraternes kreds, kammeraterne eller drengene; det er ingen ringe indflydelse, drenge og piger øver paa hinanden, baade til det gode og til det mindre gode.

Englænderne har et ordsprog, som hedder: *birds of a feather*

flock together. Paa en kostskole *flokkes* de netop. Det er kostskolens svaghed, og det er dens styrke. Alt afhænger af de førende, for de har stor magt og indflydelse.

Og kammeraternes samfund er nu som før det samme. Tiderne skifter, undervisningen reformeres, nyt afløser gammelt paa alle omraader, materiellet forbedres, og eleverne kommer fra nye lag i samfundet; de er maaske bedre begavede, de er afgjort flittigere; men kammeraternes samfund er det samme nu som for 25 aar siden. Det er som figurerne i et kaleidoskop, sammenstillingen er forskellig, men farverne er stadig de samme. Det er her den betydeligste indflydelse øves. Her drøftes fodboldkampe og maal i det uendelige, men her bliver ogsaa den kampvilje til, som skaffer de afgørende maal i de afgørende kampe, hvor det gælder skolens sportsære.

Her berettes om fantastiske skolehistorier fra den rigtige tid, om hvilke en gammel birkerødder ikke uvittigt engang sa', at ni tiendedele var løgn og en tiendedel var gaaet til paa en anden maade. Der snakkes meget, ja særdeles meget, men ogsaa bøger og tidens brændende spørgsmaal drøftes for alvor, og der lægges planer for fremtiden. Her værnes om skolens traditioner med en nidkærhed, som undertiden giver sig ret voldsomme og uberegnelige udslag, og her bliver den i og for sig smukke kammeratskabsaand til, hvis største bud er at holde sammen og aldrig at udlevere hinanden.

I denne brogede kreds, hvor alting er i gæring og under udvikling, hvor de unge kan faa luft for overskud af aandelig livskraft uden at blive bremsed og skaaret ned, en kreds, som skolen og hjemmet undertiden ser paa med nogen ængstelse, er der rig lejlighed til udvikling.

I kan lære meget af hinanden, og I kan hjælpe hinanden.

I kan forædle, men I kan ogsaa forsimple. Her har hver enkelt haft sin første store chance i livet, for det er ingen ringe ting senere at blive mindet af sine kammerater som den, der vel gik med i flok, men som havde moralsk mod til at sige sin mening og handle derefter.

Nu forlader I denne kreds, som I hver for sig har præget, enten I har villet eller ikke villet det, og et nyt afsnit i jeres liv begynder. I drager ind i et ukendt fastland, som I selv skal kortlægge; men

engang, naar de fleste skolekundskaber, grammatik og aarstal og matematiske formler og maaske ogsaa hvad I siden lærte ved universitetet, forlængst er glemmt, naar de graa teorier er afløst af livets grønne træer, og I sidder med praksis paa Jyllands østkyst eller i en fynsk præstegaard eller som ingeniør i et eller andet fremtidsland, saa vil I ofte i tankerne vende tilbage til skolen og kammeraternes verden, og jeg haaber da, at I vil kunne sige: det var en rig tid, det var en lykkelig tid.

Med disse tanker vil jeg tage afsked med vore studenter og ønske dem held og sundhed og tilfredshed i deres fremtidige arbejde.

Tale i elevforeningen B.K.S. 1930.

Den fest, som fejres i aften, er for gamle elever og af gamle elever, og alle andre er strengt taget uvedkommende.

Og til de uvedkommende hører jeg. For jeg har ikke gaaet i Birkerød Kostskole. Desværre. Det er en mangel ved min opdragelse. Jeg var engang nær ved at komme der. Da jeg som 12 aars dreng ikke var flittig nok i skolen – eller maaske var jeg dum, de to ting er jo ikke saa let at faa rede paa – truede mine forældre mig med Birkerød Kostskole. Det blev desværre ikke til noget. 20 aar senere fik jeg igen en chance, og denne gang lykkedes det – om end paa en anden maade. Det er da ogsaa i en helt anden egenskab, at jeg er til stede i aften og sidder til højboards.

Det er i min egenskab af leverandør til Birkerød Kostskole Samfund.

Jeg har i 25 aar haft den ære og glæde at levere studenter og andet godtfolk til samfundet. 25 aargange studenter er vandret fra Birkerød til København og har aflejret sig og styrket B.K.S. Tilsyneladende ganske automatisk, men i virkeligheden er det ofte sket under store fødselsbesværligheder. Der var jo mange aar, da Birkerød Kostskole stod midt i kampen for tilværelsen med

konkurrence fra oven med statsskoler og nedadtil med alle de nye kostskoler, som dukkede op.

Det var vist i de aar, at de delfiske ord er bleven sagt, at det var let at komme ind i Birkerød Kostskole, men vanskeligt at komme ud af den. Saa kom det betydningsfulde aar i skolens historie, da skolen blev statsskole og gled stille ind i statens trygge havn – jeg haaber, den maa forblive der. –

Nu ved jeg, at der inden for B. K. S. har været en vis ængstelse for, at denne overgang til staten skulle betyde en nedgang for skolen, saaledes som den var, og at leverancerne til samfundet skulle blive af ringere kvalitet.

Mine herrer gamle elever, De kan være rolige.

Der hersker stor bevægelsesfrihed indenfor den danske statsskole, og de unge mænd, som har gaaet i skolen siden overtagelsen, og som gaar der nu, er ikke ringere. Den nye tilgang har været et *plus* for skolen. De er baade lige saa flittige, som I var dengang, og ikke ringere til alt det andet.

Kom ud og se vore gymnasiaster gøre gymnastik. Aflæg et besøg i vor spejderforaarslejr eller kom ud til komedien – vi spiller i aar Genboerne. I maa for den sags skyld ogsaa gerne komme ud til et lærermøde, og I vil se, at vi endnu har elever af samme slags som i gamle dage. Sagen er den, at samlivet paa en kostskole har en mærkværdig tilbøjelighed til at udvikle de samme typer – nu som dengang.

De unge nu har en udmærket forstaaelse af, at skolen har traditioner, som skal opretholdes og bevares, og de har ogsaa forstaaelse af, hvad B. K. S. i aarenes løb har gjort for den gamle skole.

Vi har da ogsaa fejret dagen i Birkerød, flaget vajer derude, og jeg har ved morgensangen belært skolens elever om samfundets virksomhed og opfordret dem til at melde sig ind, naar de gaar ud af skolen, og nu i øjeblikket er de ogsaa samlet til en festlig middag, hvor samfundets skaal vil blive drukket.

Eleverne har ogsaa villet give deres tak til samfundet et synligt udtryk og har sendt en blomsterdekoration, hvori er anbragt en model af de gamle skolebygninger, og de har ønsket at denne model maa blive anbragt paa samfundets regensværeelse.

Jeg bringer ogsaa en hilsen fra lærercollegiet, som gerne ville have været talrigere repræsenteret, men sygdom og dødsfald har forhindret dem.

Hr. godsejer Dahl! jeg vil da bede Dem som samfundets formand modtage skolens hyldest og tak paa denne dag, idet jeg udtaler ønsket om, at det udmærkede forhold, som i de 25 aar stedse har bestaaet mellem skolen og samfundet, maa fortsætte langt ud i fremtiden.

Tale til studenterne 1931.

Naar jeg om lidt er færdig med at tale til jer og om jer og for jer, og de sidste toner af »Dejlig er jorden« er forstummet – denne sang, som med sin lovprisning af livets skønhed er saa smuk en optakt til de unges vandring ud i livet – og naar vi har sagt farvel til hinanden, og I alle sammen er draget ind i sommerferien – ja, saa rykker pedellen og hans medhjælpere ind i salen og opstiller bordene til det nye kuld, som nu skal prøves, og som skal søge at udfylde de tomme pladser, I har efterladt i skolen.

Det er rekrutterne, som rykker ind og afløser det gamle mandskab.

En broget skare fra andre egne og skoler, med andre skikke og anden disciplin, drenge og piger, velbegavede og ubegavede, af forskellig alder, nogle for tidligt paa det, medens andre af en eller anden grund er bleven forsinkede, saa de akkurat er naaet at komme med; alle vil de gerne ind. Det er deres højeste ønske i øjeblikket. Det er jo ogsaa forsmædeligt at blive refuseret, og skolen slipper da saa vidt mulig – d. v. s. for saa vidt der er plads – alle ind.

Og disse rekrutter skal vi saa i nogle aar oplære, opdrage og afslibe, udvikle, opmuntre og holde nede – navnlig det sidste; det er nemlig et af skolens store bud, at den enkelte ikke maa udfolde sig eller have frit spil længere end hensynet til de mange eller til det hele tillader – for saa naar tidens fylde kommer at dimittere

dem som gamle prøvede veteraner. Det er livets og skolens gang, og det sker hvert aar ved denne tid, og hvert aar ved denne tid synes jeg, det er et daarligt bytte, skolen gør. Ja, jeg synes det næsten hvert aar, for der er naturligvis forskel paa aargange, og det kan jo hænde, at skolens lærere drager et lettelsens suk, naar de ser deres studenter drage bort og er visse paa, at de aldrig kommer igen; og rektor og lærere nikker venligt farvel til dem som den franske konge Henrik den 4de til de spanske soldater. At jeg ikke tænker paa jer, er vel overflødigt at sige; men som regel er det et daarligt bytte, skolen gør.

Skolen er i sit væsen konservativ; den giver derfor ogsaa kun nødvendig slip paa sine 3 g'er; de er bleven en værdi for skolen, en opsparet kapital, som nu skulde begynde at give udbytte.

»Fra ranglede skabninger i lømmelalderen har de efterhaanden udviklet sig til pyntelige gentlemen, som næsten kan forveksles med de yngste lærere, og de selv tror, at de har langt mere erfaring og viden om, hvad man kan gøre og sige i skolen, hvad de jo ogsaa i enkelte tilfælde faktisk ogsaa har. De har vokset sig fast paa stedet og føler sig virkelig som parthavere i skolen, hvis tone og fysiognomi de ogsaa i høj grad kan være med til at danne – ved beleven og høflig optræden overfor deres lærere og i det hele overfor ældre; som førere for spejderne ved det gode eksempel, de kan give de yngre, de skal oplære; som ledere af sporten ved den fulde beherskelse og optræning af deres legeme; som ledere af deres foredragsforening ved den interesse og ærbødighed, de viser alle aandelige spørgsmaal; som ledere af skolens fester ved deres opfindsomhed, ved udfoldelse af slumrende kunstneriske anlæg og ved det gode humør, som rigtig kan lægge sig for dagen ved disse lejligheder. Og endelig og især, for at nævne det vigtigste sidst, ved det maalbevidste, selvstændige og ærlige arbejde, som skolen saa gerne ser hos sine elever det sidste skoleaar«.

Ja, det maa være et daarligt bytte, skolen gør den dag, de nye elever afløser de gamle.

Det er den slags tanker og overvejelser, som hvert aar paa denne tid plejer at melde sig, naar regnskabet gøres op, og budgettet for det nye aar skal lægges.

Men hvordan er nu virkeligheden? Hvordan har I svaret til de store forventninger, skolen gerne vil stille til sin afgangsklasse?

Det er ikke lutter, stolte snekker, der i dag for fulde sejl staar ud af skolens havn. Det kan ikke nytte at skjule det; men flere af jer er jo noget medtaget af de batailler, som er blevet leveret jer i løbet af de sidste tre uger, og det er ikke gaaet jer stort anderledes, end vi havde ventet.

Om nogle enkelte gælder de vise ord fra Erasmus Montanus, at havde de læst mere, havde de nok klaret sig bedre.

Om andre, at de har overvurderet deres evner, og de smaa eksaminer, de har faaet, er i virkeligheden et ganske paalideligt udtryk for deres standpunkt, skolemæssigt set. For een ting er det at lære den daglige lektie, noget ganske andet at samle det ret store stof. Det kræver en vis intelligens og modenhed, som disse elever aabenbart endnu ikke er i besiddelse af. Men hvad enten I nu har faaet fortjente eller ufortjente store eksaminer eller fortjente eller ufortjente smaa eksaminer, saa har I nu allesammen naaet det eftertragtede maal, at blive studenter, og I har afsluttet jeres skoletid. Det første tænker I mest paa, det sidste ligger os mest paa sinde.

Al ting har sin tid. Det begynder, lever og forsvinder, og inden vi ser os om, er tiden ude; det gælder et skolebal, en sommerferie, og det gælder en skoletid. Og nu er jeres skoletid forbi, og I kan for første gang se tilbage paa et afsluttet afsnit af jeres liv.

Nu har unge mennesker ikke for vane at se tilbage f. eks. for at gøre i orden efter sig eller indhente det forsømte og rette begaaede fejl eller fejltrin – de er heller ikke nysgerrige efter at undersøge, hvordan de er kommen til et resultat, de er kun interesseret i resultatet og ikke ret længe – de har travlt og haster videre; det er naturligt for jer, og inden ret længe er skolen glemt. Men selv om I har travlt og er mest optaget af det nye, som venter jer, saa kan I ikke løbe fra jeres skoletid; den er en del af jeres liv, og det er vel værd at undersøge, hvad I har faaet ud af den.

Tænk, om I vandt 10.000 kr. i lotteriet, hvor ville I ikke omhyggeligt søge at udnytte dem.

Nu har I faaet skænket 10 værdifulde skoleaar. Hvordan har I

udnyttet dem? Har I overhovedet vidst, at de var en værdi? eller har I tankeløst ødslet dem bort?

Har det været rige aar eller fattige aar, kedelige eller fornøjelige? Har I ladet jeres lærere eller kammerater gøre arbejdet for jer, eller har I gjort det selv? Det er det spørgsmaal, I skal stille jer selv og besvare, ikke for vor skyld, men for jeres egen skyld.

Har I arbejdet jer gennem skoletiden som fodgængere, der slider sig frem ad landevejen eller gennem skov og eng, samtidig med at han gør sine iagttagelser i naturen eller med mennesker, han træffer paa sin vej, som altid oplever noget og efter en dags vandring og efter at have naaet det maal, han har sat sig, træt og glad lægger sig til hvile i sit telt. Eller har I kun været passive tilskuere, en slags sleeping partners, for hvem skolelivet har været som en film, medens I sad i magelig forventning om det nye, der skulle komme? Jeg spørger kun! Men hvis I selv har arbejdet med og levet med i jeres skoletid, saa kan det ikke være andet, end at I er bleven klogere paa mange ting, ikke blot i skolefagene og anden viden om jeres land, om naturen og dens love og om mennesker. I maa ogsaa have lært jer selv lidt at kende, og det er ikke nogen ringe ting; det er en meget vigtig ting, naar I nu skal tage bestemmelse om, hvad I vil være.

Jeg læste forleden paa en kalender, som er tilsendt skolen fra Ø. K. til ophængning i klasseværelserne. Der staar: ude i det fremmede viser det sig, om de unge mennesker er i besiddelse af den fornødne modstandsevne og viljestyrke. Derude begynder de virkelige læreaar i selvskoling og behersket selvstændighed, som bliver betydende for livet.

Det er maaske kun faa af jer beskaaret at komme ud i det fremmede, men mange af jer har disse aar paa en maade været ude i det fremmede og har kunnet gøre de første forsøg i at udvikle modstandsevne og viljestyrke og opøve jer selv i selvstændighed.

Hvis I har brugt jeres øjne og ører og jeres medfødte intelligens, saa maa I ogsaa have lært jeres evner og især jeres evners begrænsning at kende, hvilket er saa vigtigt, naar I nu skal finde ud af, hvad I vil være. Og paa grundlag af denne viden kan I ogsaa lægge jeres bestik for fremtiden. I ved mere om jeres skole-

kammerater, end I nogen sinde faar at vide om andre mennesker senere i livet.

I kender hinandens legemlige færdigheder og kan paa en prik placere en kammerat paa en fodboldplads. I kender den enkeltes standpunkt i klassen, ofte bedre end jeres lærere.

I ved, hvem der tænker paa sig selv først og helst ikke paa andre, og I ved, hvem I ikke kan stole paa!

I har haft rig lejlighed til at sammenligne jer med andre, og det er gennem sammenligning med andre, at man lærer sine egne evner og deres begrænsning at kende.

Naar I derfor nu skal placere jer selv, saa brug jeres viden og brug den ærligt og gab ikke over mere, end I kan overkomme, for det er trist at maatte vende om paa halvvejen. Men er I begyndt og har lagt en velovervejede plan, saa gennemfør den med fynd og klem uden at lade jer skæmme af sortseerne, som vil fortælle jer, at fordringerne skærpes overalt, at dumpeprocenten ved eksamen er foruroligende stor, og at efter eksamen begynder vanskelighederne først rigtig for alvor.

Jeg tror nu heller ikke, I vil lade jer skræmme, selv om vi maler selve fanden paa væggen, og I har gennemgaaende saa høje tanker om jer selv, at det ikke kan nytte at fraraade, og det er godt det samme. Du maa først tro paa dig selv, saa vil maaske andre ogsaa gøre det. Jeg vil ønske, I maa bevare denne tro paa egne evner og kræfter længe.

I skiller jer nu ud fra skolen og bliver for en tid enere og vil i særlig grad være optaget af jer selv, af jeres egen udvikling og af jeres fremtid. I vil nyde tilværelsen, haaber jeg, som det er ungdommens ret og pligt, og glæde jer ved livet. Men I vil let fristes til at blive betaget af jeres egen betydning og af jeres egen tids betydning og vil vel nok tro, at det meste af, hvad den foregaaende generation har sagt god for, allerede er gammelt og forældet, og at det nye, som I mener at opleve for første gang, er det sidste og afgørende ord – hvad enten I nu venter et tusindaarsrige eller et Ragnarok.

Denne overdrevne selvfølelse vil dog snart svinde; tilværelsen skal nok sætte jer paa plads, og I vil forstaa, at I og jeres tid kun er et diminutivt led i menneskeslægtens uendelige kæde.

Vi skal nok søge at skaffe os selv plads i solen, men ligesom vi har modtaget livet og jorden som arv med al dens skønhed og rigdom baade paa godt og ondt, saaledes skal vi engang forlade den og efterlade den til dem, som kommer efter – og helst forskønnet og forbedret. For livet skal ikke leves for os selv alene, men ogsaa for andre, som digteren Knud Hjortø saa smukt udtrykker det i et digt, han for en snes aar siden skrev til et studenterjubilæum:

Livet er at hugge sten,
bane vej for dem, der kommer,
lægge sindigt skærv ved skærve
slide, svede, bøjes, ældes. –
Livet er at plukke blomster,
fylde næven, slidt af skærver,
med et gavnløst vred af ukrudt,
fuld af farver og af vellugt. –
Livet er at vandre vejløst,
hensigtsløst ad grønne marker –
gavn og ugavn, det er livet,
bryde vej og plukke blomster. –

Vi vil da ønske jer, at I maa faa – hver især, det fulde udbytte af jeres liv til gavn og glæde for jer selv og for andre.

Tale til studenterne 1933.

Lærerens virksomhed ligner i mange henseender landmandens.

Landmanden maa være taalmodig og arbejde med den jord, som engang er ham beskikket, og han skal helst være optimist; men selv om han gør sit allerbedste, har han ikke den afgørende indflydelse paa, hvordan resultatet bliver.

Det har som bekendt vejret.

Ligesaaen hos os. Vi skolefolk har ogsaa vores vejr, og eksamensvejret har i aar været gunstigt; midt under høsten kom vel de skriftlige karakterer til realklassen som en tordenbyge og slog ned, men gennemgaaende har eksamensvejret i aar været gunstigt; den mundtlige eksamens milde sol har hjulpet paa afgrøden, som i forvejen var lovende, og høsten maa vel nu siges at være bragt godt i hus. Og i dag holder vi saa høstgilde. Først mere højtideligt her i salen og senere paa dagen under mere lystige former, naar I ruller ud af den gamle skole ind til den store by eller ud i »det blaa«, som det nu hedder, men forinden maa I altsaa igennem noget af den højtidelighed, som situationen og øjeblikket kræver, og I skal høre for sidste gang, ikke advarsler eller raad, men gode ønsker til jer, og hvad der ellers ligger mig paa hjerte – tanker lige saa meget henvendt til dem, der bliver tilbage, som til jer, der drager bort. Og jeg haaber, at I bag højtideligheden, ordene og talemaaderne vil finde lidt af værdi.

Skolen har givet jer en almenuddannelse, et grundlag at bygge videre paa – nogle vil mene, at I ikke har lært nok, at studenterne i gamle dage kunne mere.

Andre vil mene, at skolen skulle have lært jer helt andre ting. Det er vist vanskeligt at sammensætte en spiseseddel, som tilfredsstiller alle, og den, vi har, eller I har haft, er sammensat af de dygtigste og klogeste kokke, og jeg tror derfor ikke, vi faar den bedre i øjeblikket. –

Men selv om I til tider møjsommeligt har maattet tilegne jer kundskaber, hvis nødvendighed ikke altid var umiddelbart indlysende for jer, saa er jeg overbevist om, at den overvejende følelse hos jer i dag er en tak til jeres lærere for de kundskaber, I har modtaget i skolen. Og jeg ved, at jeres lærere har været saa glade for at læse med jer, at jeg i dag mener at kunne give jer det afskedsvidnesbyrd, at I er et studenterhold, som skolen i enhver henseende kan være bekendt og har været glad for. I er nu færdige med skolen, og I maa have lov til at være lettede over, at det nu er slut.

Der er noget tilfredsstillende ved at afslutte et arbejde – i al fald for unge. Det betyder, at noget nyt begynder. Om det nye kun er det gamle paa en anden maade, er mindre væsentlig; det nye lokker

og drager og ser saa yndigt ud og er det maaske ogsaa, men det vil først vise sig senere, naar det har staaet sin prøve.

I er lettede, for det har jo ikke kunnet undgaas, at vi, især det sidste aar, i en ubehagelig grad har berøvet jer den gyldne frihed – i den bedste mening naturligvis. –

Vi har lagt beslag paa al jeres kostbare tid, jaget jer fra det ene til det andet, drevet jer frem, ofte mod jeres vilje, netop naar I helst var optaget af andre ting.

Det er derfor ikke unaturligt, at I nu føler trang til at gøre det selv.

Denne trang til at gøre det selv er jo saa udpræget hos ganske smaa børn; men efterhaanden som det, der skal læres, bliver mere indviklet og mindre spændende, mister barnet taalmodigheden, og trangen svækkes. Heldigvis dør den ikke helt – den kommer stadig igen.

Og nu skal I altsaa til at gøre det selv. I skal selv bestemme arbejdet, I skal selv bestemme farten, I skal være herre over jeres tid – saa vidt gørligt, kort sagt, I skal overtage ansvaret for jeres egen lille verden.

Men I har sikkert andre tanker og følelser i dag foruden glæden ved at være færdig.

For det er jo et væsentlig afsnit af jeres liv, som i dag slutter, og som I skal sige farvel til. I skal tage afsked med livet paa skolen, og det ved jeg vil ikke være saa let for mange af jer.

Der er en eller anden gang under en debat om skolereform bleven udtalt, at hvis man ville byde voksne mennesker den arbejdsdag, man byder børn og unge mennesker, ville de – de voksne – nedlægge arbejdet. Bemærkningen ville være rigtig og rammende, hvis børn og unge mennesker i skolen virkelig arbejdede i den formodede arbejdstid; men det gør de som bekendt ikke.

Skolen sørger for en fornuftig afveksling; og forøvrigt skal børnene nok selv – især i vor tid – skaffe sig luft og afveksling og pauser. Den menneskelige natur er en sund, selvregulerende organisme i saa henseende.

Den lille Marius, der paa sit dødsleje ligger og deklinerer mensa, tilhører romanen.

Skolelivet har mange sikkerhedsventiler og pauser, og ligesom i verdenshistorien er det, som sker mellem slagene, ikke det mindst vigtige. Og det er heller ikke det mindst vigtige af skolens arbejde at have føling med, hvad der sker i pauserne. Dette gælder naturligvis især paa en kostskole.

Sig mig, hvad du bestiller i din fritid, og jeg ved ikke saa lidt om dig. Jeg skal i parentes bemærke (I ved fra jeres matematik, at parenteser er vigtige), at skolen utvivlsomt paa grundlag af sin viden om sine elever paa dette omraade kunne give oplysninger, der ved valget af fremtidig livsstilling er værdifuldere end eksamensbeviset. Naturligvis, skolearbejdet er og maa være det væsentlige, og den, der glemmer dette, maa bøde bittert, naar regnskabets time slaar; men lige saa vist er det, at den, der kun lærte af skolebøgerne, mens han boede her, vil gaa herfra fattigere baade paa sjæl og legeme og mindre skikket til at klare sig.

Skolearbejdet er det vigtigste, og gode eksaminer er en kilde til glæde baade for jer og for os andre; men de er dog kun en slags parade, en mønstring, et eftersyn, ikke noget »for ever«.

Dette siger jeg som en lille afsvaling for de fine eksaminer (for resten uden nogen bestemt adresse), og til megen opmuntring og trøst for dem, der har maattet nøjes med mindre i denne omgang.

Jeg har i aar haft den glæde at flere gamle elever har indmeldt deres børn til optagelse i mellemskolen og gymnasiet, og det har ikke været uinteressant at se, hvordan disse gamle elever og deres hold, som gik ud for 20–25 aar siden, har klaret sig ude i livet.

Jeg skal her kun bemærke, at de, der var ringest skole- og eksamensmæssigt set, ikke har klaret sig daarligst. Dette er ikke et ukendt fænomen, men det giver dog altid en lærer stof til eftertanke.

Det er da heller ikke karaktererne og eksaminerne, der tales om og tænkes paa under gamle elevers besøg og bagefter. Vi taler om, hvordan den eller den var i skolen.

Det vigtigste for os alle her i livet – hvis vi overhovedet tænker over livet – er jo heller ikke at blive noget specielt eller at sætte rekord paa det ene eller det andet omraade, men at være noget for de mennesker, vi færdes med og kommer i berøring med i alle

livets forhold i vort hjem eller i vor virksomhed: at være trofast, vise hensyn og ikke gøre, hvad man selv anser for galt.

Paa samme maade i skolen: det er karakteren og de spor, den har sat, eller de minder, den har efterladt, som huskes, naar det andet er glemt.

Der er god jordbund for karakterdannelse paa en kostskole, men ogsaa rig lejlighed til blot at blive ligesom de andre. Det afhænger af dig selv, om du er stærk nok til at følge dit eget hoved. Den opdragelse. I giver jer selv, er mindst lige saa værdifuld som den, vi gi'r jer.

Mange af jer – ja vel størsteparten af jer har for en tid ombyttet jeres gode hjem med opholdet paa kostskolen. Kostskolen smykker sig undertiden med ordet hjem og kalder sig hjemskole. Det er dog en selvmodsigelse. Hjemmet er lukket – det er kun for de ganske faa, medens skolen aabner sig ud mod de mange.

Derfor kan den godt byde værdier af opdragende art, som hjemmet savner. Jeres hjem skal være jeres styrke, og netop paa en kostskole og netop i en tid som vor skal det være det faste punkt.

Naar I kommer hertil, fører I som en slags usynlige husguder et stykke af jeres hjem med. Det bør I værne om midt i det fremmede og ikke afgive det særpræg, som I har faaet gennem jeres slægt og jeres opdragelse i det hjem, som nu engang er jeres og kun jeres i den hele verden; det eneste sted, hvor I, saa længe det bestaar, altid vil være velkommen. Og I maa aldrig glemme, at den største virkelige glæde, mennesker har i livet, er glæden over deres børn, deres fremgang og lykke. – I ved selv, hvor mange tanker der er gaaet til jer alle i denne eksamenstid.

Det er paa kostskolen fornøjeligt at være sammen med mange, I faar nye venner, nye fjender og nye vaner, men slip ikke forbindelsen med jeres hjem. Unge mennesker vil nødvendigvis være anderledes end andre, men de stærkeste iblandt dem beholder sit særpræg.

Han gaar sine egne veje, siger sin mening, selv om den ikke er vel hørt. Han kan godt ha' sit skolemærke i knaphullet og samtidig bevare sit eget bomærke. –

I drager nu ud, fattige paa denne verdens goder, men i virkeligheden kapitalister, rige paa aar og tid, den eneste virkelige kapital.

Fremtidens frugtbare marker ligger foran jer og venter paa at blive opdyrkede og give afgrøde.

I jeres haandtaske har I – som en marchalstav – jeres eksamensbevis, det danske adgangstegn til ros og magt.

Maaske faar I ikke brug for det, for vi lever i en revolutions- og napoleonstid i endnu større format end den, I har læst om i jeres historiebøger. – I vil høre klagesange over en tid, som mange tror er ved at gaa under, over idealer, som er slaaet i stykker, over at livskilderne er udtørrede, men trøster jer, for vi ved, belærte af erfaringen, at af stumperne danner der sig nye idealer, som engang vil være lige saa hellige for en ny opvoksende slægt, og livskilderne vil springe paa ny; thi verden er i det store og hele altid den samme – den er atter lysegrøn eller rosenrød for de unge, mens den for os ældre er lidt falmet og graa.

Gentagelsens slid har præget den.

Verden er jeres og ligger og venter paa at blive opdaget paa ny – ikke vores gamle og graa, men jeres nye og lysegrønne verden.

Som Columbus sejler I ud fra den sikre havn, ud paa det store ukendte hav uden at vide i forvejen, hvor I vil lande.

Husker I for resten, hvordan det gik paa den rejse?

Mandskabet ville vende om – det vil det altid, naar det bliver farligt, men Columbus truede og lokkede og narrede dem til at sejle videre, og han – den ene – var den stærkeste. For han havde mod, udholdenhed og især tro paa sin sag, og han havde et maal.

Det er ikke nok at have en gerning i livet; vi maa ogsaa tro, at vi udretter noget godt i denne gerning, vi kan ikke nøjes med at arbejde for os selv alene. –

I husker fra jeres barndoms æventyr, som I ikke skal skamme jer ved stadig at læse – for de gemmer alle tiders levevisdom, I husker den unge oversete dreng, som drager ud for at søge sin lykke, og han vinder prinsessen i kraft af sin naturlige sundhed, sin oprindelighed, sit gode hjerte og sit gode humør.

Disse to ting vil vi ønske vore unge studenter. Et godt helbred, og har I det, saa pas paa det – dog ikke for meget – og et godt humør – og har I det ikke, saa kan det opdyrkes eller tilegnes, som saa meget andet, og hermed lykke paa rejsen.

Tale på hundredårsdagen for Johan Mantzius' fødsel 1934.

Vi holder fest i dag, fordi det er 100 aar siden, at skolens grundlægger Johan Mantzius blev født.

100 aar – et uendeligt tidsrum, naar man ser frem – det hedder da ogsaa med det gamle ord: om 100 aar er alting glemt – men 100 aar er betydelig mindre, naar man ser tilbage.

Det er med tiden som med penge. 100 kr. er en ikke ringe sum, naar den ligger foran os til brug, men naar de er brugt, synes de saa lidt.

Johan Mantzius døde 1890 – samme aar som jeg blev student, saa det kunne godt tænkes, at jeg kunne have gaaet hele min skoletid under ham som rektor.

Ved et saadant tankeeksperiment er det ligesom personerne og begivenhederne fra skolens oldtid rykker os nærmere ind paa livet.

Vi lever endnu i de samme stuer som Mantzius og hans drenge. Morgensolen skinner stadig ind gennem kirsebærtræerne i graverens have. De gamle kirkeklokker taler endnu til os – og skoleklokken fremkalder det samme behag og ubehag som for 60 aar siden, naar den ringer til frokost eller til et andet mindre tillokkende fag. Og dog, maalt med begivenhedernes alen, naar vi tænker paa, hvad der er sket paa saa at sige alle omraader i de sidste 50 aar – er der en afgrund mellem den gang og nu; vi ville ikke befinde os vel ved at blive sat 50 aar tilbage i tiden – og særlig ville I det ikke. Og Mantzius og hans samtidige – hvis vi kunne opleve dem i vor kreds – ville utvivlsomt tegne sig – maaske ligesaa betydelige, saa dog mindre myndige og selvsikre, end vi tænker os dem nu.

Naar Mantzius byggede sin skole i denne egn, skyldtes det et tilfælde, ligesom det skyldes et tilfældets lune, at jeg kom til at leve og virke i denne skole, og ligesom størstedelen af jer kan takke tilfældet for, at I har opnaaet den lykke at være elever i denne skole. Men det var ikke tilfældigt, at skolen, som begyndte sin tilværelse i et par lejede stuer, i løbet af faa aar voksede sig stor og anset og

blev forbillede for talrige andre kostskoler. Det var ikke tilfældigt.
– Det skete i kraft af den naturlov, som hed Johan Mantzius.

Johan Mantzius var født i København. Han blev student fra det v. Westenske Institut, hvor han en tid ogsaa var lærer. Rektor var Bohr, farfaderen til de nuværende berømte professorer. Et planlagt teologisk studium maatte han opgive paa grund af sygdom, Mantzius led nemlig af tuberkulose – den gang kaldt brystsyge. Det blev derfor tilraadet ham at tage ophold paa landet. Han blev da i 1858 antaget som huslærer hos pastor Begtrup i Birkerød.

I Birkerød præstegaard underviste han saa i 10 aar – først kun præstens børn, men senere kom der en halv snes andre fra egnen til, saa det blev en hel lille skole. I disse aar havde han mange haarde sygdomsanfald, og han var flere gange opgivet af lægerne, men ved forsigtig levevis og stor viljestyrke kom han over sygdommen, selv om han aldrig blev helt rask. Samtidig med, at han giftede sig i 1868, begyndte han at modtage børn i sit eget hjem til undervisning og opdragelse, og 1868 kan da betragtes som Birkerød Kostskoles stiftelsesaar, idet Mantzius kort efter sit bryllup begyndte en lille skole i et lejet hus ved Birkerød sø. Der var til at begynde med 3 kostelever og 17 skolesøgende, men snart kunde det lille hus ikke mere rumme de mange elever. Og Mantzius købte hus, hvor den nuværende gamle bygning ligger. Dette hus blev saa i 1880 afløst af den nuværende gamle bygning, som efter datidens begreber tilfredsstillede alle de fordringer, der kunne stilles i hygiejnisk henseende. I 1885 opførtes fest- og gymnastiksalen, og 1888 indkøbtes 3 tdr. land til boldplads og have. Nu var elevantallet over 100 – 80 kostelever og 30 skolesøgende. Skolen var lige til Mantzius' død udpræget kostskole, idet de skolesøgendes tal aldrig gik over 30. – I 1884 og 86 fik skolen ret til at afholde præliminær- og studentereksamen; en anden betydningsfuld anerkendelse var et aarligt stats-tilskud paa 3000 kr. Det var mange penge dengang.

Jeg har her i korte træk givet en skildring af skolens opstaaen og udvikling til Johan Mantzius' død og skal nu fortælle lidt om ham selv. Mine kilder er gamle skoleprogrammer og et lille mindehefte. Skolens første program udkom i 1877 med fortegnelse over, hvad der var læst fra 20. august til 30. november, samt fortegnelse over

lærerne; der var 10, som underviste i 5 klasser. Det næste program kom i 1879, og fra den tid kom programmerne regelmæssigt hvert aar. Jeg skal i denne sammenhæng bemærke, at Aage Mantzius, som var rektor sammen med mig fra 1905–1915, og som har vist skolen den ære at komme tilstede her idag, har udgivet et skrift om sin far, som sikkert vil blive læst med stor interesse af gamle og nuværende elever.

Som saa mange skolemænd før ham og efter ham i den danske skole var han »improvisator«. Han fulgte ikke nogen forudlagt plan, havde ingen særlige teorier eller nye metoder. Kun skulle skolen ikke være nogen latinskele. Den skulle være en friskole i Grundtvigs aand – men her, som saa ofte, viste forholdene sig at være stærkere end personerne, selv om personen var en Johan Mantzius. Der var ogsaa noget improviseret over bygningerne, efterhaanden som de voksede frem. Der blev bygget, naar der var penge. Stil var der ikke tale om, og arkitekter, som en menneskealder senere skulle restaurere eller bygge om paa komplekset, har revet sig i haaret og stirret haabløst paa dette underlig forvirrede stykke arkitektur. Aanden i skolen ville man vist nu kalde religiøs. Mantzius var selv en dyb religiøs natur, men jeg har ikke indtryk af, at han paa dette punkt øvede nogen tvang paa sine omgivelser. Der er ingen tvivl om, at han ud fra sit dybt religiøse gemyt hentede styrken til den kamp, han i aarevis førte mod den sygdom, der skulle lægge ham i graven, medens han endnu stod i sin fulde kraft.

»En sund sjæl i et sundt legeme« har han ladet indskrive som et passende indgangssord til skolens gymnastiksal. Det er smukke ønsker, som ikke trænger til at fornyes, saa længe der er skoler til. Over Mantzius kunne man sætte mottoet: »En stærk aand i et skrøbeligt legeme«. Paulus' ord: »Det saas i skrøbelighed, det opstaar i kraft« passer paa ham. Han hentede styrken fra sit gudsforhold, og under kampen mod sygdommen udvikledes hos ham den ubøjelige viljekraft, som gav ham saa stor magt over sine omgivelser, børn og voksne, som han kom i berøring med, og som gjorde ham til det selvfølgelige midtpunkt i skolens lille verden. Efter hans læreres og elevers udtalelser om ham var han det ogsaa

i kraft af sin begavelse og hele personlighed. Han var enehersker og havde eneherskerens tilbøjeligheder – fortrin og fejl.

I kender allesammen hans billede fra mindesmærket ude i skolens have. Det er billedet af en bøs mand, en stærk og streng mand, som ikke taalte modstand eller modsigelse, og som sikkert heller ikke ofte mødte den. Man forstaar, at hans elever frygtede ham, naar de ikke kunne deres lektier, eller naar de havde lavet gale streger – for de var ganske overbeviste om, at han altid opdagede dem.

Men der findes et andet billede af Johan Mantzius, et maleri af Julius Poulsen, som fortæller noget ganske andet. De varme farver viser os en hel anden mand end den kolde bronze paa mindestøtten. Det er saa levende! Blinket i øjnene fortæller om lune og humor. De afslører en stille ild, som straalere varme og kærlighed ud mod beskueren; de fortæller om et harmonisk sind, om glæde ved livet og om et menneske, der har let ved at komme paa hjertelig fod med sine medmennesker og er glad ved det.

Billedet afslører da ogsaa utvivlsomt det centrale i hans personlighed, hans kærlighed til børn.

En af hans elever, filosofen, bibliotekar J. C. Kall, en af skolens mest trofaste venner, skriver om ham følgende: »Jeg husker ham som en svær invalid mand, der næsten altid sad lænket til sin høje, udskaarne stol i dagligstuen. Oprindelig Grundtvigianer og teolog havde han til trods for sin svagelighed livligt samkvem med 70'ernes mænd i litteratur og politik, og han dannede det meget solide midtpunkt i en kreds af lærere som P. A. Rosenberg, den senere rektor Johan Buntzen Kock og den senere skoledirektør dr. N. H. Bang, som sammen med gymnasiasterne udfægtede hidsige kampe om tidens ideer, lige fra Ibsens nyeste værk til Estrups provisorier. Men i det lille kabinet ved siden af legede de mindste drenge paa gulvet hos Mantzius' hustru og dennes søster, den ligeledes altid svage, men fine og kunstinteresserede frk. Møllerup. Kun om aftenen efter slukketid gik Mantzius med tung og besværlig gang sin runde gennem soveværelserne (Birkerød kendte ikke til sovesale) for at se til, at der var ro overalt, men paa lang afstand forberedende os paa sit komme ved sine knirkende støvler«.

Han elskede smaabørn og skal have haft en ualmindelig evne til

at tale med dem og gøre sig forstaaelig for dem. Han kunne fortælle – en kunst, som desværre er ved at uddø i vor travle tid. Selv sagde han ofte halvt spøgende, at hans egentlige kald her i verden ville have været et blive barnepige. Og en af hans gamle elever fra Birkerød præstegaard, Holger Begtrup, mindes ham med taknemmelighed og begejstring. Han udtaler, at Mantzius paa sine ældre dage blev en langt bedre opdrager og fulgte mere humane og pædagogiske grundsætninger, men som lærer har han aldrig gjort større eller værdifuldere arbejde end i aarene i præstegaarden.

Tider skal komme, tider skal henrulle, og slægt skal følge slægters gang, – og Johan Mantzius' skole er ikke mere, for enhver tid har sin skole. Ja, Johan Mantzius ville sikkert ikke engang vedkende sig skolen, som den er nu. Alt er forandret; forholdet mellem rektor og lærere, mellem lærere og elever, mellem skole og hjem og mellem eleverne indbyrdes. Det oplyste enevælde er afløst af det oplyste demokrati. Om det ene er bedre end det andet, skal jeg lade staa hen. Jeg vil indskrænke mig til et: tiderne skifter.

Men jeg skulle dog mene, at alle I, som, naar jeres tid her paa skolen er omme, og I skal ind til den store by til virkeligt arbejde og skal bytte udsigten til grønne træer og blaa himmel med udsigten til døde, triste husrækker, fuglesangen med bilernes tuden og den friske landluft med benzinduften, – jeg skulle mene, at I i dag vil mindes skolens grundlægger med taknemmelighed, fordi han i en tid, da man endnu ikke havde forstaaelse af friluftslivet og uderdørslivet byggede skole i denne landlige egn med let adgang til Sjællands skønneste skove. Og vi vil takke ham, fordi han havde aabent øje for, at skolen er og skal være mere end en læseskole, mere end et liv i bøger og af bøger, – fordi han prøvede det umulige, at gøre skolen til et slags hjem for sig og de børn, der blev ham betroet til opdragelse. For naar baade vi og I – gennemgaaende, kan jeg vel sige – i dag er saa glade for denne skole, kan aarsagerne hertil være mange, men mon ikke fællesfølelsen og det gode kammeratskab, som præger og altid har præget skolen, stammer fra grundtanken i Johan Mantzius' opdragergerning: at skolen skulle være »som et hjem med mange børn«.

Jeg vil da paa denne mindedag udtale ønsket om, at skolen altid maa bevare dette sit grundpræg, og at vi maa omgaas hinanden som voksne og børn i et godt hjem – i tillid – i hensynsfuldhed – i fordragelighed.

Tale ved en studenterfrokost 1934.

Det grønne bord er forsvunden som en ond drøm, og I er vaagnet op og sidder nu ved det virkelige, hvide bord, smykket med sommerens retter og blomster.

Og I føler jer lykkelige og frie – maaske det er et af de lykkeligste og frieste øjeblikke i jeres liv.

Og udenfor i tilværelsen staar saa det store bord »dæk dig« med alle livets retter. I behøver blot at ønske og at vælge, men der serveres ikke længere for jer. I maa ønske stærkt, og I maa tage selv, hvis I har kræfter og vilje dertil – I har ungdommens appetit, og den er stor. Jeg vil ønske, I maa bevare den.

Men spis med maade, for ellers vil I opdage, at appetitten nok kommer *ved* at spise, men den kan ogsaa forsvinde *af* at spise.

I er trætte af skolen og dens kost, og I har brændt jeres bøger. Det er forstaaeligt. Vi trænger alle til afveksling, men skift ikke for ofte, – den rullende sten samler ikke mos.

I vil rimeligvis blive fattige paa penge, men rige paa tid – uhyre rige. Vogt den derfor godt og lad ikke andre stjæle den, og husk paa, at vennerne er de mest tyvagtige.

Glem kun skolen. Det gaar af sig selv, men husk det gode, I har lært dér – *selv* skal I finde ud af, hvad der var godt, og hvad der ikke var det.

Og saa skal det første »leve« lyde til jer fra jeres gamle skole. Ingen kan ønske det hjerteligere, og vi har jo ogsaa en lille andel i jer.

Studerterne leve –

Tale til studenterne 1934.

»Vejen er bedre end værtshuset«.

Der er mange maader at rejse paa, og hver maade har sin charme. Nogle mennesker foretrækker at rejse i flok – maaske fordi det er sikrest og billigst, andre rejser helst med et par gode venner eller kammerater – det er hyggeligst, og saa er der endelig dem, som helst rejser helt alene, og de synes selv, at de har det største udbytte af rejsen, og det har de maaske ogsaa. Det er den første maade at rejse paa – rejsen i flok – som jeg vil ligne skoletiden med – den er, som jeg sagde før, billigst, og den kan tage de mange med, og jeg vil ligne den med jernbanerejsen, for den gaar hurtigt og er snart forbi, selv om mange af jer synes, den bumler af sted, og har lyst til at hoppe af og selv bestemme, hvor stationerne skal være; men det lader sig nu ikke gøre – ruten er lagt – den er nøje afstukket, og alle er nogenlunde sikre paa at komme til bestemmelsesstedet, hvis der da ikke indtræder noget ganske uforudset.

Alt foregaar planmæssigt. Herfra og dertil, det er parolen. – Herfra og dertil, det er skolens styrke, det er dens grundlov.

Fra time til time, fra dag til dag, fra aar til aar, ofte ensformigt og kedsommeligt, men lønnende og en prøvet arbejdsmetode. Og den er ikke uden poesi; der staar fanfare af den, naar maalet er naaet; det er livets sejrsgang. – Og hvis man vil frem ad en anden vej og følge en anden lov og vil skyde genvej, vil man i de allerfleste tilfælde befinde sig i en blindgyde og være tvungen til at gaa tilbage og begynde forfra.

Det gælder i skolen, og det gælder i livet.

I har nu naaet bestemmelsesstedet, jeres første maal, og spørgsmaalet »hvad nu« melder sig. I har jeres eksamensbevis – eller rettere faar det om lidt – hvori det vrimler med karakterer – jeg tror, der er en tredive i hvert – eksamenskarakterer og aarskarakterer, som forøvrigt paa en heldig maade supplerer hinanden. De er skolens bedømmelse af jer i visse kundskaber og paa visse tidspunkter. I gør vel i ikke at tage disse karakterer for mere end hvad de gi'r sig ud for at være.

De flinke skal ikke pynte sig for meget med dem, ej heller skal

de for tiden mindre flinke have ringere tanker om sig selv. De er en foreløbig bedømmelse, selv om de alligevel giver kraftige fingerpeg for fremtiden – til overvejelse –.

Foruden eksamensbeviset skal skolen ogsaa – om det ønskes – udstede et vidnesbyrd om elevernes forhold i skolen, om deres evner, flid o. s. v., og i overensstemmelse med ministeriets cirkulære vil disse altid være holdte i almindelige vendinger.

Nu vil en virkelig udtømmende og grundig bedømmelse utvivlsomt være af betydning for de unge selv og navnlig – hvis de ikke skal studere – ved deres ansættelse i forskellige virksomheder.

Skolen kom saaledes til at foretage en slags psyko-analytisk undersøgelse af eleverne, som nu er ved at komme paa mode, og *den* har jo ogsaa væsentlige betingelser for at kunne gøre det; men de unge vil sikkert ikke anerkende bedømmelsen, hvis den gaar paa tværs af deres egen eller deres fremtidsplaner.

Skolen vil derfor heller ikke være med til at stille de unges horoskop, – ogsaa fordi vi ved, at livet selv byder paa overraskelser og ler ad alverdens statistik og psykologi – heldigvis – skolen nøjes derfor med at raade og advare.

Den oplyser, at kun halvdelen af de studerende, der begynder ved universitetet, fuldender deres studium, og at dumpeprocenten af dem, der naar helt frem, er meget stor. Og skolen advarer, men hvor meget hjælper advarsler?

Børn og ældre folk lader sig skræmme og advare, men unge mennesker ikke; det strider vist mod deres natur. Ja, selv om jeg kunne samle de tre sidste aars ofre for universitetsstudiet herinde i dag og lod dem vidne, tror jeg ikke, det ville nytte.

Den unge student af 1934 er ikke væsentlig forskellig fra æventyrets unge mand paa vej til at befri prinsessen. Der har aldrig endnu været en ungdom, der lod sig skræmme af sporene. Derpaa kendes ogsaa ungdommen. Men vi oplyser alligevel, at et seks aars studium koster mange penge, at det gode hovede ikke er nok – der skal ogsaa en god krop til, et godt helbred, og saa alle de velkendte karakterdannende egenskaber, taalmodighed, udholdenhed og modstandskraft overfor fristelser af forskellig art, og naar I endelig har klaret alle skær, saa melder spørgsmaalet sig, om I ogsaa har betin-

gelder for at udfylde den livsstilling tilfredsstillende, som studiet fører til.

Men – som sagt – ungdommen ved bedre selv eller maaske har den en instinktmæssig forstaaelse af, at maalet er ingenting, vejen er alt, eller som en stor forfatter har sagt: »vejen er altid bedre end værtshuset«.

Heldigvis lader ungdommen sig ikke skræmme, og det samme lykkelige, optimistiske syn, som de unge har paa deres egne chancer og fremtidsudsigter, lige saa sorgløst og ubekymret ser de paa den verden eller tilværelse, som de efter endt skoletid skal træde ind i som mere aktive deltagere.

De unge er ogsaa gennemgaaende veltilfredse med sig selv og deres tid, og synes ikke at øjne eller ænse de farer, baade hjemme og ude, der er saa aabenbare for os, som har levet det meste af livet i en tid, da alt var anderledes.

Vi lærte i min skoletid et latinsk sprichwort, at naar naboens væg brænder, gælder det snart dig selv; de unge tager først affaire, naar der gaar ild i deres eget tøj.

Tilsyneladende lever menneskene nu som før, de spiser og drikker, sover og gifter sig, morer sig og arbejder – særlig arbejder de. De glæder sig over vejret, over foraar og sommer, over deres børn, naar de trives godt og gør gode eksaminer; mange synes, det er godt og smukt at leve. Enhver hygger sig i sin lille verden. Og dog kan vi alle bagved hverdagens stadig tilbagevendende smaa oplevelser mærke, ja næsten høre, hvordan det koger i den store verdenskedel. Verdensbarometret staar til stadighed paa storm. Vindene blæser ind over landet fra alle verdens hjørner og fortæller. Alting er i opløsning og oprør omkring os. Folket eller de mange vil ikke længere lade sig regere. Og hvert øjeblik glider tøjlerne ud af hænderne paa magthaverne, snart i det ene og snart i det andet land, og ingen ved raad.

Ingen aner, hvordan fremtiden vil forme sig, og tidens store mænd, politikere og forfattere og alle de, som trækker i spillets snore, søger at tyde tidens tegn, og i skæret fra krig og revolution ser de snart en ny tids morgenrøde eller det bestaaende samfunds opløsning og tilbagevenden til barbariet.

Men hvordan nu end fremtiden vil forme sig, saa lever vi en nutid, som oplever fuldbyrdelsen af ideer og idealer, som de bedste og betydeligste aander i generationer har troet paa, har levet og kæmpet for. Fuldbyrdelse af idealer og ideer til frigørelse og forædling af menneskeslægten, hvis oprindelse vel kan føres tilbage til det 18. aarhundrede.

I kender fra jeres historiebog erklæringen om menneskerettighederne, om at alle mennesker er skabt lige, og at de har visse rettigheder, ret til liv, frihed og stræben efter lykke.

I tidens løb har flere og flere faaet del i disse rettigheder og friheder. Skrankerne er faldet mellem klasserne, mellem kønnene, mellem ældre og yngre, og i vor tid kan man sige, at maalet er naaet helt ud.

Idealet er blevet til virkelighed. De mange har opnaaet eller tiltaget sig frihed eller ret til alle de goder, som tidligere kun var forbeholdt de faa.

De har rystet lænkerne af sig og synes nu at staa helt frigjorte, befriede for alt, hvad der tyngede og hemmede, men ogsaa for alt, hvad der holdt oppe og holdt i ave. Med frihed til at gøre, hvad der behager, frihed for at lyde eller underordne sig al autoritet, verdslig eller aandelig.

Men det var dog vist ikke helt saaledes, at frihedens og lighedens forkæmpere havde tænkt sig virkeliggørelsen af deres idealer.

Mon de ikke ogsaa vilde synes, som jeg før sagde, at vejen var bedre end værtshuset.

Dette bevingede ord stammer fra den spanske digter Cervantes, som i sin berømte roman Don Quixote skildrer en adelsmand, hvis hoved er bleven fordrejet ved løgnagtig læsning, og som drager ud i verden for at virkeliggøre sine idealer, men som ikke rigtig kan bringe dem i overensstemmelse med de virkelige forhold i livet, og som derfor trods advarsler fra sin følgesvend Sancho Pansa, som repræsenterer den sunde fornuft, stadig render sig staver i livet og stadig lider skuffelser. –

Naar I nu drager ud, vil I sikkert ogsaa finde uoverensstemmelse mellem de idealer og forestillinger, som I har samlet op eller dannet jer i jeres hjem eller jeres skole, og I vil ikke undgaa sammenstød

og brydninger. Det skal I heller ikke; men inden I gaar om bord i de luftige baade, som ligger fortøjede paa livets flyveplads, saa tag den sunde fornuft med paa raad.

Og den vil fortælle jer, at tilværelsen er bygget op efter skole-recepten herfra og dertil,

at den kultur, vi lever højt paa, og som mange samtidig fornægter, er bleven til ved talrige tidligere slægters myreflittige arbejde i nøjsomhed og lydighed,

at livet er mere end maskiner og hastighed, og

at det ikke gælder om at overvinde tiden, men om at leve i tiden.

Men der er spørgsmaal, som den sunde fornuft ikke kan give svar paa.

I det gamle Athen blev de unge mænd ikke opdragede til livsstillinger. alt arbejde blev udført af slaver – de unge blev opdraget til at være smukke og gode.

I middelalderen, da kirken regerede, var der to verdener, livet hernede og livet deroppe, og det første var for mange kun en forberedelse til det sidste; det usynlige var saa at sige den sande realitet.

I vore dage er livet realiteter – arbejde og atter arbejde, og for mange det altoverskyggende i tilværelsen.

Jeg vil ønske jer arbejde og glæde ved arbejdet, men bliv aldrig saa forhædede eller sløvede i arbejde, at aandens verden – hvad enten den nu tænkes her eller hisset – lukker sig for jer, og I staar uforstaaende overfor digterens ord: »wenn ich den geist dess gottes an mich fühle, ich knie hin und betet an«.

Tale ved spejdertroppens 25-aars jubilæum 1935.

Kan du huske? Kan De huske? Dette spørgsmaal har jeg de sidste 14 dage stillet adskillige gamle elever og lærere, som gik her i skolen for omkring 25 aar siden.

Kan du huske noget om spejderne den gang, hvem der var med, hvem der begyndte, hvordan det hele begyndte? Jeg maa desværre sige, at høsten har været mager i al fald for de første aar 1910 og 1911.

De fleste fra den tid er nu over alle bjerge.

Og det gaar jo ofte saadan, at hukommelsen svigter, der er huller i den, naar man ikke har det skrevne ord at holde sig til. Og der er meget lidt nedskrevet – fra det første aar slet ingen ting og fra det følgende kun korte bemærkninger i lommebog for skoleelever. Jeg selv – som den gang levede helt med i alt, hvad der angik skolen fra morgen til aften, jeg husker saa godt som intet.

Men jeg har dog en temmelig sikker fornemmelse af, hvordan spejdernes kaar var de første aar.

Man vil maaske nu undre sig over, at spejderbevægelsen, som er en rigtig drengbevægelse – for drenge og ved drenge – og som appellerer til sunde, primitive drengestinkter, at den ikke holdt sit indtog i skolen med fuld musik, at den ikke blev modtaget med aabne arme af skolen, af lærere og elever.

Her var jo alt, hvad et rigtigt drengehjerte kunne begære.

Her var kammeratskab og broderskab, ikke blot indenfor en klasse, en skole eller et land, men udover hele den vide verden. Den kaldte drenge ud fra stuerne, fra gaardene og gaderne i byerne ud i den frie natur til liv og leg, i mark og skov og ved strand, og den var mere end leg; paa bunden var den alvor eller skulle være det. Den stillede krav. Men det var maaske alvoren i kravene, som gjorde den mindre tillokkende, som holdt mange tilbage, ligesom den ogsaa nu holder mange tilbage, – eller det er maaske den ædlere bevæggrund, at drengene selv vil disponere over deres fritid.

Nej, spejderbevægelsen holdt ikke sit indtog i skolen for fuld musik.

Den listede sig ind ad køkkentrappen. Den begyndte ude i byen, blandt de skolesøgende, blandt de smaa elever i 1. og 2. mellem. Flere af dem er store folk nu, der var Viggo Henriksen, Kay Flach, Per Jacobsen, Tage Wulff, Jens Klusmann, Richard og Ditlev Müller, Gerhard Müller og mange flere.

De legede spejdere; de havde anskaffet sig spejderbogen, der netop var udkommen i 1910, og søgte forbindelse med troppe i omegnen, hvor spejderbevægelsen var ved at organiseres.

Men uden om skolen.

De førte en lykkelig, men noget lyssky tilværelse, for tidsaanden eller aanden blandt de store paa kostskolen var dem ikke gunstig. De var nærmest til grin med deres store hatte og lange stave.

Deres øvelser var for de store kun barnlig leg – røvere og soldater, som de for længst var vokset fra, og det militære anstrøg med disciplin, uniform, stave, standarter, mærker o. s. v., var ikke noget for en ungdom, som paa forhaand var fjendtlig indstillet overfor alt, hvad der lignede militærvæsen, som gennem ledende aviser vidste, at det var god tone at se ned paa militærstanden. Spejderløftet saa de paa med et overbærende smil – de var gudskelov konfirmerede.

Heldigvis ændredes dog denne overlegne holdning, efterhaanden som spejderbevægelsen voksede ud over landet, og skolen fik tilgang af drenge, som havde faaet spejdermæssig uddannelse og interesse i andre troppe.

Men dette staar fast, at til at begynde med var kosteleverne ligegyldige eller fjendtligt indstillede.

Det var de skolesøgende, som begyndte, og deres mødesteder var udenfor skolen, paa Hestkøbgaard og Magleaas – især Magleaas.

Naar engang troppens historie skal skrives, maa Magleaas og Westenholz have et særlig kapitel.

Den 15. september 1911 oprettedes Frederiksborg amts division. Begivenheden fandt sted paa Magleaas, og direktør Westenholz blev chef for divisionen.

Troppen havde i nogle aar et hjemsted paa Magleaas. Dér blev den modtaget med aabne arme.

Direktør Westenholz ledede personlig troppens uddannelse, naar den mødte deroppe om søndagen til øvelser i terrænet. De fik grejer fra Fru Westenholz' køkken og raastoffer til maden, som de selv tilberedte.

Heroppe foregik ogsaa indvielsen af troppens fane.

En af troppens første spejdere, Jens Klusmann, fortæller i sine

optegnelser fornøjeligt om en lejr paa Magleaas i sommerferien 1912: Fra Magleaas tog vi en dag til Rungstedgaard, som ejedes af direktør Westenholz' søster, fru Dinesen. Her fik vi anvist en plads ved stranden, hvor vi opslog vore telte; men om natten blev det uvejr, vi gik derfor op til gaarden og sov i en lade, der var fuld af mus, men uheldigvis gik troppens ur galt, og allerede kl. 4 morgen blev vi purret ud, saa gaardens beboere blev vækket – til deres store ærgrelse. Til straf blev spejderne sat til at luge gaardspladsen paa Rungstedlund den næste dag«. –

Jeg vil i dag som saa ofte før takke direktør Westenholz, som for mig er forbilledet paa en rigtig spejder i sind og skind, i ord og gerning. Hans navn er uløselig knyttet til troppens. Det er en ære for troppen og bør forpligte den – hvad jeg ogsaa haaber det vil. – (Troppen staar ret).

I de følgende aar 1912–14 blev troppen ført af lærere paa skolen, af hr. Brøndsted og hr. Svendsen, og under deres udmærkede ledelse voksede den sig stærk – og hovedkvarteret er fra nu af skolen, og spejderne blev et fast led i skolens liv.

Saa kommer verdenskrigen 1914–18 og med den en række nedgangsaar, hvor interessen ikke synes at have været stor. Tiden var for alvorlig, men dog ikke alvorlig nok til at præge bevægelsen. Den følges fra 1918 af en opgangsbevægelse, hvor troppen havde mange udmærkede spejdere.

I denne tid kunne drengene selv. Jeg skal her nævne Otto Christensen, som var fører, Nylund, Runeberg, Gyth, Mik, Bedey, Mogens Fisker, Svend Helving og mange flere; de staar som lysende eksempler paa rigtige, raske spejdere. Og i den tid var hr. lærer Høpfner med liv og sjæl med i arbejdet – en tid ogsaa som fører, og troppen kan være ham taknemmelig for den mønsterværdige orden, han bragte i troppens regnskab, rapporter, dagbog o. s. v.

Jeg skal blandt den følgende tids førere særlig nævne hr. Ladefoged, som var den besindige og dygtige tropsfører fra 1922–27. Derefter Arne Bertelsen, Karl Sørensen og nu til sidst Christian Koch.

Skolen og troppen er dem alle, ogsaa dem, som jeg ikke kan overkomme at nævne i dag, baade forhenværende og nuværende,

tak skyldige for deres uegennyttige arbejde i den gode sags tjeneste.

Vi kender fra vort eget liv aar, hvor alting gaar let og lykkes, og saa kommer der pludselig en tid, hvor alting – ofte uden paa-viselig aarsag – gaar til den anden side. I kender det fra jeres skoletid, fra fodboldsporten og fra mange andre omraader.

Paa samme maade er det gaaet med 1. Birkerød trop. Undertiden har den toppet og ført rævehalen hjem – og saa har den ligget todt – saa den maatte holdes kunstig i live fra oven. Men vi ved, at kunstig ernæring holder ikke i det lange løb. Man kan fylde en ballon med luft, saa den er rund og smuk at skue, men den ruller kun hen ad jorden, den fungerer ikke. Der skal noget andet og mere til for at give den liv og bringe den til at stige op mod himlen.

Ligesaa dan med spejderne.

Dette »noget mere« skal I selv yde, og uden jeres bidrag – naar ikke hver enkelt spejder gør sin pligt, er det hele forgæves og værdiløst. Og I bliver ligesom i gamle dage til grin, men denne gang med god grund.

Men hvad er nu dette »noget mere«, som skal bringe troppen i vejret?

Spejderbevægelsen er kommen til verden under en krig, og dette præger den til en vis grad. Den kan ikke undvære det militære anstrøg – noget, vi saa for nylig under det meningsløse uniformforbud. Og de samme egenskaber, man kræver af en god soldat, vil man kræve af en god spejder: Mod, snarraadighed og lydighed – ubetinget lydighed!

For lydighed gør stærk.

Se paa de store sammenslutninger: Munkeordenerne i middelalderen, socialdemokratiet i vore dage.

Se paa de stærke nationer i vore dage, de er først og fremmest stærke i kraft af lydighed og disciplin.

I en tale, som spejdergeneralen Baden Powell holdt til engelske unge mennesker – det er nu 25 aar siden – indskærper han disse dyder. Han minder om, at de engelske spejderes motto er *Balacava*, et motto, som hentyder til den velkendte episode i Krimkrigen, da den lette brigade fik ordre til at angribe og ogsaa uforfærdet

angreb en overmægtig fjende; opgaven var haabløs, og de fleste blev paa valen – for en ordre skal lystres, selv om der er risiko. Dette er sand disciplin, og ulydighed er galskab eller sindssyge og skal behandles som saadan.

For at belyse dette fortæller Baden Powell om en anden episode – den er fra Napoleonskrigene – da englænderne skulde holde fæstningen Gibraltar mod de forenede franskmænd og spaniere. De holdt den takket være general Elliotts strenge disciplin.

Det hændte dog, at en soldat nægtede at adlyde en ordre. Generalen kaldte ham frem for sig og erklærede, at en soldat, som under en for sit land saa farlig situation viste ulydighed, ikke kunne være ved sin fornufts fulde brug – han maatte være sindssyg. Generalen lod ham derfor behandle, som man behandlede sindssyge dengang: han lod hans hoved rage, anbragte ham i spændetrøje i celle og lod der blive bedt for ham i kirken. Baden Powell giver generalen ret, og han tilføjer:

Men en mand kan ikke vise lydighed og disciplin i krig og naar det gælder, hvis han ikke i fredstid og under livets daglige forhold har vænnet sig til at lystre – hvis han ikke har lært det i sit borgerlige liv, i sin forretning, paa sin fabrik eller sin skole.

Ordet disciplin har aldrig hørt til de fine ord i vort lands ord-bog, det minder, synes vi vist, for meget om tvang, men efterhaanden som de yderliggaaende retninger, de saakaldte frisindede, anvender det, vil det maaske stige i værdi – og det er godt, for det kan ikke undværes.

Som jeg sagde før, har spejderbevægelsen to ansigter. Det ene er aabent og muntert, sorgløst og solbrændt – det fortæller om glæde ved at færdes ude i naturen, det fortæller om ferieture, om jamboreer, om kammeratskab, om livet i lejren, hvor pligterne bliver fornøjelse.

Det andet ansigt er lukket, alvorligt, sammenbidt og vejrbidt, og det er det ansigt, som paa sin uniform bærer mottoet: »Vær beredt«.

Det fortæller om vilje til at holde ud, til at overvinde først og fremmest dig selv, dine daarlige tilbøjeligheder, din egen magelig-

hed, din ulyst til at gøre det, du skal, netop i det øjeblik, du helst vil gøre noget andet.

Overvinde dig selv, saa du kan modtage en ordre eller irettesættelse fra en overordnet med godt humør, uden straks at blive fornærmet og melde dig ud af troppen.

Disse to ansigter er udtryk for to forskellige sider af spejderlivet, som ikke kan skilles og heller ikke bør skilles, og hvis I ikke vil vedkende jer det sidste ansigt, saa maa I hellere straks melde jer ud af troppen og ind i en ny trop med andet motto og andre idealer. –

Jeg sagde før, at spejderne fra 1912 blev et fast led i skolens liv; jeg kan tilføje, at de til tider har været et betydningsfuldt led, og jeg vil ønske, de maa være det ogsaa i fremtiden.

Jeg vil ønske det for drengene – for indenfor spejdertroppens rammer kan deres selvstyre helt komme til sin ret; her kan de øve deres evner og prøve deres kræfter – der er nok at tage fat paa.

Jeg vil ønske det for rektor og lærerne, for her kan vi mødes med vore drenge paa lige fod, og jeg vil ønske det for skolen, for en stærk og levende spejdertrop kan ikke andet end sætte sit præg paa skolen og paa den ungdom, som engang skal være med til at føre vort fædreland fremad til stadig ny blomstring og anseelse.

Tale ved afslutningen 1935.

Skolen før og nu?

Mærkeligt nok betød ordet skole, som er af græsk oprindelse, egentlig frihed for arbejde – fritid – det latinske otium, og biordet skole betød langsomt, i mag. Nu betyder det jo – som I vil vide – noget andet.

Oprindeligt var det hjemmets og forældrenes sag at opdrage og oplære børnene, men i tidens løb blev denne opgave af forskellige aarsager – økonomiske eller sociale – overdraget til andre, til skoler, og som tiderne skiftede, skiftede skolen karakter.

Hver slægt formede sin skole, saa den ligesom blev et kort begreb af tiden. Den har i tidens løb været adelens skole, den har været kirkens skole, som den nu er borgernes skole.

Der blev skaaret fra og føjet til – dens rammer udvidedes bestandig; den blev gjort rummeligere. Den blev en hel lille verden for sig eller et spejbillede af verden, som den er, eller som den skulle være. Der blev læsset saa meget over paa den af al slags virksomhed fra det daglige liv i hjemmet, som den efter ordet skoles oprindelige betydning burde være fri for.

De ældste iblandt os har set den gamle latinskole forsvinde. Den var en klasseskole – en forskole til universitetet. Helt død er den nu ikke, og maaske den en skønne dag – om end i nogen anden skikkelse, vil vise sig igen. Dens afløser – gymnasieskolen – den blev virkelig en ny skole – baade i sin bygning, i sin fagkreds og i sin undervisningsform; i alt det ydre, i formen, var forandringen stor, medens den naturligvis ikke var saa iøjnefaldende i selve skolearbejdet – for elever og lærere kan nu engang ikke reformeres ved lovparagraffer.

Den nye skole blev skolen for de mange – den blev demokratiets skole – den blev fællesskole – de moderne sprog holdt nu endelig deres indtog i skolen. Den fik en lærerstand med særlig faguddannelse. Bøgerne traadte noget i baggrunden, de blev i al fald tyn-dere, og man fik en fagkreds, der havde mere føling med en levende nutid end med en død fortid. Skolens linjer var lagt mere i retning af fremtiden end i retning af fortiden.

Den nye skole betød et radikalt vendepunkt i skolens historie. Ja, man foretog det radikaleste skridt, som tænkes kan i en dansk skole – man prøvede at rokke ved eksamen.

Da vi saaledes dimitterede vore første gymnasiestuderter – det er i aar 25 aar siden – blev der ikke holdt eksamen i 3 fag – og et af fagene var latin. Man afskaffede betegnelsen 1ste, 2den og 3die karakter, og der var i virkeligheden ingen faldegrænse – enhver kunde blive student.

Man maatte da ogsaa ret hurtigt foretage et tilbagetog og bringe eksamensguden til ære og værdighed igen. Det vilde ogsaa være synd at berøve eksamen noget af dens glans og magt. Den betyder

et fornyelsens bad, som drenge og piger i virkeligheden elsker at boltre sig i. Børn og unge elsker faremomentet og spændingen. Det dramatiske i eksamenstiden er saa tillokkende. Nej, skolen kan ikke undvære eksamen.

Som jeg sagde før, betød den nye gymnasielov et radikalt brud med fortiden, men man drog ikke konsekvenserne fuldt ud.

Maalet i det nye gymnasium blev et dobbelt, 1) at give en fortsat højere almenundervisning, og 2) at give det nødvendige grundlag for videregaaende studier ved universitetet og ligestillede anstalter.

Skolen skulle tjene to herrer, og det er som bekendt ikke let. Det kunne den heller ikke, i al fald ikke saa begge herrer blev tilfreds.

Efter at ha' bødet og lappet paa ordningen af 1903 ved utallige anordninger og cirkulærer og efter at flere kommissioner havde arbejdet med spørgsmaalet en halv snes aar, har *man*, d. v. s. administrationen, inspektionen og organisationer ved anordning af 1935 taget standpunkt, og dette standpunkt er ikke til at tage fejl af.

Medens parolen i 1903 var at gøre det lettere for eleverne for at faa saa mange med som muligt, saa søger man nu at begrænse tilgangen til gymnasiet ved at skærpe fordringerne.

Det vil uden tvivl blive sværere at blive student efter anordningen af 1935, og overgangen fra mellemskolen til gymnasiet vil sikkert føles endnu mere end nu.

Man understreger tydeligere end før gymnasiets andet formaal, at give grundlag for videregaaende studier ved universitetet.

Undervisningen i gymnasiet skal ikke være en udvidet mellemskoleundervisning, Men paa visse punkter – om jeg saa maa sige – en indledende universitetsundervisning.

Jeg skal ikke her komme nærmere ind paa, hvori denne forandring vil bestaa. Kun dette: at man vil forsøge en ny undervisningsmetode, hvorved eleven under lærerens vejledning skulle lære at arbejde mere selvstændigt, end de gør nu. Det er i og for sig ikke noget nyt. For der er jo ikke noget, der glæder eller altid har glædet en lærers hjerte mere end at se sine elever arbejde selv-

stændigt, men det er ikke alle givet at se selv; mange maa nøjes med at bruge andres øjne og ord og nøjes med at lære paa denne maade.

Men man vil nu gaa metodisk til værks.

Det er særlig det nysproglige gymnasium, som skal i støbeskeen: Man vil forsøge en laboratoriemæssig undervisning, særlig i sprog, og de nysproglige vil desuden faa nye fag: kemi og nogen fysik for at underbygge undervisningen i naturfag.

Jeg siger, at man vil *forsøge*, for det hele vil jo i meget afhænge af, om lærerne og eleverne kan magte det nye og er interesserede i det, og endelig af, om de nødvendige undervisningsmidler er til stede.

Der er dog grund til at hilse det nye gymnasie-forslag med glæde. Anordningen af 1935 vil vel ligesaalidt som den af 1903 blive fulgt efter bogstaven; men aanden i forslaget kan komme til at betyde fornyelse i undervisningen.

Omkring i verden søger man stadig nye og maaske bedre metoder i undervisning og opdragelse, og det er da ogsaa rimeligt, at vi i vort oplyste land er med i disse bevægelser. –

Kan og skal skolen gøre sine elever selvstændige?

Medens jeg har holdt dette lille indledende foredrag til oplysning og opbyggelse for de vordende I g'er, har vore unge studenter siddet med blandede følelser, nogle veltilfredse over, at de ikke mere behøver at høre efter, naar rektor taler til dem, og andre glade over, at de blev studenter i rette tid, selv om det kunne have været ganske interessant at prøve de nye metoder. Men den fremherskende følelse hos de fleste af jer er sikkert lettelse over, at det nu er overstaaet. Og jeg skal som en sidste venlighed skynde mig med at oplæse jeres eksamensresultater.

I forlader skolefronten og drager bort for at slutte jer til en ny front – der er nok at vælge mellem.

Der er atter gaaet et aar. Signalerne lyder paa ny, og som en kavalkade, fuld af ungdom og humør og under megen larm be-

giver I jer paa vej ud af den røde skoleport, forhaabningsfulde, som kun de er det, der endnu ikke er blevet skuffede, og som venter at møde lykken omkring det næste hjørne, frie, som kun de er, der er blevet befriet for gamle baand og skranker og endnu ikke har opdaget de nye, frie for hemninger og uden frygt for fremtiden. Og I er alle sammen lige.

I dag er der ingen, der spørger om, hvor meget I fik. I er blevet studenter, brødre i ungdommens lykkelige fagforening, frihed – lighed og broderskab, men ak – kun for en dag.

Snart gaar støvet af huen, og der stilles snart næsvis spørgsmaal. I sættes atter paa plads – maaske paa andre pladser, end I selv eller vi har anslaaet jer til – de overlegne lidt lavere og de underlegne maaske lidt højere. Livets karaktersystem er nu engang et andet end skolens. Men vi vil gerne sige med jer: »den tid den sorg«. I dag er vi kun studenter.

I har i jeres skoletid samlet jer nogen foreløbig viden paa forskellige omraader om mennesker og ting, om mennesker før og nu, deres kampe paa vandrings fremad og opad, om deres sejre og nederlag, om tingenes væsen og deres sammenhæng.. I har under megen slid og møje lært en masse udenad, som I rimeligvis snart vil glemme, men som I derfor ikke skal agte ringe; det har trænet jeres hukommelse.

Mennesker samler sig saa megen viden og andre ting, som ret hurtigt kasseres og kommer paa pulterkammeret for saa en skønne dag at blive fisket frem og komme til ære og værdighed. – Det gaar i livet som i et H. C. Andersensk æventyr. Vi skal derfor ikke ringe-agte, hvad øjeblikket tror er død viden.

I er vokset op i sunde omgivelser, I har trænet jeres krop i friluftsliv og har dertil haft en fornøjelig tid sammen.

Det maa have været som de 7 gode og frugtbare aar, I læste om i jeres bibelhistorie. Eller har det været de 7 magre aar? Der er maaske nogle, der vil mene det? Og de vil spørge: Har skolen i disse aar udviklet personlige egenskaber eller anlæg, som vil gøre jer mere modstandsdygtige og bedre skikkede til den kamp for tilværelsen, som I nu gaar ind til. Eller har den blot madet jer, plejet jer og føjet jer og passet paa, at I var der alle sammen?

Har I været som dukker, der kommer frem og forsvinder, naar der trykkes paa knappen, eller har den udviklet selvstændighed hos jer, saa I selv kan bestemme, hvad I vil, og hvor I vil hen.

Hertil kan man svare med at stille et nyt spørgsmaal. Det er ikke mig, som spørger; det er spørgsmaal, som ligger i luften. Forlanger man ikke for meget af skolen i vore dage? og kan man overhovedet vente, at skolen skal udvikle selvstændighed hos sine elever? Er det ikke snarere paa trods af skolen, naar denne egen-skab alligevel udvikles?

Lige fra barnet kommer ind i skolen, faar han at vide, at han eller hun skal være som de andre, gøre som de andre, lære af de andre, høre efter; som regel vil de det ogsaa helst selv, og kammeraterne skal nok slibe dem af; *de* taaler som regel ikke afvigelse; den, der er anderledes eller søger at være anderledes, er vigtig eller underlig, og lærerne kan nu engang ikke have særlig spiseseddel til hver enkelt elev.

En af skolens opgaver – enten den vil eller ej – er at nivellere, udjævne, afslibe, pille ned og hæve op.

Det tager nogen tid – hedder det ofte – at smelte elever sammen i en klasse; skolen kvæler vel ikke selvstændighed, men den holder den nede – i tømme og vanskeliggør dens udvikling. Barnet begynder med et: »jeg vil selv« og ender med et: »kan ikke selv«. Og vil man sige: til en vis grad skal det heller ikke selv. For megen selvstændighed er slet ikke ønskelig indenfor skolen, lige saa lidt som inden for en hær, et parti eller anden sammenslutning; det fører kun til opløsning. Her kræves disciplin, og selvstændighed frabedes helst. De to ting kan ikke trives sammen. Ligesaadan i skolen; de unge skal lære og lyde, det andet maa komme bagefter – og vil ogsaa komme. Men alting til sin tid.

Jeg mener, at denne tankegang i det væsentlige er rigtig – naturligvis med visse forbehold. Man skal ikke stille for store krav i retning af selvstændighed i skolen, hverken i undervisning eller paa andre omraader – dertil er livet i skolen for organiseret og kontrolleret. Skolen ligger midt imellem livet i hjemmet og livet i samfundet. Den er en mellemtilstand, forberedende og foreløbig, og det er ikke først og fremmest selvstændighed, eleverne skal lære

i skolen. Den kommer engang som en naturlig følge af den personlige udvikling gennem livet – maaske tidligt, maaske sent – maaske slet ikke.

Der er da ogsaa andre og vigtigere ting, som de unge gerne skulle have lært, inden de gaar ud af skolen, og som de fleste ogsaa lærer og ikke kan undgaa at lære – særlig paa en kostskole.

Det er godt, at man kan selv, men det er endnu bedre, at man kan sammen med andre. – Det menneskelige samfund er bygget op og opretholdes kun ved gensidig hensyntagen. De unge skal derfor lære at omgaaes hinanden og os andre i fordragelighed. De skal vise hensyn; de skal lære, at der skal være plads for alle, unge og gamle, rige og fattige, mænd og kvinder, begavede og ubegavede, sunde og syge; de har alle ret til livet og vil gøre den ret gældende, og den, der kun vil pleje sine egne interesser eller mele sin egen kage, vil hurtigt opdage, at det i længden ikke vil svare regning – selv om det tilsyneladende ser anderledes ud.

I skolen blandt kammeraterne vil han ikke faa lov til det ustraffet. Det er sikkert. Drengene har ogsaa deres sociallove. De staar ingen steder paa papiret – de er uskrevne, men virker maaske netop derfor stærkere.

Paa engelske kostskoler gælder stadig følgende 4 bud:

- Du skal ikke være fejj.
- Du skal ikke hovere.
- Du skal ikke tage parti.
- Du skal ikke sladre eller fedte.

Jeg er vis paa, at I vil underskrive dem, og jeg er vis paa, at de i nogen grad gælder i »drengenes forbund« hele verden over, nu og til alle tider.

Jeg kan her ikke tilbageholde et: mon vi voksne ikke ogsaa burde søge at overholde nogle af disse bud?

Tale til studenterne 1936.

Mens jeg har læst disse karakterer og tal op, har mange her i salen utvivlsomt siddet og sammenlignet. Det er i og for sig ganske naturligt. Kun ved at se noget i forhold til noget andet kan vi bedømme. Vi sammenligner vor egen tid med svundne tider og gi'r dem karakterer; vi sammenligner vore egne børn med andres, deres sundhed, deres skønhed og deres evner og bliver snart nedslaaede og snart vigtige, alt som sammenligningen falder ud.

Forældre vil altid gerne ha' at vide, hvordan han eller hun staar i klassen. Hvad nummer han har – for de fleste vil helst ha' nummersystemet indført igen; de synes det gi'r et fingerpeg – et fingerpeg for fremtiden – det gør det maaske, men ogsaa kun maaske.

Maaske, hvis alt blir taget i betragtning, men det bliver det aldrig, for der er saa mange ting, skjulte anlæg, held og meget mere, som gør fingerpeget illusorisk. Naar vi derfor i dag ikklæder vore unge gymnasiaster med huen og eksamensbeviset, saa har vi ganske vist nummereret dem med en kvotient, men alt er ikke taget i betragtning, og den giver for saa vidt ikke noget paalideligt fingerpeg. Den oplyser intet om de unge menneskers karakter, om deres paalidelighed, arbejdsomhed, deres ordenssans, opførsel, om de særlige interesser, de har dyrket, om den indflydelse, de har haft i deres klasse, om deres bidrag – eller ikke bidrag til alt det liv, der rører sig i en skole, naar der ikke læses, spises eller soves, om deres hjælpsomhed eller venlighed i smaating dagen igennem, om deres humør, om den udholdenhed eller mangel paa udholdenhed, de har udfoldet paa sportspladsen, om det maal af selvbeherskelse, de har erhvervet sig, naar de maaske daglig har maattet gaa op ad en uven eller maattet se sin hjertets udkaarne efterstræbt af ham eller andre.

Vi skal da heller ikke udtale os om, hvem der er bedst, matematikerne eller de nysproglige, om vore 26 unge studenter er A-mennesker, B-mennesker eller maaske C-mennesker. Vi kunne jo tage fejl, for mulighederne er ubegrænsede. Tiden vil vise det, naar

løbet er afsluttet – baade for den, som kan, og for den, som vil. Skolen forholder sig da heller ikke saa meget til jer som enkelt-personer, men som klasse, og det er maaske ogsaa derfor, vi er kommen saa godt ud af det sammen, for det er jo ikke saa let at træde en hel klasse paa tærne. Det er i klasseværelset, I er bleven undervist, og det er som klasse, I vil blive husket, og det er med en klasse, vi tar afsked i dag.

Og skoleopdragelsen i klasse er maaske slet ikke nogen daarlig forberedelse til det samfund, I nu gaar ind i, til de nye samfundsforhold, som utvivlsomt er under dannelse hele verden over.

Et samfund, hvor den enkeltes frihed begrænses mere eller mindre umærkeligt og maa vige for hensynet til de mange. Det er udviklingen i tiden, enten vi nu synes om den eller ikke. Den tid er forbi, da vi rejste paa 1., 2. og 3. klasse; vi kører nu alle paa fællesklasse. Vi lever i en tid, hvor man ikke mere kan sige: det vedkommer ikke mig, hvad der sker i andre lande. Alting hænger sammen. Det har det selvfølgelig altid gjort, men vi har ikke altid vidst det eller følt det eller faaet det at vide. Allerede i min skoletid for et halvt aarhundrede siden lærte jeg, at naar de førte krig i Amerika, sultede arbejderne i Manchester. Vi kan ikke længer fornemt isolere os, enten vi vil eller ikke vil, hører vi sammen.

Lige saa lidt som man kan løbe fra sin afstamning – vi maa finde os til rette med de anlæg, vi har faaet i arv gennem fødslen, og jo hurtigere vi kommer paa god fod med dem, desto lykkeligere vil vi blive i livet – med lige saa stærke baand – ja, lige saa afhængige er vi af vore omgivelser.

Jeg – den enkelte – skal nok gøre sig gældende, nu som altid, hvis han vil frem; men alt tyder paa, at det engelske fyndord: *work of each for the weal of all* mere og mere virkeliggøres. Begge dele, baade individuel selvstændighed og kollektivt samarbejde, hensyn til mig selv, men ogsaa hensyn til andre – begge dele.

Og mon menneskene ikke ville være lykkeligere, hvis de blev opdraget til at tænke mindre paa sig selv. Det er den gamle kristne lære, som forkynder, hvorledes jeg kan frelse min sjæl; men sjælen frelses kun ved at glemme sig selv.

Det manende motto, som omgiver skolens nye signet, der for

fremtiden skal bekræfte jeres eksamensbeviser, fører mig i tankerne tilbage til en svunden tid, til den skole, hvor jeg tilbragte mine første læreår, og hvor mange af vore dages skoletanker allerede praktiseredes. Den skoles motto var: hvad vil jeg andet, end at det skal brænde, quid volo nisi ut ardeat.

Vi unge lærere troede, at der ville komme mere glæde og humør ind i skolen, naar man hørte op med at terpe lektier, og undervisningen blev mindre bunden til bogen; naar de levende sprog afløste de døde, og udenadsfagene blev iagttagelsesfag. Vi troede, at børnene ville gaa friere og friskere og mere fordragelige ud af skolen, naar disciplinen og respekten i skolen byggede paa forstaaelse og tillid og ikke paa ydre tvang. Men vi har senere selv erfaret, at selv om vi gerne vil ha', at det skal brænde, saa oser og ryger det ofte, naar man har med ild at gøre.

En skolemand skal ikke vente sig for meget af pædagogiske teorier, for som det engang er sagt: skolen er en stærkt konservativ institution og er altid et meget langt stykke bagefter den pædagogiske teori.

Men selv om idealerne kun langsomt virkeliggøres, og det skal de maaske heller ikke, saa er det alligevel et gode at have et ideal at følge – et motto eller valgsprog. – Mange mennesker holder meget af at smykke sig med et tegn eller symbol, men det skulle helst ikke blot være paa papiret eller i knaphullet.

Der skulde gerne i livet være en vis forbindelse mellem det ydre og det indre. Det skulde jo helst være saaledes, at vi selv først virkeliggør noget af det, som mærket skulle være udtryk for, og ikke nøjes med at benytte det som agitation eller vejviser for andre, saa vi bliver, som den moralske Mr. Pecksniff hos Dickens, der sammenlignes med en vejviser, der altid peger mod et sted, men aldrig selv kommer der.

Semper ardens! – Eller som der staar i spejdernes mærke: vær beredt – altid vaagen, saa vi udnytter tiden og ikke lader os overliste af daarlige tilbøjeligheder og vælger den letteste og bekvemste vej, men gaar den vej, som vi i de hemmeligste steder i vort hjerte føler, vi skal gaa.

I har lært, at den lige linje mellem to punkter altid er den korteste

– er det ikke saadan, sætningen lyder, men den korteste vej er ikke altid den vej, der er bedst for mig eller fører til mit maal. Vi maa tit gaa besværlige omveje. Naar man bygger et hus op, graver man først et hul ned i jorden.

Denne indirekte maade er ogsaa skolens metode, naar den lærer jer ting, som I tilsyneladende aldrig senere vil faa brug for.

Skolen skal være som den romerske gud Janus med de to ansigter vendt i modsatte retninger. Den skal se frem og i nogen grad tilpasse sig efter den sociale udvikling, efter de virkelige forhold i livet; men den skal ogsaa se tilbage og ikke slippe det værdifulde gamle. Den skal følge med tiden, men ikke med strømmen og ikke bære sig ad som hunden i Æsops fabel, der griber efter spejlbilledet og mister sit gode kødben. Der foregaar en ustandselig nedrivning og opbygning i skolen som i livet, men vi bør være forsigtige og nænsomme, naar vi river ned; ogsaa i skolen er der meget, som skal fredes i en tid, der stadig kræver nyt og fornyelse paa alle omraader.

For tiden er slagordet, at skolen skal være praktisk, være en direkte forberedelse til den senere gerning i livet. Skolen kan enten være teoretisk eller praktisk; den kan, som det er sagt, gøre sine elever formelt trænede eller praktisk kunnende. Begge dele kan ikke naas, men skolen skal være vaagen – semper ardens – og prøve sig frem; den skulle jo gerne gøre de unge mere livsduelige og bedre skikkede til at finde sig til rette i livet.

Det liv, de skal leve, og ikke det liv, vi har levet! I husker maaske fra jeres oldtidskundskab, som nu er bifag, men som i min tid var et alt overskyggende hovedfag – selve kundskabens træ – for den, der forstod at tyde de gamle sagn og de gamle myter ... I husker maaske, hvorledes Odyssevs og hans staldbrødre kommer til Lotofagerne, spiser af lotosfrugterne og derved glemmer deres lidelser og genvordigheder, men ogsaa det maal, de har sat sig for at gennemføre, deres rejse hjem. De vil ikke mere. Deres eneste ønske er at blive hos Lotofagerne, nyde livet, pleje deres krop og hygge sig der.

Den engelske digter Tennyson har i et af sine berømte digte uddybet tanken i dette gamle sagn. »Hvorfor«, spørger han, »skal vi mennesker alene i hele naturen slide og lide. Døden er jo livets

glemmes – hvorfor kæmpe videre, lad os være i fred! Lad os nyde tilværelsen som guder nu, uden at ofre en tanke paa fortiden eller fremtiden. Søvn er bedre end slid.«

Den engelske digter giver intet svar paa dette spørgsmaal, som lyder fra menneskenes børn ligefra Job i det gamle testamente ned til vore dages digtere.

Hos Homer tager Odyssevs sine folk i kraven, fører dem med magt ned til skibene og sejler bort fra den farlige ø. *Han* ønsker ikke at sove eller have det hyggeligt. Han maa videre ud til livet, til nye farer og kampe, han er aldrig modløs, styrende frem mod det maal, han har sat sig. Altid paa sin post – semper ardens.

Vi vil da ønske vore studenter lykke paa rejsen. Vi vil ønske, at I uden at lade jer skræmme eller lokke af det, I læser, eller det, I oplever, altid maa gaa den vej, I inderst inde i jer selv føler, I skal gaa, og saa vil I maaske finde mening i tilværelsen.

Takketale til B.K.S. for signetet med motto'et: »semper ardens« 1936.

Jeg var for nogen tid siden i Sorø til en fest paa den gamle ærværdige skole, Sorø Akademis skole, og fik dér et stærkt indtryk af den betydning, det har at være vokset op sammen med jævnaldrende kammerater i smukke, minderige omgivelser, og omgivelserne og de personer, der var til stede ved festen (forhenværende gamle soranere) belærte mig om, at den er fattigere, som ikke har en fælles fortid at vende tilbage til, som aarene gaar.

Vores skole her i Birkerød er af jævnere format. Den hører ikke til de rige fugle, som kommer brusende, den er en ganske almindelig graaspurv; men kan den end ikke lignedes med den fugl Fønix, som stiger op af asken, saa har den alligevel sin egen sang.

Spurven er jo ogsaa en fugl – »den priser vorherre, saa godt den formaar, og takker for lyset og livet med fløjtende tunge.«

Hos os springer bøgen ogsaa ud ved foraarstid, og guldregnen og syrenen forskønner eksamenstiden. Smukke bygninger og naturskønne omgivelser har deres betydning, men det er livet inden for skolens mure, der er det afgørende. Det er drengene og pigerne, som kommer og gaar, som afløser hverandre, idet de ustandselig skriver skolens historie.

Her som andetsteds har skolens tidligere elever, der lige saa snart de er kommen ud af skolen kalder sig »gamle« – børn har jo en haardnakket trang til at ville være ældre – de har sluttet sig sammen og staar, om jeg saa maa sige, vagt – som en slags lands-ting om den gamle skole og dens forfatning – de ønsker ingen forandring, alting skal helst være, som det var dengang. Semper eadem.

I kender vist alle sammen B.K.S. I burde i hvert fald kende den. Inden I ser jer om, er I selv gamle elever og begynder at kunne sige »husker du«, hvis I da har noget, der er værd at huske.

B.K.S.s fornemste opgave er at værne og bevare, bevare sammenholdet mellem skolens gamle elever og forbindelsen med skolen. Birkerød Skolesamfund er ogsaa romanens anden del, som fortæller om, hvordan det gik dem senere hen i livet.

Jeg havde forleden besøg af en moder, en gammel elev, der kom og meldte sine to børn ind i skolen. Hun havde selv været glad for sin skoletid og ventede, at hendes børn ogsaa skulde faa nogle gode aar her.

Nu er det jo ikke *alle* gamle elever, som kommer tilbage til skolen med deres børn – og det er maaske godt det samme; men mange har i aarenes løb vist skolen en interesse og gjort et personligt arbejde for skolen, som vi er taknemmelige for. De har skænket skolen en udmærket boldplads og har utvivlsomt været med til at vedligeholde og fremme sportsaanden, f. eks. ved ordningen af boldkampe mellem kostskolerne og ved at komme til stede, naar der var sport eller andet friluftsliv i luften. De har oprettet et Birkerød-værelse paa Studentergaarden og stiftet et legat – for blot at nævne enkelte ting. Alt dette er mere end en rig mands gave til en fattig skole. Det er noget mere. Det er gamle elevers tak til deres skole med ønsket om, at den stadig maa blomstre.

Vi takker jer gamle elever, fordi I er kommen ud til os paa

maal, alting omskiftes, naar det har haft sin tid, vi glemmer og skolens festdag, den sidste skoledag, ligesom for at optage de nye studenter i jeres rækker.

Vi takker for gaven – for den smukke tanke, det er jo gaveren, som bestemmer gavens værdi, og jeg kan ikke tænke mig en giver, som kunne give den større værdi.

Jeg takker for selve gaven – skolen har længe savnet et signet, som var lidt mere end et firmamærke, og jeg har med glæde anerkendt den videre udnyttelse af signetets grundidé, den brændende flamme, som skolemærke.

Den klare, opstigende lue med det smukke, men strenge motto: *semper ardens* (altid brændende), og jeg haaber, at vi ogsaa i vort daglige liv og arbejde maa gøre os værdige til og i nogen grad virkeliggøre det smukke motto.

Foredrag ved forældremøde 1936.

En vurdering af forældremødernes betydning for skolen og hjemmene.

Jeg tror ikke, man kan sige at det var et dybtfølt savn, der blev afhjulpet, da undervisningsministeriet udsendte den kgl. anordning af 31. december 1917, om skolenævn og forældremøder.

Ifølge denne anordning skulle der en gang hvert aar ved statens højere almenskoler afholdes et forældremøde, og der skulle vælges et skolenævn, bestaaende af lærere og forældre, hvis hovedopgave skulle være at fastsætte dagsordenen for forældremødet.

Denne nye institution var vel snarere en demokratisk foranstaltning, et led i tidens organiserende bestræbelser, maaske en aflægger af nævningeinstitutionen, som jo saa lyset i disse aar ved indførelsen af den nye retsplejelov.

Organiseringen af forældrene var just ikke særlig paakrævet paa dette tidspunkt. Staten havde lige overtaget en halv snes store latin-skoler i København, og overtagelsen af fem til uden for København

var forestaaende, og hermed var det økonomiske spørgsmaal løst. Skolepengene blev minimale, ja for mange hjem blev skolegangen næsten gratis.

Nu kunne man maaske mene, at der var andre spørgsmaal end det rent økonomiske, som forældrene kunne ønske at faa oplysning om, samles om og drøfte. Men heller ikke dette kunne siges at være paakrævet. Der er i vore dage rig lejlighed til at drøfte skolen og dens anliggender. Jeg tænker naturligvis paa pressen og radioen. Der gaar næppe en uge, uden at et eller andet skoleproblem sættes under debat i bladene, om disciplin, om den kan eller skal opretholdes med eller uden prygl, om man kan bygge paa børns vidneudsagn, om overanstrengelse af eleverne i skolen, om eksaminers værdi, om forlængelse af ferierne, og om grunden til, at saa mange børn ikke kan noget, naar de gaar ud af skolen.

Alle disse og mange flere spørgsmaal drøftes i pressen saa indgaaende og udmærket, at skolens talerstol maa siges at være overflødig, og saa længe pressen indskrænker sig til teoretiske drøftelser af den slags spørgsmaal, har skolen kun grund til at være taknemmelig.

Men det hænder jo undertiden, at aviserne faar nys om en eller anden mere eller mindre heldig tildragelse – som kan forekomme selv i de bedste skoler – og denne begivenhed, som let kunne ordnes af rektor gennem forhandling med forældrene, den slaas op til en affaire, med kærkomment stof for en nysgerrig læserkreds. Affairen er vel hurtigt glemt, fortrængt af en ny og interessantere, men den har gjort skade mod skolen og børnene. Loven om privatlivets fred burde udstrækkes til ogsaa at gælde skolen. Det rette forum for en affaire er ministeriet, som vil lade sagen undersøge af vedkommende undervisningsinspektør, og saa skride ind, hvis det finder anledning dertil.

Saa lidt offentlighed som mulig maa vel siges at være det bedste for skolen. Derfor bør skolen heller ikke være ivrig efter at blive omtalt i pressen, naar den mener at se sin fordel derved. Hvis skolen præsterer noget godt eller nyt paa det ene eller det andet omraade, bør det ikke straks omsættes i reklame.

Det er sundt for børnene at kunne glæde sig over at have præ-

steret noget godt og dygtigt, uden at det derfor straks skal ud-basuneres. Bene vixit qui bene latuit – den har levet godt, som har levet i det skjulte, kan gælde for en skole som for et menneske. Og man behøver ikke at være bange for, at skolen ikke skal blive tilstrækkeligt kontrolleret – vi er overkontrollerede – det besørger af rette vedkommende. Men uvedkommende bør lade skolen være i fred.

Partikampen bør ikke slippes ind i skolen, og opfordringen til gymnasieelever i alle skoler om at forene sig, eller agitationsblade af enhver tænkelig farve bør finde sin rette plads i skolens papir-kurv. Med den slags forsøg paa agitation eller blanden sig i skolens indre anliggender vil skolen protestere og søge at værne sig efter bedste evne, men den er – som jeg sagde før – glad for pressens oplysende arbejde om skolen og dens problemer.

Men jeg kom bort fra mit emne og skal nu vende tilbage.

Jeg talte om, hvorvidt det var paakrævet, at skolen samlede for-ældrene for at oplyse dem om pædagogiske emner, og jeg mener altsaa nej. Men, vil man maaske sige: vi bryder os ikke om op-lysende foredrag, vil vil høre rektors og lærernes mening om de brændende spørgsmaal, og saa vil vi fremsætte vor mening, hvis vi ikke er enige med dem.

Jeg skal hertil svare, at det er min overbevisning, at der i de fleste tilfælde ikke vil komme noget godt ud af en saadan diskussion.

Jeg tvivler ikke om, at der er den bedste vilje til at føre en dis-kussion under fuldt akademiske eller parlamentariske former, men jeg vil dog aldrig føle mig helt tryk under en saadan debat mellem forældre og lærere – førend den er forbi. Viljen er vel redebon, men tungen er skrøbelig.

Her ved skolen, hvor skolenævnet blev oprettet 1920 efter statens overtagelse af skolen, har skolenævnet fungeret storartet – egentlig er dets oprettelse uberettiget, idet der i betingelserne for skolens overtagelse i sin tid fastsattes, at rektors stilling skulle være som rektors ved Sorø Akademi, og ved denne skole oprettedes intet skolenævn.

Men skolenævnet har altsaa fungeret normalt og forældremøderne er forløbet fredeligt, naar lige undtages nogle aar, da der var lidt

bølgegang i anledning af spørgsmaalet, om rektor i sin egenskab af stedfortræder for kostelevernes forældre kunne disponere over deres stemmer ved valget af forældrerepræsentanter til nævnet. Der blev klaget til ministeriet, og ministeriet gik mod rektor, hvilket imidlertid ikke synes at have haft indflydelse paa resultatet ved senere valg.

Emnerne ved disse møder har været ret neutrale, snarere oplysende foredrag af lærere og rektor om undervisning eller om reformer indenfor skolen, end indledninger med senere diskussion for øje.

Forældrene har ikke været særlig aktive og ikke vist tilbøjelighed til at deltage i diskussion. De fleste forældre har nemlig en naturlig forstaaelse af, at disse møder kun har berettigelse, naar de fremmer og beforder det gode forhold mellem skole og hjem, og slippes først en diskussion løs, ved man aldrig, hvorledes det ender.

Dette er sikkert ogsaa grunden til, at forældrene har holdt sig tilbage og aldrig har efterkommet skolens opfordring til at indlede ved møderne. En anden og mere væsentlig aarsag til den ringe interesse for og deltagelse i disse møder maa vist søges i skolens særlige karakter.

Af dens ca. 300 elever – for tiden er elevtallet 316, det største, den har haft –. Af disse 300 er 110 kostelever, hvilket i denne sammenhæng betyder fjerntliggende hjem, som i de allerfleste tilfælde ikke vil eller kan deltage i møderne, og af de resterende skolesøgende elever (ca. 100 drenge og ca. 100 piger) kommer et meget stort antal fra omliggende og fjerntliggende gaarde, landsbyer og stationsbyer. Antallet af Birkerød elever – som den 31. december i aar var 130, reduceres endvidere ved, at over en snes hjem møder med mere end et barn.

Skønt jeg saaledes, som De vil have lagt mærke til, ikke mener, at skolenævn og forældremøder er bleven et betydningsfuldt led i skolens liv, er der dog ingen tvivl om, at de i paakommende tilfælde kan faa betydning. Myndighederne bøjer sig i vore dage ofte for de mange, hvor den enkelte ikke har kunnet opnaa noget.

Naar saaledes i aar finansudvalget er gaaet med til indretning af brusebade ved gymnastiksalen, saa skyldes det utvivlsomt i ikke

ringe grad forældremødets anbefaling af sagen. Jeg kan ogsaa nævne, at vi for en del aar siden opnaaede bedre togtider for togbørnene ved en henvendelse til statsbanerne gennem skolenævnet.

Ved disse mere periferiske spørgsmaal kan da forældremøde og nævn faa betydning; men hvor det drejer sig om noget mere centralt – om skolens ledelse eller dens indre liv, f. eks. utilfredshed med skolen, hvad enten den er berettiget eller uberettiget, bør det ikke give sig luft paa et forældremøde eller ved klage til nævnet, selv ikke i tilsløret form; man bør her gaa direkte til rektor eller lærer.

Saa mange forhold i livet afhænger af eller burde afhænge af tillid, og i forholdet mellem skole og hjem kan den nu slet ikke undværes. Skolen – rektor og lærere – vil eller bør altid være glad for forældrenes personlige besøg.

Vi ser ogsaa gerne forældrene som skolens gæster ved skolens fester, ved ballerne, koncerter, fodboldkampene, og naar spejderne ligger i lejr, og som der staar i skolens program, indbydes forældrene til at overvære aarsprøverne. Her har imidlertid børnene betydet forældrene, at de ikke ønsker deres nærværelse, og det er gennemført saa fuldstændigt, at vi de senere aar ikke har haft et eneste besøg ved vore aarsprøver og eksaminer. Børnene er jo, som vi alle ved, ikke tilhængere af denne sammenblanding eller gode forhold mellem skole og hjem. De vil helst have dem hver for sig, særlig naar de begynder at føle sig som voksne. Skole og hjem er to ting – to verdener, som helst ikke skal have noget med hinanden at gøre. – Men selv om forældrene slet ikke kommer til møderne eller til sammenkomster eller af og til aflægger lærere og rektor besøg, saa vil de dog i de fleste tilfælde vide god besked om skolen.

De danner sig et billede af livet og arbejdet paa skolen, af rektor og lærere, og dette billede er i de fleste tilfælde paalideligt, forudsat at de korrigerer børnenes beretninger, trækker fra og lægger til, stadig med deres egen skoletid in mente.

Og gennem børnene vil de præge skolen og bidrage til den mere eller mindre gode tone i skolen.

Det er denne indirekte indflydelse, som hjemmene øver gennem børnene, som for mig er det afgørende, og som har større betydning end mange møder, taler og samtaler om børnene.

Det er den form for respekt for skolen og dens arbejde, som børnene møder med hjemme fra, som vi bygger paa. Er den rette respekt til stede, møder de ikke for sent i skolen; de har altid navn i deres tøj; de glemmer ikke bøger eller sedler, de kommer i seng i god tid, saa de kan møde veloplagt til arbejdet den næste dag.

Skolen altid først, fornøjelser i anden række.

Hjemmene bør ikke bede børnene fri eller ganske rolig tage dem fri, fordi det passer dem selv bedst saaledes. Det nedbryder respekten for skolen. Børnene kan faa et praktisk kursus i samfundslære, naar de som smaa lærer at sige nej eller give afkald paa fornøjelser af hensyn til andre.

Hjemmene kan i en tid, hvor det hedder »alt for børnene«, og hvor børnene skal være med til alt, bremse dem og sætte dem paa den rette plads.

Hjemmene kan lære sine store og smaa piger at trække grænserne, som drengene ikke maa overskride, hvad de i de fleste tilfælde heller ikke gør, naar pigerne ikke selv vil.

Dette være sagt i al almindelighed uden nogen bestemt adresse. Drengene og pigerne hos os er vist hverken bedre eller værre end drenge og piger ved andre skoler. Personlig tror jeg, de er bedre, men jeg er ogsaa optimist. Og uden denne moralske støtte fra hjemmene arbejder skolen i mange tilfælde forgæves. Hjemmene er de stærkeste.

Skolen – ja, jeg maa vel helst sige denne skole –, skolen, lærere og rektor kan naturligvis sætte et vist præg paa sine elever – de kan og de skal, men skolens ord og straffe har kun vægt, naar hjemmene ogsaa tager dem alvorligt.

Skolen kan ordne sine elever, holde dem nede eller holde dem oppe. Den holder dem inden for de grænser, som tiden og personerne til enhver tid fastsætter under udøvelsen af den skiftende disciplin, den være streng eller slap, men en disciplin, som vi mener er den bedst egnede til at naa det dobbelte maal, at eleverne er glade for at gaa i skolen, og at de opfører sig og arbejder, som skolen ønsker det.

Skolen – rektor og lærere – kan nok til en vis grad bestemme, hvem der skal gi' tonen an i skolen, men ogsaa kun til en vis grad.

Nej, det er hjemmene, som giver skolen dens virkelige ansigt. Ved streng disciplin kan vi forme et andet ansigt; men det bliver kun en maske, som aflægges, naar myndighederne ikke er til stede. At det forholder sig saaledes, vil man kunne overbevise sig om ved at kaste et blik tilbage paa skolen i de snart 70 aar, den har bestaaet.

Hvorledes skolens ansigt præges af eleverne og deres hjem.

Skolens ansigt er naturligvis i enhver periode af dens liv tidsbestemt, og det fortæller naturligvis ogsaa noget om de mere eller mindre stærke personer, som har præget det, men især fortæller det om de hjem, som børnene kom fra.

Jeg skal nu ganske kort søge at give en skildring af, hvordan jeg mener, at forskellige slags hjem gennem deres børn har bidraget til at præge skolen i tidens løb – i godt og ondt.

Udgaet fra Birkerød præstegaard og stiftet af Joh. Mantzius, som havde forbindelse med grundtvigske kredse, kom de første elever i denne hjemskole fra enkelte hjem i Birkerød, fra præstegaarde og fra andre religiøst indstillede hjem. Men denne lille skole, som der hurtigt kom vækst i – Mantzius havde tydelige evner som lærer og opdrager – fik ogsaa snart elever fra København og andre steder. Det var en anden slags drenge fra en anden slags hjem. Drenge, som hjemmene ikke kunne magte, og som de vist gerne ville af med – de saakaldte vanskelige drenge, som i mange tilfælde slet ikke er saa vanskelige. Drenge, som ikke kunne eller ikke ville følge med i skolen, de saakaldte dumme eller dovne drenge, som heller ikke altid er det, og drenge, man ønskede at faa anbragt paa grund af forholdene i hjemmet – jeg kunne maaske kalde dem de vanskelige hjem, og endelig drenge, som forældrene sendte hjemmefra – nødigt i mange tilfælde – men i rigtig erkendelse af, at det er bedre for børn at vokse op i landlig fred og frihed end mellem mursten og brosten ... En broget skare, som kom alle vegne fra.

Ligesom de gamle kolonister eller nybyggere førte hjemmets aand og tone med sig til den nye verden, fører kosteleverne hjemmets mere eller mindre gode aand med til den nye skole.

Det var gennemgaaende raske drenge – respektløse, haardføre, som drenge dengang hurtigt blev det paa en kostskole, lidt i slægt med den kiplingske kostskoledreng – dog mindre vanartet. Mere interesseret i bolden end i bogen – i den henseende lignede de ogsaa deres engelske forbilleder.

En ikke ringe del kom fra velstaaende hjem og nærrede derfor ingen økonomiske bekymringer for fremtiden, i tryk forvisning om, at de nok skulde komme frem eller ind i noget, naar den tid kom, hvad de ogsaa gjorde, uafset mindre gode eksaminer. Det var elever af denne type, fra velstaaende hjem, som gav tonen an i disse aar. De var tilfredse med sig selv, hvad skolen ikke altid var, men de bar skolen økonomisk, og de vidste det. De var gode kammerater indbyrdes, d. v. s. inden for klanen, uden snobberi eller smaaligt hensyn til mindre velstillede kammeraters kaar, men de saa ned paa de skolesøgende, som de lige akkurat taalte, med mindre de kunne spille fodbold eller kom fra hjem med navn, for navnet spillede en kolossal rolle i de tider. De følte sig selv som sønner af huset; de skolesøgende tilhørte en lavere kaste; de kunne haane dem for deres paaklædning, for deres sure flid – i deres øjne ikke nogen dyd – tværtimod. Og som de saa paa de skolesøgende drenge, saaledes kunne det ikke falde dem ind at kaste deres øjne paa de skolesøgende piger – de var ikke fine nok.

Det var denne type drenge fra velstaaende hjem, som et godt stykke ned i tiden prægede skolen og gav den et ansigt, som mange og med rette ikke syntes om – hjemmene var nok skyld deri, men vel især tiden. Skolen førte paa sin side en ihærdig, men ofte tilsyneladende haabløs kamp for at omforme det.

Men lidt efter lidt – omkring aarhundredskiftet – steg de skolesøgendes antal, og samtidig gik tallet af kostelever ned som følge af konkurrence fra mange nye kostskoler rundt omkring i landet. Den noget eksklusive latinskole blev afløst af den folkelige almen-skole med adgang for alle – praktisk talt, og der kom mange med, da folk samtidig begyndte at flytte ud til Birkerød og omliggende kommuner.

Forholdet mellem kostelever og skolesøgende bedredes i disse aar, og modsætninger udjævnedes, saaledes som der i det hele fandt

en udjævning sted i samfundslagene. Men nogen højnelse af skolens kvalitet set gennem en undervisningsinspektørs briller betød denne tilgang af skolesøgende ikke. De skolesøgende kom nemlig, ligesom kosteleverne, alle vegne fra og mange fra hjem, som ret hyppigt skiftede opholdssted, og den uregelmæssige skolegang, som vel nok gav børnene en vis udvikling og erfaring, den mærkedes i undervisningen og hemmede den.

Det var ingen let opgave for lærerne at sammensmelte disse uensartede elementer til en klasse og faa dem halet nogenlunde anstændigt gennem eksaminernes naaleøje.

Og endnu engang ændredes skolens fysignomi. Det var efter det store vendepunkt i dens historie – da staten overtog skolen i 1920. Nu sendtes kosteleverne ikke – mere eller mindre frivilligt ud til Birkerød, nu søgte de hertil. Før var det hjemmene, som stillede krav til skolen; de kom med deres ikke altid flittige eller artige drenge, som skolen skulle sætte skik paa og skaffe en eksamen; nu var det skolen, som skulle stille krav om flid, opførsel og eksamen – at disse krav ikke altid opfyldtes er en anden sag!

Og tonen blev til dels en anden. Nu som før var det de store elever, som gav tonen an, men mange af disse elever – deres tal steg i løbet af en halv snes aar med to trediedele – kom fra økonomisk mindre velstillede hjem.

Forældre formaner vel altid deres børn til at være flittige og bruge tiden godt; men det hjælper bedst, naar de unge selv er overbevist om, at det er nødvendigt, og at de kun har sig selv at stole paa, naar de forlader skolen. De fleste nye kostelever eller alumner udnytter fuldt ud den chance, som staten saa rundhaandet byder dem. De nuværende kostskolegymnasiaster føler sig solidariske med skolen; det hører da ogsaa nu til de rene undtagelser, at en gymnasiast direkte modarbejder skolen.

De arbejder flittigt og maalbevidst. De møder med bedre evner og med bedre vilje til at udnytte evnerne og faar i reglen gode eksaminer, og samtidig staar de ikke tilbage paa alle de omraader i skolelivet, hvor der ikke gives karakterer. De er sparsommelige og mindre fordringsfulde, men de trænger ikke til skolen i samme forstand, som de oprindelige kostelever trængte til den. De betyder

mere for skolen, end skolen betyder for dem, for mange af de gymnasiekostelever, som nu søger skolen, trænger ikke til den; de kunne udmærket være bleven i deres hjem, hvis de kunne have søgt et gymnasium derfra.

Men skolen er som sagt glad for dem, for det er jo kun menneskeligt, naar læreren gerne vil se frugten af sit arbejde i dette liv. Det er fornøjeligt, naar en elev kommer tilbage til skolen 20 aar efter og betyder, at hans skoletid var en dejlig tid, og at han netop er bleven til noget ved det, han ikke lærte i skolen – men det synes vi lærere nu ikke er nok, og derfor er vi gennemgaaende glade for vore nuværende alumner. –

Jeg har nu i store træk søgt at vise, hvorledes tilgangen til skolen fra forskellige slags hjem har formet sig i tidens løb, og hvilken indflydelse disse hjem har haft (gennem deres børn), og dog har denne indflydelse, selv om den har været betydelig, saa længe den varede, ikke været afgørende for skolen.

Skolen har under skiftende tider og skiftende indflydelser bevaret et vist grundpræg. Den blev aldrig helt en overklasseskole, en skole for de saakaldte dumme og dovne drenge, og den blev aldrig og vil næppe nogen sinde blive det, en præmieskole for flittige og fattige alumner med lutter fine, ensartede eksaminer.

I en skole – og da særlig i en kostskole – er der andre kræfter i virksomhed end hjemmene og lærerne. Det er kammeraterne. Samlivet med kammeraterne sætter grænser for fliden; de dydige bliver mere menneskelige, og de vigtige, de som er vigtige af fødsel, penge, dovenskab eller andet skab, bliver skaarret ned og udleveret til kammeraternes latter, latteren, som vel er det eneste, som en rigtig skoledreng er rigtig bange for.

Og gennem kammeratskabet foregaar den store udjævningsproces. Derfor er overgangsaaene i skolens liv foregaaet saa jævnt og naturligt og umærkeligt: Fra hjem til skole, fra ren kostskole til dagskole, fra privatskole til statsskole, fra drengeskole til fælles-skole.

Af præstegaardshjemmet lærte kostskolen hygge og jævnhed og hjemmets melodi, at man hører sammen i medgang og modgang. Og da de skolesøgende rykkede ind, lærte den fordragelighed og

undslap for at stivne i sportsidioti og taabelige traditioner, som kan trives saa godt paa et internat.

Statskolen betød økonomisk sikkerhed og en retfærdigere fordeling af de goder, skolen byder paa.

Og endelig fællesskolen; ja, dette spørgsmaal er saa omfattende, at jeg skal lade det ligge; jeg kan maaske indskrænke mig til at udtale, at pigerne vilde være fortvivlede ved at skulle vende tilbage til en ren pigeskole, og at skolen for mange drenge ville miste sin tiltrækning og sin farve, hvis pigerne forsvandt.

Jeg kunne maaske slutte med at udtale et ønske om, at skolen, hvad enten den har skolenævn, forældremøder eller ikke, altid maa gøre sig værdig til den tillid, hjemmene viser ved at sende deres børn til Birkerød.

Foredrag i forældre kredsen om den nye bygning (laboratoriebygningen) 1936.

Om Birkerød som by kan der maaske være delte meninger, men den er i al fald tilværelsens centrum, eller som de gamle grækere kaldte det, verdens navle, for de 3-4000 mennesker, som bor her. Den er ogsaa en by med mange muligheder for tilflytning. Den har udvidelsesmuligheder til alle verdenshjørner: mod Holte - Hørsholm - Lillerød - Bregnerød og Farum.

Næsten lige udenfor byens vinduer ligger Nordsjællands skønneste søer, og i løbet af 5 minutter kan man paa sin cykle forsvinde i Rudeskov - der ligger helt uden for tilværelsen, som P. A. Rosenberg saa smukt udtrykker det i sin kantate til Birkerød Kostskoles 50 aars jubilæum:

»... og tæt ved aabner sig de stille skove
med lyse, slanke bøges tempelhal,
med broget krat og dunkle ellemoser,
hvor æventyret drømmer taagesvøbt«.

Ja, her er afgjort godt at bo og bygge i Birkerød.

Og saa er Birkerød indtil nu bleven forskaanet for den tilflytter-epidemi, som hedder rækkehus og villaby. Birkerød er endnu landet. Men Birkerød-idyllen synger paa sit sidste vers, og naar S-togene inden ret mange aar begynder at køre forbi, saa er det ogsaa forbi med idyllen.

Der er mange, som vil beklage dette, men vi faar trøste os med, at det ikke kan være anderledes. Og saa kan vi ogsaa trøste os med de haandgribelige goder, som altid vokser frem, efterhaanden som idyllen forsvinder – fremskridt af forskellig art. Og for den, der har levet i Birkerød i en menneskealder, er der mange og store fremskridt at notere – især den sidste halve snes aar.

Birkerød er bleven en renligere by. Der er kommen fortov, broer og nye veje, saa store arealer er bleven frigivet til bebyggelse, og gamle veje er bleven forbedrede og – oplyste. Ja, selv jernbanestationen og dens omgivelser virker ikke mere afskrækkende og nedslaaende paa byens gæster.

Ogsaa byens skoler følger med i udviklingen. Forberedelsesskolen har allerede længe haft gode bygninger og lokaler, og kommuneskolen indvier snart en ny og tidssvarende skolebygning. Kun statsskolen staar tilbage eller staar i stampe. Flere af dens bygninger minder endnu for meget om idyllen – om den gode eller er det den daarlige gamle tid ... Den minder om en tid, hvor man lagde mere vægt paa hygge end paa hygiejne.

De fleste vil vist være enig med mig i, at her tiltrænges en fornyelse. Og det er for at drøfte dette spørgsmaal, at jeg i dag har anmodet Dem om at komme til stede.

Paa vore tidligere møder har vi drøftet nydannelser i undervisning og opdragelse, og det er selvfølgelig ogsaa det centrale, undervisning og opdragelse. Men der er andre hensyn. Hygiejnen og skolelægen stiller sine krav, og det gør ministeriet ogsaa gennem sine anordninger, saa det er ganske naturligt, at det tidspunkt kommer, hvor fornyelse af bygninger og skolelokaler ogsaa bliver nødvendig. Og det tidspunkt mener vi altsaa er kommen nu.

Efterhaanden som en skole vokser, maa den ha' mere plads,

og det er indlysende, at en skole, der er bygget til 200 elever, ikke paa forsvarlig maade kan huse det dobbelte antal.

I 1905 udvidedes skolen med den saakaldte nye bygning. I 1921 foretog staten forskellige tilbygninger, økonomibygningen, gymnastiksalen, forøgelse af klasseværelser og alumneværelser. Det er derfor kun naturligt og glædeligt, at vi atter nu i 1936 staar overfor en ny udvidelse. Det er glædeligt, for det er tegn paa skolens levedygtighed. Der kan da heller ikke være tvivl om nødvendigheden, hvad De let kan overbevise Dem om ved at aflægge et besøg i skolens lokaler.

Vort fysiklaboratorium for gymnasiet, som kun var beregnet til 12 elever, maa daglig huse 20. Det skyldes den uventede store tilgang til det matematiske gymnasium. Vi har 2 fysiklokaler; efter fagfolks udtalelser skal vi have 4. Eller gaa ind i naturhistorie- og geografiklassen; vi har kun *et*, overpakket lokale; hvis vi skal gennemføre ministeriets anordning, maa vi have 4 specialklasser, siger konsulenten.

Jeg kan ikke vise Dem de skolesøgende elevers frokoststue, for vi har ingen, eleverne sidder hyggeligt, men uhygiejnisk paa trapper, ude paa pladsen eller hvor det kan træffe sig.

Jeg kan heller ikke vise Dem et lokale for elever, der kommer med seddel hjemmefra om at maatte blive inde i frikvarteret.

Nogen læsestue med haandbibliotek har vi heller ikke, og dette lokale er jo en absolut nødvendighed, hvis man paa det nysproglige gymnasium skal drive de laboratorieøvelser, som ministeriet kræver ifølge anordningen af marts 1935.

Hvis De aflægger besøg i et af vore nabogymnasier i Holte, Rungsted, Lyngby eller Gentofte vil De finde, at de alle er vel udstyret med hensyn til disse goder.

Det maa da siges at være nødvendigt, at Birkerød følger med i udviklingen paa alle disse omraader, hvis der i fremtiden skal regnes med det som højere gymnasieskole.

Endelig vil jeg bede Dem aflægge et besøg paa skolens legeplads, dog helst i daarligt vejr eller føre, og naar alle skolens 326 elever plus en del lærere er samlet derude. Forældre behøver ikke at være

bange for slagsmaal i frikvartererne – det er der ikke plads til. Da legepladsen blev anlagt, havde skolen 130 elever – man regnede da vel med ca. 200. Mange tider af aaret er den et morads eller pløre, og snavs – jord og grus og tøsne føres ind i klasser og paa gange, som under disse forhold daarlig nok kan gøres rene fra den ene dag til den anden.

De mange forkølelser i vintermaanederne skyldes utvivlsomt disse uheldige forhold.

Jeg haaber, De gennem disse eksempler har faaet et stærkt indtryk af, hvor nødvendigt det er, at skolen faar den udvidelse eller nybygning, som sikkert de sidste 14 dage har været ivrigt drøftet i skoleinteresserede kredse her i byen. Og jeg har ogsaa det indtryk, at alle, som har set forholdene paa skolen, giver mig ret i, at der maa bygges, og at der maa bygges nu. Der er vist ingen uenighed om dette.

Det er da ogsaa snarere spørgsmaalet om, hvem der skal bygge, der drøftes, end hvor, naar og hvad der skal bygges. Det er spørgsmaalet om, hvem der skal betale.

Da Skolen var privat, var det ejeren, som maatte skaffe de nødvendige penge. I 1920 overtog staten skolen og dermed det økonomiske ansvar. Det var et held, at den blev overtaget paa det tidspunkt – 2 aar senere var det ikke sket. Der blev foretaget de nødvendigste forbedringer og tilbygninger; men ikke længe efter blev det meget vanskeligt at opnaa selv de nødvendigste bevillinger. Da blev som bekendt statens pengekasse lukket, og det har den siden været. Der gik 7 aar, inden skolen fik pedelbolig, og om flere andre forbedringer har skolen maattet søge gang efter gang, indtil den fik dem.

Jeg skal her kun nævne min ansøgning til ministeriet i april maaned i aar om forbedring af legepladsen. Jeg foreslog betonlægning m. m. samt en udvidelse ved indkøb af et lille areal af naboens have. Bygningsinspektøren anbefalede, men sagen kom ikke videre. Efter sommerferien gik jeg saa op i ministeriet. Her fik jeg den oplysning, at nogen større bevilling kunne skolen ikke vente, før den kommission, der var nedsat til undersøgelse af gym-

nasieskolernes forhold og fordeling i landet, havde afsluttet sine møder og afgivet betænkning. Legepladsen maatte derfor vente.

Ved samme lejlighed gjorde jeg opmærksom paa, at skolen manglede specialklasser, og at den ikke uden disse kunne gennemføre undervisningen paa forsvarlig maade. Hertil blev der svaret, at skolen havde dobbelte mellemskoleklasser, at den kunne anvende b-klasserne til specialklasser. Hvis ikke, maatte man gaa den samme vej, som man var gaaet i Rungsted – den kommunale vej – man maatte bevæge det lokale sogneraad til at paatage sig udgifterne ved nybygning. Der blev saa nævnt forskellige andre skoler, hvor kommunen, naar den var særlig interesseret i skolens virksomhed, havde maattet yde hjælp. Der blev ogsaa nævnt, at naar staten rimeligvis gik med til at oprette en ny gymnasieskole i Jylland, var betingelsen, at kommunen leverede bygningen.

Jeg har derfor indgivet en ansøgning til Birkerød sogneraad. Som De vil vide, har Birkerød kommune allerede i en lang aarrække understøttet skolen. Ligesom staten, dengang skolen var privat, ydede tilskud – det var paa 3000 kr., paa samme maade yder nu kommunen, siden overtagelsen, et tilskud; det er paa 8000 kr.

Ogsaa paa andre omraader har kommunen staaet skolen bi. Uden dens hjælp havde vi næppe faaet pedelboligen paa det tidspunkt, og nu for nylig har den bekostet en omfattende regulering af skolens boldplads. Vi er sogneraadet tak skyldig for denne kærkomne gave.

Men jeg finder det ogsaa naturligt, at skolen – da andre veje synes lukkede – henvender sig til sogneraadet. Mange af skolens kostelever underholdes som bekendt af staten, idet disse intet betaler for undervisning og ophold, men det udelukker ikke, at de støttes fra deres hjem, som stadig har den virkelige interesse i dem. Paa samme maade er det med skolens forhold til stat og kommune. Staten opretholder skolen, men det er kommunen, som er skolens hjem; det er den, som har de fleste aktier i skolen.

Jeg har tilladt mig at uddele en statistik over elevtallet ved Birkerød Statsskole 1920–36. De vil af denne opgørelse se, at af skolens 326 elever er 166 hjemhørende i Birkerød kommune, og hertil kommer de 40 elever, som bor i pension i byen; d. v. s. at

omtrent to trediedele af skolens samtlige elever er bosiddende i Birkerød kommune. —

Jeg skal nu fortælle Dem lidt om den paaatænkte nye skolebygning. Den skal rumme 8 specialklasser (til fysik, kemi, geografi, naturhistorie og naturfag I), 4 klasseværelser nærmest til de to ældste gymnasieklasser, samt et antal alumneværelser paa kvisten; endelig maa der være kælderrum til varmeanlæg og til andet brug, da flere af skolens bygninger er uden kældere.

De tidligere fysiklokaler tænkes indrettet til frokoststue for de skolesøgende, den gamle geografi- og naturhistorie-klasse til tegnesal.

Radioklassen, som nu ogsaa anvendes som almindeligt klasseværelse, skulle saa kun benyttes til radioforedrag og til lysbilleder (i oldtidskundskab og historieundervisningen).

Biblioteket tænkes udvidet med en tilstødende klasse, som tillige skulle benyttes til læsestue. Denne læsestue skulle være tilgængelig for alle skolens ældre elever. I det hele vil jeg bede Dem lægge mærke til, at alle de foreslaaede nye lokaler er til brug for dag-skolen. Den eneste undtagelse herfra er de omtalte alumneværelser paa kvisten. Som det er nu, er alumneværelserne overbefolkede. Vi maa ha' mere plads og bedre luft paa alumnatet. Ved samme lejlighed kunne vi maaske saa ogsaa faa et særligt vaskerum og skabsrum til de yngre alumner. Det ville være et stort hygiejnisk fremskridt.

Se, det jeg her har anført, er naturligvis kun et ganske løst udkast; der er ikke udarbejdet planer over fordeling af lokaler, ligesom der heller ikke foreligger overslag over omkostningerne. Heller ikke er der noget afgjort om, hvor huset skal ligge. Bjørnen er jo ikke skudt endnu!

Det fremgaar af finansloven for 1937—38, at Hørsholm kommune har bevilget 200,000 kr. til opførelse af den nye skolebygning i Rungsted, og et lignende beløb vil sikkert medgaa her i Birkerød, hvis der skal bygges med fremtiden for øje, og hvis man samtidig i nogen grad vil afhjælpe mangler, som skolen nu lider under.

Jeg har, da spørgsmaalet om en ny skolebygning er rejst, søgt at fremme sagen saa hurtigt som muligt, men om det nuværende

sogneraad vil tage stilling til sagen eller overlade det til det kommende, vides der intet. Jeg vil kun sige saa meget, at afgørelsen af sagen nødig skulle udsættes for længe, saa der blev jordbund for alle haande rygter, som kun kan skade skolen.

Til slut vil jeg gerne besvare et spørgsmaal, som jeg kunne tænke mig stillet. Det er dette: Hvad vil der ske, hvis sogneraadet afviser ansøgningen som sig uvedkommende?

Jeg skal hertil svare: Der vil ikke ske noget udover, at jeg og enkelte andre vil blive skuffede. Ellers vil der til at begynde med ikke ske noget. Skolen vil fortsætte som sædvanlig, og de første aar vil man vel ikke mærke nogen nedgang, men skolen vil sikkert ganske langsomt blive konkurreret ud og blive en ringere skole, i al fald i det ydre, og det ydre – tøjlet – spiller nu engang en vis rolle i denne verden.

Mit raad er derfor: lad der blive bygget nu, alt tyder paa, at det rette tidspunkt er inde; der har været lappet nok paa denne skole; den nye bygning maa derfor ligge for sig selv med mulighed for udvidelse. Naar saa tiden dertil kommer, kan det gamle blive fornyet eller revet ned, foreløbig klarer vi os meget godt med det, vi har – vi har kun ikke plads nok, og vi har ikke de lokaler, vi skal og bør ha'. –

Og det vil jeg nu til sidst gerne bede Dem lægge mærke til: Vi kommer ikke til sogneraadet og beder om hjælp til en hensygnende skole; vi kommer med en blomstrende skole og beder om bedre kaar for den, for at den kan blomstre yderligere – til glæde for den store elevkreds og vennekreds, som skolen har vundet sig gennem 70 aar, og til gavn for Birkerød by.

Tale ved afslutningen 1937.

Denne dag er mere end nogen anden skolens festdag – for os alle tør jeg nok sige – forældrene er glade for at faa deres børn helt hjem, skolen er glad for at blive af med dem for en tid, børnene

er det, fordi der sker noget nyt – om 7 uger, naar I kommer igen, er I atter glade – den samler os alle.

Og der er noget ganske særligt ved denne festdag, forskellig fra alle andre; ellers plejer jo festen at slutte med dagen, og man har saa kun minderne tilbage, men denne dag er kun en optakt, en indledning, festen begynder først rigtig bagefter, naar dagen er forbi – og den varer længe. Og saa har tilmed i aar undervisningsministeren som en minister i et H. C. Andersensk æventyr borttryllet den ministerielle anordning og skænket os en uge ekstra ferie.

Men denne dag er jo ikke blot den første dag i ferien, den er ogsaa den sidste dag i skoleaaret, den dag, da der skal aflægges regnskab for aarets arbejde i form af tal og karakterer.

Nu kan det jo være meget fornøjeligt og tilfredsstillende at aflægge regnskab – N.B., hvis regnskabet stemmer, men det gør det jo ikke altid. Enhver elev har sit regnskab, og hos mange stemmer det smukt, men hos andre stemmer det ikke; det er først skødesløst, uordentligt, ligegyldigt og ogsaa uærligt, saa det maa gøres om igen.

Om igen er ganske vist omkvædet i al skolens arbejde, og det er rigtigt – gentagelse repetitio est mater studiorum. Men skolens arbejde hemmes i alt for høj grad af de overflødige gentagelser, som skyldes uopmærksomhed, ligegyldighed og slaphed – fortrinsvis i mellemskolens mellemste klasser.

Jeg faar undertiden fra centralarbejdsanvisningskontoret – ja, det er et langt ord – et skema, hvor man udbeder sig oplysninger om tidligere elever, der søger lærlingepladser. Der spørges blandt andet om særlig fremtrædende karakteregenskaber, om særlige interesser hos eleven, specielt vedrørende hans arbejdsvilje.

Vilje til arbejde, ja, det er det, vi savner hos alt for mange elever i mellemskolen, og det er den, I skal ha' opøvet i tiden i skolen, hvis I ikke, naar I gaar ud i livet, skal banke forgæves paa for at faa arbejde.

Vor tids ungdom bevæger sig ikke til skolen, som der staar hos Shakespeare i det berømte sted om menneskets aldre – »trevne, som sneflen, krybende ad skolen til«. Nej, de kommer cyklende og som regel i godt humør.

De kommer glade til skolen, maaske for glade og tilfredse med sig selv – især glade for at se hinanden, drengene for pigerne og pigerne for drengene – naa, det er maaske kun naturligt. Dog, hver ting til sin tid. Men man spørger sig selv: Mon ikke manglen paa arbejdsvilje og ligegyldigheden i nogen grad skyldes fællesskolen? Mon der ikke i gamle dage var bedre arbejdsvilkaar i den rene drengeskole.

Ude af øje – ude af sind. Jeg mener pigerne; bringer de ikke forstyrrelse ind i drengenes cirkler? Eller skyldes manglen paa arbejdsvilje andre aarsager?

Det er skolens opgave at fremelske den, vil man sige. Det er rigtigt! Men ogsaa hjemmenes, og tidsaanden maa tage sin del af ansvaret. Man har berøvet skolen de skrappe tugtemidler og konsulterer i stedet for lægen, og man finder undskyldninger for elevens negative indstilling alle andre steder end hvor den ene skal søges, nemlig hos drengene og pigerne selv. Man søger den imidlertid helst hos skolen, og man argumenterer: det er skolens opgave at skabe en positiv indstilling til skolearbejdet hos eleverne, og naar det ikke lykkes, saa er det, fordi den lader dem arbejde med stof, de ikke forstaar, eller som ligger over deres evner og alder, eller med ting, som ikke interesserer dem. Skoen burde i højere grad skille sig af med det traditionelle, værdiløse undervisningsstof.

Man kunne synes, det var rimeligt, at skolen indstillede sig efter elevernes tarv eller interesse. Skolen er til for eleverne og ikke omvendt, vil man sige. Men der er nu engang stor uenighed om, hvad der er bedst for børnene. Retninger skifter ret hurtigt, for der er mode i skole som i mad og tøj. Snart hedder det, at børnene lærer for meget, at skolen fordummer, og saa er der andre, der klager over, at børnene ikke lærer nok i skolen.

Jeg tror, man skal være forsigtig med at bygge for meget paa interessen. Jeg tror, man først skal lære børnene at indstille sig efter skolens krav. Børn skal lære at gøre deres arbejde som en pligt, uanset om det interesserer dem, de skal overvinde vanskeligheder og helst selv. Og det er ikke evnerne, som svigter, i al fald ikke hos de børn, jeg tænker paa; det er arbejdsviljen, som er slap, og uden den maa resultatet blive pauvert.

Hvad jeg her har sagt gælder mellemskolen, og jeg vil være retfærdig og sige fortrinsvis mellemskolen – heldigvis kun et faatal der, men mange nok til at sætte sit præg; det er jo lettere at trække ned end at løfte op.

Hvis jeg skulle klassificere skolens elever, kunne jeg maaske i store træk inddele dem saaledes:

De elever, som baade kan og vil – det er dem, som løfter op og lyser – skolens stjerner; de, som ikke kan for tiden, men maaske gerne vil – de optræder fortrinsvis i 3. mellem –, og endelig de, som maaske godt kan, men ikke gerne vil, det er dem, som trækker ned; de findes som pletter fordelt over hele skolens globus. Og det er denne sidste kategori, som hemmer skolens arbejde.

De vil se, at jeg har gjort brug af ordet »maaske« nogle gange. Det er et ord, som skolen med rette anvender, vi maa altid tage visse forbehold, naar vi har med børn og unge at gøre; de er uop-hørlig under forvandlingens lov, og skolens bør stadig være parat til at ændre dommen over sine elever. Det vil den ogsaa hellere end gerne, men først, naar der er virkelig grund til det.

Jeg har nu givet revisionens kritik af regnskabet, som jeg i meget forkortet skikkelse skal oplæse. Jeg oplæser kun kvotienter over 7 – d. v. s. de bedste regnskaber.

Gymnasiet bestaar, som bekendt, af 3 klasser. Jeg saa det gerne reduceret til 2, saaledes at realklassen blev obligatorisk. Skolen havde saa et sikrere grundlag til bedømmelse, og eleverne kunne om mulig faa tid til at ombestemme sig og gaa ud med en afsluttende eksamen – men det sker næppe.

Naar vi fra mellemskolen bevæger os op i gymnasiet, kommer vi i et andet luftlag, her udvises større flid, større arbejdsvilje, elevernes indstilling er gennemgaaende en anden, selv om der naturligvis endnu er langt til de akademiske højder, hvor ørne skuer mod det himmelske lys. Om aanden flyver lavt paa sletten, som det hedder i sangen, skal jeg ikke udtale mig, toner i den retning lyder til alle tider, naar der tales om tiden og ungdommen. Hver tid har sin flugt. Den flyver anderledes, end mange af os ældre kunne ønske at se den flyve.

Vi saa f. eks. gerne de unge foretrække en symfoni af Beethoven eller et andet af aandens storværker fremfor en reportage fra en fodboldkamp eller den sidste jazzkomposition; vi saa dem ogsaa gerne læse bøger af højere standard. Men maaske er værdien af disse aandelige goder overvurderet. Maaske er de vor tid uvedkommende og hører rettelig hjemme paa musæer. Der er jo ogsaa nok af værdier at hente i det daglige liv, og vi behøver maaske slet ikke at søge særlig højt.

Det er de smaa ting, tilsyneladende uvæsentlige ting, som ofte faar afgørende betydning, som bringer os ud af ligevægt, eller som gør os glade eller mismodige; det er da ogsaa i hverdagen, den afgørende opdragelse finder sted, umærkelig, som vanddraaben udhuler stenen.

Det er nede paa sletten, paa hverdagens landevej, i omgang med hinanden, at I opdrages og skal staa jeres prøve. Paa legepladsen, paa boldpladsen, i spejderlejren, i spisesalen, paa ture i mark og skov og paa værelserne, naar I drøfter skole, pigerne, lærerne, mad og maaske ogsaa bøger og politik. Her foregaar en ikke uvæsentlig del af jeres opdragelse. Her sliber I hinanden af, hjælper hinanden, holder hinanden nede, og det kan hænde, I faar knyttet venskab, der varer.

I denne hverdagens edens have, hvor livets strenge love endnu ikke er traadt helt i kraft, her vokser ogsaa kundskabens træ paa godt og ondt. Her skal I staa jeres prøve. Om I har bestaaet den, det er en lukket bog – det ved I kun selv – endnu.

Jeg har sagt dette – og jeg bliver ikke træt af at gentage det – for at man ikke skal tro, at eksamen, som jo sætter sit præg paa skolen i smaat som i stort, er den virkelige og egentlige mening med det hele, hvad man let kunne tro, naar man husker paa, hvorledes arbejdet i skolen er lagt til rette med eksamen for øje, – hvorledes vi i aarets løb truer med eksamen, og hvorledes vi i dag fejrer de gode eksaminer.

Skolen *har* andre og større opgaver end at forberede til eksaminer – og de elever, som ikke forstaar dette, og som kun er optaget af det ene, eksamen – og som er uvillige til at deltage i alt det, som de synes er skolen uvedkommende, de snyder sig selv, og de er ikke gode

borgere i skolesamfundet, men paa den anden side kommer vi ikke udenom, at den højere skole er eksamensskole, at den fortrinsvis søges af den grund, og at kravet om eksamen lyder stærkere end nogen sinde.

Og nu er altsaa eksamen forbi for denne gang.

Den officielle prøve, prøven i en række fag – alt for mange efter de flestes mening – er nu afsluttet, spændingen, som har varet alt for længe, er udløst, og I holder pause.

Musikken – den ensrettede skolemusik – tier, og I faar lov til at høre andre toner, drømme andre og behageligere drømme, og fuld af taknemmelighed retter I en tak – eller burde gøre det – en tak til den anstalt, som saa gæstfrit har huset jer, mens I aftjente jeres skolepligt.

Til jeres lærere, som har vejledet jer og hjulpet jer med til at føre rævehalen – jeg mener studenterhuen – hjem.

Til jeres forældre, som næsten, kunne jeg sige, ogsaa har været oppe til eksamen, for nervøsiteten er vist lige saa stor bag ved fronten som inde ved eksamensbordet. –

Og saa ser I jer ikke mere tilbage. Den stil, I fik til jeres eksamen: »tilbageblik paa min skoletid« hverken kunne eller turde I skrive, naar den skulle skrives ærligt. – Om tyve aar eller maaske – endnu bedre – om halvtreds vil skolen være glad ved at modtage den til sit program.

Nej, de unge skal se frem! Det er ungdommens privilegium at kunne se frem, og det, der nu først falder i øjnene, det er ferien.

Tilsyneladende staar hele verden jer aaben. Alle vil ha' fat i jer. I de sidste uger er I blevet bombarderet med tryksager fra boghandlere, skræddere, manuduktører, foreninger, pensionater og *især* fra rejsebureauer, som alle tilbyder deres hjælp.

Det er i vor tid saa let at komme fra det ene sted til det andet, fra land til land, ja fra verdensdel til verdensdel, hurtigt og bekvemt, der er skilte og vejvisere overalt, og maalet for rejsen naas planmæssigt.

Man skulle tro, at verden udgjorde eet stort broderskab. – Og har I ikke raad til at køre, kan I gaa; paa fodturen spørges ikke om i gaar og i morgen. Der er kun i dag. Og livet og vejen ligger aaben,

solbeskinnet og uendelig foran jer. Vi ønsker, I maa opleve og nyde jeres ferie, saaledes som kun ungdommen kan det.

Men en skønne dag er ferien forbi, og saa melder problemet sig: »Hvad skal vi være?« og saa er det ligesom verden ikke staa saa aaben længer. – Er der gaaet en sky for solen? Verdens ansigt er ikke saa elskværdigt længer. – Er det dens virkelige ansigt, I nu ser?

»Hvad skal vi være?« I min tid vidste vi det ikke altid, det var heller ikke saa nødvendigt; glippede det ene, var der altid noget andet, man kunne blive.

Nu begynder de unge mennesker allerede i I g at planlægge, forberede til tillægseksamen, henvende sig til fagskoler. »At komme først«, er tidens løsen, men hvilke veje søger nu de unge. Ja, vejene, som fører til maalet, til stillingerne, især dem, som nyder størst ydre anseelse eller medfører de største indtægter, de er jo ikke saa brede og magelige og aabne som ferieruterne; her er nok vejvisere og anvisninger om, hvorledes man bedst og lettest skal komme til bestemmelsesstedet. Men de er smalle, og der er trængsel, og det kan hænde, I kommer til et stoppested, hvor I skal betale bøde og begynde forfra, og naar man saa omsider »vejs ende«, saa er maaske alt optaget, og den unge, som nu begynder at blive ældre, maa slaa ind paa en anden vej.

For dem, som vil og kan, ligger universitetsstudiet som en naturlig fortsættelse af skoletiden. Og for dem, som hverken har lyst eller er flittige, falder det lige saa naturligt at sige farvel til bøgerne *nu*.

Men det er til dem med den gode vilje og de tvivlsomme læsevner, jeg vil sige et par advarende ord.

Den demokratiske opdragelse, som vor tid giver, skulle i det mindste lære os saa meget fornuft, at vi ikke lod de unge vælge deres fremtidige livsgerning efter ydre anseelse eller den tvivlsomme mulighed for at tjene de mange penge.

Det er ikke stillingen i og for sig, som er værdifuld, den blir det først, hvis den, som skal bestride den, har de anlæg og evner, som udkræves. Det er manden, som adler arbejdet; og den ansete stilling bringer kun personlig tilfredshed for den, der kan magte den.

Det er da ogsaa af den største betydning baade for samfundet og

for den enkelte, at enhver saa vidt mulig kommer paa sin rette plads i landets store husholdning.

I bør derfor betænke jer to gange inden I begynder et studium, som I maaske maa opgive paa halvvejen.

Ved højtidelige lejligheder, naar de unge stod ved et vendepunkt eller en milepæl i livet, har det i umindelige tider været skik og brug, at de ældre, forældre eller lærere, gav dem deres velsignelse, eller udtrykt mere borgerligt, et godt raad med paa vejen.

De unge hørte bevæget paa formaningen og talen og fulgte den ikke altid.

Jeg tror, unge mennesker er nu, som de altid har været. – De følger gerne de ældres raad, hvis det tilfældigvis falder sammen med det, som de selv har tænkt. Unge mennesker er til enhver tid de samme. Boys will be boys. Det er de ældre, som har forandret sig.

I gamle dage vidste de alting bedre, de var simpelthen ufejlbare. De vidste, hvor vejene førte hen – til frelse eller fortabelse, til velstand eller det modsatte. Gammel og viis var næsten synonyme begreber.

Nu til dags er vi ikke saa viise, men vi er bleven klogere; vi er ikke saa sikre; vi tør ikke sige til de unge, som gaar ud i livet: gør det; gør ikke det. Vi vil ikke for enhver pris ha', at de skal vandre i vore fodspor; I skal bane jeres egen vej gennem krattet.

Vi siger: nu skal du selv. Vi vil gerne raade de unge, men vi staar ofte selv raadville; vi har ikke den tro paa fremtiden, som er jeres styrke.

Vi spejder ud i horisonten efter lyset, nogle si'r: se det brænder i øst; nej i syd, siger andre; men *vi* er ikke sikre paa, at det er den rene flamme; det er maaske kun lygtemænd.

Og vi søger det andet sted, inde i os selv eller indenfor den lille kreds, hvor vi har vort daglige arbejde.

I hverdagen og i det daglige arbejde vil enhver finde den lykke, han søger, hvis han afpasser arbejdet efter sine evner, hvis han møder med den rette arbejdsvilje.

Vi vil da ønske, at ogsaa I maa finde arbejde og lykken i arbejde, for som det hedder »labor omnia vincit«, »arbejde overvinder alt«.

Tale i anledning af overdragelsen af skolens nye banner.

Paa skolens vegne vil jeg gerne takke alle dem, som har bidraget til det smukke skolebanner.

Ja, vi har jo næsten allesammen været med – alle vi som holder af skolen, som den er, og som staar i gæld til den; men i særlig grad vil jeg takke B. K. S., som har taget initiativet til at overrække denne gave paa denne dag.

Jeg vil takke bestyrelsen og arkitekt Risom og Lise Brenøe, som har ofret megen tid og flid for at føre sagen igennem – jeg betragter denne gave som et led i de gamle elevers bestræbelser for at opretholde og styrke forbindelsen mellem dem og skolen.

Jeg behøver vist ikke at love, at vi skal passe godt paa den smukke og kostbare gave. Det er en selvfølge; men gaven forpligter. Den forpligter os lærere, som har hovedansvaret for den ungdom, som bli'r os betroet, og den forpligter jer, drenge og piger, som engang bygger fremtidens Danmark.

Jeg vil udtale ønsket om, at lidt af den hellige ild – om end aldrig saa svag – maa lyse og varme i skolens daglige arbejde – for som der staar som motto i en anden skole – hvad vil jeg andet, end at det skal brænde.

Tak for den smukke gave.

Tale paa skolens 70-aarsdag 1938.

*I menneskenes liv er flod og ebbe,
benyttes floden, leder det til lykke.*

Som de fleste af jer let kan regne ud, højtideligholdt vi i disse dage for 20 aar siden skolens 50 aars fødselsdag.

Den blev fejret med en stor fest. Der var alt, hvad der hører til en fest: taler – kantater – honoratiores o. s. v. Der var mange unge »gamle elever«, endnu uden stilling, og flere meget gamle drenge i store stillinger – og saa var der naturligvis gaver – som jo hører med til en rigtig fødselsdag.

Jeg skal kun lige nævne de største: et legat paa 25,000 kr., skænket af en gammel elev, Emil Henius; og en fodboldbane skænket af B. K. S.; og saa var der et ridderkors fra kongen – det tilfaldt skolens højtelskede naturhistorielærer, lektor Poul Scheller, en af de sjældne fugle, som forskriver sig til skolen med hud og haar – til gavn og glæde for begge parter.

Af tilsyneladende mindre gaver skal jeg kun nævne *een*. Det var en guldregn i urtepotte. Den staar nu som et stort træ i skolens have, og i eksamenstiden drysser den sit guld udover den grønne plæne. Den staar nu som et symbol paa skolens vækst – man kunne maaske ogsaa sige, at den den dag stod som et varsel om den guldregn, der inden længe skulle dale ned over skolen. Da højtideligheden i salen var forbi, og vi havde drukket skolens skaal i en kop te – en stor sjældenhed i det aar – det var krigens sidste – var der fodboldkamp mellem skolen og »de gamle« – om eftermiddagen var der festmiddag paa kroen, og dagen endte naturligvis med dans i salen.

Som jeg sa' før, blev der holdt en tale – naturligvis af rektor. – Jeg husker, jeg sammenlignede skolen med det vanskelige barn, som ofte faar broderparten af lærernes og forældrenes tanker, omsorg og kærlighed. Det vanskelige barn gaar sine egne veje, det er derfor, det er saa besværligt. Det volder os mange sorger, men det er for det vanskelige barn, vi fester og slagter fedekalven – i livet som i biblen.

Jeg skal nu i dag paa fødselsdagen fortælle Dem lidt om, hvad forældre, formyndere, foresatte og maaske forsyn har gjort for dette vanskelige barn paa kritiske tidspunkter af dets liv.

Det var en smuk, dyr og vellykket fest i 1918; men den formaede kun nogle dage at dække over den graa hverdag.

Inden ret længe lettede den festlige taage, og skolen laa der i sine smaa og fattige kaar.

Ja, den laa, som mange andre privatskoler dengang, paa sit yderste. – Trods fulde klasser og trods forhøjede skolepenge (kostelever betalte 1800 kr. aarlig og skolesøgende mellem 16 og 26 kr. maanedlig) – gav skolen underskud, et uhyggeligt voksende underskud.

Det var jo verdenskrigens 4. aar; der var dyrtid, og vore dygtigste lærere søgte til de nye statsskoler i København. Men da det saa allermørkest ud, begyndte det at lysne, og et godt aar efter skolens jubilæum, skete det utrolige, at staten overtog skolen.

I en af Shakespeares tragedier, Julius Cæsar, – som skolens 3 g forøvrigt i 1910 opførte paa engelsk, indstuderet af en indfødt englænder – er der en scene, en af perlerne i Shakespeares skatkammer. Det er mødet og ordskiftet mellem Brutus og Cassius i feltherrens telt aftenen før slaget ved Philippi. Der er i denne scene nogle fyndige verselinjer, som rummer en dyb sandhed.

Det lyder bedst paa engelsk: *There is a tide in the affairs of men, which taken on the flood leads on to fortune.* – I menneskenes liv er flod og ebbe, benyttes floden, leder det til lykke.

I denne skoles liv har der været flod og ebbe – særlig økonomisk – og det har formet sig saa heldigt, at hjælpen altid er kommen i det rette øjeblik, netop naar skolen stod stærkest. Det var tilfældet, da staten kom privatskolen til undsætning i 1919.

Den bødede paa de værste mangler, restaurerede og byggede til, gav lærerne anstændige kaar og med de lave skolepenge aabnede den for en tilgang, som viste sig at være værdifuld.

Naar vi i dag hejser flaget, mindes vi den 7. april 1920, da det første gang vajede over Birkerød Statsskole.

Jeg vil nu bede Dem følge mig tilbage i tiden til et andet kritisk aar i skolens liv, aaret 1905. – Tilbage til en tid, som ingen af de mennesker, som nu er knyttet til skolen, kender – underligt at maatte sige, jeg selv alene undtagen. Tilbage til en tid, da den nye bygning endnu ikke eksisterede, da legepladsen var i den gamle skolegaard, hvorfra drengene om vinteren havde kælke- og glidebaner helt ned til Kirkevej; at skolens 150 elever baade kostelever og skolesøgende kunne rummes i den gamle bygning, forstaar man kun, naar man har set det.

Der var naturligtvis en plan i klassernes fordeling, men en fremmed vilde have vanskeligt ved at finde den – klasserne syntes stadig at være paa vandring.

Forholdene var hygiejnisk ret primitive. Belysningen var petroleum, i de fleste klasser var der endnu kakkelovne, og vandet blev

pumpet op i bygningerne ved en hestegang i skolegården. WC'erne var ogsaa yderst gammeldags, – overalt tiltrængtes forbedring og fornyelse, men der manglede kapital; skolen var kørt fast; ogsaa den gang kørt fast økonomisk

Rektor var Johannes Plesner, en dygtig skolemand, myndig og faamælt – han behøvede ikke mange ord for at skaffe sig den disciplin, *han* ønskede.

10–12 aar før havde han overtaget en skole i opløsning. I 1905 overgav han Aage Mantzius og mig en skole i vækst, med god orden og god disciplin, selv om det ikke var den form for disciplin som senere blev skolens – men den formelle side af disciplinen var den gang bedre.

Naar rektor eller en fremmed kom ind i spisesalen, røg eleverne op som lyn; ved morgensangen, som var en gudstjeneste i lille format, var der dødsstille.

Det var en tiltalende form for disciplin, maaske lidt udvortes; og den gav skolen stil og et vist fornemt præg. Men den passede ikke helt til vore ideer om, hvordan forholdet kunne være mellem lærer og elev.

Jeg syntes dengang, i mine unge dage, at den stramme disciplin dækkede over en god del hykleri. Man ville jo i de dage formerne til livs.

Jeg tror, jeg drømte om en disciplin, der bygger paa tillidsforhold, saaledes at børnene selv satte grænsen for, hvad de maatte gøre og hvad ikke.

Det var drømme, smukke drømme, som dog aldrig blev til virkelighed, og som maaske heller ikke kan virkeliggøres; men virkeligheden er altid anderledes, end man tænker den.

Der var dog som sagt god gammeldags disciplin, og skolen var utvivlsomt i det hele i god form, men – ligesom senere – den fattedes penge. Og den gang var det den private kapital, der traadte hjælpende til.

Jeg vil gerne ved denne lejlighed have lov til at mindes min afdøde far – ikke saa meget, fordi han satte penge i skolen – men for, hvad han i de dage ved sit personlige initiativ og energi gjorde for skolen – for de gode raad – vi fulgte dem ikke altid – gode

raad til forsvarlig drift af en forretning; for det var privatskolen dengang og maatte være det!

Jeg selv var paa det tidspunkt paa studieophold i udlandet og var mere optaget af at samle kundskaber og af min personlige udvikling end af praktisk skolearbejde. Forhandlingerne om skolens overtagelse var ved at gaa i staa, men min far var en stærk, praktisk og maalbevidst mand, som nødig opgav, naar han engang var begyndt.

Jeg vil mindes ham i dag for, hvad han gjorde for mig og for skolen.

Ja, det gælder, som det hed hos Shakespeare, at benytte strømmen, benytte det rette øjeblik – forpasses det, staar hele livets fart paa grund.

Jeg kommer nu til den tredie kritiske periode i skolens historie, og det er jeres egen tid, den tid, som I selv har oplevet og oplever. Man skulle tro, at skolens eksistens og fremtid nu var sikret, at den nu endelig snart maatte være kommen i havn. Den var jo overtaget af selve staten, vores alles forsørger. Elevtallet var nu naaet op til over 300, og skolen laa i en sund egn med mulighed for tilgang fra alle sider; men vi lever i en usikker og mærkelig tid.

Omtrent samtidig med, at staten aabnede sin favn for skolen, lukkede den pengekasen; de oprindelige planer for forbedring og udvidelse af bygningerne blev reducerede, og skolen begyndte i de følgende aar langsomt at forfalde. Vedligeholdelsessummen var for lille, og vi fik som oftest nej til vore ansøgninger.

Vi saa med misundelse paa de omliggende kommuners nye tidsvarende bygninger og søgte at trøste os med, at det ikke var bygningerne, det kommer an paa i skolearbejdet, og man begyndte at hviske i krogene om, at skolens dage var talte, at dens saga snart var ude.

Saa skete det utrolige endnu engang, og denne gang kom hjælpen fra dem, der stod skolen nærmest, fra dem, som har den største interesse i og fordel af skolen, fra den by, som har givet skolen navn, fra selve Birkerød by.

Der var en tid, da byen og skolen stod noget fremmed overfor hinanden. Det var dengang, da den endnu kun var kostskole. Skolen var Mantzius' dreng. Naar byens befolkning kom op paa skolen,

var det til møder for at høre Mantzius og andre højskolefolk holde foredrag; men efterhaanden ændredes dette forhold; de skolesøgendes tal er i den sidste menneskealder vokset, saa de nu er flertal, to trediedele mod en trediedel – og samtidig voksede forstaaelsen i byen og sogneraadet, at skolen ikke var byen uvedkommende, den havde interesse i skolen og dermed ogsaa pligter overfor den.

Birkerød sogneraad har da ogsaa i den sidste halve snes aar vist os en stigende interesse. Først ved at bevilge et aarligt tilskud paa 5000 kr. til staten, senere ved at overdrage skolen et grundstykke til pedelbolig, endvidere ved at lade vores boldplads grundforbedre, og endelig nu i de allersidste dage ved den store bevilling til en ny bygning og til fjernelsen af de smaa huse. Paa et kritisk tidspunkt, i det rette øjeblik, traadte kommunen til, og jeg kan med rette betegne den som Birkerøds kostskoles tredie stifter. Jeg beder det afgaaede sogneraad med direktør Porse i spidsen modtage skolens og lærernes tak for bevillingen. Og jeg vil udtale ønsket om, at det nu siddende sogneraad, som jeg ogsaa takker, fordi de er kommen til stede i dag, vil se med lige saa velvillige øjne paa skolen som deres forgængere.

Jeg har nu oprullet for jer nogle billeder fra skolens historie, krisetider, som den heldigvis overlevede takket være forstaaende hjælp i det rette øjeblik fra de 3 stormagter, privatkapitalen, staten og kommunen.

I det rette øjeblik. Mon det ikke er det, det gælder om i livet, at benytte det rette øjeblik. I skolen som i livet.

Skoletiden – den er hurtigt forbi – er jeres rette øjeblik, hvis I selv vil benytte og udnytte det.

Der gøres i vore dage alt for børn og unge, men til ingen nytte, hvis I ikke selv vil. Alt staar til raadighed for jer, men forgæves, hvis I spilder tiden med pjank og snak og ikke forstaar, at skoletiden er flodtiden, hvor grunden skal lægges, og hvor I skal forberede og ruste jer til en gerning i livet – benyttes tiden, leder det til lykke, forpasses den, staar hele livets fart paa grund.

Jeg vil da paa denne skolens fødselsdag ønske, at I maa udnytte jeres kostbare skoleaar og saaledes ogsaa afbetale noget af den gæld, som samfundet paatager sig for jeres skyld.

Tale til eleverne efter sommerferien 1939, da den nye laboratoriebygning blev taget i brug.

Naar vi mødes herinde efter sommerferien, plejer det ikke at gaa saa højtideligt til. Her er ikke stole, blomster og flag, og det er som regel først den følgende dag, jeg byder velkommen. Hvorfor det først er den følgende dag, skal jeg ikke kunne sige, men saadan er det nu bleven skik. – Maaske stammer det fra, at jeg engang ved et skoleaars begyndelse ikke rigtig vidste, hvad jeg skulle sige til de tilbagevendende elever, og saa udsatte jeg velkomsten til den næste dag.

Nu er det vel som regel de samme tanker, en rektor giver udtryk ved et skoleaars begyndelse: Glæde over at se drenge og piger saa raske og glade, ivrige efter at tage fat, fulde af gode forsætter. – Rektor si'r et par formanende ord til de nye smaa i 1 M. I den gamle skole var de store, nu er I skolens yngste, og derfor bør I vise beskeden og stilfærdig optræden. I bør holde jer i baggrunden; og rektor fortæller dem, at 1. og 2. Mellem er farlige klasser. Her lægges grundlaget for arbejdet i dansk, regning og sprog, og det vil hævne sig, hvis I ikke er opmærksomme i timerne, for det er her arbejdet skal gøres.

Ogsaa til de »store« taler han advarende ord: I g er en kritisk klasse, kritisk i den forstand – at den er kritisk for dem, der gaar i den; de unge mennesker ræsonnerer ofte: der er 2 aar til studentereksamen, saa vi kan godt tage den med ro i dette aar; men det er ikke let senere at rette paa halvgodt arbejde.

Rektor indskærper derefter skolens færdselsregler og ordensregler, og efter at han til slut har budt de langvejs fra kommende nye elever til I g velkommen og betonet, at Birkerød skole ikke blot er en eksamenskole, at den kan og bør være mere, men at den kun kan blive det, naar hver enkelt efter evne bidrager sit, saa sluttes der af med »Den signede dag med fryd vi ser«, og det nye skoleaar begynder.

Naar det i dag gaar lidt mere højtideligt til, saa er det, fordi I kommer tilbage til en næsten ny skole.

Mens I har holdt sommerferie, har haandværkerne været flittige; men flid er ikke nok, der skal ogsaa tid til, og naar I husker paa, at over en halv snes forskellige slags haandværkere har arbejdet paa bygningen, saa vil I forstaa, at der ligesom i skolen kan være fagtrængsel, den ene maa vente paa den anden, saa alt er ikke helt færdigt til den allerhøjtideligste officielle indvielse; og saa maa vi ogsaa vente; men vi har maattet vente saa længe, at nogle dage eller uger ikke kan betyde noget.

Mennesker er af naturen utaalmodige, ellers var de vel ikke naaet saa vidt, men vi maa alle sammen opøve os i kunsten at vente – og det betaler sig ofte at vente; i skolen f. eks., hvis en dreng ikke kan følge med i sin klasse, saa staar han sig ofte ved at vente et aar. Det er ikke morsomt, men det er ofte nødvendigt; men man skal ikke altid vente, for »Mens græsset gror« – som det gamle ord hedder.

Da jeg for tre aar siden henvendte mig til myndighederne med bestemt formulerede krav om nybygning og forbedringer, fik jeg overalt at vide, at skolen maatte vente. Der var ikke penge, der var for mange skoler i Nordsjælland.

Tiden var ikke moden – jeg burde la' min eftermand om det. Men tiden var netop inde og ved forenede kræfter har vi da naaet maalet, og skolens bestaaen er i en overskuelig fremtid sikret. De forenede kræfter er mange: der er skoleraad, skolenævn, faglærere, skolekonsulenter, sogneraad, bygningsinspektører og ministerielle embedsmænd og mange flere. Og takket være disse kræfter kan vi endelig i dag efter tre aars forløb hejse flaget over en større, en smukkere og – haaber jeg – en bedre skole.

Engang i september finder den egentlige indvielse af den nye laboratoriebygning sted, naar sogneraadet overgiver bygningen til undervisningsministeriet.

Men i dag overdrages den til jer. Birkerød skole er først og fremmest kostskole. Det er den i sin oprindelse, og det var i den egenkab, at staten i 1920 overtog skolen.

Kostskoleideen stammer fra England. Vi danske føler os i slægt med englænderne og efterligner dem gerne. Vi har lært meget af englænderne: i politik, i hygiejne, i friluftsliv. I skolen har faget

engelsk 53 ugentlige timer (dansk har 62 og regning og matematik 71); men meget af det centrale i engelsk væremaade og tankesæt har vi ikke formaaet at tilegne os. Vi har for mange politibetjente og barnepiger. I de engelske parker er der kun faa opsynsmænd. De offentlige parker stilles under publikums beskyttelse. Paa dette punkt har vi endnu meget at lære af englænderne.

Naar vi da i dag begynder et nyt skoleaar i de nye lokaler og de nye omgivelser, stiller jeg skolen under jeres beskyttelse.

Hvis I føler jer hjemme i skolen, og det gør de fleste af jer, vil I ogsaa behandle skolens inventar og skolens ejendom hensynsfuldt. Skolens ejendom er jeres. Men I har kun brugsretten, som vi i det hele kun har brugsretten til livets og samfundets goder, saa længe vi lever. Vi bør derfor efterlade det, som vi – om jeg saa maa sige – forvalter, i bedst mulig stand til dem, som kommer efter.

Der er altid nogle enkelte, som ødelægger tankeløst, eller fordi det morer dem, og I kan og bør forhindre det, og det kan I gøre uden derfor at blive mindre gode kammerater.

Skolen er bleven større, vi har faaet mere luft og mere plads. Med de nye specialklasser, som fortrinsvis kommer matematikerne til gode – de er jo tidens kælebørn – har skolen de bedst mulige betingelser for at kunne gennemføre undervisningen i naturfagene i overensstemmelse med ministeriets nye anordninger. Men med den nye bygning – jeg skal bemærke, at dens officielle navn er laboratoriebygningen – har skolen ogsaa faaet mere plads. Vi faar bedre plads til cyklerne – en ideel cyclestald flankeret af blomster og kastanietræer, vi faar nu en længe savnet stor ny tegnesal, og omklædningsrummet til drengenes gymnastiksal er nu, som det skal være, og saa bør I ogsaa være det.

I skal være med til at opretholde *orden* i disse mere frie fag (gymnastik, tegning, sløjd), hvor orden er af saa afgørende betydning for at faa det fulde udbytte af undervisningen.

I kan ikke længere undskylde jer med, at der ikke er plads. Jeg skal kun nævne een ting: I bør ikke tage andres ting, naar I ikke kan finde jeres eget. Hvis en kammerat har taget dine fodboldstøvler eller dit sløjdtræ, har *du* derfor ikke ret til at tage en andens.

Og I kommer tilbage til en smukkere skole. Korridoren med de

gamle, faldefærdige rønner er forsvunden, og der er nu en naturlig forbindelse, boldpladsen og køkkenhaven er kommen hjem til skolen.

Den nye skolebygning er vel ikke smukkere end skolebygninger i almindelighed, men omgivelserne pynter paa den. Og inde i bygningen er alt saa lyst og rent og velindrettet, ligefra den festlige frokoststue gennem de rummelige laboratorier ad den stilfulde trappe op til de herskabelige collegieværelser, hvorfra III g kan skue vidt ud over landet, som det sømmer sig for vordende studenter.

Alt er saa indbydende, at gæster faar lyst til at gaa i skole igen, naar de beser bygningen.

Alt synes saaledes saare godt, naar nu blot jeres arbejde og arbejdet med jer maa staa maal med det nye. Saa der – ikke straks – men i aarets løb kan fremkaldes et værdifuldt billede i den smukke ramme.

Der er jo nemlig nogle, som mener, at elever ikke bliver dygtigere eller undervisningen bliver bedre, fordi en skole faar bedre lokaler og bedre undervisningsmidler.

De har maaske ret. – Tiden vil vise det. Men hvis de nye bedre arbejdsforhold kan vække større arbejdslyst og paakalde pligt og ansvarsfølelse, saa er dette allerede værdifuldt (for skolen), og hvis enhver af os gør sin pligt, saa kommer I i dag tilbage ikke blot til en større og en smukkere skole, men ogsaa til en bedre skole.

Velkommen tilbage!

Tale ved afslutningen 1939.

Trods alle angreb paa eksamen er den stadig trylleordet, som faar alle de lukkede døre til at springe op.

Nu er I naaet til afslutningshøjtideligheden, som det hedder i programmet; saaledes hed det ogsaa, da jeg blev student, og saadan bli'r det nok ved med at hedde.

Det er et langt ord og passer kun daarligt til tiden. Tiden har aflagt det højtidelige, og det har skolen ogsaa. I gamle dage var afslutningen et slags opgør, en dommedag. Det er den ikke mere.

Som saa meget andet er skolen bleven mindre højtidelig og mere naturlig. Den skifter ansigt, men inderst inde er den dog den samme.

Jeg vil derfor hellere kalde denne dag »den sidste dag i skoleaaret« eller bedre »den sidste dag«.

Dette lille, naturlige ord fremkalder flere tanker og minder baade hos jer og hos os, men det skal jeg ikke komme ind paa i dag.

For en snes aar siden skrev den nu afdøde forfatter prof. Rosenberg en kantate til et af skolens jubilæer – de ældste af jer husker ham utvivlsomt som foredragsholder og oplæser.

I slutningen af 70'erne var han ogsaa lærer ved skolen, efter sigende en ejendommelig og meget levende og fornøjelig lærer – han underviste i alt, som lærere dengang gjorde.

Skolebygningerne var dengang nærmest smaa bondehuse og det samlede elevtal ikke større end en mellemskoleklasse nu. Alt det ydre var jævnt og fattigt, set med vore forvante øjne. Men skolens arbejde, skoletankerne og idealerne var vel de samme som nu – forberedelse og dygtiggørelse af de unge til kampen for tilværelsen. Det er derfor, vi gaar i skole.

I dag staar skolen ganske vist bedre rustet til at give den uddannelse og viden, som tiden kræver, men betingelserne for det, det, som er det afgørende, personlighedens udvikling og den sjælelige opdragelse, er det samme nu som dengang.

Som den unge lærer tænkte og talte for 60 aar siden, som han sang i kantaten for 20 aar siden, som jeg taler til jer i dag, saaledes vil maaske en af jer tale herfra om andre 20 aar.

Alt det ydre har sin tid og fornyes eller forsvinder, naar den er omme, men opdragelsens maal er altid de samme.

I gamle dage byggede menneskene templer til gudernes ære, til himlens gud, nu bygger man skoler for børnene paa jorden, helst uden for byerne, ude paa landet i fredelige og smukke omgivelser. Menneskene er og kan være og maa maaske ogsaa være uenige om alt mellem himmel og jord og er rede til at forsvare anskuelse med

liv og blod, men om et er man overalt enige; det er, naar det gælder børnene. De unges ve og vel er de gamles sorg og glæde. I ved selv af erfaring, at forældre undværer gerne selv, naar det gælder om at hjælpe børnene frem. Den største post paa statens budget gælder undervisningen. »Alt for børnene« kunne staa paa en portal spændende over den ganske klode.

»Ungdommen har det godt i vore dage«, var der en haandværker, som sagde til mig forleden dag, mens vi stod og saa op paa den nye bygning, som den laa solbeskinnet og omgivet af høje, gamle træer, blomstrende buske og grønne plæner; jeg gav ham ret, men tilføjede: »Ja, i skolen«. Skolen er til for børnenes skyld, men senere ofres mange ubarmhjertigt paa samfundets hellige alter.

Det gælder derfor om at nytte skoletiden, øve evnerne og at staa rustet, at kunne og ville, at vide og at tro, at nytte skoletiden fra den første til den sidste dag.

Der ligger en lang vej mellem den første og sidste dag i skolen, en lang og betydningsfuld udvikling, for nogle jævn og glat som en autostrada, solbeskinnet, sorgløs og selvfølgelig; at maalet naas, er lige saa sikkert, som vejen er det.

For andre mere som fortidens veje, hullede, fuld af afbrydelser og med bange anelser og tvivl om, at maalet nu ogsaa kan naas.

Jo, anlæg og evner og dermed solskin og graavejr er ulige fordelt – ogsaa i skolen, og skolen søger at udligne, at gøre godt, hvad naturen forbrød, for skolen er nu heldigvis ikke alene eksamener. Det er der nogle, som mener, og tilsyneladende har de ret: den begynder og slutter med eksamener og prøver, og grammatik og opgaver er dens daglige brød; men det er hjemmene og samfundet, som kræver eksamener.

Derfor reklamerer skolen ogsaa med dem, den kontrolleres gennem sine eksamener, og hvis de er paafaldende smaa – selv om de ikke bør være større, følger omgaaende bemærkninger fra undervisningsinspektionen, som med vaagent øje følger den enkelte skoles eksamenskurve. Og derfor truer skolen ogsaa sine elever med eksamen – dens straffemidler er jo i tidens løb og i overensstemmelse med tiden bleven færre.

Alt dette maa nu nødvendigvis være saaledes, for eksamen er jo

trylleordet, som faar alle de lukkede døre til at springe op, eksamen er nøglen, som lukker op, først ind i skolen, saa ud af skolen, saa ind paa universitetet og læreanstalter. Den lukker op for den store pengekeste med legater, stipendier, collegiepladser, studierejser o. s. v., den lukker op til de rigtige steder, den giver adgang til det daglige brød.

Der staar i Paris en statue af revolutionsmanden Danton med indskriften: »Folkets første behov er brød, derefter opdragelse«, men i vor jærnhaarde og overbefolkede tilværelse er det opdragelsen og dermed eksamen, som giver adgang til det daglige brød.

Jo, eksamen er solen i skolen, hvorum alting drejer sig, og det er ikke saa underligt, at alle falder ned og tilbeder den.

Men jeg gentager: Skolen er nu alligevel og heldigvis ikke alene eksamen. Skolen er lydhør, og den vil gerne høre andre toner, og den er ikke blind for, at der er andre kræfter i børnene end dem, som udløses gennem lektielæsning; den forstaar, at ikke alle børn har let ved at passe sig ind i skolens rammer, og den prøver sig derfor ogsaa stadig frem paa forskellige omraader og med forskellige melodier for at bringe andre skjulte anlæg og evner til udfoldelse.

Jeg har kaldt 3. G. skolens overklasse. Det er et grimt ord i vor demokratiske tid, men det eksisterer alligevel, trods alt. Jeres kammerater fra underklasserne har set op til jer med den blanding af ærefrygt og misundelse, som de, der er nede, altid har set paa dem, der er oppe. I selv har vel ogsaa følt jer som overklasse, og I har i nogen grad isoleret jer, som overklassen plejer, og som 3. G. altid gør det sidste aar, naar de i tankerne allerede er ude af skolen, men samtidig har I vist vej og givet tonen an og været gode eksempler – skal vi sige mange af jer – og ikke altid – for I er endnu kun drenge – heldigvis – (og boys will be boys). III G'erne er nemlig ikke saa voksne, som de selv tror, og som de gerne vil have os andre til at tro.

I har kæmpet bravt for skolens farver paa fodboldbanen og paa andre felter, og I har bidraget til at give livet farve – udenfor skolen – og gøre det fornøjeligt ogsaa for andre, og naar I gaar

over i skolens annaler, faar I en rød streg for jeres gode skriftlige eksaminer. For en rektor skal være glad for gode eksaminer.

For en snes aar siden havde vi nogle aar et 3-klasset karakter-system med betegnelserne: god – jævn – ringe. Og i store træk passede denne 3-delning vel ogsaa paa eleverne i timerne. Uden for timerne kunne jeg tænke mig en anden 3-delning: de *aktive* – de *passive* og de *negative*. Og denne deling falder ikke sammen med den første.

De aktive føler sig som part i skolen, ved, at skolen er deres, og forstaar, at de ikke aftjener deres skolepligt blot ved at tage en god eksamen. De passive har nok med at hyppe deres egne kartofler – de vil nødigt forstyrres, maaske har de ikke anlæg for eller lyst til kammeratlivet; dog ender mange af dem med at blive gode borgere i skolesamfundet. Og saa de negative, som i fordums tid var saa talrige, det er dem, som modarbejder skolen; de optræder heldigvis kun sjældent, og det er for mig udtryk for det gode og naturlige forhold, der er mellem lærere og elever i vor tids skole.

I forlader nu skolen, og som I langsomt kravlede op ad skolestigen, til I havnede i overklassen, hvorfra I nu i dag kan skue ud over ungdommens forjættede land, et fata morgana maaske, men maaske ogsaa mere.

Paa samme maade vil I i de kommende aar arbejde jer videre op mod det næste maal – og I vil sikkert naa det, hvis I kan vinde beherskelse af jer selv og jeres krop – for uden streng tugt naar kun de færreste og de heldigste op.

Og hvis I naar op, saa vil I atter en skønne dag befinde jer i overklassen. Og saa vil jeg gerne finde jer i den virkelige, den sande overklasse – ikke den til skiftende tider sejrende overklasse, som er det i kraft af fødsel, stilling, penge og indflydelse. Den virkelige overklasse fødes man ikke ind i eller købes ind i, den tilhører man i kraft af sit eget liv og levned og arbejde. Livets værdi er for den ikke at nyde, men at yde. Den tæller sine tilhængere blandt rige og fattige, blandt højt begavede og ringe begavede i alle lande til alle tider. Dette broderskab kendes ikke paa ydre tegn, de tilhører ikke noget bestemt parti eller stand, men de kender alligevel hinanden, naar de mødes; de sejrer aldrig, for de søger ikke magten.

For dem er rettigheder pligter, og derfor undertrykker de ikke anderledes tænkende, men indrømmer andre samme frihed, som de kræver for sig selv. De er de virkelig frie. Det er dem, som følger aandens bud, som der stod i kantaten, og det er under deres banner, at menneskehedens virkelige fremskridt foregaar. De er lys, som skinner i mørket, og dette lys kan aldrig slukkes, selv om det til tider skinner svagt.

Og med disse ønsker vil vi tage afsked med vore studenter; held og lykke paa rejsen ud i det ukendte!

Tale ved en studenterfrokost 1939.

Vi kunne maaske passende begynde med en sang, f. eks. »Den signede dag« eller en anden festlig eller forjættende opsang. Men tiden er jo knap i dag, fotograferne og vognene og saa meget andet venter, saa vi maa springe den over, men vi ser alligevel dagen med fryd – baade *I og vi*.

I kender fra jeres mytologi sagnet om gudinden Athene, der kommer til verden paa en lidt usædvanlig maade. Hun springer, som I maaske husker, *fuldt rustet* ud af Zeus' hoved. I unge Minervasønner er i dag ligervis kommen til verden – I er sprungen ud af skolen med det samlede collegium som fødselshjælpere. Fuldt rustet som Athene kan man vel ikke sige om jer, der mangler maaske hist og her nogle knapper i uniformen. Men nogenlunde rustede er I vel med studenterhjelm paa hovedet og eksamensbeviset, der skal aabne jer adgang til de høje læreanstalter, hvor I skal fortsætte jeres udrustning.

Og jeg vil ønske, at I maa ha' held til at være fuldt udrustede, naar I næste gang springer ud som kandidater fra universitetet – ud i livet og skal begynde at slaas for alvor, med opslaaet hjelm, med rene vaaben og med uplettet skjold. Men for at naa dette maal tror jeg, at en del af jer maa skifte gear for at komme op ad bakken, og sætte tempoet op – skal vi sige fra moderato til allegro.

I har hygget jer godt i skolen, maaske for godt. I er kommen godt ud af det sammen her, i samarbejdet bedre end godt var – for jeres skriftlige arbejder.

I mindes nu allerede med smil den kritiske dag, da jeres skriftlige karakterer kom. De virkede som en kugle i et spil kegler – undskyld billedet –, et skrald og alt blev stille paa skolen i nogle dage – man kunne ligefrem høre, hvorledes skolen repeterede.

Jo, frygten levede endnu i junglen; men I rettede jer hurtigt, takket være jeres lærere, jeres aarskarakterer og jeres egen energi.

Ja, det er allerede kun minder nu, og naar enden er god, er alting godt.

I kom vist sent i seng i morges, saa jeg skal ikke trætte jer med moralske betragtninger og dybsindigheder over fortid og fremtid – det maa vente til paa torsdag. Derfor kun et par ord: Som klasse slog I aldrig rigtig rod i skolen. I blev ikke den førende klasse. I manglede initiativ. Men vi vil mindes jer som enere, hver især, og der er saa meget godt at sige om jer, at der næsten ikke bliver plads eller tid til det mindre gode, og jeg vil give jer det raad med paa vejen: Søg at finde det gode og smukke hos mennesker, og søg at finde det gode og smukke i tilværelsen, selv om den skulle vise sig grim og ond.

Der er noget godt i al ting; søg at finde det frem, saa skal der nok falde sol paa jeres vej.

Tale til studenterne 1940.

Det grimme aar.

I jeres allergrønneste ungdom har de fleste af jer sikkert læst den saakaldte børnebog »Gullivers rejser«. Ligesom mange andre børnebøger, f. eks. H. C. Andersens æventyr, er de underfundige, de har en dobbelt mening; men medens H. C. Andersen i reglen ser paa menneskenes daarskaber og onskaber med et overbærende smil, saa er Swifts grundsyn paa menneskeslægten hadefuldt og

bittert – særlig i den sidste rejse – den mindst læste og kendte – hvor Gulliver kommer til et land, hvor hestene er herskende fornuftvæsner, medens de tjenende væsener, som repræsenterer menneskene, er en lavtstaaende race med alle slette instinkter og egenskaber. Efter at Gulliver i løbet af nogen tid har lært hestens sprog, fører han lange samtaler med sin hesteherre, under hvilke han giver en skildring af sit fædreland, af landets retsvæsen, politik og af de krige, denne giver anledning til. Ved at høre om de rædsler, som disse krige bringer over menneskene, om de hærgede byer og de plyndrede gaarde, fyldes han af afsky for den race, Gulliver tilhører, betragter ham som smittefarlig og befaler ham at drage bort fra øen, hvad Gulliver ogsaa gør.

Naar vi, der ligesom Swift lever i en krigstid, læser denne skildring, synes vi med ham, at menneskene ikke er værdige til at leve paa Guds grønne jord, og vi forstaar hans hadefulde satire over sin samtid. Men han skyder over maalet. Han ser kun skyggesiderne i menneskenaturen. Der er mørketider og lystider i menneskeslægtens historie som i det enkelte menneskes liv, og vi kan til tider tvivle om det menneskeliges sejr. Men vi mennesker opgiver dog aldrig haabet.

Jeg kommer til at tænke paa et symbolsk billede af den berømte maler Watts, som gennem sin kunst søgte at opdrage sin samtid til en humanitetens religion. Han kalder sit billede »Haabet«. En kvindeskikkelse med tilbundne øjne sidder paa jordkloden paa dens vej gennem himmelrummet. De fleste strenge paa hendes lyre er bristede, og hun lytter nu anspændt til den spinkle tone fra den sidste streng. Det er haabets tone fra himlen.

I en af Ingemanns smukke salmer synger vi om tonen fra himlen, som aldrig forstummer i menneskeslægtens vandring ned gennem tiden. Tonen fra himlen lyder ikke alene, naar et lille folk uforfærdet sætter sig til modværge mod en overmægtig fjende – den lyder ogsaa under mindre gloriøse forhold. Den lyder, hver gang et menneske overvinder sig selv og besejrer den fjende, han huser i sit eget sind, naar han overvinder sin frygtagtighed og følger sin overbevisning og ikke længere er bange for, hvad andre mennesker vil tænke, sige og mene.

Tonen fra himlen forstummer aldrig helt, den vil for en tid – som saa ofte før – blive overdøvet af andre toner fra himlen – sirenerne hyl, der forkynner, at alle onde magter nu slippes løs – men kun for en tid, for det er ikke den fysiske styrke, der bærer sejren hjem til sidst. Kristi historie og store mænd og kvinders historie er vidnesbyrd herom, og vi vil ikke glemme, at midt i napoleonskrigenes kaos arbejder Goethe for menneskeandens frigørelse, for udvidelse af menneskeandens rum, for udvikling af alle de aandelige kræfter i mennesket, som ikke vil krig. –

Naar vaabnene taler, tier muserne. Derom belærer historien os. De sover ikke, de er virksomme, men de tier, ligesom bjergstrømmens evigt rindende vand for en tid forsvinder under jorden for atter at komme til syne, renere og klarere. Og naar stormagter holder opgør, staar de smaa nationer sig aabenbart ved at gøre sig endnu mindre, end de er i forvejen.

I – som er skolens elever – har ogsaa faaet tilhold om at tie. Men I har lov til at tænke, og det gør I sikkert ogsaa, og jeg vil gerne, at I skal tænke i de lyse, i det grønne, haabets og ungdommens farver.

Gennem de kundskaber, I har samlet i jeres skoletid og under samtaler med jeres lærere og gennem deres direkte og indirekte paavirkning, har I dannet jer et verdensbillede, faaet en fornemmelse af sammenhængen i tilværelsen, og de uendelig store som de tilsyneladende smaa tings betydning.

I har lært om verdensriger, der hver har haft sin tid, om opgang og nedgangstider, og I har sikkert ogsaa forstaaet, at til trods for den ydre tilværelses tilsyneladende planløshed er den indre sammenhæng bevaret. Som i en myretue bringes lidt efter lidt alt i orden igen ved den enkeltes taalmodige arbejde. Det delte føjer sig sammen igen, men ikke af sig selv, ikke uden den enkeltes arbejde.

I den forvisning skal I nu begynde arbejdet, hver paa sit lille felt, og medens krigen fortsætter sine ødelæggelser ude i verden, skal I dygtiggøre jer, aandeligt ruste jer, saa I, naar jeres tid er inde, kan være med til at opbygge en ny og mere menneskeværdig tilværelse.

Trods krig og kulde er livet paa skolen i det forløbne aar gaaet sin vante gang. Drengene og pigerne har frosset med anstand, og det skal de ha' ros for, og de har ikke benyttet sig af situationen til at vise mindre flid. Skolen har fra ministeriet faaet paabud om at udvise saa streng sparsommelighed med brændsel og belysning, som overhovedet er forenelig med opretholdelsen af institutionens drift – hvilket I kan bevidne ogsaa er sket.

Og studenterne har paa falderebet faaet en paamindelse om under festligheder i anledning af den afsluttede skolegang, som man ikke har villet formene dem, at udvise en sømmelig optræden, hvilket jeg er overbevist om, de har vist og ogsaa ville have vist, selv om de ikke havde modtaget dette lille ministerielle vink.

Jeg skal omtale et tredie cirkulære. Heri hedder det, at afgørelse af, hvilke foranstaltninger der skal træffes i anledning af den foreliggende situation, overlades til de enkelte institutioners initiativ og ansvar. Jeg er glad for, at skolens ansvar betones, for med ansvar følger en vis selvstændighed, ret til selv at bestemme. Det er et sundt princip, ikke blot økonomisk, men ogsaa pædagogisk. Disse to ord, *ansvar* og *selvstændighed*, som hænger saa nøje sammen, virker forfriskende i en tid, hvor skolen er omgærdet af cirkulærer, og hvor der skal spørges om alt, og hvor tidspunktet for afgørelse ofte forpasses, fordi svaret kommer saa længe efter.

Jeg er glad for, at skolens ansvar betones; jeg tænker her ikke paa opflytningen af elever, som ofte giver anledning til divergenser mellem skolen og hjemmet, især ved overgangen fra mellemskolen til gymnasiet. Skolen tager saa vidt muligt hensyn til hjemmets ønsker, men ministeriet indskærper, at den kun bør optage elever i I G., om hvem der er grund til at tro, at de kan gennemføre undervisningen paa den normale tid. Man kræver en streng sigtning, og skolens egne elever maa vige for dygtigere elever udefra. Der er da ikke grundlag for hjemmene til at føle sig forurettede, fordi deres børn ikke bliver optaget i gymnasiet. Skolen viser tværtimod ved optagelsen af sine egne elever mere hensyn, end den har lov til.

Det er i alles interesse, at skolen stilles frit med hensyn til, hvem den vil optage i gymnasiet. Den har til syvende og sidst ansvaret

for eksamensresultatet og for gymnasiets almindelige standard. Det er afgørende for livet i skolen og for dens fremtid, hvem man optager paa de forskellige stoppesteder.

Der er bleven sagt, at en af skolens opgaver er at sortere sine elever, og skolens lærere har de fleste betingelser for at kunne afgøre, om en elev kan følge med i en klasse eller ikke. Det omtalte cirkulære betyder saaledes en styrkelse af skolens selvstændighed.

Men skolen ønsker ikke blot selvstændighed og ansvar for ledelsen; den søger ogsaa at vække ansvarsfølelse og selvstændighed hos sine elever. Den bestemmer, hvilket arbejde der skal udføres, og paaser, at det bliver udført, men den venter, at den anden part, pigerne og drengene, hver især, gør sin del af arbejdet og ikke nøjes med at hoppe over, hvor gærdet er lavest, eller blot vandre mekanisk efter i lærernes fodspor.

Jeg overværede forleden en eksamen, hvor der blev oversat en engelsk tekst. Følgende sætning bed sig fast i min erindring: Ansvar for fremskridt hviler ikke alene paa regeringen, men paa hver mand og kvinde i landet, ja mest paa dem.

Akkurat det samme gælder i skolestaten.

I en tid, hvor vort lands selvstændighed er bleven beskaaret, er det dobbelt nødvendigt at udvikle selvstændigheden hos den enkelte og allerede i de unge aar, i skoletiden. Det er ogsaa et af tidens mange krav til skolen, og slagordet i gymnasiet er laboratorieundervisning.

Skolen har nu – takket være Birkerød sogneraads forstaaelse og gavmildhed, faaet kostbare og tidssvarende laboratorier til fysik, kemi og biologi, og vi venter da ogsaa en voksende interesse og virksomhed fra elevernes side.

Jeg kunne paa andre omraader ønske, at vore gymnasiasters selvstændighed gav sig kraftigere udslag, f. eks. i jeres foredragsforening, hvor I selv altid burde holde foredragene, og i spejder-troppen, hvor det nu i alt for høj grad er lærerne, som trækker læsset.

Selvstændighed, det er at kunne staa alene, at kunne raade sig selv i en given situation, ikke at følge trop og ikke at være med

til noget, vi selv synes ikke er rigtigt. Det er ikke altid let, men det hører med til den opdragelse, I skal give jer selv, ikke først naar I gaar ud af skolen, men lige fra den dag, I kommer ind i den. Du bliver ikke selvstændig, hvis du ikke lærer at beherske dig selv.

En skole har sine love og regler; nogle steder er de trykt i programmet, andre steder hører de nye elever af de gamle, hvad de maa, og hvad de ikke maa – disse regler er forøvrigt ret ens i alle skoler. Men saa er der et omraade, hvor skolen appellerer til elevernes ansvarsfølelse og taktfølelse. Her gælder det, at hvad der ikke er forbudt, er derfor ikke tilladt. Jeg skal kun nævne eet omraade, men det er ogsaa meget vigtigt og ligger mig stærkt paa sinde.

Skolen er fællesskole og drengene og pigerne skal være kammerater, skolekammerater med eftertryk paa skole, men heller ikke mere! Det er pigerne, som trækker den streg, som for alles og skolens skyld ikke bør overskrides. Denne streg overskrides, naar pigerne er alt for virksomme til at henlede drengenes opmærksomhed paa sig – vel især pigerne i 3. og 4. mellem, det er jo i disse klasser, at de – om jeg saa maa sige – springer ud. Det er der ikke noget at gøre ved – det er naturens orden, men i modsætning til naturen bestemmer menneskebørnene selv, paa hvad maade de skal udfolde sig. Her bør de unge piger vise selvbeherskelse og føle deres ansvar.

Jeg fortryder ikke, at jeg for 35 aar siden gjorde skolen til fællesskole. I nogle henseender har pigerne betydet en højnelse af tonen i skolen; de er gennemgaaende flittige, og de er glade for at gaa i skolen, maaske lidt for glade. De smaa piger kunne uden skade lægge en dæmper paa deres livsglæde, helst af sig selv, saa vi andre ikke saa ofte behøvede at gøre det.

Der er saa mange ting, der spiller en rolle ved en eksamen: Held, flid, begavelse, helbred, vejret, lærerens oplagthed, censurs venlighed, om kandidaten kommer op morgenfrisk eller først, naar solen nærmer sig sin nedgang – alt bidrager til resultatet.

Eksamen er ogsaa en intelligensprøve, hvor det gælder om hurtigst mulig at mobilisere sine aandsevner og faa reserverne frem fra de skjulte depoter. Det haster jo nemlig. Bagefter kunne eksaminanden maaske pludselig det alt sammen, men saa er det for sent.

At være beredt i det rette øjeblik bringer sejren hjem, men dette er kun de faa udvalgte givet, i skolen som i livet.

Vi andre maa falde tilbage paa aarskaraktererne, den højere retfærdigheds tribut til den trofaste arbejder. For fliden og det daglige slid skal ogsaa honoreres, vel ikke i de astronomiske karakterer, men i bevidstheden om, at man har gjort sin pligt, og at man ikke har noget at bebrejde sig. Det er en god ballast paa sejladsen gennem livet. Man skal derfor ikke sammenligne de to kategorier, aarskarakterer og eksamenskarakterer. De supplerer hinanden.

En anden sag er det, at skolen nødig ser for høje aarskarakterer; det kunne se ud, som om den ville skaffe sine elever størst mulig eksamen, og det er jo ikke skolens opgave. Skolens karakterstatistikker har meddelt mig, at aarskaraktererne maaske er lidt for høje sammenlignet med eksamenskaraktererne.

Skolen dimitterer i aar 37 studenter, det største antal, den hidtil har dimitteret, og da tilgangen i de andre gymnasieklasser ogsaa er i stigning, er der grund til at glæde sig over den udvidelse, der er bleven skolen til del i det forløbne aar. Af disse 37 er 23 kostelever, 14 skolesøgende (deraf 7 piger).

Tiden tillader mig ikke at komme ind paa disse afdelingers særlige betydning for skolen; hvilken afdeling der tæller de flittigste, de mest begavede. Om samlivet paa kostskolen beforder et højere aandeligt niveau, eller om de aandelige interesser, som man gerne vil se hos de vordende akademikere, trives bedre i hjemmene, i familjens skød. Jeg vil mene, at de 3 afdelinger hver har sin mission i skolens aandelige husholdning, og at de hver for sig bidrager til at give skolen sit særlige ansigt.

Jeg ved godt, at der er »nogle«, som ikke trives i skolen, som betragter den som et uundgaeligt onde, som føler sig hemmet i deres frie udvikling og stadig skeler hen til skolens udgangsport, der fører ud til frihedens forjættede land. Disse »nogle« forstaar jeg godt. Skolen er nu engang for de mange, den kan til en vis grad tage hensyn til den enkelte, men den kan ikke gøre alle tilpas. Skolen gør sit bedste, og den er taknemmelig for den hjælp og forstaaelse, den venter at faa og ogsaa faar fra hjemmene og fra de ældre og helt voksne elever i den førende klasse.

Skolen er for de mange, og disse mange – det er jeg overbevist om – forlader skolen med tak for de kundskaber, I har kunnet samle og forhaabentlig ogsaa har samlet i aarenes løb, for livet uden for skoletimerne og for godt kammeratskab, og I forlader nu skolen for at drage til andre læreanstalter, hvor I skal tilbringe det næste og betydningsfuldeste afsnit af jeres læreaar.

Og der vil atter blive talt til jer – det vil der i nogle aar, indtil det bliver jeres tur at tale, saa gælder det om at ha' noget paa hjerte.

Der vil blive talt til jer af kloge og begavede mænd, som sikkert ikke vil male med lyse farver, naar de skal trække linjerne for jeres arbejde og jeres fremtid op for jer, maaske med mørkere farver, end I har tænkt jer, for I har jo det sidste aar haft saa travlt med at passe jeres egne smaa cirkler – hvad I iøvrigt skal roses for – saa I ligefrem ikke har haft tid til at bekymre jer om de store virksomheder udenfor.

Der var forleden en mor, som udtalte overfor mig, at det var en vanskelig opgave for en rektor at tale opmuntrende ord til de unge i den uhyggetid, vi lever i. Deri havde hun ganske ret. Det er ikke let. Men hvem siger, at det er os gamle, som skal opmuntre de unge og gi' dem et lyst syn paa tilværelsen! Er det ikke lige omvendt de unge med de mange muligheder og den ukendte fremtid foran sig, som skal gi' os nyt haab. Og sandt at sige tror jeg, I er ved godt mod – i alt fald foreløbig; den ungdom er ikke født endnu, der lader sig slaa ned i udfarten!

Og jeg selv har levet hele mit liv sammen med unge, saa jeg har vel lært lidt af dem.

Vore oprigtige ønsker om held til at faa arbejde og tilfredshed med arbejdet vil følge jer paa vejen.

Afskedstale ved afslutningen 1941.

Man kan ta' en eksamen paa flere maader. Man kan forberede sig omhyggeligt i tide, stoppe huller i sin viden og saa gaa ind til det grønne bord, imponere censor og saa gaa ud sejrstolt med en

fin karakter, eller man kan tage det hele mindre højtideligt, udsætte og løbe an paa heldet, og saa gaar det – maaske!

I gamle dage, da jeg begyndte herude, var eksamen i alle tilfælde en risikabel affære – egentlig for alle. For rektor og lærerne – for de var tit mere bange end eleverne – for hjemmene, men selvfølgelig mest for de blege kandidater. Og det var ikke saa underligt, at de var blege og forlæste efter en læseferie, der var saa lang, at det, som var lært i begyndelsen af ferien, var glemt i det afgørende øjeblik.

Skolen var ladet med eksamen. Straks om morgenen blev censor hentet paa jernbanestationen af rektor. Det var ofte en universitetsprofessor, hvis navn alene indgød rædsel – og saa begyndte handlingen. Censor var lutter smil og velvilje, men drengene vidste lige saa godt som Hamlet, at man kan smile og dog være en skurk.

I pavserne blev censor beværtet overdaadigt – skolen var jo kostskole. – Nu var det ikke saa underligt, at skolen stod paa røde pæle i eksamenstiden, for der stod i virkeligheden meget paa spil. Skolen var privatskole, og det var en livsbetingelse for den at faa anstændige eksaminere, og det var ikke altid paa grund af flid og begavelse, at drengene kom paa kostskole – dengang. Og for hjemmene var det en æressag, at sønnen kom hjem med en 1ste karakter – datteren eksisterede ikke i den sammenhæng.

Ja, det var i gamle dage. Nu er eksamenstiden en fornøjelig, en behagelig overgang til sommerferien. Eleverne har assureret sig i aarskaraktererne, eksamenstid – pensum og fag er reduceret, det samme gælder antallet af de fæle universitetsprofessorer, og naar de unge herrer og damer nu om dage gaar ind til eksamensbordet, er de næsten ikke bange, de ser friske og solbrændte ud, som om de kom lige fra et ferieophold ved vestkysten, og nu er det lige saa usandsynligt, at en kandidat skulle kunne dumpe, som at han skulle faa 8,00 til sin eksamen.

Eksamen er blevet idyl, – men det var om jer studenter, jeg skulle sige et par venlige ord. I har været et flinkt hold, baade de sproglige og matematikerne, hver i sin bygning har I anslaaet den rette tone. I kan faa ug i opførsel og godt humør. Gode mennesker og slet ikke daarligere musikanter – det viser jeres skriftlige arbejde,

for ikke at prale vil jeg betegne dem som ganske gode – om de gode karakterer skyldes mildere bedømmelse eller jeres større dygtighed, skal jeg ikke afgøre – jeg vil formode det sidste, og naar jeg i dag forlader dette sted, som for mig har været mere end en skole, saa synes jeg, det er et lyspunkt, at afrejsen foregaar i godt selskab.

Vores tid er omme, baade jeres og min. I kan nok være trætte af at slide de haarde skolebænke, selv om I det sidste aar har medbragt puder, og som en befrielse har I for sidste gang hørt censors forløsende ord: Tak, det kan være nok.

Ogsaa til mig lyder disse ord i dag, og det er kun naturligt og godt for skolen at faa en ny mand paa kommandobroen, et nyt ansigt at se op til, en yngre mand med friske kræfter, større viden, med andre tanker og ord at lytte til og følge – særlig det sidste.

I gaar ud, og jeg gaar hjem, vi forlader skolen sammen, men vore veje skilles hurtigt; men først skal vi holde ferie, forhaabentlig i en smuk og varm dansk sommer. Og en lille tid vil vi prøve at glemme »alt det vrang og skakke og alt der er saart og hvast« som der staar i Per Gynt.

Vi ved alle, at der er vendt op og ned paa tilværelsen, at verden er af lave, men vi ved ogsaa, at det er ungdommen, som skal hjælpe til at bringe den i lave igen. I det smaa, i det daglige liv og det daglige arbejde. »Paa det jævne«, som vi saa ofte har sunget herinde, en af de faa sange, vi for tiden kan synge uden bitterhed. »Paa det jævne«, der skal du din prøve staa, og selv om grænserne spærres og vandene lukkes, og alting forfalskes, og menneskene tvinges til at kalde sort for hvidt, saa er der dog stadig for alle dem, for hvem tilværelsen er mere end mad og drikke, at sove og more sig, tilflugtssteder at søge hen til, hvor de kan hente nyt haab og nyt mod for fremtiden – til dagens gerning.

I er nu ikke længere gymnasiaster. I er snart akademiske borgere, og med denne værdighed følger pligter. Navnet er taget fra det græske Akademia, den berømte skole i en have udenfor Athen, hvor Platon, oldtidens største filosof, og hans disciple levede og lærte. – Oppe paa mit kontor hænger et billede, en gengivelse af Rafaels berømte stanza »Skolen i Athen«. I en skøn tempelhal har kunstneren grupperet oldtidens og senere tiders filosoffer, videnskabsmænd

og kunstnere, fortidens aandelige stormænd, belærende deres disciple, et slags academia. Menneskehedens ypperste, hvis tanker og syner har sat spor langt ned i tiden og hjulpet slægten med at bygge den bro op til stjernerne, som trods alt stadig vil bygges. Ogsaa vor tid har sine stormænd, som var værdige til at foreviges i en ny »Skole i Athen«. Det er dog ikke sejrherrene over tid og afstand, eller jordens, luftens og havets helte eller sportens, sæsonens eller døgnets fejrede guder, som er menneskehedens velgørere og fortjener at mindes, men mænd, for hvem sandhedens erkendelse og aandens frigørelse er af større værdi end magt, ære og penge, og om dem bør den akademiske ungdom fylke sig og søge belæring og berigelse. Det er dem, som skal være ledestjerner for en søgende akademisk ungdom – her er deres rette livsrum.

Der hænger et andet billede inde paa mit kontor, som jeg ogsaa gerne ser forblive der. Det er et relief i gips, et arbejde af en gammel elev. Han var et vidnesbyrd om nordisk samhørighed. – Hans mor var dansk, faderen finne, og han selv er nu leder af en svensk fabrik. Det forestiller to mennesker i græske klædebon, som giver hinanden haandslag. Det symboliserer de to generationer, de gamle og de unge, som saa ofte staar uforstaaende og næsten fjendtlige overfor hinanden – de unge tror, de gamle uberettiget vil holde dem nede, og de gamle synes, de unge profanerer, hvad de anser for helligt. De trækker ofte hver til sin side, saa det er ikke underligt, de har svært ved at mødes. De er sjældent enige, og de kan og skal maaske heller ikke være det! Hver holder paa sit og er overbevist om sin sags retfærdighed, men bag den stærke selvhævdelse skjuler sig ikke saa lidt forfængelighed.

Her paa billedet giver de hinanden haandslag og lover at hjælpe hinanden og mødes i forstaaelse, fordragelighed og enighed. »Enighed gør stærk«, hedder det gamle ord. Samarbejde til fælles gavn med færre tanker paa eget bedste og flere tanker paa andres vel, giver styrke og tilfredshed i et hjem, i en skole og i et folk.

Mon I ikke i jeres skoletid har lært, at samarbejde er nødvendigt, hvor mennesker skal leve sammen! jeg tænker især paa kosteleverne, og mon I ikke i jeres tid har faaet ikke saa lidt af den karakteropdragelse, som for tiden – noget med urette – efterlyses i skolen!

I har i alt fald vist hensyn dagen igennem i samliv med kammerater og lærere, i klassen, i spisesalen, paa sportspladsen, overalt hvor I færdedes – een selv først og fremmest, det er kun naturligt, saaledes som verden nu er, men de andre maa ikke glemmes. Hvor meget hensyn tilkommer der mig og hvor meget de andre! Det er problemet, der opstaar hvert øjeblik og skal løses dagen igennem, og det gælder os alle, rektor, lærere og elever, og vi ældre maa gaa i spidsen og vise vej. Det er ikke let, men det er nødvendigt.

Jeg har haft det held og den lykke, at mit rektorat er faldet i en tid, der med rette er blevet kaldet barnets aarhundrede, eller de unges aarhundrede, en opgangstid for skolen, pædagogisk, socialt og økonomisk:

Man forlod de traditionelle, noget mosgroede stier, og slog ind paa nye veje, som førte fremefter, veje, som vi med saa godt udbytte for os alle, synes jeg, har vandret siden. Af og til kom vi ind paa blinde veje, men fremad gik det. Der blev nu taget mere hensyn til alle de unge. Undervisningen og alt det andet blev reformeret efter tidens krav. Den rummelige mellemskole afløste den latinske overklasseskole. Skolen sprang ud, den vaagnede op som af en søvn. Den blev mere levende. Der blev mindre lektielæsning, de daglige karakterer, der før saa ofte førte til krig mellem lærere og elever, forsvandt. Lærerne aflagde en del af deres værdighed og mødtes med børnene i samarbejde og fællesskab. Skolen blev en virkelig fællesskole.

Paa denne sidste dag gaar mine tanker ganske naturligt tilbage til den første dag, da Aage Mantzius og jeg begyndte skoleaaret med indvielsen af den bygning, som vi stadig kalder den nye bygning. Vi mødte ikke selv med noget program, det behøvedes heller ikke, det laa i selve arbejdet; vi fik det opgivet af skolen. Vi var ogsaa bange for at love mere, end vi maaske kunde holde; som Johannes Plesner udtalte, da han overtog skolen: »Vent og se«, det var ogsaa vort motto.

Vi var vist radikale, som unge akademikere var dengang, noget skeptisk indstillede, som børn af tiden. Vi var meget unge, men ikke for unge, for vi havde ungdommens tro og arbejdsmod og lyst og trang til at tage fat. Aage Mantzius vel ogsaa fordi han

skulle overtage sin faders skole og flytte ind i sit gamle hjem. Han talte om det personskifte, der havde fundet sted, og hvorfor, takkede arkitekt og haandværkere, udtalte, at vi ville værne om skolens gode traditioner, og sluttede med at minde om en tale, som hans far, skolens stifter Joh. Mantzius, havde holdt kort før sin død, hvori han citerede apostlen Paulus' ord: »Omgaas hverandre i ærbødighed«, hvilke ord han gjorde til sine.

Og jeg, ja, for mig var det et »nu eller aldrig«. Jeg havde ikke noget som helst kendskab til kostskoleliv og egentlig ikke andre betingelser for at lede en saadan skole end dette, at jeg kom fra et godt, gammeldags hjem med mange børn, og saa mine erfaringer fra min egen skoletid og lærergerning. Jeg holdt ved den lejlighed et foredrag om engelske kostskoler. Jeg havde tidligere tilbragt et aar i England for at lære sproget og faa større horisont, for som Kipling siger: »Hvad ved du om det land, naar du kun kender det«, og som danske plejer, vendte jeg tilbage som halvblods englænder; og jeg fortalte nu drengene lidt om engelske kostskoler, som jeg nylig havde besøgt; om hvad jeg der havde set og lært, hvad vi havde forud for dem, og hvad vi kunne lære af dem. Jeg udtalte bl. a. – og det kunne maaske godt kaldes et program: »Der er to maader at lede en skole paa, enten ved et gennemført politiopsyn – man venter overtrædelser og opposition paa hvert punkt og omgærder derfor skolelivet med forbud – eller ved at vise tillid til eleverne og vente tillid fra dem«. Om det er lykkedes mig at virkeliggøre noget af dette program, vil jeg lade andre afgøre.

Jeg talte før om en opgangstid for skolen i almindelighed. Ogsaa for Birkerød Kostskole har der været en opgangstid. Den blev stats-skole i 1920, og de goder, der fulgte med denne begivenhed, bidrog i væsentlig grad til skolens fremgang. Jeg vil takke ministeriet og dets embedsmænd – hvortil jeg ogsaa regner undervisningsinspektøren – for den interesse, forstaaelse og velvilje, de ved forskellige lejligheder har vist skolen.

Ogsaa Birkerød sogneraad er jeg stor tak skyldig. Uden dets bistand ville jeg ikke saa rolig kunne forlade skolen i dag. Takket være Birkerød kommune maa skolens fremtid nu, efter udvidelsen

for 2 aar siden, siges at være sikret. Jeg har i dag ladet opsætte en tavle i laboratorie-bygningen til minde om denne begivenhed.

Skolen har i aarenes løb haft mange velyndere, og til dem regner jeg elevforeningen B. K.S. Den blev stiftet i 1905. Ingen gammel elev eller nuværende elev er uvidende om, hvad B. K.S. har betydet for skolen, og det er ingen talemaade, naar formanden paa en mindedag udtaler, at den vil staa fanevagt om den gamle skole. For det har den gjort.

Og endelig, mine kolleger, mine elever og de hjem, de kommer fra, den tid er forbi, da en rektor kunne sige: »Skolen, det er mig«. Nu ved vi alle, at skolen det er lærerne, eleverne og hjemmene. Vi hører sammen i en stor familie. Vi er alle parthavere i foretagendet. Det er hjemmene og lærerne, der bestemmer tonen i skolen, og uden deres forstaaende medvirken staar rektor magtesløs.

Jeg takker for den tillid, loyalitet og venskab, De har vist mig og beder Dem overføre det paa min efterfølger.

Skolen har aarene igennem haft en skare dygtige lærere, som paa forskellig maade har bidraget til dette gode samarbejde. Jeg vil i dag indskrænke mig til at omtale tre lærere, som alle Birkerød'er mindes med taknemmelighed og respekt. Om alle tre gælder, at de ad omveje kom ind paa lærergeneringen.

Jeg nævner Ingeborg Glud, som døde altfor tidligt i 1931. Efter at hun havde studeret sang og musik i Dresden i 5 aar, brød hun af og gik ind i skolearbejdet. Hun var den rigtige lærerinde for drengene. Faglig dygtig, flittig og i godt humør, som en lærer helst skal være. Tilsyneladende aldrig træt, og altid færdig i god tid med sit mangeartede arbejde, som var hende en kilde til glæde og fornyelse. Samtidig med sit arbejde paa statskolen styrede hun i en aarrække den private underskole. Vi savnede hende længe, da hun døde.

Den anden, jeg vil nævne, er Poul Scheller. P. S. var udlært gartner, da han blev skolemand. Han havde en lykkelig haand til at faa alt til at vokse i sin smukke have, og en lige saa heldig haand havde han til at hjælpe børnene frem, baade i timerne og udenfor. Jeg vil have lov til at anføre, hvad hans gode ven, lektor Hein,

skrev om ham, da han døde: »Han var et sjældent menneske. Smukke egenskaber var i ualmindelig harmoni forenede i hans sind og samstemt med et lunt skælmeri, der var hans medfødte og naturlige væsen. Surhed og vrede stregede var bandlyst fra ham, og dog kunne han sikkert nok sætte paa plads; straffede han, var det, som han spøgende sagde, »under venskabs maske«, og mod de dovne var han en dygtig drillepind. Smaa børn elskede ham, som de kan beundre en kæn, kraftig karl, der har masser af morsomt at vise og fortælle, og de følger allevegne. Naar de blev store, beundrede drengene og pigerne ham, fordi han gjorde arbejde og fritid munter for dem. Enten han førte an ved idræt, hjalp til at faa en skolefest gjort smuk, eller naar han satte teatret op, og skolekomedierne, var det med spænding og oplevelser.«

Han var en sjælden lærer, og hans minde vil leve, saa længe skolen staar.

Og til sidst vil jeg nævne lektor Hein, som heldigvis endnu er lyslevende iblandt os, men som desværre paa grund af sygdom er hindret i at komme tilstede. Han kom til skolen 1909. Til at begynde med modvilligt; han ville nødtigt kaste anker, for han var en udpræget friluftsmænd.

Han havde været et aar ude med skoleskibet »Viking« og paa-tænkte paa det tidspunkt at deltage i en af Mikkelsens Grønlands-ekspeditioner – men jeg fik ham lokket og overtalt til at tage stillingen som kostlærer i Birkerød, og jeg har aldrig fortrudt, at han blev. Han var en yderst samvittighedsfuld lærer, bestemt i forholdet til sine elever, hensynsfuld og forstaaende og altid hjælpsom mod smaa og store, som trængte til hans hjælp.

I en lang aarrække var han skolens inspektør og var mig en god og værdifuld støtte. Hans raad var vel overvejede, og jeg fulgte dem ofte. Jeg takker i dag lektor Hein for hans arbejde i skolens tjeneste. I kraft af sin helstøbte personlighed har han indskrevet sit navn i skolens historie.

Ved rektorskiftet paa universitetet plejer den afgaaende rektor at overrække sin afløser den gyldne kæde. Vor skoles insignier er af en mere beskedne karakter. Jeg har engang for mange aar siden faaet foræret en sølvnøgle af en af skolens venner, og med den

har jeg daglig lukket mig ind og ud af skolens mange døre. Som I ved, er den af og til forsvunden, men den er altid kommen tilbage – ligesom Thors hammer.

Jeg vil i dag gerne overrække den til Dem, dr. Brøndsted. Selv om en rektor ikke har uindskrænket magt, saa er det dog ham, der i mange tilfælde skal træffe den endelige afgørelse. Han lukker ind, og han lukker ud, men han kan bruge sin magt med nænsomhed, med forstaaelse og kærlighed til de unge, som vi ikke maa glemme stadig er under forvandlingens love. Og det ved jeg, De vil.

Jeg har kendt Dem i modgangstider og i medgangstider, og De har baaret begge med lige sind. Jeg er overbevist om, at skolen under Deres ledelse vil være i gode hænder. Jeg ønsker Dem held og lykke til Deres gerning.

Tale ved økonoma frk. Anna Madsens 25-aars jubilæum 1941.

Da jeg forleden paa mine vandringer rundt omkring i Birkerød kom forbi skolen, blev jeg vækket i min tankegang ved at høre skoleklokken. Tiden eksisterer jo ikke for en emeritus, saa jeg var ikke klar over, om der blev ringet til timer eller til mad. Men saa hørte jeg skramlen af stole, og samtidig vejrede jeg duften af stegte sild – nu en herreret, men i gamle dage saa foragtet. Og mine tanker vandrede nu ind i spisesalen, hvor jeg i aarenes løb sammen med saa mange hold drenge havde fortæret tons af spisevarer, og jeg kom til at tænke paa den, som administrerede alle disse tons.

Jeg tænkte paa økonomaen, som aldrig var med herinde, hverken hverdage eller festdage. Ligesom generalerne bag fronten, der planlægger, men aldrig er med, naar det gaar løs, saaledes hersker økonomaen ude i køkkenet. Hun er næsten enevældig – ganske vist

har hun overordnede, rektor og økonomiinspektør, men tilsynet er saare let, naar økonomaen er sin opgave voksen.

Der stilles store krav til en økonoma, og hun har et stort ansvar. Hun maa ha' omløb, maa kunne regne den ud – købe baade billigt og godt, holde disciplinen blandt pigerne og fremfor alt være færdig i rette tid. Økonomaen kan bidrage til at holde skolen paa ret køl, men hvis hun ikke er sin stilling voksen, kan hun køre skolen i grøften i løbet af forbavsende kort tid.

Derfor var det ogsaa katastrofalt – for at bruge et lektor Smith'sk udtryk, da skolen i 1916 stod uden økonoma. 1916 var ogsaa i andre henseender et kritisk aar for skolen. Vi havde – som nu – krig og dyrtid. Skolens mangeaarige, dygtige matematiklærer var lige død, og der var næsten ingen brugbare matematiklærere paa markedet, og flere af skolens lærere søgte til statsskolerne og de københavnske skoler, som betalte bedre. Kostelevtallet var nede paa 44, og jeg tør sige en del vanskelige drenge. Og nu havde økonomaen sagt op – eller rettere var sagt op – hun duede ikke. Det var næsten for meget for mig. Jeg søgte saa at lokke 1ste kokkepige – Emilie – til at tage pladsen, men hun turde ikke. Hun har nu en blomstrende viktualieforretning i Birkerød og er gift med skolens tidligere pedel. Og da det endelig lykkedes mig at bevæge en gift dame til at tage pladsen, meldte hun i sidste øjeblik fra; hun havde faaet en stilling med pension.

Det var midt i sommerferien, og kvindeligt hushjælp ikke til at opdrive – de søgte til pensionater og hoteller, der betalte højt. Det var begyndende gullaschtid. Saa fandt jeg blandt de faa ansøgere en dame, der var ansat ved missionshuset i Horsens – jeg havde ikke reflekteret paa hende, da det var saa langt borte, og jeg besluttede mig til at telegrafere til hende – et langt og dyrt telegram med rejsen betalt.

Den omtalte dame var – som De vel har regnet ud – frk. Anna Madsen. Hun kom – jeg saa hende, og hun blev. Det skete i en villa paa Strandvejen, hvor jeg holdt ferie. Dette valg skulle blive en lykke for skolen, og vi ved nu, at en bedre økonoma kunne vi ikke ha' faaet.

Kære frk. Madsen! De har nu i 25 aar arbejdet i skolen, for

skolen og med skolen. 25 aar! det er ikke lang tid, naar man ser tilbage, men nar jeg opstiller det regnestykke, at De i 7-8000 dage har styret Deres køkken og serveret 30.000 maaltider, saa forstaar man, hvad det betyder. I alle disse aar – dag ud og dag ind – har De arbejdet utrætteligt. De har stillet krav til Deres piger, men De har aldrig været bange for at tage fat selv. De var altid paa pletten. De har ikke blot være økonoma af navn, men ogsaa af gavn, til gavn for de mange, som i dag bringer Dem lykønskning og tak!

Paa skolens vegne takker jeg Dem i dag for lang og trofast tjeneste – De burde være tjenestemand – men det raader skolen ikke for. Jeg siger, De har arbejdet med skolen, for alt, hvad der foregik i den, fulgte De med liv og sjæl og var altid villig til at paatage Dem ekstraarbejde, selv om dette laa lidt uden for Deres omraade. »Alt for skolen« var Deres motto. Teatret, orkesteret, læsekredsen, skovturen, kaffeballerne, spejderne og mange flere takker Dem i dag. Selv om De undertiden kunne se bøs ud, naar De fik bud, saa var De dog glad, naar De kunne gøre det godt og fornøjeligt for drengene. Altid hjælpsom og medfølende, ogsaa naar nogen var syg, jeg og min familie kan tale med om det, vi skylder Dem oprigtig tak.

Frk. Madsen, De kan i dag se tilbage paa en lang og lykkelig arbejdsdag, og vi haaber, De endnu i mange aar maa faa helbred og kræfter til at virke i skolens tjeneste.

Jeg vil bede jer rejse jer op og raabe et leve for jubilaren.

Tale holdt i B.K.S. ved en sammenkomst hos »Davidsen« 1941.

I har utvivlsomt allerede gjort den opdagelse, at det ikke altid gaar i livet, som vi har tænkt os det. Da jeg i 1890 som student for første gang forlod skolen, vidste jeg ikke, hvad jeg ville være.

Hvad jeg ikke ville være – det var jeg klar over. Jeg ville ikke være forretningsmand, for pengenes og tallenes poesi var ikke gaaet op for mig – og skolemand det var jeg ganske overbevist om, at jeg ikke ville være – jeg havde faaet nok af skole. Jeg havde gaaet i 3 skoler og 2 børnehaver, men 6 aar efter sad jeg paa et kathedr.

Vi var tre gode venner, en cand. mag., en cand. jur. og en cand. theol., som alle var bleven lærer af lyst. For at styrke vore indtægter – lærere blev nemlig usselt lønnede dengang – underviste vi paa købmandsskolen om aftenen, og bagefter mødtes vi paa en kafé, det var »Ligtornen«, den nuværende »Frascati«, og soldede pengene op. Naa vi sad dèr og drøftede fremtiden, var vi altid enige om *een* ting: rektorer ville vi ikke være. Vi var bange for at miste drengenes tillid, naar vi kom op i højheden. Kongen, paven og vorherre er isolerede og ensomme, og en rektor er jo lidt af en pave i lommeformat.

Jack London fortæller i en af sine bøger om underverdenens folk, om gadens drenge, der ugenert og uhemmet gaar fløjtende ned gennem gadens trængsel, og han nævner, at deres lod er misundelsesværdig. Det er ogsaa fornøjeligere at køre paa fællesklasse end paa 1ste klasse.

Vi foretrak altsaa at blive paa det jævne. Men nogle aar senere var vi alle tre rektorer. Saadan kan det gaa – og saadan gaar det.

Da jeg saa for anden gang forlod skolen nu i sommer, havde jeg tænkt mig rigtig at skulle nyde tilværelsen, rejse – her i landet i Thy, f. eks. annekset Hvidbjerg, eller i udlandet Ægypten f. eks. og tale med sfinksen, kort sagt opleve alt, hvad der ikke før havde været tid til, naturligtvis forudsat at jeg ikke helt havde mistet evnen til at opleve. Men jeg fik en lang næse – jeg maatte pænt blive hjemme og passe fyret i kælderen – og alle rejsepengene gaar nu til tørv.

Jeg havde ogsaa tænkt mig, at nu skulle jeg endelig blive fri for at holde taler; men nej! Næppe havde jeg forladt skolen og var flyttet ud paa Kajerødvej, før jeg fik besøg af formanden for Athenæum – om jeg ikke nok ville fortælle dem lidt om, hvordan dagen gik for en emeritus. Jeg sagde: maaske! 8 dage efter ringede Ellen Hvid mig op. Hun vilde ha' mig til at indlede en frivillig

aften i B. K. S. Jeg sagde nej, der var mindst ti, som kunne gøre det bedre. Det var latterligt at ville ha' mig til at optræde som conferencier. Det *maatte* hun vide. Jeg sa' altsaa nej. Men saa ringede Gunvor Kraft en uge senere, og hun talte saa blidt og indsmigrende, at jeg sa' ja, men fortrød det bagefter. – Den forbandede telefon, tænkte jeg. –

Og nu er I altsaa tvunget til at høre paa mig i aften. Egentlig var det jer, som skulle fortælle mig om jeres ærlige mening om skolen, om mig og lærerne, men det tør I vel ikke! Forøvrigt synes jeg, det er en god idé at kalde sammen til julestue og nyttaarsløjer, fastelavnsgilde og St. Hans-baal. Det uofficielle, billige og frivillige, det improviserede og tilfældige har min sympati. Jeg hader planlagte selskaber og møder! Den tilfældige sammenkomst er ogsaa rigtig paa sin Birkerød.

Se paa skolebygningerne derude – det er det tilfældige i hele komplekset, der skaber den hygge, som i nogen grad forsoner med det planmæssige og ensformige i skolen. Ogsaa i lærerstaben møder vi noget af det tilfældige. De har ikke alle været autoriserede med det blaa akademiske stempel. Nogle af dem – og saavist ikke de ringeste – kom fra de mest forskellige professioner: snedker, maler, officer, gartner, sømand o. s. v. Og det hænder, at gymnasiasterne har forsøgt sig i andet, inden de sætter sig paa skolebænken. I kender alle den store sten, som ligger i skolens have. Det er ved et tilfælde, den kom til at ligge dør. Oprindeligt laa den dybt begravet i haven ovre ved Dragsteds villa, der i sin tid var bygget og beboet af hr. Haase, som for en snes aar siden døde som overlærer ved statsskolen i Randers, en af de mange cand. phil.'er, som af interesse for kostskolen ikke kom videre paa den akademiske løbebane. Der gik sagn om denne stens størrelse. Man havde prøvet paa at grave den ud, men det var bleven ved forsøget.

Saa skulle der omkring 1910–12 rejses et mindesmærke for Henrik Gerner, Birkerøds skytspatron, og man kom i tanker om stenen. En dag mødte jeg saa præsten – ikke Gerner – men sognepræsten Møller, ogsaa kaldet »Gejsten«. »Vi De købe den sten, Engelsen?« spurgte han – han var altid fuld af pludselige og pudsig indfald. Efter nogen forhandling blev vi enige. Jeg skulle

betale 10 kr., og jeg købte stenen. Saa en skønne dag fik jeg en højtidelig skrivelse fra Birkerød sogneraad: om jeg ville flytte stenen, da den standsede trafikken paa Winthersvej.

Og nu begyndte stenens vandring op paa skolen. Det tog det meste af et aar. Først var det jernbanefolk, som i deres fritid ved hjælp af slæde og trisseværk lempede den af sted, og senere var det skolens elever, til den endelig laa nede for enden af den nye bygning. Da skolen saa blev statskole og den nye bygning forlænget, blev den flyttet til sin nuværende plads. Men det blev en dyr sten, alt i alt kom den til at staa i 500 kr. Paa stenen staar 1914. Om det var til minde om verdenskrigens udbrud eller til minde om noget andet, véd man ikke. Den har som saa mange andre ting sin hemmelige historie.

»Julestuerne« har ogsaa deres historie, som dog ikke er hemmelig. Den nuværende julestue – dagen før hjemrejsen – var oprindeligt et gaasegilde, som Mortensaften blev afholdt udenfor skolen paa Søborghusgaard (ved Stiholmsvej), hvor der var pensionat. Gæs og spiritus var billig dengang, og alumnerne blev vist noget fulde – kun V og VI klasse var med. Mantzius og jeg syntes imidlertid, at disse gilder var for kompromitterende for skolen, og de blev derfor henlagt til et klasseværelse, men da de unge mennesker ogsaa blev fulde dér, blev gildet konverteret til et gaasegilde for alle kosteleverne i skolens spisestue. Først var det danske gæs, saa blev det til russiske, og til sidst blev gæssene til ribbensteg, og saa holdt de helt op – det var vist i den værste dyrtid efter krigen –, men dukkede saa op igen ved juletid nogle aar senere, som rigtig julemiddag med risengrød, mandler og gæs. Og efter middagen besørgede III G. underholdningen i salen.

Jeg husker særlig en festlig julestue – det var vist i 1916 – med smaa gaver og deviser til deltagere i festen. Alle mennesker har jo smaa ting i deres gemmer, som bare ligger der; de kom nu frem for dagens lys og gjorde lykke. Festen var i store træk arrangeret af to kostskolelærere (hvoraf den ene ogsaa var regnskabsfører) og to oldfruer, og samarbejdet før festen var saa varmt, at jeg tænkte: »bare det gaar«. Det gik – jeg mener, *de* gik alle fire aaret efter – to og to; men to aar senere berøvede jeg selv skolen en

lærerinde. Jeg har bagefter spekuleret paa, om det er mest fordelagtigt for skolen at ha' unge og smukke oldfruer eller mindre tiltrækkende damer i midalderen. Jeg tror, det er hip som hap; de gaar alle af før eller senere.

De fleste af jer har vist været til optagelsesprøven. I gamle dage var naaleøjet, kamelerne skulde igennem, betydelig større. Skolen var jo privat, og det hele skulle gaa rundt, økonomisk først og fremmest. Men drengene havde ogsaa deres optagelsesprøve, og selv om der ikke var himmelspræt og ristning foran kaminen som i »Tom Browns skoledage«, saa kunne den dog være betydelig skrap. Buksevand og svedeture og snedaab og en mængde idiotiske ceremonier, som dog ikke var saa slemme, som kandidaterne troede – men ofrene vidste jo ikke, hvad der kunne ske dem – og de var bange.

Der var ogsaa noget, som hed klasseklø, praktiseret af III G, der betragtede sig som en slags højesteret.

Denne praksis afstedkom for en 14–15 aar siden et par kedelige affairer, som skaffede mig mange ærgrelser og slet ikke var udtryk for tonen paa skolen. I det ene tilfælde følte nogle forældre sig foranlediget til at skride ind og forlange de skyldige bortvist, og bølgerne gik i nogle dage højt i byen og paa skolen.

III G var gaaet amok – det kan hænde baade for elever og lærere – men efter mange og lange forhandlinger nøjedes jeg med at idømme dem en formel straf med løfte om udvisning af de skyldige, hvis det gentog sig.

Det skete 2 aar efter! En I G'er var udskrevet til fodboldtræning og mødte ikke. Saa fik han klasseklø nede i badekælderen af III G og bagefter en lille hjernerystelse.

Jeg var paa den tid interneret paa grund af sygdom i min familie og anmodede derfor undervisningsinspektøren om at tage affaire.

Heldigvis stillede faderen til drengen sig forstaaende og lod naade gaa for ret.

Siden den tid er disse barbariske metoder og traditioner gaaet af mode – baade optagelsesprøverne og det andet, og de nye elever i I G straffes nu kun officielt med at bære stole, rydde op og lignende

slavearbejde. Det var ogsaa en underlig maade at byde velkommen paa.

Det kan være drøjt nok at komme fra det sikre hjem til det usikre alumnat. Og jeg vil haabe, at mit forslag i sin tid om at byde de nye elever velkommen paa Ditten engang maa blive en god gammel tradition.

Translokationen

ved

Birkerød Statsskole

INTRODUKTION

Carl Nielsen: Fest-Præludium

Som dybest brønd gi'r altid klarest vand

Melodi af *Carl Nielsen*

Som dybest brønd gi'r altid klarest vand,
og lifligst drik fra dunkle væld udrinder,
så styrkes slægtens marv hos barn og mand
ved folkets arv af dybe, stærke minder.
Din egen dag er kort, men slægtens lang;
læg øret ydmygt til dens rod forneden:
Årtusind toner op i gråd og sang,
mens toppen suser imod evigheden!

Vi søger slægtens spor i stort og småt,
i flinteøksen eller harvens tænder,
i mosefundets smykke, plumpt og råt,
i kirkens kvadre, lagt af brede hænder.
Hvert skimlet skrift, hver skjoldet alterbog
har gemt et gran af slægtens ve og våde;
nu skal de røbe mig, hvad vej jeg drog,
og løfte mig en flig af livets gåde.

Endnu en stund, så drær den danske rug,
mens lærken trilrer, og grågøge kukke.
Du pusling-land, som hygger dig i smug,
mens hele verden brænder om din vugge,
mod dig vort håb og manddomsdrømmen går,
når landsbyklokken signer dine strande,
når aftenrøden højt i skyen står
og sænker fredens korstegn på din pande.

Lad mig kun flagre hen som blad i høst,
når du, mit land, min stamme, frit må leve,
og skønne sange på den danske røst
må frie, stærke sjæle gennembæve.
Da står en ny tids bonde på sin toft
og lytter ud mod andre lærkesange,
mens himlen maler blåt sit sommerloft,
og rugen gulnes tæt om vig og vange.

Jeppe Aakjær (1917).

»Semper ardens«

Melodi af *Knud Malmstrøm*

Lad flammen slå højt fra det buldrende bål,
lad milen kun gnistre og gløde,
at rydde og rense skal være vort mål,
men asken vor ager skal gøde,
hvor bålet sin næring i skovene fandt
ved alle de minder, der sammen os bandt.

Fra skolen vi alle har sammenhold lært,
og fælles parole at lyde,
at bryde den enkelte kvist er ej svært,
men bundted' vi styrke kan yde.
Trods forskel i former, i midler og mål,
vi varmes ved ild fra det selvsamme bål.

Lad bavnene da lyse mod nathimlen op
og kalde os alle til lejren.
Stå fast, kammerater, i tætsluttet trop,
så deler vi kampen og sejren.
Bær ved til vort bål, lad det lyse ved nat,
ryd bort kun det krybende rævlinge-krat.

Bær ved til vort bål, når vi lukker jer ind,
se, livets portal står jer åben.
Vær gamle i klogskab, men unge af sind
og kæmp med de blankeste våben.
Lad kundskab og kunnen og gammel kultur
gi'e kalk til en prøvet, urokkelig mur.

Så frygter ej mer vi for stormenes brag,
og ænser ej vinterens kulde,
vi ser gennem sneens det tætteste lag,
at våren er vågnet af mulde,
mens rede til fremrykning ungdommen står
og hilser med tillid den varslende vår.

Axel L. Bramsen.

Der er et yndigt land

Melodi af *H. E. Krøyer*

Der er et yndigt land,
det står med brede bølge
nær salten østerstrand;
det bugter sig i bakke, dal,
det hedder gamle Danmark,
og det er Frejas sal.

Dør sad i fordums tid
de harniskklædte kæmper,
udhvilede fra strid;
så drog de frem til fjenders mén,
nu hvile deres bene
bag højens bavgasten.

Det land endnu er skønt,
thi blå sig søen bælter,
og løvet står så grønt;
og ædle kvinder, skønne mø'r
og mænd og raske svende
bebo de danskes øer.

Vort gamle Danmark skal bestå,
så længe bøgen spejler
sin top i bølgen blå.

Adam Oehlenschläger.